

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

ТЕКСТИ (КОНСПЕКТ) ЛЕКЦІЙ

З ДИСЦИПЛІНИ

“ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ”

для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «бакалавр»

денної та заочної форм навчання спеціальностей

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

та 071 «Облік і оподаткування»

2019

Тексти (конспект) лекцій з дисципліни “Фінанси підприємств” для здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «бакалавр» денної та заочної форм навчання спеціальностей 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» та 071 «Облік і оподаткування» / Укл. Т.О. Олійник– Запоріжжя: НУ Запорізька політехніка», 2019- 256 с.

Укладачі: Т.О. Олійник, к.е.н., доц

Рецензент: С.В.Шарова, к.е.н, доц.

Відповідальний за випуск: Т.О.Олійник

Затверджено
на засіданні кафедри
“Фінанси, банківська справа
та страхування”
Протокол № 1
від 27.08.19 р.

Рекомендовано
до видання НМК
факультету Економіки
та управління
Протокол № 22
від 25.09.2019р.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Вхідний контроль до дисципліни «Фінанси підприємств»	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ	12
Тема 1. Основи фінансів підприємств	12
1.1. Економічна сутність фінансів підприємств, їх формування та функціонування	12
1.2. Фінансові ресурси та джерела їх формування	14
1.3. Організація фінансової роботи підприємства	18
Практичний блок: завдання	22
Тести	23
Тема 2. Організація грошових розрахунків підприємств	25
2.1. Поняття грошового обороту та сфери застосування готівкових та безготівкових розрахунків	25
2.2. Рахунки підприємств. Банківські рахунки та порядок їх відкриття	27
2.3. Характеристика форм безготівкових розрахунків	31
2.4. Економічна відповідальність за несвоєчасність здійснення розрахунків	42
Практичний блок: завдання	43
Тести	47
Тема 3. Грошові надходження підприємств	49
3.1. Види грошових надходжень	49
3.2. Виручка від реалізації продукції та від іншої реалізації	51
3.3. Грошові надходження від фінансово-інвестиційної діяльності	54
Практичний блок: завдання	56
Тести	61
Тема 4. Формування і розподіл прибутку	63
4.1. Економічна сутність прибутку та його види	63
4.2. Прибуток підприємства: функції, ознаки та фактори впливу	64
4.3. Рентабельність підприємства	65
4.4. Методи планування прибутку підприємства	66
4.5. Витрати підприємства	69
4.6. Формування чистого прибутку підприємства	73
Практичний блок: завдання	76
Тести	86

Тема 5. Оподаткування підприємств	87
5.1. <i>Сутність оподаткування підприємств і податкова система</i>	87
5.2. <i>Загальні засади встановлення податків і зборів</i>	90
5.3. <i>Основні функції податків</i>	92
5.4. <i>Принципи побудови системи оподатковування</i>	92
5.5. <i>Пряме оподаткування підприємств</i>	93
5.6. <i>Непряме оподаткування підприємств</i>	96
5.7. <i>Збори до цільових фондів</i>	106
Практичний блок: завдання	107
Тести	120
Теоретичні питання по темам з 1 розділу	124
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ	125
Тема 6. Оборотні кошти та їх організація на підприємстві	125
6.1. <i>Сутність і основа організації оборотних коштів</i>	127
6.2. <i>Нормування оборотних коштів</i>	128
6.3. <i>Джерела формування оборотних коштів на підприємстві</i>	136
6.4. <i>Показники стану і використання оборотних коштів</i>	139
Практичний блок: завдання	140
Тести	147
Тема 7. Кредитування підприємств	147
7.1. <i>Необхідність і сутність кредитування підприємств</i>	149
7.2. <i>Банківське кредитування підприємств</i>	152
Практичний блок: завдання	154
Тести	162
Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів	166
8.1. <i>Склад і структура основних фондів підприємства</i>	166
8.2. <i>Знос і амортизація основних фондів</i>	170
8.3. <i>Показники стану та ефективності використання основних засобів</i>	172
8.4. <i>Сутність і склад капітальних вкладень</i>	174
8.5. <i>Джерела фінансування капітальних</i>	174
8.6. <i>Ремонт основних фондів і його фінансове забезпечення</i>	176
Практичний блок: завдання	178
Тести	183
Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства	185
9.1. <i>Необхідність здійснення оцінки фінансового стану підприємства</i>	185
9.2. <i>Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану</i>	187
9.3. <i>Показники оцінки фінансового стану</i>	187
Практичний блок: завдання	200

Тести	205
Тема 10. Фінансове планування на підприємствах	206
10.1. Зміст, завдання та методи фінансового планування	206
10.2. Принципи і методи фінансового планування	209
10.3. Фінансовий план та порядок його складання	210
10.4. Бюджетування – кошторисне планування	212
10.5. Порядок розробки фінансового плану	217
Практичний блок: завдання	225
Тести	225
Тема 11 Фінансова санація підприємств	228
11.1. Фактори виникнення фінансової кризи на підприємстві	228
11.2. Економічний зміст і порядок проведення фінансової санації підприємства	230
11.3. Джерела проведення фінансової санації на підприємствах	232
11.4. Методи прогнозування банкрутства	236
Практичний блок: завдання	243
Тести	246
Теоретичні питання по темам з 2 розділу	250
Список рекомендованої літератури	253

ВСТУП

Фінанси підприємств – це мистецтво, і професія фінансиста потребує таланту, терпіння і вміння. Особливістю її є те, що за різними формами фінансових відносин можна бачити світ економіки у її взаємозв'язку і гармонії. В умовах ринкової економіки акцентується особлива увага на перебудову форм і методів організації навчального процесу, який повинен забезпечити творче засвоєння програмного матеріалу за умов тісної інтеграції його з реальною практикою досягненнями науки. Підготовка до роботи в ринкових умовах спеціалістів, які б володіли теоретичними знаннями щодо організації будь якої діяльності кожного суб'єкта господарювання, а також були обізнані з чинною законодавчою нормативною базою, дозволить їм ефективно виконувати обов'язки економістів, фінансистів, менеджерів.

Метою дисципліни "Фінанси підприємств" є вивчення сукупності фінансових відносин як специфічної форми суспільних відносин, підсистеми економічного базису, а також отримання студентами базових знань з питань теорії та практики фінансових відносин суб'єктів господарювання. Дисципліна передбачає вивчення студентами системи фінансово-кредитних відносин у взаємозв'язку з економічним механізмом функціонування виробництва в ринкових умовах. В ньому розкривається суть фінансово-економічних категорій, порядок визначення структури і обсягів грошових надходжень підприємств, формування і використання фінансових результатів. Знання фінансової науки дозволить глибше зрозуміти хід розвитку об'єктивних процесів у суспільстві, закономірності функціонування фінансового механізму, формування і використання фінансових ресурсів на розвиток економіки. Реформування вищої освіти передбачає скорочення часу на викладання нормативної дисципліни за навчальним планом бакалаврського рівня з економіки та підприємництва «Фінанси підприємства». Одночасно передбачається підвищення ефективності самостійної роботи студентів. Усе це зумовило підготовку підручника «Фінанси підприємств». Практичні завдання за кожною темою вміщують тестові завдання, задачі з рішенням, як приклад, і для самостійного розв'язання.

Вхідний контроль до дисципліни «Фінанси підприємств»

I. Відкритий тест на формування відповіді

Підібрати до кожного визначення термін, який відповідає зазначеному переліку термінів.

Терміни	Визначення
1) <i>фінансова політика держави</i>	1) Власні грошові накопичення підприємств (прибуток, амортизаційні відрахування) та кошти державного бюджету.
2) <i>Фінансування</i>	2) Система заходів (законів, адміністративних рішень) у сфері фінансів з метою цілеспрямованого впливу держави на розвиток фінансово-кредитної системи та національної економіки загалом.
3) <i>бюджетний устрій</i>	3) Комплекс державних заходів, спрямованих на врегулювання грошового обігу, зменшення грошової маси, припинення непомірного зростання цін.
4) <i>державні видатки</i>	4) Центральна складова частина фінансової системи держави, через яку здійснюється вплив держави на економічний і соціальний розвиток.
5) <i>державні фінанси</i>	5) Це заснована на економічних відносинах, врегульованих правовими нормами, сукупність видів бюджетів, які існують на території держави.
6) <i>джерелами фінансування є</i>	6) (Лат. – приходжу на допомогу) – різновид цільової субсидії, яка передбачає участь у фінансуванні певних заходів і програм бюджету, що її видає, та бюджету, що її отримує. Уразі використання не за призначенням, підлягає поверненню до бюджету вищого рівня.
7) <i>субвенції</i>	7) Це безперервне цільове використання державних грошових ресурсів, що накопичуються у Державному бюджеті, державних бюджетних та позабюджетних фондах з метою виконання загальнодержавних функцій.
8) <i>фінансова політика держави</i>	8) Це організація і принципи побудови бюджетної системи, її структура, взаємозв'язок між окремими ланками бюджетної системи.
9) <i>фінансування</i>	9) Забезпечення фінансовими ресурсами економіки держави, соціальних потреб і програм, виробництва продукції, науково-технічних досліджень, будівництва і переобладнання підприємств, а також утримання бюджетних організацій тощо.
10) <i>фінансист</i>	10) Спеціаліст з фінансів, кредиту і грошового обігу, а також з фінансування підприємницької діяльності; працівник (керівник) фінансової установи; банкір; особа, основним джерелом доходів якої є фінансування діяльності інших осіб або яка сама здійснює значні фінансові операції чи фінансує певні проекти.
11) <i>субсидія</i>	11) Сукупність заходів держави у сфері грошового обігу і кредитних відносин, які проводяться з метою впливу на кількість грошей, що перебувають в обігу, стійкість грошової одиниці, розвиток кредитних відносин.
12) <i>дотація</i>	12) Сукупність економічних, правових та організаційних заходів, здійснюваних державними органами, центральними банківськими і фінансовими установами, а також міжнародними валютно-фінансовими установами в галузі валютних відносин.
13) <i>державний кредит</i>	13) (З лат. – сумка) – це фонд фінансових ресурсів, який перебуває у розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня й використовується для виконання покладених на них функцій, передбачених Конституцією.

Терміни	Визначення
14) грошово-кредитна політика	14) обмінно-розподільчий характер; рух вартості від одного суб'єкта до іншого; грошова форма відносин; формування доходів і здійснення видатків; еквівалентний (за призначенням) характер обміну та розподілу і нееквівалентний (перерозподіли) .
15) бюджет	15) (Лат. – допомога) може бути цільовою на конкретні видатки і знеособленою. Вона не пов'язується безпосередньо з фінансовим станом бюджету, який її отримує.
16) валютна політика	16) (З лат. – дар, пожертвування) – цільова фінансова допомога на покриття дефіциту відповідного бюджету.
17) бюджетний дефіцит	17) Це перевищення видатків бюджету над його доходами.
18) характерні ознаки фінансів	18) Це суспільні відносини, врегульовані правовими нормами з приводу акумуляції державою тимчасово вільних грошових коштів юридичних та фізичних осіб на принципах добровільності, строкості та платності з метою покриття бюджетного дефіциту, регулювання грошового обігу та інвестування.
19) доходи	19) Виручка від реалізації та інші кошти, що надходять на підприємство.
20) дебітор	20) Різниця між цінами товарів або курсами цінних паперів.
21) маржа	21) Економічні ресурси, що має в розпорядженні підприємство, використання яких передбачає отримання прибутку.
22) активи	22) Юридична чи фізична особа, що заборгувала підприємству, установі, організації.
23) інфляція	23) Знецінення грошей і безготівкових коштів, тобто невідповідність грошової маси, товарній.
24) стагфляція	24) Стан економіки, при якому спостерігається застій виробництва, торгівлі та наростання інфляції і безробіття.
25) роялті	25) Вид ліцензійної винагороди.

II. Вибрати одну правильну відповідь

1. Вкажіть правильну відповідь:	а) поняття «дохід» і «прибуток» ідентичні; б) поняття «дохід» ширше від поняття «прибуток»; в) поняття «прибуток» ширше від поняття «дохід».
2. Амортизація – це:	а) втрата частини вартості основних фондів під впливом НТП; б) процент річних відрахувань від балансової вартості; в) матеріальний знос основних фондів, внаслідок чого вони перестають задовольняти поставлені до них вимоги; г) поступове погашення вартості основних фондів перенесенням її на собівартість виготовленої продукції.
3. Норма амортизації – це:	а) поступове погашення вартості основних фондів перенесенням її на собівартість виготовленої продукції. б) процент річних відрахувань від балансової вартості; в) втрата частини вартості основних фондів під впливом НТП

4. <i>Резиденти – це:</i>	а) суб'єкти підприємницької діяльності, які створені та здійснюють свою діяльність на території України відповідно до її законодавства; б) суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють свою діяльність на території України відповідно до її законодавства; в) суб'єкти підприємницької діяльності, які створені та здійснюють свою діяльність на території України.
5. <i>Нерезиденти – це:</i>	а) суб'єкти підприємницької діяльності з місцезнаходженням за межами території України, які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства іншої держави; б) суб'єкти підприємницької діяльності з місцезнаходженням за межами території України; в) суб'єкти підприємницької діяльності, які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства іншої держави.
6. <i>Лізинг – це:</i>	а) вид довгострокової оренди машин, устаткування, транспортних засобів, споруд виробничого призначення; б) вид короткотермінової оренди основних фондів; в) дозвіл на використання нематеріальних ресурсів протягом певного терміну та за визначену плату.
7. <i>Дивіденди – це платежі, що сплачують:</i>	а) відповідно до умов договору; б) за рішенням загальних зборів акціонерів; в) у зв'язку з розподілом частки прибутку.
8. <i>Проценти – це доход, що сплачують</i>	а) відповідно до умов позики; б) за рішенням загальних зборів акціонерів; в) у вигляді плати за використання залучених коштів або майна на визначений термін.
9. <i>Ліцензія – це:</i>	а) документ дозвоільного характеру, що дає право на заняття певним видом господарської діяльності, який відповідно до чинного законодавства підлягає обмеженню; б) державне свідоцтво, що засвідчує право суб'єкта підприємницької діяльності на особливий порядок оподаткування; в) обов'язковий документ, що дає право на здійснення господарської діяльності юридичною особою.
10. <i>Матеріальний актив – це:</i>	а) основні фонди; б) ресурси підприємства; в) основні фонди та оборотні активи у будь-якому вигляді.
11. <i>Нематеріальний актив – це:</i>	а) об'єкти інтелектуальної власності, в тому числі промислової власності; б) оборотні активи у будь-якому вигляді; в) грошові кошти.
12. <i>Акція – цінний папір, який:</i>	а) дає право на частку прибутку; б) дає право на частку майна і прибутку акціонерного товариства; в) свідчить про надання позики і гаситься за номіналом.
13. <i>Вексель – цінний папір, який:</i>	а) дає право на частку прибутку; б) свідчить про надання позики і гаситься за номіналом; в) свідчить про надання комерційного кредиту.
14. <i>Облігація – цінний папір, який:</i>	а) дає право на частку прибутку; б) свідчить про надання позики і гаситься за номіналом; в) свідчить про надання комерційного кредиту.

15. <i>Собівартість продукції – це:</i>	а) витрати праці на виробництво і реалізацію продукції; б) витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції; в) витрати на придбання виробничих запасів.
16. <i>Інвестиція – це:</i>	а) господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно; б) господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів цінних паперів в обмін на кошти; в) господарська операція, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу, отриманого від інвестиційних операцій.
17. <i>Реінвестиція – це:</i>	а) господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно; б) господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів цінних паперів в обмін на кошти; в) господарська операція, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу, отриманого від інвестиційних операцій.
18. <i>Факторинг – це:</i>	а) передача права стягнення дебіторської заборгованості іншій особі на узгоджених умовах; б) передача права стягнення кредиторської заборгованості іншій особі на узгоджених умовах; в) передача права стягнення боргів іншій особі на узгоджених умовах.
19. <i>Фінанси – це:</i>	а) гроші; б) валовий внутрішній продукт; в) грошові відносини; г) кредит; д) платіж; є) ваш варіант відповіді.
20. <i>Моделі фінансових відносин формуються за ознаками:</i>	а) розподілу ВВП; б) напрямку руху грошових потоків; в) рівнем централізації ВВП; г) безперервності відтворення виробництва; д) керування економікою країни; є) утворення системи показників; ж) ваш варіант відповіді.
21. <i>Функції фінансів полягають в:</i>	а) створенні системи показників фінансової діяльності суб'єктів; б) створенні системи органів управління в державі; в) забезпеченні еквівалентності обміну; г) формуванні й використанні доходів і фондів фінансових ресурсів; д) ваш варіант відповіді.
22. <i>Яке із тверджень вірне?</i>	а) фінанси – це грошові відносини; б) грошові відносини – це фінанси.
23. <i>Які риси є спільними у категорій «фінанси» і «кредит»:</i>	а) грошова форма виявлення; б) розподільчий характер; в) умови використання; г) мета використання;

	д) ваш варіант відповіді.
24. Джерела формування фінансових ресурсів:	а) валовий внутрішній продукт; б) державний бюджет; в) пенсійний фонд; г) позабюджетні фонди; д) цільові державні фонди; ж) ваш варіант відповіді.
25. До критеріїв визначення фінансових ресурсів належать:	а) форма виявлення; б) порядок розподілу валового внутрішнього продукту; в) ступінь централізації валового внутрішнього продукту; г) джерела створення; д) цільове призначення; є) фінансова політика; ж) ваш варіант відповіді.
26. Фінансові ресурси складаються з:	а) ресурсів підприємств і приватного сектора; б) показників фінансового прогнозування; в) ресурсів банківських і страхових установ; г) ресурсів віх секторів економіки держави; д) кредитних ресурсів; ж) ваш варіант відповіді.
27. Фінансові ресурси це:	а) грошові нагромадження і доходи; б) валовий внутрішній продукт; в) виражена в грошах частина національного доходу; г) складова фінансового механізму; д) показники використання фондів грошових коштів; є) ваш варіант відповіді.
28. Які риси є спільними у категорій «фінанси» і «гроші»:	а) функції, що виконують; б) еквівалентність обміну; в) сфера застосування; г) передумови виникнення та існування; д) ваш варіант відповіді.
29. Фінансові протиріччя – це протиріччя:	а) всередині об'єкту розподілу; б) між суб'єктами розподілу; в) ваш варіант відповіді
30. Способи збалансування фінансового протиріччя:	а) забезпечення руху вартості ВВП; б) забезпечення контролю за формуванням і використанням фінансових ресурсів; в) забезпечення одночасного зростання доходів кожного із суб'єктів фінансових відносин; г) забезпечення кругообігу фінансових ресурсів; д) встановлення оптимальних пропорцій розподілу ВВП; ж) ваш варіант відповіді.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Тема 1. Основи фінансів підприємств.

Тема 2. Організація грошових розрахунків підприємств.

Тема 3. Грошові надходження підприємств.

Тема 4. Формування і розподіл прибутку.

Тема 5. Оподаткування підприємств.

Мета розділу

Розкрити сутність фінансів підприємств, їх місце у фінансовій системі держави, склад фінансових ресурсів необхідних підприємству для фінансування виробничого процесу; розкрити зміст та завдання управління фінансами підприємств; набуття навиків з проведення фінансових розрахунків з грошових надходжень, прибутку і його розподілу, впливу оподаткування та використання прибутку на діяльність підприємства.

Навчальні цілі

За результатами навчання студенти повинні:

- розуміти сутність фінансових ресурсів підприємств; методів і джерел їх формування, організації фінансової діяльності підприємства;
- знати особливості організації фінансових відносин підприємств та міжгалузевих фінансових відносин;
- давати характеристику суті та порядку проведення безготівкових розрахунків підприємства;
- набути навичок з проведення розрахунків із застосуванням наукових методів планування суми витрат від продажу продукції та обчислення планової суми прибутку підприємства від основної діяльності;
- вміти розраховувати показники рентабельності діяльності підприємства та давати оцінку результатам;
- давати власну оцінку податковій системі України; бачити позитивні і негативні сторони податкових реформ в Україні;
- навчитися обчислювати суму податків і зборів, які сплачує підприємство за результатами своєї діяльності;
- вміти розробляти основні типові форми фінансової звітності та знати законодавчі акти, що їх регламентують;

Форма практичних занять: відкритий тест, технічні вправи, ситуаційні завдання, вихідне тестування.

Наочність: бланковий матеріал, схеми, закони, інструкції.

ТЕМА1. ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Основні питання:

- 1.1) *Економічна сутність фінансів підприємств, їх формування та функціонування.*
- 1.2) *Фінансові ресурси та джерела їх формування.*
- 1.3) *Організація фінансової роботи підприємства.*

Основні терміни і поняття:

Фінанси підприємств, грошові фонди, фінансові ресурси, самоокупність, самофінансування, комерційний розрахунок, фінансова діяльність, фінансовий механізм.

1.1. Економічна сутність фінансів підприємств, їх формування та функціонування

Необхідною умовою прибутковості діяльності будь-якого підприємства є правильна і раціональна організація його фінансів. Для того, щоб успішно функціонувати на ринку, кожне підприємство повинно формувати, розподіляти і використовувати фонди грошових коштів, обґрунтовано залучати зовнішні джерела фінансування. Фінанси підприємств за своєю сутністю – це складна економічна категорія, які виражають певні економічні відносини і мають певні особливості, тому що:

- є грошовими відносинами;
- є розподільними відносинами;
- пов'язані з формуванням і використанням фондів грошових коштів держави та господарюючих суб'єктів.

Фінанси підприємств – це система економічних відносин, що зв'язана з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

Проте останнім часом більшість економістів вважають, що *фінанси підприємств* – це різноманітні фонди фінансових ресурсів, які створюються і використовуються задля здійснення виробництва і реалізації продукції, робіт і послуг у різних галузях, а також для фінансування інших видів діяльності підприємств.

Фінансові відносини підприємств охоплюють обмінні і розподільчі відносини, що відображаються в різноманітних грошових потоках. Із руху грошей починається і ним завершується кругообіг коштів підприємства, оборот усього капіталу. Матеріальною основою фінансів підприємств є грошовий обіг. У зв'язку з цим поняття «фінанси підприємств» часто помилково ототожнюють з грошовими коштами. Фінансами гроші стають тоді, коли їх власник створює відповідний грошовий фонд і використовує його для фінансування господарських операцій з метою отримання певного доходу.

Ознаки фінансів підприємства:

- загальні, які виражають сукупність економічних (грошових) відносин, зв'язаних з розподілом вартості валового продукту;
- специфічні, які виражають грошові відносини, що залежать від первинного розподілу вартості валового продукту, формування і використання грошових доходів і децентралізованих фондів.

Фінанси підприємств у процесі відтворення розкривають свою сутність за допомогою наступних *функцій*:

- *акумулюючої*, суть якої полягає у мобілізації та накопиченні фінансових ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності;
- *розподільчої*, яка виконує розподіл і використання фінансових ресурсів для забезпечення операційної виробничої й інвестиційної діяльності, для виконання своїх фінансових зобов'язань перед бюджетом і іншими суб'єктами господарювання;
- *контрольна*, яка проявляється у здійсненні постійного контролю над формуванням і використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення.

Обов'язковими передумовами ефективного функціонування фінансів підприємств є:

- різноманітність форм власності;
- свобода підприємництва та самостійність у прийнятті рішень;
- вільне ринкове ціноутворення та конкуренція;
- самофінансування підприємництва;
- правове забезпечення правил економічної поведінки всіх суб'єктів підприємницької діяльності;
- обмеження і регламентація державного втручання в діяльність підприємств.

До сфери фінансових належать такі економічні відносини підприємства:

- із засновниками (формування статутного капіталу, зміна статутного капіталу, виплата дивідендів на акції та процентів на паї) ;
- з іншими суб'єктами підприємництва щодо розрахунків із позичальниками, підрядниками, покупцями, замовниками;

- із бюджетом (платежі та асигнування) ;
- із цільовими фондами (внески і надходження) ;
- з учасниками фондового ринку (розміщення власних цінних паперів, купівля, продаж цінних паперів інших емітентів) ;
- із банками, страховими компаніями (відкриття та ведення рахунків, одержання та погашення кредитів, відкриття депозитів, страхові платежі, страхове відшкодування) ;
- із галузевими і корпоративними органами управління (внески в централізовані фонди, надходження з них) .

Об'єктом фінансів підприємства є економічні відносини, зв'язані з рухом коштів, формуванням і використанням грошових фондів.

Суб'єктами таких економічних відносин можуть бути підприємства й організації, банківські установи і страхові компанії, позабюджетні фонди, інвестиційні фонди, аудиторські організації, інші суб'єкти господарювання, що є юридичними особами і фізичні особи.

1.2. Фінансові ресурси та джерела їх формування

Діяльність господарюючого суб'єкта супроводжується певними фінансовими відносинами, матеріальними носіями яких у господарській системі виступають фінансові ресурси. Формування фінансових ресурсів підприємства починається під час формування статутного капіталу й у процесі розподілу грошових надходжень у результаті продажу продукції, товарів, робіт, послуг, а також надходжень від інших видів операційної, фінансової й інвестиційної діяльності. Формування фінансових ресурсів здійснюють з метою фінансування оборотних і необоротних активів, формування резервного капіталу, забезпечень, фондів цільового призначення тощо.

Формування і використання фінансових ресурсів на підприємстві – це процес утворення грошових фондів для фінансового забезпечення операційної й інвестиційної діяльності, виконання фінансових зобов'язань перед державою й іншими суб'єктами господарювання.

Контроль над формуванням і використанням фінансових ресурсів здійснюється завдяки властивим фінансам здатності об'єктивно відображати кількісні і вартісні пропорції виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг. На макроекономічному рівні фінанси підприємств забезпечують: формування фінансових ресурсів країни через бюджет і позабюджетні фонди; збалансованість між матеріальними і грошовими фондами.

Фінансові ресурси підприємства – це кошти, що перебувають в розпорядженні підприємств і призначені для виконання ними певних фінансових зобов'язань. Фінансові ресурси підприємств формуються за рахунок внутрішніх (статутний капітал, амортизаційні відрахування, валовий дохід і прибуток) і зовнішніх (отримані кредити; пайові й інші внески; кошти мобілізовані на фінансовому ринку) джерел:

Складовими фінансових ресурсів підприємств є:

- статутний фонд (капітал) ;
- додатково вкладений капітал;
- резервний капітал;
- централізовані кошти для фінансування капітальних вкладень;
- нерозподілений прибуток;
- амортизаційні відрахування;
- забезпечення поточних витрат і платежів;
- кредити банків;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- кредиторська заборгованість усіх видів.

Фінансові ресурси підприємств класифікують за основними ознаками:

- за джерелами формування;
- за етапами формування;
- за способом використання;
- за формою реалізації.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів є власні та залучені кошти:

1. *Під час заснування підприємства:*

- внески засновників у статутний капітал.

2. *За рахунок власних та прирівнених до них коштів:*

а) доходи:

- валовий і чистий дохід, прибуток від основної діяльності;
- прибуток від іншої операційної діяльності;
- прибуток від фінансових операцій;
- прибуток від виконаних НДР та інші цільові доходи;
- прибуток від будівельно-монтажних робіт, виконаних господарським способом;
- прибуток від додаткової діяльності і надзвичайних ситуацій;

б) надходження:

- амортизаційні відрахування;
- виручка від реалізації майна, що вибуло;
- цільові надходження;

- стійкі пасиви;
- цільові внески членів трудового колективу;
- мобілізація внутрішніх резервів;
- інші види надходжень (спонсорська допомога) .

3. *Шляхом мобілізації на фінансовому ринку:*

- надходження коштів від емісії акцій, облігацій і інших видів цінних паперів;
- кредитні інвестиції.

4. *У порядку розподілу коштів:*

- фінансові ресурси, отримані від галузевих структур, концернів і асоціацій;
- страхові відрахування;
- бюджетні субсидії.

Класифікацію фінансових ресурсів за джерелами формування подано на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Класифікація фінансових ресурсів за джерелами формування

Однією з найважливіших задач фінансової служби підприємств є пошук ефективних джерел формування фінансових ресурсів, оптимізація їх структури і напрямів інвестування та управління.

1.3. Організація фінансової роботи підприємства

Ефективність роботи підприємства багато в чому залежить від правильної організації фінансів. Під організацією фінансів підприємств розуміють форми,

методи формування і використання фінансових ресурсів, контроль за їх кругообігом задля досягнення економічних цілей підприємств.

Організація фінансів підприємств за умов ринкової економіки ґрунтується на принципах: фінансової незалежності; саморегулювання; самоокупності та самофінансування.

Фінансова незалежність – це принцип, згідно якого підприємство має самостійно визначати предмет своєї діяльності і всі напрямки використання та розподілу коштів.

Саморегулювання – це принцип ведення господарської діяльності, за допомогою якого активно підтримується порядок всередині підприємства, тобто створюється система економічної відповідальності для гарантії того, що підприємство виконає всі свої обов'язки перед усіма суб'єктами підприємницької діяльності, банками, фондами та бюджетом.

Самоокупність (самооплатність) – це принцип ведення господарської діяльності, що передбачає повне відшкодування всіх витрат на виробництво товарів, робіт і послуг виручкою від їх реалізації.

Самофінансування – це забезпечення науково-технічного, виробничого та соціального розвитку підприємств за рахунок власних ресурсів, основним джерелом яких є прибуток.

В основу організації фінансів покладено *комерційний розрахунок* – це метод ведення господарювання шляхом постійного порівняння (у грошовому вираженні) витрат і результатів діяльності. При ньому фінансова діяльність будується за схемою представленою на рисунку 1.2.

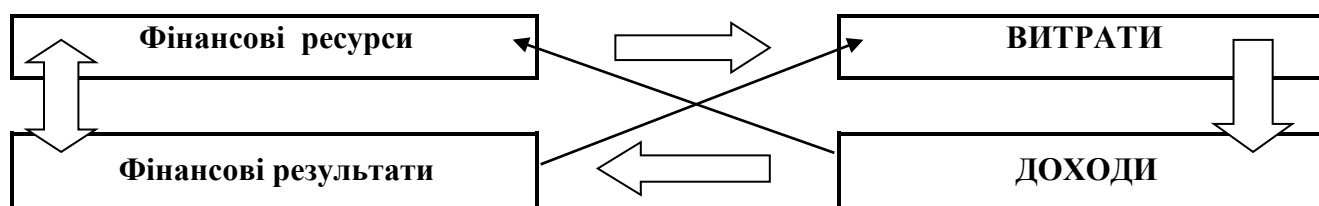

Рис.1.2. Схема фінансової діяльності підприємства за комерційним розрахунком

Комерційний розрахунок передбачає, що фінансові відносини регламентуються державою в основному економічними методами за допомогою важелів відповідної податкової, амортизаційної, валютної, протекціоністської політики.

На організацію фінансів впливають: організаційно-правові форми господарювання, сфера і характер діяльності підприємств, що виявляється в процесі формування капіталу, розподілу прибутку, утворення грошових фондів; взаємовідносини з бюджетом.

Організація фінансів підприємства відображає галузеві особливості, специфіку виробництва, рівень його технічного забезпечення і рівень технологічних процесів, склад і структуру виробничих витрат, вплив природнокліматичних факторів на виробництво.

Управління фінансами підприємств включає:

- визначення потреби і джерел фінансових ресурсів, що повинні забезпечити процес виробництва і реалізації продукції; визначення потреби в оборотних коштах;
- фінансове забезпечення капіталовкладень на технічне переозброєння, реконструкцію, розширення виробництва;
- забезпечення формування і розподілу витрат від реалізації продукції для відновлення оборотних коштів, формування амортизаційного фонду, валового і чистого доходу;
- формування, розподіл і використання прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

Фінансовий механізм підприємства – сукупність форм і методів формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансування діяльності підприємств або можна сказати, що фінансовий механізм підприємства – це система керування фінансовими відносинами через фінансові важелі і за допомогою фінансових досліджень, які дозволяють досягти головної мети будь якого виду підприємства – одержання максимального прибутку.

Елементами фінансового механізму підприємства є:

- *Фінансові відносини* – це об'єкт фінансового управління: інвестування, кредитування, оподаткування, страхування.
- *Фінансові важелі* – це набір показників, через які управлінська система може впливати на виробничо-господарську діяльність підприємства.
- *Фінансові методи* – це фінансовий облік, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансове регулювання та фінансовий контроль.
- *Фінансові інструменти* – це будь який контракт, з якого виникають фінансові активи для одного підприємства та фінансові зобов'язання для іншого. Схематично фінансовий механізм підприємства представлено на рисунку 1.3

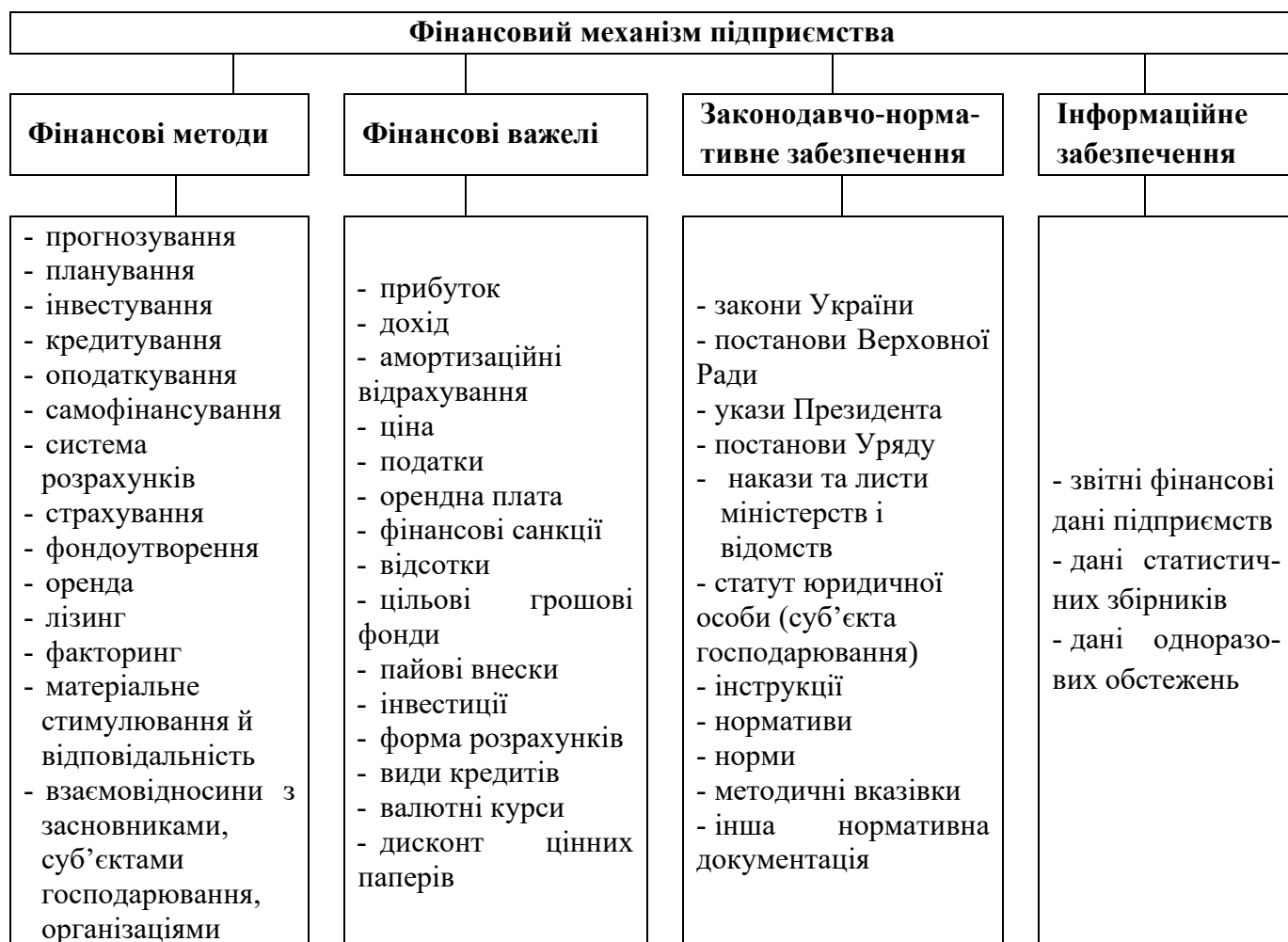

Рис.1.3. Фінансовий механізм підприємства

Фінансова діяльність посідає особливе місце в управлінні підприємством.

Фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів фінансового забезпечення підприємства для досягнення ними поставлених цілей і завдань стратегії економічного розвитку господарюючого суб'єкта, тобто це практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення його результатів

Фінансова діяльність підприємства спрямована на вирішення таких основних завдань:

- фінансове забезпечення поточної діяльності підприємства; пошук резервів підвищення доходів, прибутку, підвищення рентабельності і платоспроможності;
- виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;
- мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування подальшого розвитку підприємства;

– контроль над ефективним, цільовим розподілом і використанням фінансових ресурсів.

Основні напрямки управління фінансовими ресурсами наведено на рисунку 1.4.

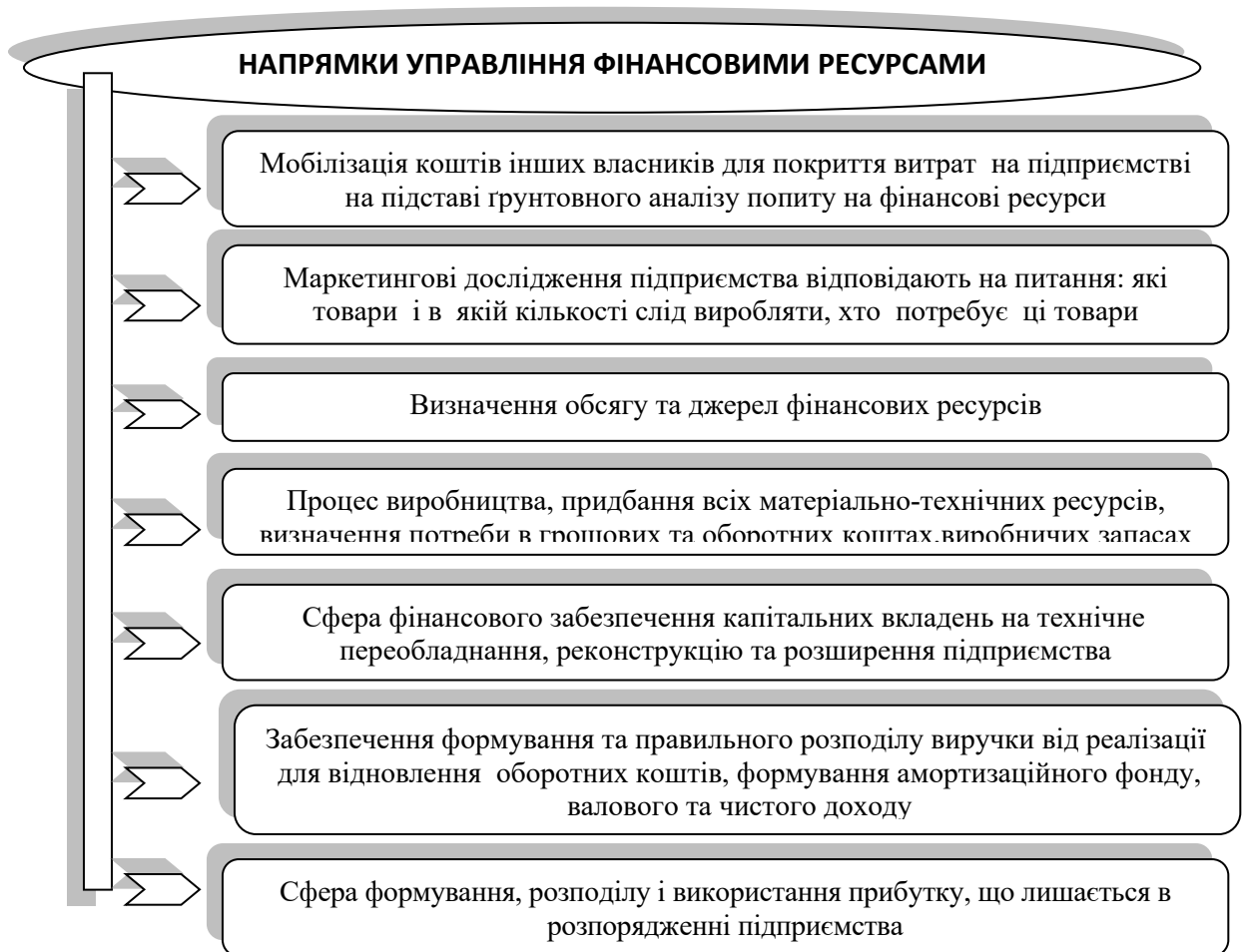

Рис.1.4. Напрямки управління фінансовими ресурсами

Фінансова робота підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

- стратегічне планування;
- оперативне управління;
- аналіз і контроль виробничо-господарської діяльності;
- подання фінансової звітності;
- оперативна та поточна фінансово-економічна робота.

Ефективність управління фінансами підприємства визначається спроможністю:

- залучати додаткові фінансові ресурси на найвигідніших умовах;
- інвестувати фінансові ресурси з найбільшим ефектом;
- здійснювати прибуткові операції на фінансовому ринку.

Найважливішими напрямками вдосконалення фінансової роботи на підприємстві є:

- проведення фінансового аналізу і відповідно вдосконалення методик (кількість показників і груп цих показників) та визначення їх ефективності;
- оптимізація розмірів обігових коштів підприємства і його фінансового становища та стійкості;
- мінімізація витрат на виробництво продукції (робіт послуг) ;
- вдосконалення методів розподілу і використання прибутку підприємства, вибір найбільш ефективних напрямків здійснення дивідендної політики;
- ефективність використання власних і особливо позикових коштів;
- оптимізація структури майна підприємства і джерел його формування;
- використання лізингових відносин та ефективне використання фінансових ресурсів;
- формування інвестиційної стратегії і політики підприємства;
- розробка, формування і реалізація фінансової стратегії підприємства.

Практичний блок до теми 1: Основи фінансів підприємств

Відповісти на питання, проставляючи відповідно (графічно) відповіді:

Так – «+» Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. *Наявність фінансів підприємств обумовлена існуванням товарно-грошових відносин і чинністю закону вартості.*
2. *Фінанси підприємств представляють собою сукупність фінансових відносин, що виникають у процесі формування основного й оборотного капіталу, фондів грошових коштів, їх розподілу і використання.*
3. *Не всі готівкові відносини є фінансовими, а лише та частина, що складає зміст фінансів підприємства.*
4. *Підприємство реалізує товари і одержує виторг. У цьому випадку відбувається не тільки заміна форм вартості (Т-Д) , але і виникають економічні відносини.*
5. *В результаті реалізації продукції підприємство одержує визначену суму валового прибутку, що не є основним джерелом утворення отриманого прибутку.*
6. *Якщо підприємство реалізує свою продукцію нижче собівартості, то отримує прибуток.*

7. Важливим елементом готівкових відносин є відносини між підприємством і робітниками даного підприємства.

8. До основних функцій фінансів підприємства належить обслуговування готівкою кругообігу коштів, розподіл отриманих прибутків і контроль за виробничо-господарською діяльністю підприємств (контроль за виробництвом, розподілом і використанням суспільного продукту, національного і чистого прибутку).

9. Фінансові ресурси – це складова частина економічних ресурсів, що представляє собою кошти готівкової, кредитної і бюджетної системи, які використовуються для забезпечення безперебійного функціонування і розвитку національного господарства, витрачаються на соціально-культурні заходи, потреби оборони і управління.

10. Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємства є тільки залучені кошти підприємства.

Тести до теми1: Основи фінансів підприємств

1) Як ви вважаєте, що можна віднести до фінансових ресурсів?	1) сировину і основні матеріали; 2) робочі машини і обладнання; 3) прибуток і банківські кредити; 4) виробничі запаси; 5) цехову собівартість.
2) Назвіть основні функції фінансів підприємств	1) розподільча, контрольна; 2) розподільча, позикова, контрольна; 3) розподільча, контрольна, поточна; 4) розподільча, відтворювальна; 5) розрахункова, позикова.
3) Який із наведених видів контролю здійснюється після завершення господарських операцій з метою виявлення негативних і позитивних сторін діяльності підприємства?	1) попередній; 2) поточний; 3) послідовний; 4) основний; 5) державний.
4) Назвіть джерело формування фінансових ресурсів підприємства, яке належить до фондів позичених коштів	1) інвестиційний фонд; 2) факторинг; 3) фонд споживання; 4) фонд для виплати дивідендів; 5) інноваційний фонд.
5) Капітал – це фінансові ресурси, спрямовані на:	1) споживання; 2) розвиток суб'єктів невиробничої сфери; 3) створення резервного фонду; 4) розвиток виробничо-торговельного процесу; 5) сплату податків.

6) Що не можна віднести до суб'єктів фінансових відносин?	1) підприємства та організації; 2) грошові фонди; 3) банківські установи; 4) страхові компанії; 5) аудиторські організації.
7) Що таке самофінансування?	1) форма організації фінансування господарської діяльності за рахунок власних коштів підприємств; 2) метод забезпечення господарської діяльності з використанням не тільки власних коштів, а також фінансових ресурсів за рахунок випуску і реалізації цінних паперів; 3) метод організації фінансування господарської діяльності підприємства за рахунок власних коштів, залучених фінансових ресурсів від реалізації цінних паперів та банківських кредитів; 4) використання власних бюджетних коштів та банківських кредитів; 5) функція управління підприємством.
8) Яке з наведених визначень фінансових ресурсів підприємства є правильним?	1) кошти, вкладені у виробництво і які приносять прибуток після завершення одного обороту; 2) грошові фонди цільового призначення, які формуються у процесі розподілу і перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту, національного доходу та використовуються у статутних цілях підприємства; 3) грошове вираження вартості і зносу основних фондів, нематеріальних активів; 4) сукупність доходів від реалізації виробничого товару, доходів, від виконання робіт, надання послуг тощо; 5) система грошових відносин, які відображають формування, розподіл та використання грошових коштів і доходів підприємства.
9) Яке з наведених визначень фінансів підприємств є правильним?	1) грошові відносини, які виникають у результаті виробничо-господарської діяльності і відображають формування й використання фондів грошових коштів; 2) виручка від реалізації, а також інші надходження грошових коштів, у результаті яких створюється прибуток; 3) грошові відносини між підприємством і бюджетом із приводу сплати податків, отримання асигнувань з бюджету; 4) грошові відносини підприємства з його працівниками з приводу сплати заробітної плати та інших виплат з оплати праці; 5) гроші в русі.
10) Які, на вашу думку, джерела формування фінансових ресурсів підприємства належать до фондів власних засобів?	1) статутний фонд; 2) факторинг; 3) комерційний кредит; 4) собівартість продукції; 5) прибуток.
11) Дайте правильне визначення грошових фондів:	1) гроші у русі; 2) частина грошових коштів, які мають цільове спрямування; 3) грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств; 4) фінансовий результат діяльності підприємств; 5) сплачений податок на прибуток.

Список рекомендованої літератури:

1. Аранчій В. І. *Фінанси підприємств: Навчальний посібник.* – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304с.
2. Василик О.Д. *Теорія фінансів: Підручник.* – К.:НЮС,2000. – 416с.
3. Гриньов М.В., Коюда О.В. *Фінанси підприємств: Навчальний посібник.* – 3-є вид., перероб. і допов. – Х.: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2004. – 432с.
4. Загородній А. Г, Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. *Фінансовий словник.* – 3-вид., випр. та доп. – К: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 587с.
5. Патрін М. О., Загородній А. Г., *Фінанси підприємств: Підручник.* – Львів: ЛБІНБУ, 2008. – 223 с.
6. Слав'юк Р. А. *Фінанси підприємств: Навч. посібник.* – 2-е вид., доп. і перероб. – Луцьк: Вежа, 2006. – 456 с.
7. *Фінанси підприємств: Підручник / Кер. ант. кіл. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін.* – 3-тє вид., перероб. та доп. – К: КНЕУ, 2007. – 460 с.

ТЕМА 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВ

Основні питання:

- 2.1. *Поняття грошового обороту та сфери застосування готівкових та безготівкових розрахунків.*
- 2.2. *Рахунки підприємств. Банківські рахунки та порядок їх відкриття*
- 2.3. *Характеристика форм безготівкових розрахунків*
- 2.4. *Економічна відповідальність за несвоєчасність здійснення розрахунків*

Основні терміни і поняття:

Грошові кошти, грошові потоки, платіжне доручення, акредитив, акцепт, бенефіціар, інкасо, вексель, тратта, аваль

2.1. Поняття грошового обороту та сфери застосування готівкових та безготівкових розрахунків

Діяльність підприємства зв'язана з різного роду розрахунками і платежами. Загальна грошова маса на підприємстві може бути розділена на

активні гроші, тобто ті, котрі в кожний момент часу беруть участь в обороті, і пасивні, що є потенційним платіжним засобом.

Активний грошовий обіг на підприємстві має дві основні форми: готівкову і безготівкову, що дозволяє ефективно регулювати грошову масу підприємства. Грошовий оборот – це виявлення сутності грошей у русі. Він охоплює процеси розподілу й обміну. Грошовий обіг підприємства покликаний забезпечувати процеси виробництва і реалізації продукції, виконання фінансових зобов'язань, спільну діяльність підприємств.

Виконання більшості господарських операцій суб'єктів господарювання зв'язано з грошовими розрахунками. Дані про обсяги грошових розрахунків підприємства за звітний період містить «Звіт про рух грошових коштів». Його зміст, форму і загальні вимоги визначено в Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку «Звіт про рух грошових коштів» від 31.03.1999 р. Указ №87 Міністерства Фінансів України. Підставою для здійснення грошових розрахунків є надання спеціальних облікових документів: рахунків, договорів, угод, контрактів, актів закупівлі товарів та ін.

Грошовий обіг підприємства зв'язаний з такими напрямками:

- забезпечення процесу виробництва;
- реалізація продукції;
- сплата податків, обов'язкових відрахувань і зборів;
- забезпечення спільної діяльності підприємств;
- одержання кредитів, їхнє погашення і сплата відсотків.

Суть безготівкових розрахунків полягає в тому, що платежі здійснюються шляхом списання коштів з банківського рахунка платника на банківський рахунок одержувача, тобто проведенням відповідних записів на банківських рахунках учасників розрахунків. Підставою для здійснення безготівкових розрахунків є подання до банку спеціальних розрахункових документів (платіжного доручення, платіжної вимоги-доручення, реєстру документів за акредитивом, реєстру чеків тощо) на паперових носіях, або в електронному вигляді, використовуючи програмно-технічний комплекс «Клієнт-Банк».

Безготівкові грошові розрахунки класифікують на підставі таких основних ознак:

- *За видами господарських операцій:*
 - а) грошові розрахунки за товарними операціями;
 - б) грошові розрахунки за нетоварними операціями.
- *За місцем розташуванням банківських установ, що обслуговують розрахунки:*
 - а) місцеві;

- б) міжміські;
- в) міжнародні.
- *За фактом здійснення оплати:*
 - а) попередня чи авансова оплата продукції, товарів, робіт, послуг;
 - б) оплата після реалізації продукції.
- *За умовою оплати договорів:*
 - а) акцептна форма оплати;
 - б) безакцептна форма розрахунків.
- *За джерелами фінансування:*
 - а) грошові розрахунки власними засобами підприємства;
 - б) грошові розрахунки за рахунок кредитів і інших позикових засобів;
 - в) грошові розрахунки за кошти клієнта.

2.2. Рахунки підприємств. Банківські рахунки та порядок їх відкриття

Суб'єкти підприємницької діяльності відкривають рахунки в банках з метою заощадження коштів і здійснення банківських операцій за власним вибором. Порядок відкриття банківських рахунків регулюється Інструкцією про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземній валютах, яку затверджено постановою Правління НБУ. Підприємство може відкрити один і більше поточних рахунків у національній і інших валютах.

Для відкриття поточних рахунків підприємства подають установам банків такі документи:

- заяву встановленого зразка на відкриття рахунку, підписану керівником і гол. бухгалтером підприємства (додаток В) ;
- копію свідоцтва про державну реєстрацію підприємства в органі державної виконавчої влади, засвідчену нотаріально;
- документ про створення підприємства (наказ, рішення, постанова) у формі копії, засвідченої нотаріально;
- копію статуту підприємства (положення) , засвідчену нотаріально;
- довідки про реєстрацію підприємства у Пенсійному фонді, ДПА, органах статистики, органах соціального страхування;

– картку із взірцями підписів посадових осіб, що мають право розпоряджатися рахунком і підписувати платіжні та розрахункові документи, засвідчену нотаріусом.

Відкриваючи рахунок підприємству, банк протягом трьох днів повідомляє про це податковий орган за місцем реєстрації підприємства. Операції на рахунку здійснюються після того, як отримано повідомлення з податкового органа про взяття рахунку на облік.

Про відкриття 2-го, 3-го і наступних поточних рахунків у національній валюті власник рахунку протягом трьох днів з дня його відкриття повідомляє ДПА.

Види банківських рахунків у національній валюті:

– поточні рахунки – відкриваються для зберігання грошових коштів та здійснення всіх видів банківських операцій;

– бюджетні рахунки – відкриваються підприємствам, яким виділяються кошти за рахунок державного або місцевого бюджетів для цільового їх використання;

– кредитні рахунки – відкриваються в установі банку, котра має право видавати кредити (ці рахунки призначено для обліку кредитів, наданих способом оплати розрахункових документів, чи переказу коштів на поточний рахунок позичальника відповідно умов кредитної умови) ;

– депозитні рахунки – відкриваються власником рахунку й установою банку на визначений строк.

Види банківських рахунків в іноземній валюті:

– поточний рахунок – відкривається підприємству для проведення розрахунків у безготівковій формі при здійсненні поточних операцій;

– розподільний рахунок – відкривається для попереднього зарахування коштів та подальшого їх розподілу за призначенням;

– кредитний рахунок – відкривається уповноваженим банком на договірній основі юридичним особам (резидентам і нерезидентам) ;

– депозитні рахунки (вкладні) .

Сутність готівкової форми розрахунків

Готівкова форма розрахунків застосовується для обслуговування населення (наприклад – виплата заробітної плати, премій, грошової допомоги, дивідендів, пенсій). Отримуючи грошові доходи, населення витрачає їх на купівлю товарів, продуктів харчування, оплачує послуги і здійснює інші платежі. Між готівковими і безготівковими розрахунками існує тісний зв'язок.

Усі розрахунки готівкою між підприємствами можуть здійснюватися як за рахунок коштів, отриманих у касі банку, так і за рахунок виторгу від реалізації й інших касових надходжень. Причому готівка, отримана як виторг від

реалізації продукції й інші касові надходження, може бути використана підприємствами для забезпечення господарських потреб, а готівка, отримана з каси банку, як виторг від реалізації продукції і касові надходження на оплату праці і виплату дивідендів. Підприємства повинні забезпечувати систематичне і повне виконання своїх фінансових зобов'язань (сплата податків, обов'язкових платежів у бюджет і державні цільові фонди) .

Касові операції підприємства

Касові операції підприємства пов'язані як з прийняттям, так і з видачею готівки. Усі підприємства, що мають поточні рахунки в банку, повинні зберігати свої гроші на цих рахунках. Одержання готівки з рахунка здійснюється за допомогою грошового чека, що є розпорядженням банкові видати зазначену в ньому суму коштів. Порядок ведення касових операцій регулюється Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженого постановою НБУ від 15.12.2004 р. №637, а також Постановою Правління НБУ «Про затвердження Змін до Положення про ведення касових операцій у національній валюті України» від 29.04.2009 р. № 252, згідно якої підприємства на початок року самостійно встановлюють ліміт залишку готівки в касі підприємства. Ліміт каси підприємства встановлюють на підставі розрахунку середньоденного надходження готівки до каси або її середньоденної видачі з каси, за рішенням керівника підприємства або уповноваженої ним особи. Кожне підприємство визначає ліміт каси з урахуванням режиму і специфіки роботи, віддаленості від банку, обсягу касових оборотів (надходжень і видатків) за всіма рахунками, установлених строків здавання готівки, тривалості операційного часу банку, наявності домовленості підприємства з банком на інкасацію. Установлений ліміт каси затверджується внутрішніми наказами (розпорядженнями) підприємства. Якщо на підприємстві ліміт каси не встановлено, то він вважається нульовим. Новостворені підприємства на перші три місяці роботи ліміт каси встановлюють відповідно до прогнозних розрахунків, потім його переглядають за фактичними показниками діяльності. Не встановлюють ліміт каси для банків та підприємств.

Готівкову форму розрахунків застосовують:

- для розрахунків із працівниками (виплата заробітної платні, грошових компенсацій, премій, дивідендів, пенсій тощо) ;
- забезпечення нагальних господарських потреб (на придбання канцелярських товарів, оплату витрат на відрядження тощо) ;
- розрахунків із бюджетом і державними цільовими фондами;

– розрахунків між підприємствами – діловими партнерами (за матеріали, паливо тощо, але не більше ніж 10 000 грн. на день) , за умови відсутності у них податкової заборгованості.

Розрахунки в готівковій формі для підприємств усіх видів діяльності і форм власності проводяться з оформленням таких документів:

- прибуткові і видатковий касові ордери;
- касовий або товарний чек;
- квитанції;
- касова книга або товарно-касова книга;
- об'ява на внесення готівки;
- договір закупівлі-продажу;
- акт про закупівлю товарів, виконаних робіт, наданих послуг.

Основні вимоги до організації і проведення готівкових розрахунків

Прибуткові, видаткові касові ордери й видаткові відомості заповнюють чорнилом темного кольору чорнильною або кульковою ручкою, за допомогою друкарських машинок, комп'ютерних засобів чи іншими способами, які забезпечили б належне збереження цих записів протягом установленого для зберігання документів терміну (3-х років) . Усю готівку, що надходить до кас, потрібно своєчасно (тобто в день одержання коштів) та в повній сумі оприбутковувати: відображати у касовій книзі за прибутковими касовими ордерами, у книзі обліку розрахункових операцій на підставі фіскальних звітних чеків РРО або даних РК. Надходження і видачу готівки в національній валюті підприємства відображають у касовій книзі за касовими ордерами і видатковою відомістю в день її надходження або видачі.

Аркуші касової книги мають бути пронумеровані, прошнуровані та скріплені відбитком печатки підприємства; кількість аркушів своїми підписами засвідчують керівник і головний бухгалтер; записи в касовій книзі здійснюються у двох примірниках (через копіювальний папір) чорнилом темного кольору чорнильною або кульковою ручкою. Перші примірники, що є невідривною частиною аркуша касової книги, залишаються в касовій книзі, другі, що є відривною частиною, – є документом, за яким касири звітують щодо руху грошей у касі; за відсутності руху готівки в касі протягом робочого дня – записи в касовій книзі в цей день можуть не проводитися.

Виправлення у касових ордерах та видаткових відомостях забороняються; у касовій книзі виправлення також, як правило, не допускають, однак якщо вони зроблені, то повинні бути засвідчені підписами касира та головного бухгалтера (або особи, що його заміщує) Гранична сума готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) протягом одного дня за одним або кількома платіжними

документами встановлюється відповідною постановою Правління Національного банку України і з 01.09.2005 р. вона становить 10 тис. грн.

Ці обмеження не поширюються на:

- а) розрахунки з фізичними особами, бюджетами та державними цільовими фондами;
- б) добровільні пожертвування та благодійну допомогу;
- в) розрахунки за спожиту електроенергію;
- г) використання коштів, виданих на відрядження;
- д) розрахунки під час закупівлі сільськогосподарської продукції

В касі забороняється зберігати готівку та інші цінності, що не належать даному підприємству. Спеціальних вимог до обладнання приміщення каси немає – керівник підприємства вирішує самостійно, як облаштувати касу та забезпечити надійне зберігання готівкових коштів. Строки витрачання готівки:

- кошти, отримані на оплату праці, для виплати пенсій, стипендій, дивідендів (доходу) , можна зберігати в касі понад установлений ліміт протягом трьох робочих днів, включаючи день одержання готівки;
- кошти, отримані на інші виплати, потрібно видати працівникам у той самий день або повернути в банк не пізніше наступного робочого дня, крім того їх можна залишати в касі у межах ліміту.

Щоб покласти готівку на розрахунковий рахунок оформляється об'ява на внесення готівки. Вона складається із 3-х розділів: об'ява, квитанція і ордер. Об'ява залишається в банку і служить основою для зарахування коштів на рахунок. Квитанція (із печаткою та підписом банку) повертається особі, яка вносила кошти на рахунок. Ордер залишається в банку і повертається власнику рахунку разом з випискою банку. Для встановлення лімітів залишку готівки в касі, порядку і строків здачі касової виручки, в банк подається заявка-розрахунок.

2.3. Характеристика форм безготівкових розрахунків

Усі безготівкові форми розрахунків здійснюються за допомогою таких основних принципів:

- збереження підприємствами грошових коштів в установах банків.
- самостійність вибору підприємством установи банку.
- самостійність вибору підприємством виду і форми розрахунків.
- самостійність розпорядження підприємства своїми коштами в межах чинного законодавства.

– максимальне наближення моменту грошових розрахунків до моменту реалізації продукції.

– здійснення грошових розрахунків у межах коштів на рахунках підприємства.

Документи, які подаються клієнтом в банк на перерахування або одержання коштів, повинні мати наступні реквізити:

- а) назву, номер документа;
- б) число, місяць і рік його виписки (число і рік вказується цифрами, місяць – прописом) ;
- в) суму платежу цифрами і прописом (сума прописом вказується з початку строчки з великої літери, гривні – прописом, копійки – цифрами) ;
- г) назву платника та одержувача коштів, їхні шифри та розрахункові рахунки;
- д) підписи платника (керівника, бухгалтера) та відтиск їх печатки (на першому екземплярі) .

Усі текстові елементи бланків мають бути виконані українською мовою.

Підприємства можуть здійснювати безготівкові розрахунки за допомогою розрахункових документів наданих в таблиці 1.1.

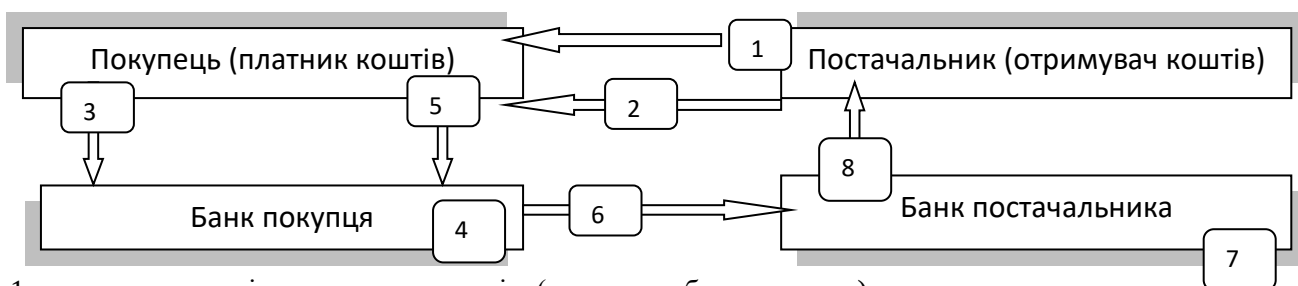
Таблиця 1.1

Різновиди розрахункових документів

Найменування документа	Характеристика розрахункового документа
Платіжне доручення	Розрахунковий документ, який виписує платник, що містить вказівку банку про перерахування відповідної суми з рахунка платника на рахунок отримувача;
Платіжна вимога	Розрахунковий документ, що виписується постачальником і містить вказівку банку отримати грошову суму від платника на основі відповідних документів, що засвідчують здійснення операції.
Платіжна вимога-доручення	Розрахунковий документ, що виписується постачальником, складається з двох частин. Верхня частина містить вимогу до покупця оплатити вартість поставленої на підставі договору продукції згідно розрахункових документів і документів про відвантаження товарів. Нижня частина містить доручення платника банку про перерахування відповідної суми з його рахунка на рахунок отримувача.
Розрахунковий чек	Це документ стандартної форми з дорученням чекодавця своєму банкові переказати кошти з рахунку чекодавця на рахунок пред'явника чека (отримувача коштів)
Акредитив	Це розрахунковий документ із дорученням однієї кредитної установи іншій здійснити за рахунок спеціально задепонованих коштів оплату товарно-транспортних документів за відвантажений товар.
Вексель	Це письмове зобов'язання, боргова розписка стандартної форми, що дає право її власникові вимагати сплати відповідної суми (визначеної у векселі) від особи, яка видала вексель, у відповідний строк і у відповідному місці.

Розрахунки платіжними дорученнями

Платіжні доручення застосовуються в розрахунках за товарними операціями (товари, роботи, послуги). Вони забезпечують максимальне наближення строків отримання товарно-матеріальних цінностей і здійснення платежу, прискорюють обертання оборотних коштів; запобігають виникненню кредиторської заборгованості в покупців. А також платіжними дорученнями здійснюються розрахунки за нетоварними операціями. Це платежі до бюджету, цільових державних фондів; платежі кредитним установам, за банківськими позичками. Розрахунки платіжними дорученнями здійснюються за послідовністю показаною на рисунку 1.5.

- 1 – постачальник відвантажує продукцію (виконує роботи, послуги) ;
- 2 – постачальник виставляє рахунок-фактуру за продукцію, роботи, послуги;
- 3 – покупець подає до банку, що його обслуговує, платіжне доручення;
- 4 – банк покупця списує з його рахунка кошти;
- 5 – банк покупця повідомляє покупця – власника рахунка про списання коштів;
- 6 – банк покупця передає електронним зв'язком або надсилає платіжне доручення на відповідну суму до банку постачальника;
- 7 – банк постачальника (отримувача коштів) зараховує кошти на рахунок постачальника;
- 8 – банк постачальника повідомляє постачальника про надходження коштів на розрахунковий рахунок випискою з розрахункового рахунка.

Рис. 1.5. Розрахунок платіжним дорученням

Платіжне доручення банк приймає тільки в межах коштів на розрахунковому рахунку, крім доручень на перерахування до бюджету сум податків, зборів, обов'язкових платежів і внесків до державних цільових фондів.

Розрахунки платіжними дорученнями мають ряд позитивних сторін у порівнянні з іншими формами розрахунків, а саме:

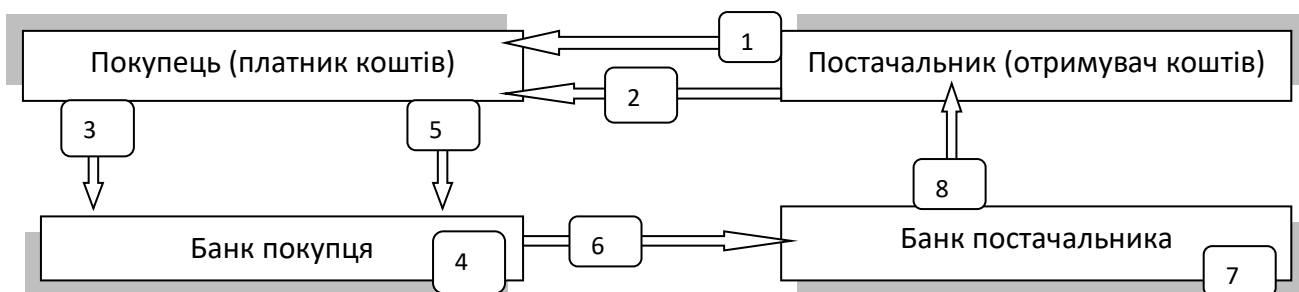
- відносно простий і швидкий документообіг;
- прискорення руху коштів;
- можливість використання даної форми розрахунків за нетоварних платежів.

Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями

Платіжні вимоги-доручення – це комбінований розрахунковий документ, який складається з двох частин. Верхня частина – вимога підприємства-постачальника до підприємства-покупця сплатити вартість товау, виконаних

робіт, послуг. Нижня частина – доручення покупця (платника грошових коштів) банку, який його обслуговує, переказати належну суму коштів з його рахунка на рахунок постачальника. Цей розрахунковий документ розробляє постачальник (отримувач грошових коштів) і направляє покупцеві (платнику коштів). Покупець (платник коштів) при згоді оплатити товар (роботи, послуги), розробляє нижню частину цього документа і направляє його у банк, який його обслуговує, для переказу акцептованої суми на розрахунковий рахунок постачальника. Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями можуть бути з акцептом або без акцепту.

Акцепт – це згода на оплату. Основою відмови від акцепту може бути порушення умов угоди, а також коли товари (послуги) не було замовлено; або товари відвантажено не на погоджену адресу; або їх доставлено з порушенням строку, не в повному обсязі, недоброякісні, некомплектні, з непогодженою ціною. Про відмову від акцепту платник зобов'язаний у встановлений строк повідомити банк і постачальника, зазначивши причини відмови. Відмова від акцепту не приймається банком, якщо її недостатньо мотивовано або мотиви суперечать законодавству чи інструкціям банку. Розрахунок за допомогою платіжної вимоги-доручення здійснюється за послідовністю показаною на рисунку 1.6.

- 1 – постачальник відвантажує продукцію покупцеві;
- 2 – разом з документами на відвантажену продукцію постачальник передає платіжну вимогу-доручення на оплату;
- 3 – покупець передає платіжну вимогу-доручення в банк, який його обслуговує, для переказу коштів;
- 4 – банк покупця (платника коштів) списує з рахунка покупця кошти;
- 5 – банк покупця сповіщає випискою покупця – власника рахунка про списання коштів з його розрахункового рахунка;
- 6 – банк покупця направляє в банк постачальника платіжну вимогу-доручення;
- 7 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника (отримувача коштів);
- 8 – банк постачальника сповіщає постачальника (власника рахунка) про надходження коштів на рахунок (випискою з розрахункового рахунка).

Рис. 1.6. Розрахунок платіжною вимогою-дорученням

Ця форма розрахунків об'єднує розрахунки платіжними дорученнями і платіжними вимогами-дорученнями. Позитивні її якості полягають у наступному: вона більше відповідає фінансовим та господарським інтересам постачальників і покупців; зміцнює договірні відносини в господарстві; прискорює оформлення розрахункових документів; платіж здійснюється за згодою платника після попередньої перевірки розрахункових і товарно-транспортних документів постачальника.

Розрахунки чеками

У розрахунках між підприємствами застосовуються розрахункові чеки. Для отримання готівки з рахунків у банківських установах використовуються грошові чеки.

Розрахунковий чек – це документ стандартної форми з дорученням чекодавця своєму банкові переказати кошти на рахунок пред'явника чека (отримувача коштів). Розрахунковий чек, як і платіжне доручення, розробляє платник. На відміну від платіжного доручення чек передається платником підприємству – отримувачу платежу безпосередньо під час здійснення господарської операції. Отримувач платежу подає чек у свій банк для оплати.

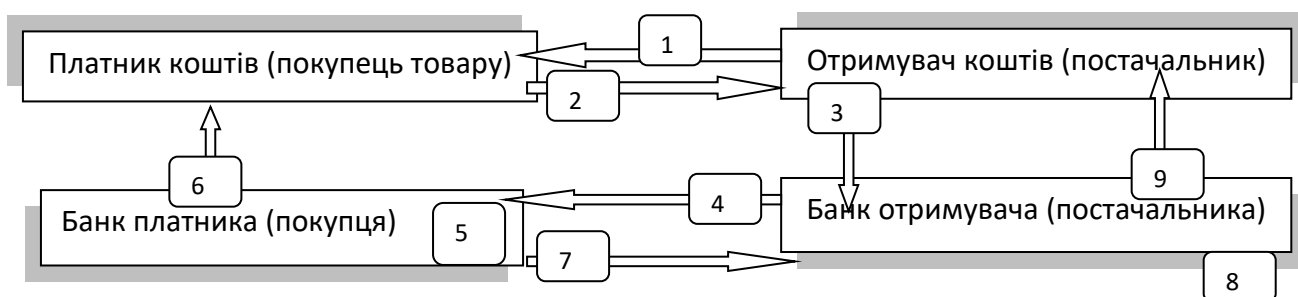
Існує кілька видів розрахункових чеків: акцептовані, не акцептовані банком, з лімітованих і нелімітованих книжок. Останні застосовуються у місцевих розрахунках за отримані товари, надані послуги, у постійних розрахунках з транспортними організаціями (оплата фрахту), з підприємствами зв'язку.

Грошові чеки застосовуються тільки для отримання підприємствами з рахунків у банківських установах готівки для виплати заробітної плати, премій і винагород, дивідендів, коштів на відрядження, на господарські витрати. Для одержання готівки в банк подається чек із чекової книжки на одержання готівки. Чекова книжка складається з 25 чеків. Чек розробляється від руки кульковою ручкою. Виправлення в тексті чеку не допускається, так як повинні бути записані всі реквізити корінця чеку. Чек дійсний протягом 10 днів з моменту його підписання.

Чек як грошовий документ короткострокової дії не має статусу законного платіжного засобу. Обіг чеків не регулюється законодавством, а визначається потребою комерційного обороту. Через це розрахунки чеками мають умовний характер: видача боржником чека ще не означає оплати його зобов'язань перед кредитором. Зобов'язання погашається тільки після повної оплати чека банком-платником.

Чекова форма розрахунків потребує від банківської установи дотримання відповідних правил: банк зобов'язаний упевнитися в достовірності чека (форма, термін дії, відсутність виправлень, відповідність підпису чекодавця зразку

підпису, який є в банківській установі) . Чек може бути оплачений тільки тій особі, яку вказано в ньому (іменний чек) ; або пред'явнику, коли чек видано на пред'явника. Чекодавець не тільки несе відповідальність за оплату чека банком-платником, а й зобов'язаний забезпечити цей платіж, заздалегідь надавши банку необхідні кошти для покриття своїх чеків (кошти на рахунку чекодавця чи кредит) . За видачу чека без покриття чекодавець несе відповідальність. Банк-платник, підпис якого на чеку відсутній, як правило, не несе відповідальності перед власником чека за його оплату, крім випадків, коли чек банком акцептовано. Розрахунок чеком здійснюється за схемою, наведеною на рисунку 1.7.

- 1 – постачальник передає товар покупцеві;
- 2 – покупець передає чек постачальнику;
- 3 – постачальник передає чек у свій банк;
- 4 – банк постачальника направляє чек для оплати в банк покупця;
- 5 – банк платника списує кошти з рахунку покупця товару;
- 6 – банк платника повідомляє платника про списання коштів;
- 7 – банк платника переказує банку постачальника відповідні кошти;
- 8 – банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника;
- 9 – банк постачальника повідомляє постачальника про зарахування коштів на його рахунок.

Рис. 1.7. Розрахунок чеком

Чекова форма розрахунків має певні переваги перед іншими формами. Це, передусім, відносна швидкість розрахунків і надходження коштів на рахунок постачальника, що сприяє зменшенню дебіторської заборгованості. Принциповими недоліками такої форми розрахунків є недостатня гарантія платежу, оскільки на рахунку чекодавця може не бути потрібних коштів; неможливість розрахунків чеками на велику суму; складність оформлення чека.

Розрахунки акредитивами

Акредитив – це форма розрахунків, при якій банк-емітент за дорученням свого клієнта (замовника акредитива) повинен:

- виконати платіж третій особі (бенефіціару) за поставлені товари, виконані роботи та надані послуги;
- надати повноваження іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Заявник акредитива – платник який звернувся до банку, що його обслуговує, для відкриття акредитива.

Банк-емітент – банк платника, який відкриває акредитив своєму клієнту.

Бенефіціар – це особа (продавець, виконавач робіт, послуг) , на користь якої банк-емітент відкриває акредитив, тобто особа якій призначено одержати платіж (отримувач грошей) .

Виконуючий банк – це банк бенефіціара або інш.ий банк, який за дорученням банку-емітента виконує акредитиви.

Авізо– це офіційне повідомлення про виконання розрахункової операції у комерційній практиці.

Рис. 1.8. Види акредитивів

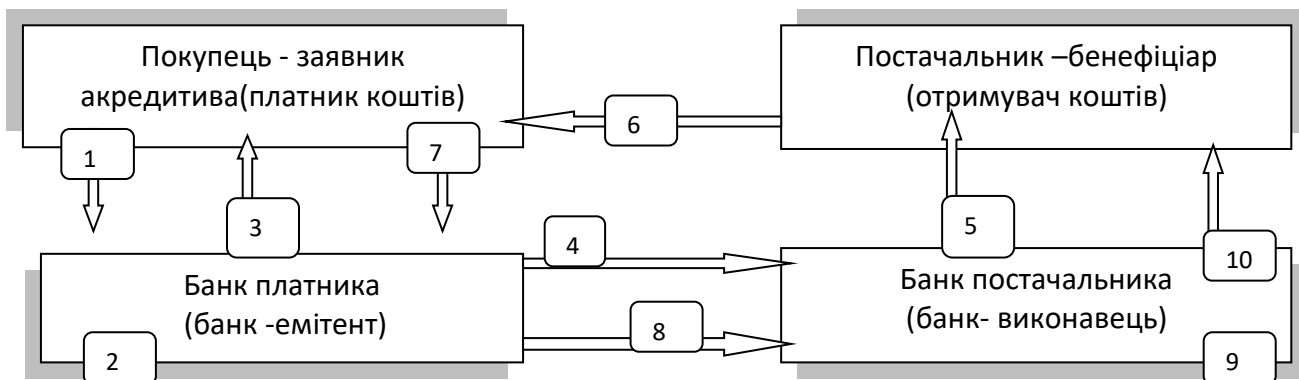
Тобто акредитив це розрахунковий документ із дорученням однієї кредитної установи іншій здійснити за рахунок спеціально задепонованих коштів оплату товарно-транспортних документів за відвантажений товар. Акредитив застосовується в розрахунках між постачальниками і покупцями, при цьому документи постачальника оплачуються банком тільки на умовах, передбачених в акредитивній заяві покупця.

Використання акредитивної форми розрахунків обумовлюється в угоді між постачальником і покупцем, в якій указують конкретні умови розрахунків за

акредитивом, строк його дії, вид акредитива, спосіб його виконання, банк постачальника і покупця. Існує кілька видів акредитивів (див. рис. 1.8.). Коли використовують акредитивну форму розрахунків, оплата документів за відвантажений товар, надані послуги здійснюється або в банківській установі постачальника за рахунок коштів платника, задепонованих для цієї мети, або в банку платника – так званий гарантований акредитив. Ця форма розрахунків застосовується за наявності угоди між постачальником і платником щодо такої форми розрахунків і гарантує платіж постачальнику. Використання акредитивної форми розрахунків обумовлюється в угоді між постачальником і покупцем, в якій указують конкретні умови розрахунків за акредитивом, строк його дії, вид акредитива, спосіб його виконання, банк постачальника і покупця.

Підставою для відкриття акредитива платником є повідомлення постачальника про готовність до відвантаження товару. Для відкриття акредитива платник подає в банк заяву встановленого зразка з необхідними реквізитами (номер договору, згідно з яким відкривається акредитив; термін чинності акредитива; рахунок платника і банк, який його обслуговує; документи, згідно з якими здійснюються виплати за акредитивом; строк їх подання; вид акредитива та сума акредитива) .

Схему здійснення рахунків з використанням акредитивної форми наведено на рисунку 1.9.

- 1 – покупець-заявник акредитива доручає банку, що його обслуговує, відкрити акредитив;
- 2 – банк-емітент відкриває акредитив;
- 3 – банк-емітент сповіщає покупця про відкриття акредитива;
- 4 – банк-емітент повідомляє виконуючий банк про відкриття акредитива бенефіціару на конкретну суму;
- 5 – банк-виконавець сповіщає постачальника-бенефіціара про відкриття акредитива;
- 6 – відвантаження товару;
- 7 – покупець-заявник акредитива повідомляє банк-емітент про виконання умови акредитива, тобто дає наказ на розкриття акредитива;
- 8 – банк-емітент переказує банку постачальника суму коштів з акредитива;
- 9 – банк-виконавець зараховує кошти на рахунок постачальника-бенефіціара;
- 10 – банк –виконавець повідомляє про це свого клієнта.

Рис. 1.9. Розрахунок з використанням акредитива

Закриття акредитива в банку постачальника здійснюється:

- на заяву постачальника щодо відмови від подальшого використання акредитива до закінчення терміну його чинності;
- після закінчення терміну чинності акредитива;
- на заяву покупця про відкликання акредитива повністю або частково.

Акредитив закривається в день отримання повідомлення від банку-емітента, невикористана сума акредитива повертається банку платника для зарахування на рахунок, з якого депонувалися кошти.

Акредитивна форма розрахунку дає постачальнику впевненість, що відвантажений товар буде своєчасно оплачено, тому надійна, відносно проста і приваблива.

Покупцям розрахунки з використанням акредитива також надають впевненість в своєчасному отриманні товару належної якості та в повному обсязі, але не вигідні, бо на певний час кошти вилучаються з обороту, що погіршує фінансове становище підприємств-покупців.

Вексельна форма розрахунків

Вексельна форма розрахунків – це розрахунки між постачальником (отримувачем коштів) і покупцем (платником коштів) з відстрочкою платежу, які оформлюються векселем.

Вексель – це письмове безумовне зобов'язання, боргова розписка стандартної форми, що дає право її власнику вимагати сплати визначеної у векселі суми від особи, яка видала вексель, у відповідний строк і у відповідному місці.

Розрізняють простий і переказний вексель.

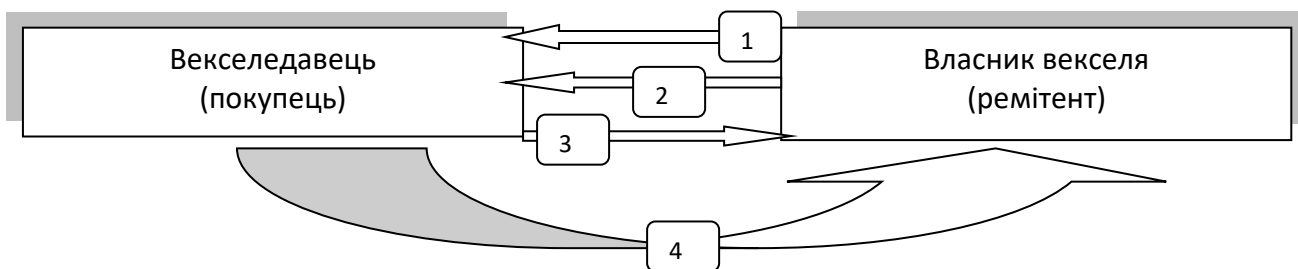
Простий вексель містить просту і нічим не обумовлену обіцянку векселедавця сплатити власникові векселя після вказаного терміну певну суму.

Переказний вексель (трата) містить письмовий наказ векселетримача (трасанта), адресований платникові (трасатові), сплатити третій особі (ремітентові) певну суму грошей у певний термін. Такий вексель виписує та підписує кредитор (трасант).

Порядок проведення заліку взаємної заборгованості з використанням векселів включає чотири етапи:

- оформлення та облік платіжних документів;
- проведення заліку взаємної заборгованості;
- вексельне оформлення прострочених заборгованостей;
- подальші операції з векселями.

Обіг простого векселя, який регулює взаємовідносини двох сторін: векселедавця (покупця) та отримувача платежу (він же власник векселя або ремітент) здійснюється за схемою, наведеною на рисунку 1.10.

- 1 – векселедавець (покупець) передає вексель;
 2 – власник векселя (ремітент) пред'являє вексель до акцепту;
 3 – векселедавець погашає вексель і передає його ремітенту;
 4 – власник векселя (ремітент) вручає погашений вексель векселедавцеві.

Рис. 1.10. Розрахунок з використанням простого векселя

Трасант – особа, що видає тратту, тобто переказує свій платіж на іншу особу. Переказний вексель означає наказ трасату – особі-боржнику векселедавця – сплатити в установлений термін визначену у векселі суму третій особі (ремітенту) або пред'явнику тратти.

Ремітент – власник переказного векселя. Ним може бути підприємство або банк, що утримує на свою користь відповідний відсоток від суми платежу – комісійну винагороду за надану банком послугу щодо переказу вказаної у векселі суми у встановлений термін з рахунка векселедавця на рахунок власника векселя.

Переказні векселі бувають :

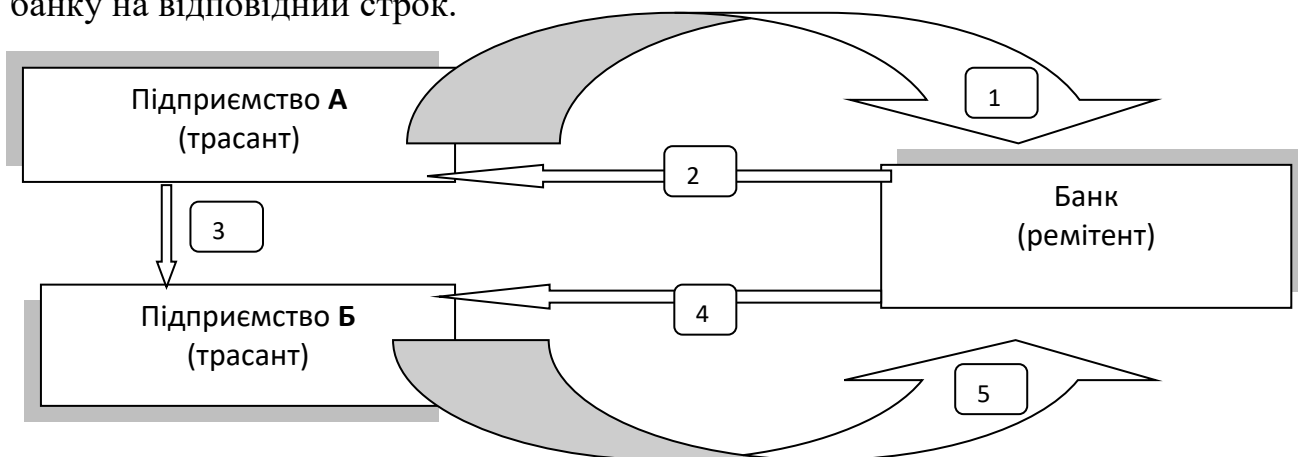
Забезпечений вексель – це вексель, гарантований заставою, яка надається кредиторіві, банку або продавцю доти, доки борг не буде сплачено. Заставою може бути дебіторська заборгованість, товарні запаси, цінні папери, основні виробничі засоби, обладнання.

Векселі на пред'явника – це такі векселі, що оплачуються негайно після прийняття їх дебітором. Вексель, що оплачується в термін, указаний у документі, називається строковим,

Доміцильований вексель – це такий, у якому застережено, що даний вексель підлягає сплаті третьою особою – доміцилянтom за місцем проживання платника (або в іншому місці) . Конкретне місце платежу вказується на векселі векселедавцем і пред'являється до оплати доміцилянту, який не є відповідальною особою за векселем, тобто не несе жодної відповідальності, якщо платіж не буде здійснено.

Суть відносин по переказному векселю полягає в наступному: трасант виписує (трасирує) вексель на трасата з вимогою сплатити відповідну суму ремітенту у відповідному місці у відповідний строк (див. схему на рис. 1.11.) .

Розглянемо цю схему більш докладно. Підприємство А трасирує переказний вексель з пропозицією до підприємства Б сплатити банку відповідну суму, тобто суму кредиту, яку підприємство А взяло в установі банку на відповідний строк.

- 1 – підприємство А трасирує переказний вексель на користь банку з метою погашення кредиту;
- 2 – банк надає підприємству суму кредиту;
- 3 – підприємство А відвантажило товар підприємству Б;
- 4 – банк пред'являє підприємству Б вексель для акцепту;
- 5 – трасат сплачує гроші банку за векселем.

Рис. 1.11. Розрахунок з використанням переказного векселя

Переказний вексель передається підприємством А банку з метою погашення отриманого кредиту. При згоді банком прийняти такий вексель кредит буде вважатися погашеним, з цього моменту підприємство А несе умовну відповідальність перед трасатом за платіж за векселем. Банк пред'являє підприємству Б вексель для акцепту. У разі його акцепту підприємство Б стає прямим боржником за переказним векселем.

Передача векселя завжди супроводжується актом прийому- передачі та авалем. *Аваль* – поручительство за векселем, яке допускається для будь-якої особи, крім платника. Аваль здійснюється шляхом напису на векселі і проставленням підпису тим, хто дає аваль, обов'язково повинно бути вказано за кого він виданий.

Клієнти банків для здійснення розрахунків самостійно обирають вищенаведені платіжні інструменти і зазначають їх під час укладання договорів. Крім перелічених документів безготівковий розрахунок можливо провести з допомогою пластикової картки. *Пластикова картка* – це пластина

з нанесеною на ній магнітною смугою або вмонтованою мікросхемою, яка містить ключ до спеціального карткового розрахунку в банку.

За економічним змістом можна виділити кредитні та дебетні картки. Кредитні картки пов'язані з відкриттям кредитної лінії у банку, що дає можливість власникам користуватися кредитом при купівлі товарів і отриманні касових позик. Дебетні картки призначені для одержання готівкових коштів у банківських автоматах або покупки товарів з розрахунком через електронні термінали. Кошти при цьому списуються з рахунка власника банку.

2.4. Економічна відповідальність за несвоєчасність здійснення розрахунків

Розрахункова дисципліна передбачає дотримання суб'єктами господарювання визначених правил проведення розрахунків. Платіжна дисципліна передбачає забезпечення оплати підприємством своїх фінансових зобов'язань у повному обсязі та у встановлені строки. Стан платіжної дисципліни залежить від фінансового стану підприємства.

Залежно від того, які суб'єкти застосовують санкції, останні поділяються на договірні, банківські (кредитні), фінансові.

Договірні санкції спрямовані на забезпечення повного й безумовного виконання господарських угод. Такі санкції застосовуються у вигляді сплати неустойки, яка визначається у відсотках до суми невиконаного зобов'язання.

Банківські (кредитні) санкції застосовуються до підприємств за порушення ними кредитної дисципліни; за незадовільний стан обліку і звітності; нецільове використання кредитних ресурсів; порушення планових строків введення об'єктів, на які отримано кредит, в експлуатацію; за несвоєчасне повернення отриманих кредитів. Перед застосуванням кредитних санкцій банк може виставити вимогу підприємству ліквідувати недоліки і порушення, які були виявлені в процесі аналізу діяльності підприємства, а також проведення поточних кредитних і розрахункових операцій.

Фінансові санкції застосовуються за порушення суб'єктами господарювання фінансової дисципліни. Вони застосовуються державними органами, податковими адміністраціями.

Практичний блок до теми 2: Організація грошових розрахунків підприємств

ЗАВДАННЯ 2.1.

Оформити платіжне доручення № 252 від 15 вересня 20XX року.

Вихідні дані:

Пологівський молокозавод №1 (код ЄДРПОУ 22535664; розрахунковий рахунок № 26005301220350 в КБ "Приват Банк" МФО 313401) сплатив Запорізькій нафтобазі (код ЄДРПОУ 33253740; розрахунковий рахунок №37002575004420 в АППБ Аваль м. Запоріжжя МФО 313020) за бензин згідно договору №129 від 01.01.XX. Сума платежу – 12350, 50 грн. в т.ч. ПДВ.

Рішення:

ПЛАТІЖН ДОРУЧЕННЯ № 252				Одержано банком	
від « 15 » вересня 20XX р.				«__» _____ 20__ р.	
Платник <u>Пологівський молокозавод №1</u>				ДЕБЕТ	
Код	22535664	Код банку		СУМА	
Банк платника	<u>КБ "Приват Банк" м. Пологи</u>	313401	рах. №	26005301220350	12350,50
Одержувач <u>Запорізька нафтобаза</u>				КРЕДИТ	
Код	33253740	Код банку		12350,50	
Банк одержувача	<u>АППБ Аваль м. Запоріжжя</u>	313020	рах. №		
Сума літерами <u>Дванадцять тисяч триста п'ятьдесят гривень 50 копійок</u>					
Призначення платежу <u>За бензин згідно договору №129 від 01.01.XX., в тому числі ПДВ 2058,42грн</u>					
М.П. Підпис платника _____ «__» _____ 20__ р.				Проведено банком	

ЗАВДАННЯ 2.2.

Провести розрахунки закупівельної ціни 1 т молока згідно ДОСТУ.

Вихідні дані:

Згідно поведеного аналізу в молоці міститься 3,5% жиру, 3,2% білка

Базові показники:	Згідно ДОСТУ
1. Закупівельна базова ціна за 1 тону молока першого гатунку за базисного вмісту жиру 3,4% і білка – 3%, грн.	800
Співвідношення вартості жиру та білка в закупівельній ціні молока, %	35:65

Базові показники:	Згідно ДОСТУ
2. Вартість 1% жиру та білка в 1 т молока за базовою ціною першого гатунку, грн.:	
А) Жир: $p.1 \times 0,35/3,4 = (800 \times 0,35/3,4)$	82,35
Б) Білок: $p.1 \times 0,65/3,0 = (800 \times 0,65/3,0)$	173,33
3. Надбавки (знижки) до ціни першого гатунку з урахуванням якості молока, %:	
⇒ Надбавка за молоко вищого гатунку до ціни першого гатунку	18,0
⇒ Знижка на молоко другого гатунку до ціни першого гатунку	12,0
⇒ Знижка за молоко несортове до ціни другого гатунку (за домовленістю)	30,0
⇒ Знижка за молоко неохолоджене до ціни відповідного гатунку	3,0
⇒ Надбавка за термостійке молоко до закупівельної ціни вищого гатунку	5,0
4. Розрахунок закупівельної ціни за 1 т молока з вмістом жиру 3,5%, білка – 3,2%, грн.:	
А) Вартість жиру від молока: $2A \times 3,5 = (82,35 \times 3,5)$	288,26
Б) Вартість білка від молока: $2B \times 3,2 = (173,33 \times 3,2)$	567,46
5. Ціна 1 т молока першого гатунку: $4A + 4B = (288,26 + 567,46)$	855,72
6. Ціна 1 т молока вищого гатунку: $p.5 \times 1,15 = (855,72 \times 1,15)$	984,08
7. Ціна 1 т молока другого гатунку: $p.5 \times 0,90 = (855,72 \times 0,90)$	770,15
8. Ціна 1 т термостійкого молока вищого гатунку: $p.6 \times 1,05 = (984,08 \times 1,05)$	1033,28
9. Ціна 1 т термостійкого молока першого гатунку: $p.5 \times 1,05 = (855,72 \times 1,05)$	898,51
10. Ціна 1 т термостійкого молока другого гатунку: $p.7 \times 1,05 = (770,15 \times 1,05)$	808,66

Приклади й завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 2.3.

Оформити заявку-розрахунок на встановлення залишку ліміту каси ТОВ «МРІЯ» на III квартал 20XXр. Касова заявка подається в КБ "Приват Банк".

Вихідні дані:

Показники	Од. виміру	Значення
За II квартал 20XXроку в касу надійшло		
– виручка від реалізації продукції в т.ч. ПДВ	грн.	180000
– виручка від реалізації послуг, в т.ч. ПДВ	грн	24000
За даний період з каси витрачено на:		
– виробничі потреби	грн	55000
– відрядження робітників підприємства	грн	10000
– відрядження керівника підприємства	грн	1200
– витрати на рекламу	грн	800
– заробітна плата	грн	2100
– виробничі премії	грн	1000
– допомоги по тимчасовій непрацездатності.	грн	1250
– інші витрати	грн	9000
Кількість робочих днів за II квартал 20XX року відповідно становила:		
– квітень	дн.	26
– травень	дн.	21
– червень	дн.	26

ЗАВДАННЯ 2.4.

Оформити чек на отримання готівки з банку від 28.03.20XX р

Вихідні дані:

Касир Вільнянського заводу пластмасових виробів (код ЄДРПОУ 22535664) Грачова Ганна Петрівна отримала по грошовому чеку СА№606009 з рахунку №225666640200 в АППБ "Аваль" м. Вільнянськ МФО 313020 готівку в сумі 132120,25 грн., в тому числі на відрядження 990 грн., на господарчі потреби 130 грн., на виплату заробітної плати 13100,25

ЗАВДАННЯ 2.5.

Визначити розмір планового платежу і знайти суму оплати після проведення звірки.

Вихідні дані:

Господарство по договору має щоденно поставляти молокозаводу у червні-місяці 2 т. молока по 200 грн. за 1т. базисної жирності. Плановий платіж здійснюється один раз у 5 днів. 16-го і 1-го числа наступного місяця передбачено коригування оплати на фактично поставлену продукцію. При звірці виявлено, що в першу п'ятиденку поставлено 9 т., другу – 10 т., третю – 11т., четверту – 10 т., п'яту – 9,5 т. і шосту – 10,5 т. молока у фізичній вазі. Базисна жирність – 3,4%, жирність молока у господарстві – 3,5%.

ЗАВДАННЯ 2.6.

Яку суму особа має сплатити за вексель?

Вихідні дані:

Фізична особа бажає купити простий вексель, який має завершену вартість 3000 грн. Термін боргової розписки (векселя) 9 місяців, при цьому фізична особа хоче заробити 8% річних за свої вкладені гроші.

ЗАВДАННЯ 2.7.

Оформити об'яву на внесення готівки №125 від 10.09.XX.

Вихідні дані:

Фінансист Пологівського молокозаводу №1 Громико Любов Петрівна здала на рахунок №22239840200 в АППБ "Аваль" м. Пологи виручку від реалізації продукції в сумі 120070,25 грн., депоновану заробітну плату 2880,33 грн., внесок до статутного капіталу підприємства засновника Петренко І. Г. у сумі 22450 грн.

ЗАВДАННЯ 2.8.

Оформити заявку-розрахунок на встановлення залишку ліміту каси підприємства ВАТ «Капітал» на II квартал 20XXр. Касова заявка подається в АК «Металург»

Вихідні дані:

Показники	Од. виміру	Значення
За I квартал 20XXроку в касу надійшло		
– виручка від реалізації продукції в т.ч. ПДВ	грн.	876000
– виручка від реалізації послуг, в т.ч. ПДВ	грн	45500
За даний період з каси витрачено на:		
– виробничі потреби	грн	45500
– відрядження робітників підприємства	грн	4000
– відрядження керівника підприємства	грн	5200
– витрати на рекламу	грн	10800
– заробітна плата	грн	254000
– виробничі премії	грн	18000
– допомоги по тимчасовій непрацездатності.	грн	4250
– інші витрати	грн	63000
Кількість робочих днів за II квартал 20XX року відповідно становила:		
– січень	дн.	29
– лютий	дн.	28
– березень	дн.	30
Довідково: інкасація проводиться о 19 годині, підприємство працює до 22 годин.		

ЗАВДАННЯ 2.9.

Підприємство ТОВ «Вега» в рахунок своєї заборгованості перед банком за неповернений кредит оформило вексель строком на 3 місяці під 36 % річних. Банк, купуючи комп'ютерну техніку через 2 місяці після отримання векселя, розрахувався з фірмою «Комп'ютерний всесвіт» векселем, перевівши його на суму 10600 грн.

Розрахуйте первісну вартість векселя і яку суму отримає фірма «Комп'ютерний всесвіт» від ТОВ «Вега» після інкасації векселя по закінченню терміну його дії.

ЗАВДАННЯ 2.10.

Відповісти на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно) відповіді:

Так – «+»

Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. Платіжне доручення – це письмове розпорядження власника рахунку перевести відповідну суму із свого рахунку на рахунок одержувача коштів.
2. Акредитиви бувають покриті, непокриті, відкличні, безвідкличні.
3. Акредитивна форма розрахунку дає постачальнику впевненість, що товар буде відвантажений після виставлення суми акредитива.
4. Депозитні рахунки відкриваються на основі депозитного договору між власником рахунку й установою банку на визначений у договорі строк.
5. Операції на рахунок можуть бути припинені рішенням податкової адміністрації, судовими, правоохоронними й іншими органами у випадку, якщо це передбачено законодавчими актами України.
6. Готівкові чеки застосовуються для одержання підприємствами із рахунків банку готівки для виплати заробітної плати, премій, сум на відрядження.
7. В залежності від характеру угоди векселі класифікуються на: прості і переказні.
8. В залежності від суб'єкту, який здійснює плату, векселі класифікуються на: товарні, фінансові.
9. Платіжна дисципліна передбачає здійснення підприємствами платежів по фінансовим зобов'язанням в повному обсязі і в установлені терміни.
10. Грошові кошти, які знаходяться в обороті, мають дві форми: готівкову і безготівкову.

Тести до теми 2: Організація грошових розрахунків підприємств

1. Що є наказом підприємства з перерахування певної суми коштів зі свого розрахункового рахунку на рахунок постачальника або іншого одержувача?	1) платіжне доручення;
	2) платіжна вимога-доручення;
	3) акредитив;
	4) вексель;
	5) інкасове доручення.
2. Укажіть правильне визначення терміна "вексель":	1) доручення банку покупця банку постачальника здійснити оплату рахунків постачальника;
	2) письмове зобов'язання відповідної форми, яке надає право його власникові вимагати сплати відповідної суми у відповідний термін;
	3) форма розрахунку, за якої банк-емітент на доручення свого клієнта повинен здійснити платіж;
	4) комбінований документ, який містить вимогу постачальника і доручення платника;
	5) немає правильної відповіді.
3. Укажіть правильне визначення терміна	1) форма розрахунку, за якої банк-емітент на доручення свого клієнта повинен здійснити платіж третій особі;

<i>"акредитив":</i>	2) розрахунковий документ з дорученням однієї кредитної установи іншій здійснити оплату за рахунок спеціально задепонованих коштів;
	3) розрахунковий документ, що містить доручення чекодавця банкові стосовно здійснення платежу;
	4) розрахунковий документ, що містить вимогу постачальника та доручення платника;
	5) немає правильної відповіді.
<i>4. Переказний акредитив – це:</i>	1) коли платіж постачальнику гарантує банк;
	2) коли передбачається депонування коштів;
	3) коли банк-емітент на доручення свого клієнта повинен виконати платіж третій особі;
	4) немає правильної відповіді.
<i>5. Доміцильований вексель – це вексель:</i>	1) який сплачується негайно;
	2) в якому вказано конкретне місце платежу;
	3) який існує тільки в паперовій формі;
	4) який існує в безпаперовій формі;
	5) немає правильної відповіді

Список рекомендованої літератури:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 20.09.2006 р. № 2740-111.

2. Положення про ведення касових операцій у національній валюті: Затверджено постановою 637 Правління Національного банку України від 15 грудня 2004 р.

3. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Затверджено постановою № 22 Правління Національного банку України від 21.01.2004 р.

4. Інструкція про порядок відкриття та використання рахунків у національній та іноземних валютах: Затверджено постановою № 492 Правління НБУ України від 12.11.2008 р.

5. Закон України «Про обіг векселів в Україні» від 5 квітня 2006 р. (№2374-111).

ТЕМА 3. ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Основні питання:

3.1. Види грошових надходжень.

3.2. Виручка від реалізації продукції та від іншої реалізації

3.3. Грошові надходження від фінансово-інвестиційної діяльності.

Основні поняття і терміни:

Грошові надходження, дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, чистий дохід, оптова і роздрібна ціни, фінансові інвестиції, оренда, лізинг

3.1. Види грошових надходжень

Грошові надходження підприємств відіграють важливу роль у процесі кругообігу коштів. Грошові надходження підприємства повинні забезпечувати відшкодування витрат, своєчасне виконання фінансових зобов'язань, формування доходів і прибутку.

Продаж продукції (товарів) – це господарські операції підприємства, що здійснюються згідно з договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на такі товари за компенсацію незалежно від термінів її надання, а також операції з безоплатного надання товарів. Продаж послуг (робіт) – це операції цивільно-правового характеру з надання послуг (результатів робіт), надання права на користування або розпорядження товарами, у тому числі нематеріальними активами, а також: надання об'єктів власності за компенсацією; надання права на користування або розпорядження товарами у межах договорів лізингу, продажу, ліцензування або інші способи передачі права на патент, авторське право, торговий знак, інші об'єкти права інтелектуальної власності.

Грошові надходження – це сукупність надходжень коштів за реалізовану продукцію, виконані роботи, послуги, а також виконання інших господарських операцій у процесі операційної, фінансової й інвестиційної діяльності підприємства.

Сума грошових надходжень не завжди дорівнює сумі доходу підприємства за реалізовану продукцію. Дохід – це збільшення економічних вигод підприємства у виді надходження активів (коштів, інших матеріальних або нематеріальних

активів) , або зменшення зобов'язань підприємства перед його діловими партнерами, що забезпечують зростання власного капіталу підприємства.

Класифікація по видах доходів діяльності представлена на рисунку 3.1

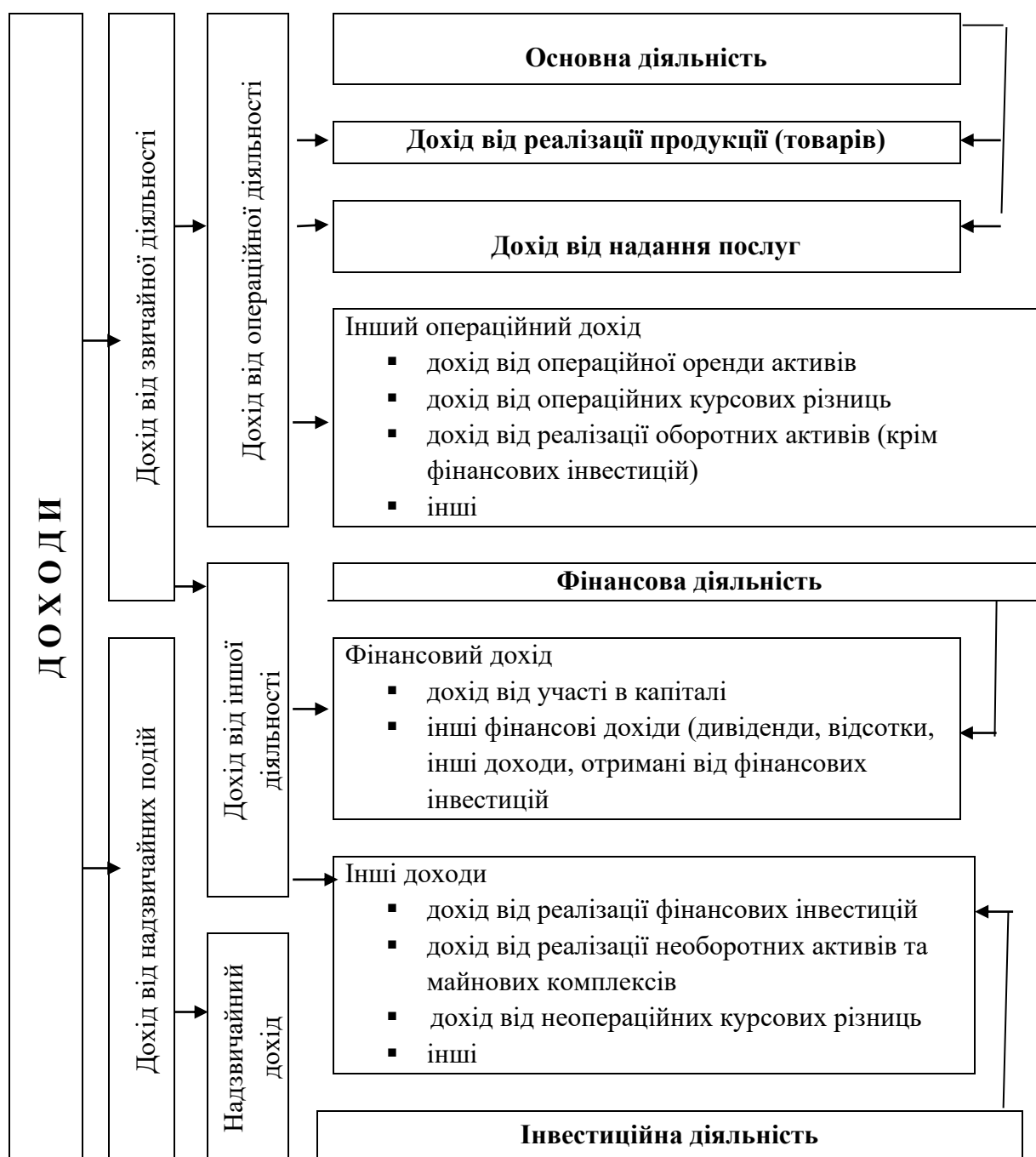

Рис. 3.1. Класифікація доходів

За економічним змістом прибуток – це грошовий вираз частини вартості додаткового продукту, тобто частини чистого доходу, отриманого підприємством.

Грошові надходження підприємств включають:

– *доходи від основної (операційної) діяльності* – виручка від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;

- *доходи від іншої операційної діяльності* (реалізація оборотних активів, іноземної валюти; від операційної оренди, операційної курсової різниці; отримані пені, штрафи; від списання дебіторської заборгованості; отримані гранди, субсидії) ;

- *доходи від фінансових операцій* (від спільної діяльності, інвестицій в асоційовані і дочірні підприємства, отримані дивіденди і відсотки по облігаціях) ;

- *доходи від іншої звичайної діяльності* (реалізація фінансових інвестицій, основних засобів, нематеріальних активів, необоротних активів; ліквідації необоротних активів, неопераційних курсових різниць; безкоштовно отриманих оборотних активів; уцінки необоротних активів і фінансових інвестицій) ;

- *доходи від надзвичайних подій* (відшкодування збитків від надзвичайних подій) .

3.2. Виручка від реалізації продукції та від іншої реалізації

Виручка від реалізації продукції – це сума грошей, що надійшла на рахунок підприємствами в касу за реалізовану продукцію (виконані роботи, надані послуги)

В Україні застосовуються два методи визначення надходжень від продажу продукції (товарів, робіт, послуг) та виконання інших операцій:

- *касовий метод*, відповідно до якого дохід (виручку) від продажу продукції (товарів, робіт, послуг) та виконання інших операцій визначають за коштами, що надійшли на рахунки у вигляді платежів за відвантажену продукцію, виконані роботи, надані послуги, оприбуткованих матеріальних цінностей, а також від виконання інших операцій та фінансової діяльності;

- *метод нарахування*, відповідно до якого дохід (виручку) від продажу продукції (товарів, робіт, послуг) та інших матеріальних цінностей визначають за вартістю відвантажених (переданих) товарів (підписання документа про виконані роботи, надані послуги) на відповідну дату.

Застосування методів визначення доходу (виручки) від виконання господарських операцій та фінансової діяльності тісно пов'язане з чинним податковим законодавством, яке передбачає відповідальність будь-якої юридичної особи з моменту юридичного визнання дійсності проведених операцій.

Розмір виручки від реалізації продукції, за інших однакових умов, залежить від:

– кількості, асортименту та якості продукції, що підлягає реалізації. Збільшення кількості реалізованої продукції збільшує розмір виручки. У той же час ця кількість залежить від обсягів виробництва і зміни величини перехідних залишків нереалізованої продукції на початок і кінець року. Збільшення асортименту реалізованої продукції за більш високими цінами збільшує виручку і навпаки;

– рівня реалізаційних цін. Прямий вплив на розмір виручки становить рівень відпускних цін, що у свою чергу знаходиться під впливом якості і споживчих властивостей, термінів реалізації продукції, попиту та пропозиції на ринку.

За умов ринкової економіки існують вільні, фіксовані і регульовані ціни.

Фіксовані ціни встановлюються державою, як правило, на предмети першої необхідності і товари, що виробляються в умовах державної монополії (наприклад, газ, електроенергія).

Регульовані ціни встановлюються шляхом регулювання рівня рентабельності товарів першої необхідності (наприклад, хлібобулочні вироби, продукти дитячого харчування). Держава встановлює мінімальний і максимальний рівень регульованої (індикативної) ціни.

Вільні ціни встановлюються співвідношенням попиту та пропозиції на ринку.

Установлюючи вільні ціни, за основу беруть собівартість і прибуток (планову рентабельність). Потім додають акцизний збір (для підакцизної продукції) і податок на додану вартість.

Розрахунок ціни продукції можна здійснити за такими формулами:

$$Ц1 = C + П, \quad (3.1)$$

де $Ц1$ – ціна продукції (ціна виробника продукції);

C – собівартість продукції;

$П$ – прибуток.

$$Ц2 = C + П + ПДВ, \quad (3.2)$$

де $Ц2$ – відпускна ціна продукції з податком на додану вартість;

$ПДВ$ – податок на додану вартість.

$$Ц2a = C + П + Аз + ПДВ, \quad (3.3)$$

де $Ц2a$, – відпускна ціна підакцизної продукції з акцизним збором і податком на додану вартість;

$Аз$ – акцизний збір.

Повну роздрібну ціну продукції можна розрахувати за формулою:

$$ЦЗ = C + П + Аз + ПДВ + ТН, \quad (3.4)$$

де $ЦЗ$ – роздрібна ціна продукції;

$ТН$ – торгова націнка.

Виручку від реалізації кожної номенклатури виробів визначають за формулою:

$$B = P \times Ц, \quad (3.5)$$

де B – виручка,

P – кількість реалізованих виробів,

$Ц$ – ціна реалізації кожного виробу.

Схематично структуру ціни продукції можна представити на рисунку 1.13.

Собівартість продукції	Прибуток підприємства	Акциз (на підакцизні товари)	ПДВ	Збутова надбавка	Торгова надбавка
Оптова ціна підприємства без ПДВ					
Відпускна ціна підприємства без ПДВ					
Відпускна ціна підприємства з ПДВ (купівельна ціна оптового посередника)					
Продажна ціна оптового посередника (купівельна ціна торгового підприємства)					
Роздрібна ціна					

Рис. 1.13. Складові та структура ціни

Приклад 1.

Собівартість продукції A – 10 грн. Планова рентабельність – 25 %, значить прибуток по плановій рентабельності – 2,5 грн., а ціна – 12,5 грн. Ставка акцизного збору – 2,5 грн., тоді ціна з урахуванням акцизу – 15 грн. Ціна з урахуванням ПДВ (20 %) складе 18 грн. Ціна з урахуванням торговельної націнки (30 %) – 23,40 грн.

Планова виручка від реалізації продукції визначається методом прямого розрахунку (підсумовуючи отримані суми по всій номенклатурі продукції):

$$\text{Виручка від реалізації (планова)} = \text{Кількість реалізованої продукції в плановому періоді} \times \text{Ціна реалізації}; \quad (3.6)$$

$$\begin{aligned}
 \text{Кількість реалізованої продукції в плановому періоді} = \\
 \text{Залишки продукції на початок планового періоду} + \\
 + \text{ випуск продукції в плановому періоді} - \\
 - \text{ залишки продукції на кінець періоду.}
 \end{aligned}
 \tag{3.7}$$

Ціни реалізації в плановому періоді визначають на основі цін базового періоду, з урахуванням корегування змін у плановому періоді (у тому числі з урахуванням попиту і пропозиції).

Виручка від реалізації продукції, робіт, послуг є основним джерелом відшкодування засобів на виробництво і реалізацію продукції, утворення доходів і формування фінансових ресурсів. Її величина впливає не тільки на виробниче відшкодування витрат і формування прибутку, але і на своєчасне і повне виконання фінансових зобов'язань.

3.3. Надходження від фінансово-інвестиційної діяльності та інші грошові надходження

Фінансові інвестиції обумовлені наявністю вільних фінансових ресурсів і можливістю ефективно їх використовувати на фінансових ринках, що дозволяє діставати додатковий прибуток.

Фінансові інвестиції – це вкладення фінансових ресурсів в інвестиційні (фондові) інструменти (акції, облігації, паї)

Тимчасово вільні грошові кошти можуть бути вкладені на депозитні рахунки в банках під відсоток. Підприємство може одержувати додатковий дохід від здачі в оренду нерухомого майна (будинків, споруджень, устаткування, техніки й ін.).

Оренда – це угода, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку. Оренда заснована на договорі, що укладають орендодавець і орендар. У договорі передбачається склад і вартість майна, розмір і термін орендної плати, права та обов'язки сторін, умови і порядок призупинення дії договору.

Орендна плата – грошова оплата за право користування орендованим майном. Розмір орендної плати визначається договором про оренду і, як правило, містить у собі амортизаційні відрахування і частина прибутку від використання майна.

$$\begin{aligned}
 \text{Орендна плата} = \\
 = \text{Сума амортизаційних відрахувань} + \\
 + \text{Орендний відсоток} + \\
 + \text{Витрати на ремонт орендованого майна.}
 \end{aligned}
 \tag{3.8}$$

Підприємство може одержувати додаткові доходи здійснюючи лізинг.

Лізинг – це форма довгострокової оренди, що передбачає передачу права користування майном на платній основі на визначений договором термін.

У лізинговій угоді беруть участь три сторони: підприємство-постачальник, лізингова фірма (підприємство-орендодавець) і орендар. Лізингова плата залежить від об'єкта лізингу, термінів лізингу й інших умов, передбачених у договорі. Розрізняють оперативний і фінансовий лізинг.

Оперативний лізинг передбачає багаторазову зміну лізингоодержувача протягом терміну служби машин або устаткування, тобто термін договору менше ніж амортизаційний період. Як правило, власник сам здійснює ремонт і технічне обслуговування об'єкта операційного лізингу, одержуючи при цьому всю суму амортизаційних відрахувань від лізингоодержувача.

Фінансовий лізинг передбачає виплату лізинговій фірмі протягом періоду дії договору суму, яка дорівнює сумі повної вартості амортизації і частки прибутку від використання устаткування, одержуючи право викупу устаткування по залишковій вартості після закінчення терміну дії договору, повернення устаткування або продовження договору.

Підприємство може одержувати додаткову курсову різницю на валютних рахунках – здійснюючи операції в іноземній валюті.

Підприємство може одержувати додатковий дохід, коли на його користь сплачують штрафи, пені, або відшкодують збитки.

Теперішню вартість майбутніх грошових надходжень визначають за формулою:

$$C = S / (1 + kn)^n \quad (3.9)$$

де C – теперішня вартість майбутніх грошових надходжень, грн.;

S – сума грошових надходжень, грн.;

kn – дисконтна ставка за n -ний період;

n – кількість періодів дисконтування.

Фінансові розрахунки можуть здійснюватися на основі простого та складного проценту.

Простий процент – нарахування проценту тільки на початкову суму, яка інвестується.

$$P_n = P(1 + rxn) \quad (3.10)$$

де P_n – майбутня вартість;

P – нинішня вартість, початково інвестовані кошти;

r – простий процент;

n – період нарахування.

Якщо простий процент нараховується за період часу, який менше року, то:

$$P_t = P(1 + r \cdot \frac{t}{360}) \quad Pt = P(1 + rx(t/360)) \quad (3.11)$$

де t – кількість днів нарахування проценту впродовж року;

Pt – сума при нарахуванні проценту за t днів;

r – нарахований процент.

Складний процент – процент, який нараховується на суму, що інвестується на початку, та нараховані в попередні періоди проценти.

Нарахування проценту один раз у рік:

$$P_n = P(1 + r)^n \quad (3.12)$$

Обсяг виручки від продажу продукції можна розрахувати за формулою:

$$B = Oz + Tz - O_2, \quad (3.13)$$

де B – виручка від продажу продукції в запланованому періоді;

Oz – вартість залишків готової продукції на початок запланованого періоду;

Tz – товарна продукція запланованого періоду;

O_2 – вартість залишків товарної продукції на кінець запланованого періоду.

Практичний блок до теми 3: Грошові надходження підприємств

ЗАВДАННЯ 3.1.

Розрахувати обсяг виручки від реалізації продукції за оптовими цінами (з ПДВ) за такими даними:

Назва виробів	Залишки на початок року, шт.	Очікуваний обсяг товарної продукції, шт.	Залишки на початок року, шт.	Собівартість одиниці продукції, грн.	Рентабельність продукції, %
А	110	2400	180	230	24
Б	170	2300	380	290	17
В	450	2800	190	350	15

Розв'язання:

1) Обсяг виручки від реалізації продукції за оптовими цінами без ПДВ:

за виробом А: $(110 + 2400 - 180) \cdot 230 \cdot 1,24 = 653036$ (грн.) ;

за виробом Б: $(170 + 2000 - 80) \cdot 290 \cdot 1,17 = 709\,137$ (грн.) ;

за виробом В: $(250 + 3000 - 190) \cdot 350 \cdot 1,15 = 1\,231\,650$ (грн.) ;

Усього $653\,036 + 709\,137 + 1\,231\,650 = 2\,413\,787$ (грн.) .

2) Обсяг виручки від реалізації продукції за оптовими цінами з ПДВ:

$$2\,413\,787 \cdot 1,2 = 2\,896\,544 \text{ (грн.) .}$$

ЗАВДАННЯ 3.2.

Визначити величину доходу від усіх видів діяльності підприємства, величину грошових надходжень, прибуток від реалізації продукції, рентабельність реалізованої продукції за наступними даними (тис.грн.):

Показники	Значення
Обсяг реалізованої продукції у вільних відпускних цінах з ПДВ	12 600
Собівартість реалізованої продукції	8200
Дохід від реалізації цінних паперів	35
Дохід від здачі майна в оренду	19
Позареалізаційні витрати (штрафи, пені)	20

Розв'язання:

1) Величина грошових надходжень: $12\,600 + 35 + 19 = 12\,654$ (тис. грн.) .

2) Величину доходу від усіх видів діяльності підприємства:

$$(12\,600 - 12\,600/6) + 35 + 19 = 10\,554 \text{ (тис.грн.) .}$$

3) Прибуток від реалізації продукції:

$$(12\,600 - 12\,600/6) - 8200 = 2300 \text{ (тис. грн.) .}$$

4) Рентабельність реалізованої продукції: $2300 : 8200 \cdot 100 \% = 28 \%$.

ЗАВДАННЯ 3.3.

Визначити оптову ціну виробу, відпускну ціну з акцизним збором без ПДВ, суму акцизного збору для сплати в бюджет, вільну відпускну ціну підакцизного виробу з податком на додану вартість, виручку від реалізації товару та рентабельність виробу за такими даними:

Показники	Од.виміру	Значення
Собівартість підакцизного виробу	грн.	380
Прибуток	грн.	80
Ставка акцизного збору з обсягу реалізації	%	12
Ставка податку на додану вартість	%	20
Кількість реалізованих виробів	штук	700

Розв'язання:

1) оптова ціна виробу: $380 + 80 = 460$ (грн) .

2) відпускна ціна виробу з акцизним збором

$$\text{без ПДВ: } 460 / (1 - 0,12) = 522,73 \text{ (грн).}$$

- 3) сума акцизного збору для сплати в бюджет: $522,73 \cdot 0,12 \cdot 700 = 43911(\text{грн.})$.
 (або) $(522,73-460) \cdot 700 = 43911(\text{грн.})$.
- 4) вільна відпускна ціна виробу з ПДВ: $522,73 \cdot 1,2 = 627,28(\text{грн.})$.
- 5) виручка від реалізації товару: $27,28 \cdot 700 = 439096(\text{грн.})$.
- 6) рентабельність виробу: $(80 \cdot 100\%) / 380 = 21\%$.

ЗАВДАННЯ 3.4.

Скільки грошей буде на вашому рахунку.

Вихідні дані:

Період – через 4 роки, початковий депозит складає 100 грн., а річна ставка процента –14%.

Рішення

$100 \times (1 + 0,14 \times 4) = 156$ грн. буде на рахунку через 4 роки

ЗАВДАННЯ 3.5.

Підприємство планує реалізувати вироби А, Б, В, Г, Д. Повна собівартість виробів: А-265грн., Б-308грн., В-411грн., Г-518грн., Д-85грн. Оптова ціна виробів: А-784грн., Б-862грн., В-608грн., Г-797грн., Д-283грн. Кількість реалізованої продукції: А-1806грн, Б-594, В-932, Г-48, Д-961 штук. Розрахувати прибуток від реалізації продукції методом прямого розрахунку.

Рішення:

1) визначимо прибуток закладений в ціну кожного виробу:

$Пз = Цопт - Спов$

$ПзА = 784 - 265 = 519\text{грн.}$

$ПзБ = 862 - 308 = 554\text{грн.}$

$ПзВ = 608 - 411 = 197\text{грн.}$

$ПзГ = 797 - 519 = 279\text{грн.}$

$ПзД = 283 - 85 = 198\text{грн.}$

2) визначимо прибуток по кількості реалізованих виробів:

$П = Пз \times К$

$ПА = 519 \times 1806 = 937314\text{грн.}$

$ПБ = 554 \times 594 = 329076\text{грн.}$

$ПВ = 197 \times 932 = 183604\text{грн.}$

$ПГ = 279 \times 48 = 13392\text{грн.}$

$ПД = 198 \times 961 = 190278\text{грн.}$

3) визначимо загальний прибуток від реалізації виробів:

$Пзаг. = ПА + ПБ + ПВ + ПГ + ПД$

$Пзаг. = 937314 + 329076 + 183604 + 13392 + 190278 = 1653664\text{грн.}$

Відповідь: загальний прибуток від реалізації складає 1653664грн.

Приклади і завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 3.6

Визначити залікову вагу зерна та грошові надходження від продажу продукції.

Вихідні дані:

Продаж продукції здійснюється по ціні 600 грн./т. Підприємство реалізувало зерно пшениці, натуральна вага якого 43250 кг, зерно-відходи 3,7% при базі 2.3%. Вологість зерна 15%, при нормі 14%.

ЗАВДАННЯ 3.7.

Підрахуйте грошові надходження підприємства від реалізації по касовому методу та методу нарахування, поясніть різницю. Вихідні дані:

1. Обсяги реалізації продукції в четвертому кварталі звітнього року склали: у жовтні – 1500 тис. грн.; у листопаді – 1350 тис. грн.; у грудні – 1900 тис. грн.

2. План продажу продукції на перший квартал планового року: січень – 2100 тис. грн.; лютий – 25500 тис. грн.; березень – 2500 тис. грн.

3. Між контрагентами встановлено такий порядок розрахунків: 20% вартості продукції клієнти – покупці оплачують за фактом поставки, а на 80% обсягу реалізації надається кредит. Причому 70% кредиту платять на 30-й день; 20% – на 60-й день і 10% – на 90-й день.

ЗАВДАННЯ 3.8.

Визначити роздрібну ціну виробу.

Вихідні дані:

ставка акцизного збору	15%;
торгова націнка	40%
собівартість підакцизного виробу склала	8 грн
планова рентабельність від реалізації	30%.

ЗАВДАННЯ 3.9.

Визначити обсяг виручки від продажу продукції в запланованому році.

Вихідні дані:

Вартість залишків готової продукції на початок планового року (вихідні залишки) складає 136,4 тис. грн., вартість залишків готової продукції, що переходять на кінець запланованого року (вихідні залишки) 189,7 тис. грн., вартість товарного випуску продукції в запланованому році – 78901,8 тис. грн.

ЗАВДАННЯ 3.10

Фінансовому менеджеру підприємства необхідно запропонувати найприбутковіший варіант використання протягом року вільних грошових коштів.

Вихідні дані:

Вільні грошові кошти в сумі 9,7 тис. дол.

Перший варіант передбачає купівлю акцій компанії "Міжторг" (22,5% дивідендів річних) ; другий – купівлю і продаж протягом року 7 тис. тон товару для продажу його по 4,1 дол. за т. (у тому числі 2,35 дол.–затрати на реалізацію) ; третій–купівлю офісу площею 30 м² для здачі його в оренду по 35 дол. за 1 м² в місяць (9 дол. йдуть на покриття комунальних витрат) ; четвертий варіант–розмістити ці кошти на депозитному рахунку банку під 27% річних.

ЗАВДАННЯ 3.11.

Визначити плановий обсяг надходжень від реалізації продукції.

Вихідні дані:

Підприємство планує реалізувати споживачам 18 т. олії по ціні 9280 грн. за 1 т., 15 т цукру – по 3820 грн. за 1 т., 12 т. борошна – по 2980 грн. за 1 т. та видати в якості натуральної оплати 4 т. гречки – по 2865 грн. за 1 т.

ЗАВДАННЯ 3.12.

Необхідно скласти договір, який враховує фактор інфляції. Яку суму повинен одержати господар об'єкта від орендаря?

Вихідні дані:

Здається в оренду об'єкт на 3 місяці. Фактор інфляції, який необхідно врахувати 3,2% в місяць. Господар хоче мати від оренди по 1500 грн. в місяць в цінах на момент складання договору.

ЗАВДАННЯ 3.13.

Визначити роздрібну ціну товару.

Вихідні дані:

Собівартість продукції складає 45 грн. Планова рентабельність реалізації–25%, а торгова націнка складає 30%.

ЗАВДАННЯ 3.14.

Дайте відповідь на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно) :

Так – «+»

Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. Простим і доступним визначенням прибутку є перевищення доходів підприємства над його сумою видатків, яке знаходиться у його власних накопиченнях.
2. Акцизний збір та ПДВ, які знаходяться у складі виручки від реалізації товарів, являють собою форми централізованих накопичень, формують доходну частину державного бюджету.
3. Прибуток у класичному розумінні являє собою різницю між ціною товару та витратами на виробництво цього товару, його собівартості.
4. Інфляція являє собою процес зниження здатності грошей у результаті росту цін.
5. Собівартість промислової продукції – виражені у готівковій формі поточні витрати підприємства на її виробництво і збут.
6. Товарна продукція – уся випущена продукція за визначений період, незалежно від того, де вона знаходиться.
7. За способом віднесення витрати поділяються: по економічних елементах, по статтям калькуляції.
8. За видами витрат, витрати поділяються: на прямі, непрямі, по вартості продукції.
9. Визначення доходу від різних видів діяльності відображається згідно з ПСБО № 2 «Баланс».
10. Валовий дохід – це сума доходу підприємств від усіх видів діяльності у готівковій, матеріальній, нематеріальній формах.

Тести до теми 3: Грошові надходження підприємств

1. Звичайна діяльність підприємств поділяється на:	1) операційну, інвестиційну та фінансову;
	2) операційну та інвестиційну;
	3) операційну та фінансову;
	4) інвестиційну та фінансову.
2. Внутрішні грошові надходження включають	1) виручку від реалізації продукції, робіт, послуг;
	2) доходи від фінансових інвестицій;
	3) доходи від позареалізаційних операцій;
	4) всі відповіді не вірні.
3. Валовий дохід (виручка) від реалізації продукції, робіт, послуг – це:	1) грошовий вираз заново створеної вартості;
	2) виручка, що включає в себе непрямі податки і збори;
	3) виручка, що не включає в себе непрямі податки і збори;
	4) всі відповіді вірні.
4. Чистий дохід (виручка) – це:	1) виручка від реалізації, що не включає в себе непрямі податки і збори;
	2) виручка, що включає в себе непрямі податки і збори;
	3) виручка від реалізації за мінусом собівартості реалізованої продукції;

	4) виручка від реалізації за мінусом собівартості виробленої продукції.
5. Валовий прибуток – це:	1) виручка від реалізації за мінусом собівартості реалізованої продукції;
	2) виручка від реалізації за мінусом собівартості виробленої продукції;
	3) прибуток до оподаткування від усіх видів діяльності підприємства.

Список рекомендованої літератури:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 3 «Звіт про фінансові результати»: Затверджено наказом №87 Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 4 «Звіт про рух грошових коштів»: Затверджено наказом №87 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 15 «Дохід»: Затверджено наказом № 290 Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р.

ТЕМА 4. ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ

- 4.1. Економічна сутність прибутку та його види
- 4.2. Прибуток підприємства: функції, ознаки та фактори впливу
- 4.3. Рентабельність підприємства
- 4.4. Методи планування прибутку підприємства
- 4.5. Витрати підприємства
- 4.6. Формування чистого прибутку підприємства
- 4.7. Розподіл і використання чистого прибутку підприємства

Основні поняття і терміни:

прибуток, обліковий прибуток, податковий прибуток, валовий прибуток від реалізації продукції, чистий прибуток, нерозподілений прибуток, собівартість продукції, рентабельність, прибуток від звичайної діяльності, прибуток від іншої звичайної діяльності, прибуток від надзвичайних подій.

4.1. Економічна сутність прибутку та його види

Прибуток — це частина додаткової вартості реалізованої продукції, що залишається після покриття витрат виробництва або це частина отриманого на вкладений капітал чистого доходу підприємства, що характеризує частину його винагороди за ризик у підприємницькій діяльності

Як економічна категорія прибуток відображає чистий дохід створений у сфері матеріального виробництва і виступає як форма прояву вартості додаткового продукту, що є об'єктивною основою її існування. Одночасно, прибуток є підсумковим показником, результатом фінансово-господарської діяльності підприємств.

Прибуток підприємства – це частина новоствореної вартості, що відображає різницю між доходами, отриманими від фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, та видатками на її здійснення і є винагородою за ризик здійснення підприємницької діяльності.

На формування прибутку підприємства впливають результати його роботи, сфера діяльності, галузь господарства, установлені законодавством умови обліку фінансових результатів. Згідно з чинним законодавством розрізняють обліковий і податковий прибутки (збитки) підприємства.

Податковий прибуток — це сума прибутку підприємства, визначена за податковим законодавством (згідно зі ПКУ) , який є об'єктом оподаткування за звітний період

Обліковий прибуток — це сума прибутку, до оподаткування, що визначається в бухгалтерському (фінансовому) обліку, і який відображається в звіті про фінансові результати підприємства за звітний період. Сума облікового

прибутку відрізняється від суми податкового прибутку в зв'язку з різними методиками їхнього розрахунку.

Можна виділити такі види облікового прибутку підприємства:

- валовий прибуток від реалізації продукції;
- прибуток від операційної діяльності;
- прибуток від звичайної діяльності до оподаткування;
- прибуток від надзвичайних подій.

У процесі розподілу облікового прибутку виділяють прибуток від звичайної діяльності, чистий прибуток і нерозподілений прибуток підприємства.

4.2. Прибуток підприємства: функції, ознаки та фактори впливу

Прибуток виконує такі функції:

- 1) **економічну** $\Rightarrow$ характеризує економічний ефект, отриманий у результаті фінансово-господарської діяльності підприємства; відображає ступінь фінансової незалежності підприємства;
- 2) **стимулюючу** $\Rightarrow$ є джерелом формування фінансових ресурсів, які використовують на розширення виробничої діяльності, а також на науково-технічний та соціальний розвиток підприємства, матеріальне заохочення працюючих, виплату дивідендів, формування резервів тощо;
- 3) **фіскальну** $\Rightarrow$ частина прибутку у вигляді податків є джерелом формування доходів бюджетів різних рівнів, що дає змогу державі виконувати покладені на неї функції та фінансувати різні програми економічного розвитку, задовольняти потреби соціально незахищених верств населення.

На розмір прибутку впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори (рис. 4.1).

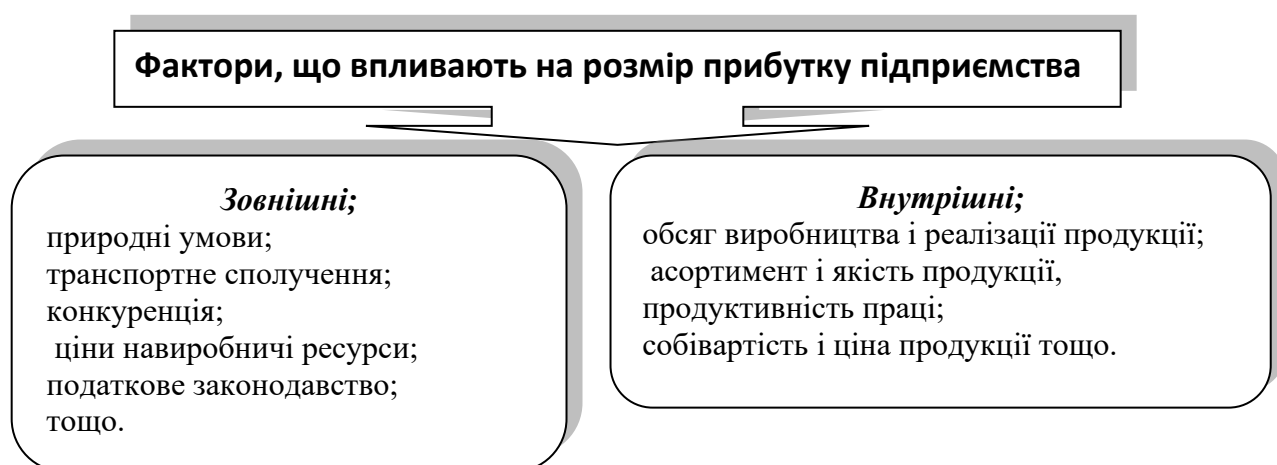

Рис. 4.1. Фактори впливу на розмір прибутку підприємства

Прибуток підприємств має такі основні **ознаки**:

- стратегічна мета та мотивація здійснення будь-якого виду підприємницької діяльності;

- кінцевий позитивний фінансовий результат від звичайної діяльності підприємства;
- найважливіший показник рівня ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства: рівня його витрат, продуктивності праці працівників, обсягу та якості виробленої продукції;
 - результат успішної організації менеджменту на підприємстві;
 - винагорода за ризик здійснення підприємницької діяльності;
 - необхідна умова підвищення рівня самофінансування підприємства, джерело його фінансової незалежності;
- приріст капіталу: капіталізація частини одержаного прибутку, тобто її спрямування на приріст активів, є головним джерелом зростання ринкової вартості підприємства;
- фактор часу: розрахунок величини очікуваного в майбутньому прибутку є вирішальним моментом у прийнятті рішення щодо доцільності капіталовкладень;
- джерело формування доходів державного та місцевих бюджетів, яке дає змогу державі виконувати покладені на неї функції та реалізовувати програми економічного та соціального розвитку в країні.

4.3. Рентабельність підприємства

Рентабельність – це економічна категорія, що характеризує вигідність та ефективність виробництва (авансованих фондів, капіталу) за критеріями його прибутковості (*Економічна енциклопедія*).

Рівень рентабельності вимірюється в абсолютних і відносних показниках.

Прибуток є абсолютним показником виміру рентабельності фінансово-господарської діяльності підприємства. Недоліком абсолютних показників рентабельності є те, що за їхньою допомогою неможливо визначити, наскільки саме вкладені фінансові ресурси є прибутковими. Тому для характеристики рівня рентабельності фінансово-господарської діяльності використовують відносні показники, які відображають рівень віддачі витрат або ступінь використання наявних ресурсів у процесі виробництва і реалізації товарів, робіт і послуг.

Відносні показники рентабельності об'єднують у три основні групи:

1) **показники, що базуються на витратному підході** і рівень яких визначають як співвідношення суми прибутку і витрат, наприклад:

1. Рентабельність продукції = $\frac{\text{Прибуток від реалізації продукції}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}} \times 100\%$.

2. **Рентабельність окремого виду товару** = $\text{Прибуток від реалізації товару} / \text{Собівартість реалізованого товару} \times 100\%$.

3. **Рентабельність операційної діяльності** = $\text{Прибуток від операційної діяльності} / (\text{Собівартість реалізованої продукції} + \text{Адміністративні витрати} + \text{Витрати на збут} + \text{Інші операційні витрати}) \times 100\%$.

4. **Рентабельність звичайної діяльності** = $\text{Прибуток від звичайної діяльності} / \text{Витрати підприємства} \times 100\%$.

Примітка* собівартість реалізованої продукції; адміністративні витрати; витрати на збут; інші операційні витрати; фінансові витрати; витрати від участі в капіталі; інші витрати.

2) показники, що характеризують прибутковість продажу і які визначають як співвідношення суми прибутку і виручки від реалізації продукції, наприклад:

1. **Рентабельність продажу продукції** = $\text{Валовий прибуток від реалізації продукції} / \text{Чистий дохід від реалізації продукції} \times 100\%$.

2. **Рентабельність продажу окремого товару** = $\text{Прибуток від реалізації товару} / \text{Оптова ціна товару} \times 100\%$.

3) показники, основою яких є ресурсний підхід і рівень яких визначають за співвідношенням прибутку і загальної суми або окремих частин авансованого капіталу, наприклад:

1. **Рентабельність активів** = $\text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічна вартість активів} \times 100\%$.

2. **Рентабельність основних засобів** = $\text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічна вартість основних засобів} \times 100\%$.

3. **Рентабельність капіталу** = $\text{Прибуток від звичайної діяльності} / \text{Вартість капіталу} \times 100\%$.

4. **Рентабельність власного капіталу** = $\text{Прибуток від звичайної діяльності} / \text{Вартість власного капіталу} \times 100\%$.

4.4. Методи планування прибутку підприємства

Важливе значення для забезпечення умов зростання прибутку і рентабельності підприємства має якість планування цих показників. Якщо план із прибутку складено професійно і грамотно, то підприємство має змогу правильно визначити обсяг платежів до бюджету і суму чистого прибутку, яка залишиться в його розпорядженні.

Розрахунок прибутку від реалізації продукції є важливою складовою частиною в процесі роботи підприємства. Даний розрахунок має специфічні особливості в залежності від сфери діяльності підприємства (виробнича сфера, сфера торгівлі, сфера послуг) і виду самої діяльності (промисловість і сільське господарство, транспорт, будівництво).

У виробничій сфері можуть бути використані три методи розрахунку прибутку від реалізації продукції:

- 1) метод прямого розрахунку**
- 2) на основі показника витрат на 1 гривню продукції;**
- 3) економічним (аналітичним) методом.**

1) Метод прямого розрахунку

Згідно з методом прямого розрахунку планову суму прибутку обчислюють за окремими видами продукції, яку виробляють і реалізують на підприємстві. Розрахунок здійснюють на основі таких показників:

- плановий обсяг реалізації продукції відповідної номенклатури (асортименту);
- планова собівартість одиниці продукції;
- планова ціна (виробника) одиниці реалізованої продукції (ціна виробника) за її асортиментом.

Приклад 1.

Собівартість виробу 10 грн., ціна виробу 12 грн. Підприємство планує зробити і реалізувати 500 виробів. Необхідно розрахувати прибуток від реалізації продукції (планову).

I варіант розрахунку: Прибуток від реалізації одного виробу — 2 грн. ($12 - 10 = 2$). Прибуток від реалізації запланованої кількості виробів — 1000 грн. ($500 \times 2 = 1000$).

II варіант розрахунку: Обсяг реалізації всієї кількості виробів — 6000 грн. ($12 \times 500 = 6000$), а собівартість — 5000 грн. ($10 \times 500 = 5000$). Прибуток від реалізації запланованої кількості виробів — 1000 грн. ($6000 - 5000 = 1000$).

Варто пам'ятати, що цей метод розрахунку застосовується при виробництві щодо невеликого асортименту продукції, та не дає можливості аналізувати вплив різних факторів на розмір прибутку від реалізації продукції.

2) Метод розрахунку на основі показника витрат на 1 грн. продукції — це укрупнений метод, який передбачає використання даних про витрати на виробництво та реалізацію продукції за звітний період, а також їхні очікувані зміни у наступному періоді. Показник витрат на 1 гривню продукції розраховується шляхом ділення собівартості продукції на виручку від реалізації продукції у цінах виробника (чистий дохід):

Приклад 2.

Витрати на 1 грн. продукції в звітному періоді — 90 коп. Заплановано: обсяг реалізації продукції — 10 000 грн.; зниження витрат на 1 грн. продукції на 5 коп. Необхідно розрахувати прибуток від реалізації продукції (планову).

I варіант розрахунку: Планові витрати на 1 грн. реалізованої продукції — 85 коп. ($90 - 5 = 85$). Планова собівартість продукції — 8500 грн. ($10000 \times 0,85 = 8500$). Прибуток від реалізації продукції (планова) — 1500 грн. ($10000 - 8500 = 1500$).

II варіант розрахунку: *Витрати на 1 грн. у майбутньому періоді — 85 коп. ($90 - 5 = 85$) . Плановий прибуток на 1 грн. — 75 коп. ($100 - 85 = 15$) . Плановий прибуток від реалізації продукції— 1500 грн. ($10000 \cdot 0,15 = 1500$) .*

Метод досить точний, однак, не дозволяє виявити вплив окремих факторів на обсяг прибутку від реалізації продукції та їх зміну.

3) Економічний (аналітичний) метод може використовуватися для розрахунку прибутку від випуску (реалізації) продукції, він відрізняється від уже розглянутих методів розрахунку прибутку тим, що дає змогу визначити не тільки загальну суму прибутку, а також і вплив на неї зміни окремих чинників: обсягу виробництва (реалізації) продукції; собівартості продукції: рівня оптових цін і рентабельності продукції: асортименту та якості продукції.

Розрахунок прибутку цим методом здійснюється окремо за порівнянною і непорівнянною продукцією в плановому періоді. Порівнянна продукція — це продукція, що вироблялася в попередньому періоді. Непорівнянна продукція — це продукція, що не вироблялася на підприємстві в попередньому періоді.

Розрахунок прибутку за порівнянною продукцією здійснюється в такій послідовності:

- визначається очікуваний базовий прибуток і базова рентабельність продукції:
- порівнянна продукція планового періоду визначається за собівартістю періоду, що передував плановому;
- виходячи з рівня базової рентабельності продукції розраховується прибуток за порівнянною продукцією в плановому періоді:
- розраховується вплив окремих чинників на зміну прибутку в періоді, що планується.

Розрахунок базового прибутку здійснюється на підставі звітних або очікуваних даних за попередній період. Базовий прибуток — це прибуток від випуску (реалізації) продукції в періоді, що передував плановому. За його розрахунку здійснюється коригування звітного, очікуваного прибутку з урахуванням чинників, що на нього вплинули тоді, але не діятимуть у періоді, що планується; зміна оптових цін, припинення випуску окремих видів продукції зміна рентабельності окремих видів продукції, зниження їх собівартості. Від точного розрахунку базового прибутку залежить точність усіх наступних розрахунків.

Приклад 3.

Базова рентабельність визначається діленням базового прибутку (45000 грн.) на очікувану повну собівартість продукції за період, що передує плановому (150000 грн) ,

Базова рентабельність становитиме 30% ($45000 : 150000 \cdot 100\%$)

Собівартість порівнянної продукції в періоді, що планується, -160000 грн. Зниження собівартості продукції в періоді, що планується 2%

Розрахуємо собівартість продукції в плановому періоді виходячи із собівартості попереднього періоду

$160000 \cdot (100\% - 2\%) : 100\% = 156800$.

Прибуток від зниження собівартості порівнянної продукції в періоді, що планується, при порівнянні з попереднім дорівнюватиме 3200 грн. (160000 грн. — 156800 грн.) .

Розрахуємо прибуток від випуску (реалізації) порівнянної продукції в періоді що планується, виходячи з рівня рентабельності:

$$156800 * 30\% : 100\% = 47040 \text{ грн}$$

Прибуток від випуску (реалізації) непорівнянної продукції може бути розрахований методом прямого розрахунку, якщо є відповідні вихідні дані. За браком таких прибуток розраховується для всієї непорівнянної продукції з використанням показника середньої рентабельності продукції по підприємству.

Приклад 4.

Повна собівартість непорівнянної продукції, що планується до випуску і реалізації. — 45000 грн. Середня рентабельність продукції на підприємстві в поточному періоді -20%.

$$\text{Прибуток становитиме } 45000 * 20\% : 100\% = 9000 \text{ грн}$$

4.5. Витрати підприємства

Одержання прибутку залежить від трьох основних складових – витрат на виробництво і реалізацію продукції, планової ціни одиниці продукції та обсягу реалізації. Наявність правильної інформації про витрати дає можливість:

- встановити оптимальну ціну товарів (робіт, послуг);
- оцінити економічність процесів та ефективність використання ресурсів окремими підрозділами підприємства;
- визначити прибуток підприємства.

Витрати – це характерне явище для діяльності будь-якого підприємства.

Витрати підприємства – це вартість ресурсів (трудових, матеріальних, фінансових), спожитих у процесі виробництва та реалізації продукції та/або при здійсненні інших господарських операцій на підприємстві.

На сучасному етапі основним завданням підприємства є оптимізація управління витратами, тобто пошук шляхів найбільш ефективного використання наявних обмежених ресурсів за допомогою планування, калькулювання, обліку і контролю.

На формування прибутку як фінансового показника роботи підприємства впливає встановлений державою порядок формування витрат на виробництво продукції (робіт, послуг); обчислення й калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг).

Згідно з П(С)БО 16 «Витрати» витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені. Витрати певного періоду визнаються одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені. Витрати, які неможливо прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у

складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені. Витрати класифікують за різними ознаками, які узагальнено в табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Класифікація витрат

Ознака класифікації	Види витрат
За періодичністю виникнення (календарними періодами)	Поточні, одноразові, періодичні
За обсягом виробництва	Постійні (умовно-постійні), змінні
За економічним змістом	Витрати предметів праці, засобів праці, самої праці
За видами виробництва	Витрати основного виробництва, допоміжних, підсобних та обслуговуючих виробництв і господарств
За видами діяльності	Витрати операційної (основної) діяльності, фінансової діяльності, інвестиційної діяльності
За ступенем готовності продукції (відношенням до кінцевого продукту)	Витрати в незавершеному виробництві, на товарний випуск
За охопленням нормування	Нормовані, ненормовані
За економічними елементами	Матеріальні витрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші витрати

Якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, у вигляді амортизаційних відрахувань) між відповідними звітними періодами.

Витратами не визнаються:

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь клієнта, принципала тощо;
- попередня (авансова) оплата запасів, робіт і послуг;
- погашення одержаних позичок;
- зменшення власного капіталу підприємства внаслідок його вилучення або розподілу власниками.

Склад і структуру витрат підприємства, які використовуються при обчисленні суми чистого прибутку підприємства:

1. Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) містить такі елементи (рис. 4.2).

Виробнича собівартість продукції – основна складова собівартості реалізованої продукції, яка формується протягом звітного періоду і передбачає наявність:

- **прямих матеріальних витрат** (вартість сировини та основних матеріалів; вартість купівельних напівфабрикатів і комплектуючих виробів; вартість допоміжних та інших матеріалів);
- **прямих витрат на оплату праці** (заробітна плата робітників, зайнятих у виробництві продукції, виконанні робіт або наданні послуг; інші виплати, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат);

- **інших прямих витрат** (відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація тощо);
- **загальновиробничих витрат** (витрати на управління виробництвом; амортизація основних засобів загальновиробничого призначення; на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів та інших необоротних активів загальновиробничого призначення; на охорону праці, техніку безпеки та охорону навколишнього природного середовища).

2. До витрат, які зменшують валовий прибуток підприємства, належать адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

Адміністративні витрати – це такі загальногосподарські витрати, які спрямовані на обслуговування й управління підприємством. До них належать:

- загальні корпоративні витрати (організаційні витрати, витрати на проведення річних зборів, представницькі витрати тощо);
- витрати на службові відрядження й утримання апарату управління підприємства та іншого загальногосподарського персоналу;
- витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів загальногосподарського використання;
- винагороди за професійні послуги (юридичні, аудиторські, з оцінки майна);
- винагороди за зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, факс);
- амортизація нематеріальних активів загальногосподарського використання;
- витрати на врегулювання спорів у судових органах;
- податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі, крім тих, які містяться у виробничій собівартості продукції;
- плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;
- інші витрати загальногосподарського призначення.

Витрати на збут – це витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції. До них належать:

- витрати пакувальних матеріалів для затарювання готової продукції на складах;
- витрати на ремонт тари;
- витрат на оплату праці та комісійні винагороди продавцям, торговим агентам та працівникам підрозділів, що забезпечують збут;
- витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);
- витрати на передпродажну підготовку товарів;
- витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом;
- витрати на утримання основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт і послуг;

- витрати на транспортування, перевалку і страхування готової продукції (товарів), транспортно-експедиційні та інші послуги, пов'язані з транспортуванням продукції (товарів);
- витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування;
- інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.

Інші операційні витрати – це всі інші витрати, що виникають у процесі операційної діяльності підприємства. До них належать: • витрати на дослідження та розробки;

- собівартість реалізованої іноземної валюти;
- собівартість реалізованих виробничих запасів, яка складається з їхньої облікової вартості та витрат, пов'язаних з їхньої реалізацією;
- сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів;
- втрати від операційної курсової різниці;
- втрати від знецінення запасів;
- нестачі й витрати від псування цінностей;
- визнані штрафи, пеня, неустойка;
- витрати на виплату матеріальної допомоги;
- на утримання об'єктів соціально-культурного призначення тощо.

3. Розрахунок прибутку від звичайної діяльності передбачає визначення таких елементів витрат, як фінансові витрати, витрати від участі в капіталі, інші витрати.

До **фінансових витрат** належать:

- суми виплачених банкам процентів за користування кредитами;
- виплата процентів за емітованими підприємством акціями;
- виплати за фінансовою орендою тощо.

Витрати від участі в капіталі – це витрати від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства.

Інші витрати від звичайної діяльності містять:

- собівартість реалізованих фінансових інвестицій;
- суму уцінки необоротних активів і фінансових інвестицій;
- втрати від неопераційних курсових різниць;
- витрати на ліквідацію необоротних активів;
- залишкову вартість ліквідованих(списаних) необоротних активів;
- інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

4.6. Формування чистого прибутку підприємства

Згідно із законодавством України, за яким регулюють господарську діяльність суб'єктів підприємництва, терміном «прибуток» називають два різних явища:

- 1) згідно з Податковим кодексом України, **прибуток** визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду;
- 2) за національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, **прибуток** – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати (НП(С)БО 1 «Загальні положення фінансової звітності»).

У бухгалтерському обліку визначають такі види прибутку:

- валовий прибуток (прибуток від реалізації);
- прибуток від операційної діяльності;
- прибуток від звичайної діяльності до оподаткування;
- прибуток від звичайної діяльності;
- чистий прибуток.

Процес розрахунку прибутку (збитку) підприємства у звітному періоді передбачає такі етапи:

Етап 1. *Визначення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).* Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається шляхом вирахування з доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідних податків (податку на додану вартість, акцизного збору), зборів, знижок тощо.

Етап 2. *Розрахунок валового прибутку.* Валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Етап 3. *Визначення прибутку (збитку) від операційної діяльності.* Фінансовий результат – прибуток (збиток) від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат.

Етап 4. *Розрахунок прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування.* Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків).

Етап 5. *Розрахунок прибутку (збитку) від звичайної діяльності.* Прибуток від звичайної діяльності визначається як різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податків із прибутку. Збиток від звичайної діяльності дорівнює збитку від звичайної діяльності до оподаткування. Податок на прибуток від звичайної діяльності визначається на

підставі суми прибутку до оподаткування та діючої ставки податку на прибуток (25%).

Етап 6. *Визначення чистого прибутку (збитку) звітного періоду.* Чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності та надзвичайного доходу за мінусом надзвичайних витрат і податку з надзвичайного прибутку.

Надзвичайні доходи і надзвичайні витрати відповідно охоплюють:

- невідшкодовані збитки від надзвичайних подій, у тому числі затрати на запобігання виникненню втрат від стихійного лиха, техногенних аварій, які визначені за вирахуванням суми страхового відшкодування та покриття втрат від надзвичайних ситуацій за рахунок інших джерел;
 - прибутки або збитки від інших подій та операцій, які відповідають вищезазначеному визначенню надзвичайних подій. Збитки від надзвичайних подій відображаються за вирахуванням суми, на яку зменшується податок на прибуток від звичайної діяльності внаслідок цих збитків.

Таким чином, послідовне зіставлення доходів і витрат відповідно до Національних стандартів бухгалтерського обліку дає змогу визначити чистий прибуток (збиток) звітного періоду. Наочно процес розрахунку чистого прибутку підприємства показано на рис. 4.4.

Про відмову від акцепту платник зобов'язаний у встановлений строк повідомити банк і постачальника, зазначивши причини відмови. Відмова від акцепту не приймається банком, якщо її недостатньо мотивовано або мотиви суперечать законодавству чи інструкціям банку. Розрахунок за допомогою платіжної вимоги-доручення здійснюється за послідовністю показаною на рисунку 1.6.

Ця форма розрахунків об'єднує розрахунки платіжними дорученнями і платіжними вимогами-дорученнями. Позитивні її якості полягають у наступному: вона більше відповідає фінансовим та господарським інтересам постачальників і покупців; зміцнює договірні відносини в господарстві; прискорює оформлення розрахункових документів; платіж здійснюється за згодою платника після попередньої перевірки розрахункових і товарно-транспортних документів постачальника.

- **на збільшення розміру статутного капіталу (реінвестиція дивідендів*):** акціонерні товариства мають право збільшувати статутний капітал, якщо всі раніше випущені акції повністю сплачені за вартістю, не нижчою від номінальної;

- **на створення та поповнення резервного капіталу*:** резервний капітал акціонерних товариств має становити не менше 25% від величини статутного капіталу. Резервний капітал створюють за рахунок щорічних відрахувань від прибутку, розмір яких має становити не менш ніж 5% від чистого прибутку;

- **на створення Фонду матеріально-технічного розвитку:** кошти, що надходять до фонду, спрямовують на фінансування витрат з технічного переоснащення, реконструкції, розширення виробництва;
- **на створення Фонду розвитку персоналу:** до цього фонду надходить частина чистого прибутку, що спрямовується на освіту та підвищення кваліфікації персоналу;

Етап 1. Визначення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції:

Чистий дохід = Дохід (виручка) від реалізації продукції – Непрямі податки

Етап 2. Розрахунок валового прибутку

Валовий прибуток = Чистий дохід – Собівартість реалізованої продукції

Етап 3. Визначення прибутку від операційної діяльності:

Прибуток від операційної діяльності = Валовий прибуток + Інші операційні доходи – Адміністративні витрати – Витрати на збут – Інші операційні витрати

Етап 4. Розрахунок прибутку від звичайної діяльності до оподаткування:

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування = Прибуток від операційної діяльності + Дохід від участі в капіталі + Інші фінансові доходи + Інші доходи – Фінансові витрати – Втрати від участі в капіталі – Інші витрати

Етап 5. Розрахунок прибутку від звичайної діяльності

Прибуток від звичайної діяльності = Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування – Податок на прибуток (19%)

Етап 6. Визначення чистого прибутку підприємства

Чистий прибуток = Прибуток від звичайної діяльності + Надзвичайний дохід – Надзвичайні витрати – Податок з надзвичайного прибутку

Рис. 4.4. Етапи визначення чистого прибутку підприємства

Підприємства малого бізнесу (ПП, МП) можуть вільно розподіляти та використовувати чистий прибуток.

Відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» підприємства мають право розподілити чистий прибуток на:

- фінансування витрат, пов'язаних з розвитком підприємств (витрати на розробку й освоєння нових видів продукції і технологій, реконструкцію і модернізацію обладнання та ін.);
- фінансування витрат, пов'язаних із будівництвом і ремонтом об'єктів соціально-культурного призначення (50% таких витрат зараховують до складу валових у наступному податковому періоді);

- фінансування благодійних заходів. До складу валових витрат зараховують суму коштів, що добровільно перераховані на охорону культурної спадщини установам науки, освіти, культури, заповідникам, музеям у розмірі, що перевищує 2%, але не більш ніж 10% від оподаткованого прибутку попереднього звітного періоду.

Практичний блок до теми 4: Формування і розподіл прибутку

ЗАВДАННЯ № 4.1.

Визначити обліковий прибуток (до оподаткування) , чистий прибуток і розподілити його, рентабельність реалізованої продукції за такими даними:

- виручка від реалізації продукції за оптовими цінами (з ПДВ) – 1860 тис. грн.
- собівартість реалізованої продукції – 1100 тис. грн.
- прибуток від позареалізаційних операцій – 85 тис. грн.
- прибуток від фінансово-інвестиційних операцій – 54 тис. грн.
- збитки від надзвичайних ситуацій – 18 тис. грн.
- витрати на збут – 16 тис. грн.;
- відрахування від чистого прибутку:
 - на виплату засновникам – 25%
 - в резервний фонд – 15 %
 - інші виплати – 60 %

Розв'язання:

- 1) сума ПДВ у складі виручки від реалізації: $1860 / 6 = 310$ (тис. грн.);
- 2) прибуток від реалізації продукції: $1860 - 1100 - 310 = 450$ (тис. грн.);
- 3) обліковий прибуток: $450 + 85 + 54 - 16 = 573$ (тис. грн.);
- 4) чистий прибуток: $573 - 573 \times 0,25 - 18 = 411,75$ (тис. грн.);
- 5) відрахування від чистого прибутку:
 - на виплату засновникам $411,75 \times 0,25 = 102,94$ (тис. грн.);
 - в резервний фонд $411,75 \times 0,15 = 61,76$ (тис. грн.);
 - інше використання $411,75 \times 0,6 = 247,05$ (тис. грн.);
- 7) рентабельність реалізованої продукції:

$$(450 / 1100) \times 100\% = 36,37\%.$$

ЗАВДАННЯ №4.2.

Визначити обліковий та чистий прибуток, загальну рентабельність, за такими даними:

- вартість товарної продукції у звітному періоді 1200 тис. грн.
- залишки товарної продукції на початок звітного періоду 150 тис. грн.
- залишки товарної продукції на кінець звітного періоду 85 тис. грн.

– собівартість реалізованої продукції	940 тис. грн.
– ліквідаційна вартість фізично і морально зношеного обладнання	45 тис. грн.
– залишкова вартість обладнання	30 тис. грн.
– надходження боргів, списаних раніше як безнадійні	18 тис. грн.
– збитки від пожежі	14 тис. грн.
– середньорічна вартість основних виробничих фондів	850 тис. грн.
– середньорічна вартість оборотних коштів	280 тис. грн.

Розв'язання:

1) вартість реалізованої продукції:	$1200 + 150 - 85 = 1265$ (тис. грн.).
2) прибуток від реалізації товарної продукції:	$1265 - 940 = 325$ (тис. грн.).
3) прибуток від реалізації обладнання:	$45 - 30 = 15$ (тис. грн.).
4) обліковий прибуток:	$325 + 15 + 18 = 358$ (тис. грн.).
5) чистий прибуток :	$358 - 358 \times 0,25 - 14 = 254,5$
6) загальна рентабельність:	$358 : (850 + 280) = 31,68 \%$

ЗАВДАННЯ № 4.3.

Розрахувати прибуток на основі показника витрат на 1 грн. продукції за такими даними:

- обсяг реалізації продукції в оптових цінах у базовому періоді	320 тис. грн.
- повна собівартість продукції	260 тис. грн.
- планується зниження витрат на 1 грн. реалізованої продукції на	0,04 грн.
- обсяг реалізації продукції в плановому періоді оптових цінах	365 тис. грн.

Розв'язання:

I спосіб

- 1) витрати на 1 грн. продукції, що реалізується у звітному періоді:
 $260 : 320 = 0,81$ (грн.);
- 2) витрати на 1 грн. продукції, що реалізується у плановому періоді:
 $0,81 - 0,4 = 0,77$ (грн.);
- 3) собівартість продукції, що буде реалізована у плановому періоді:
 $365 \times 0,77 = 281$ (тис. грн.);
- 4) прибуток від реалізації продукції в плановому періоді:
 $365 - 281 = 84$ (тис. грн.);

II спосіб

- 1) витрати на 1 грн. продукції, що планується до реалізації:
 $0,81 - 0,4 = 0,77$ (грн.);
- 2) прибуток на 1 грн. продукції, що планується до реалізації:
 $1 - 0,77 = 0,23$ (грн.);

3) прибуток від реалізації продукції у плановому періоді: $365 \times 0,23 = 84$ (тис. грн.).

ЗАВДАННЯ № 4.4.

Визначити приріст рентабельності від зниження собівартості продукції і зміни середньорічної вартості основних виробничих фондів, якщо в базисному році маємо такі дані:

Назва виробу	Річний обсяг виробництва, шт.	Оптова ціна, тис. грн.	Собівартість, тис. грн.
А	850	0,80	0,60
Б	1240	0,75	0,69

- середньорічна вартість основних виробничих фондів 1100 тис. грн.
- середньорічна вартість оборотних коштів 380 тис. грн.
- у звітному періоді собівартість одиниці продукції становить з виробу:

А = 0,59 тис. грн.

Б = 0,67 тис. грн.

- введено основних виробничих фондів у травні на 90 тис. грн.
- вибуло основних виробничих фондів у вересні на 50 тис. грн.

Розв'язання:

У базисному році:

- 1) прибуток від реалізації:
 - з виробу А: $(0,8 - 0,6) \times 850 = 170$ (тис. грн.);
 - з виробу Б: $(0,75 - 0,69) \times 1240 = 74,4$ (тис. грн.);
- 2) обліковий прибуток від реалізації: $170 + 74,4 = 244,4$ (тис. грн.);
- 3) середньорічна вартість основних виробничих фондів: $1100 + 380 = 1480$ (тис. грн.);
- 4) загальна рентабельність: $244,4 : 1480 \times 100 \% = 16,5 \%$.

У звітному році:

- 5) економія:
 - з виробу А: $(0,6 - 0,59) \times 850 = 8,5$ (тис. грн.);
 - з виробу Б: $(0,69 - 0,67) \times 1240 = 24,8$ (тис. грн.);
- 6) середньорічна вартість основних виробничих фондів: $1100 + 90 \times 7:12 - 50 \times 3:12 = 1100 + 52,5 - 12,5 = 1140$ (тис. грн.);
- 7) обліковий прибуток з урахуванням економії: $244,4 + 8,5 + 24,8 = 277,7$ (тис. грн.);
- 8) рентабельність середньорічної вартості основних виробничих фондів і матеріальних обігових активів: $277,7 : (1140 + 380) \times 100 \% = 18,3 \%$.

Висновок: Приріст прибутку (рентабельності) : 1,8%

Приклади і завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 4.5.

Необхідно визначити додатковий прибуток (збиток) від реалізації додаткової продукції, що буде отримана підприємством.

Вихідні дані:

Підприємство виробляє 1 вид продукції, відпускна ціна одиниці виробу – 100 грн. Обсяг реалізації продукції на рік – 56000 шт. виробів. Очікується, що обсяг реалізації продукції в плановому періоді збільшиться на 20%. Собівартість одиниці продукції: змінні витрати – 47 грн.; постійні витрати – 38 грн.

ЗАВДАННЯ 4.6.

Визначити фінансовий результат: прибуток і рівень рентабельності.

Вихідні дані:

Показники	Озима пшениця	Горох	Гречка	Разом
Всього собівартість, грн.	41100	27692	12825	
Виручка, грн.	60200	33166	22625	
в т.ч. ПДВ, грн.	10033	5528	3771	
Виручка без ПДВ, грн.				
Прибуток, грн.				
Рентабельність, %				

ЗАВДАННЯ 4.7.

Визначити розмір дивідендів на звичайну акцію (в грошовому виразі та у %) і загальний грошовий потік з виплати дивідендів.

Вихідні дані:

Оголошений статутний фонд АТ становить 2 млн. грн. за номінальної вартості акції 25 грн. В обігу перебуває 89% акцій, з яких 15% – привілейовані акції зі стабільною ставкою дивідендів 20%. Коли прибуток ВАТ до оподаткування за рік становить 900 тис. грн., а на виплату дивідендів спрям У зв'язку з тим, що вартість грошей у часі міняється, для оцінки різночасних грошових надходжень використовують метод дисконтування, сутність якого полягає в тому, що всі грошові надходження за певний період зводять до конкретного моменту часу. Очікується 40% чистого прибутку.

ЗАВДАННЯ 4.8.

Провести розрахунок прибутку аналітичним методом.

Вихідні дані: Розрахунок базової рентабельності:

Показник	По звіту за 9 місяців	За планом на IV кв. звітного	Очікуване виконання за поточний рік
1. Обсяг порівняльної продукції звітного року:			
а) в оцінці за діючими цінами без акцизів і ПДВ, тис. грн.	43066,0	14024,0	
б) в оцінці за собівартістю, тис. грн.	36060,0	11980,0	
2. Прибуток на обсяг порівняльної товарної продукції, тис. грн.			
3. Зміна суми прибутку в зв'язку зі зміною цін у середині (протягом) року, тис. грн.	+100,0	–	
4. Прибуток, який приймається за базу, тис. грн.			
5. Базова рентабельність, %			

ЗАВДАННЯ 4.9.

Порівняйте рентабельність продукції за три квартали на основі наступних даних. **Вихідні дані:**

Показники	Одиниці виміру	Квартал року		
		I	II	III
Кількість випущеної продукції	шт.	1500	2000	1800
Ціна одного виробу	грн.	60	60	60
Собівартість одного виробу	грн.	50	52	48

ЗАВДАННЯ 4.10.

Знайти прибуток від реалізації; обліковий прибуток; податок на прибуток; чистий прибуток.

Вихідні дані:

Виручка від реалізації продукції за звітний період склала – 575325 грн. (в т.ч. ПДВ). Акцизний збір – 10000 грн. Загальна сума витрат – 210200 грн. Крім того, за звітний період підприємство отримало штрафних санкцій на суму 35000 грн. та прибуток від реалізації основних засобів – 170000 грн. У цьому ж звітному періоді були виявлені збитки минулих років – 123325 грн.

ЗАВДАННЯ 4.11.

На розмір яких дивідендів може розраховувати власник звичайної акції (у %)?

Проаналізувати, як зміниться розмір дивідендів за такого розподілу статутного фонду:

- 50000 звичайних і 50000 привілейованих акцій;
- 40000 звичайних і 60000 привілейованих акцій.

Вихідні дані:

Статутний фонд підприємства, що становить 2500 тис. грн., поділено на 90000 звичайних і 10000 привілейованих акцій. На загальних зборах акціонерів вирішено спрямувати прибуток, що залишився після створення фонду економічного стимулювання в розмірі 2000 тис. грн., на дивідендні виплати. У характеристиці акцій засвідчено, що ставка дивідендів по привілейованих акціях становить 15%.

ЗАВДАННЯ 4.12.

Скласти звіт про фінансові результати діяльності підприємства.

Вихідні дані:

Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) за звітний період склала 125000 грн. (в т.ч. ПДВ), акцизний збір – 12300 грн. Заробітна плата без нарахувань на неї – 13500 грн. (нарахування на фонд заробітної плати провести самостійно); матеріальні витрати – 14700 грн.; витрати на відрядження – 800 грн., амортизація основних засобів – 10100 грн.; витрати на рекламу – 950 грн. Крім того, підприємство одержало штрафних санкцій – 1750 грн., прибуток від ліквідації основних засобів – 1200 грн., прибуток від здачі майна в оренду – 13100 грн. У цьому ж звітному періоді були виявлені збитки минулих років – 13970 грн., сплачено штраф – 2100 грн., одержано збиток від реалізації цінних паперів – 110грн.

Звіт про фінансові результати

Стаття	Код рядка	За звітний період
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	()
Валовий:		
прибуток	2090	
збиток	2095	()
Інші операційні доходи	2120	
Адміністративні витрати	2130	()
Витрати на збут	2150	()
Інші операційні витрати	2180	()
Фінансовий результат від операційної діяльності:		
прибуток	2190	
збиток	2195	()
Дохід від участі в капіталі	2200	
Інші фінансові доходи	2220	
Інші доходи	2240	
Фінансові витрати	2250	()
Втрати від участі в капіталі	2255	()
Інші витрати	2270	()
Фінансовий результат до оподаткування:		
прибуток	2290	
збиток	2295	()
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	
Чистий фінансовий результат:		
прибуток	2350	
збиток	2355	()

ЗАВДАННЯ 4.13.

Здійснити розрахунок загального та чистого прибутку і їх розподіл.

Вихідні дані:

№	Показники	Прибуток	Збиток
1	2	3	4
I. Розрахунок прибутку			
1	Доход (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	7798,5	–
2	Податок на додану вартість	–	1299,75
3	Акцизний збір	–	–
4	Чистий доход (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт,		–
5	Собівартість реалізованої продукції(робіт, послуг)	–	4480,5
6	Валовий прибуток (+) , збиток (-)		–
7	Інші операційні доходи	45,5	–
8	Адміністративні витрати	–	573,5
9	Витрати на збут продукції	–	262,0–
10	Інші операційні витрати	–	55,5
11	Прибуток (+) , збиток (-) від операційної діяльності		
12	Дохід від участі в капіталі	80,0	–
13	Інші фінансові доходи	10,4	–
14	Інші доходи	18,2	–
15	Фінансові витрати	–	38,2
16	Витрати від участі в капіталі	–	0,4
17	Інші витрати	–	12,5
18	Прибуток (+) , збиток (-) від звичайної діяльності		
19	Прибуток (+) , збиток (-) від надзвичайної діяльності		1,2
20	Обліковий прибуток		–
21	Податок на прибуток умовно 25%		–
22	Чистий прибуток		–
II. Розподіл прибутку			
23	Поповнення статутного капіталу 20%		
24	Поповнення резервного капіталу 5%		
25	На виплату дивідендів 25%		
26	На інші цілі 15%		
27	Нерозподілений прибуток		

ЗАВДАННЯ 4.14.

Вкажіть, на який розмір дивідендів може розраховувати власник звичайної акції акціонерного товариства номінальною вартістю 48 грн.?

Вихідні дані:

Для визначення чистого прибутку акціонерного товариства та суми дивідендів, виплачених засновникам, необхідні такі дані:

- 1) статутний фонд АТ – 79968грн.
- 2) прибуток, одержаний за рік до оподаткування – 30000 грн.
- 3) сума, внесена до бюджету у формі економічних санкцій – 1500грн.
- 4) виплачені проценти за прострочений кредит – 2000 грн.
- 5) прибуток перерахований товариством до фондів:

- резервного – 700 грн.;
- статутного – 2000 грн.;
- додаткового – 2000 грн.

ЗАВДАННЯ 4.15.

Визначити загальну суму прибутку ВАТ "Фарт" за звітний рік та ставку і масу дивідендів, що сплачені на одну просту акцію.

Вихідні дані:

Показники	Один. виміру	Сума
1. Статутний фонд	тис. грн.	1409,5
2. Кількість акціонерів	чол..	551
3. Кількість простих акцій	одиниць	56380
4. Кількість привілейованих акцій	одиниць	Не випускали
5. Виручка від реалізації продукції за вирахуванням ПДВ, акцизів	тис. грн.	2240
6. Прибуток від позареалізаційних операцій	тис. грн.	280,5
7. Податок з власників транспортних засобів	тис. грн.	0,5
8. Плата за землю	тис. грн.	0,7

Основні статті витрат на виробництво продукції

Основні статті витрат	Сума, тис. грн.
1. Вартість сировини і матеріалів	100
2. Вартість комплектуючих виробів	53
3. Вартість енергоносіїв	98,5
4. Фонд заробітної плати	194,7
5. Нарахування на ЗП	
6. Амортизаційні відрахування	78,2
7. Інші витрати	34,9
Разом	

Згідно з положенням про розподіл прибутку на виплату дивідендів спрямовується 20%.

ЗАВДАННЯ 4.16.

Знайти фінансовий результат при реалізації 10 т овочів (без ПДВ).

Вихідні дані:

Матеріальні витрати у виробництві овочів складають 17,5 грн., знову створена вартість – 40%. Рівень рентабельності виробництва овочів – 25%.

ЗАВДАННЯ 4.17.

Чи рекомендуєте ви фірмі прийняти дану пропозицію?

Вихідні дані:

Фірма випускає каркаси. Виробничі витрати складають 120 грн./шт., ціна – 200 грн./шт., перемінні витрати по збуту – 14 грн./шт., середні постійні витрати – 8 грн./шт. (віднесені на собівартість одиниці продукції пропорційно трудовим затратам).

В теперішній час фірма випускає 20000 каркасів. Надходить замовлення про закупку 2000 каркасів. Ціна пропонованого замовлення 140 грн./шт.

ЗАВДАННЯ 4.18.

Провести розрахунок прибутку від продажу товарної продукції методом прямого рахунку.

Вихідні дані:

Види продукції	Товарний випуск продукції за планом, тис. шт.	Ціна за 1 т. продукції за мінусом ПДВ, тис. грн.	Планова собівартість 1 т. продукції, грн./т.	Товарний випуск продукції за планом, тис. грн.		Прибуток, тис. грн. (гр.5– гр.6)
				У цінах продаж (гр.3 x гр.2)	За собі вартістю (гр.4 x гр.2)	
1	2	3	4	5	6	7
I. Порівняльна продукція:						
1. Продукція "А"	1475	3780	3460			
2. Продукція "Б"	1500	3855	3565			
3. Продукція "В"	1450	3940	3570			
4. Продукція "Г"	1400	3675	3355			
5. Продукція "Д".	1375	3860	3475			
Всього	X	X	X			
II. Непорівнянна продукція						
6. Продукція "Е"	1210	3570	3185			
7. Продукція "Ж"	1220	3650	3350			
Всього	X	X	X			
III. Залишки готової продукції на початок запланованого року	50	3860	3475			
IV. Залишки готової продукції на кінець запланованого року	10	3780	3460			
Всього від продажу товарної продукції	–	–				

ЗАВДАННЯ 4.19.

Визначити прибуток від реалізації продукції в плановому періоді двома варіантами розрахунку.

Вихідні дані:

Обсяг реалізації в поточному році склав 980 тис. грн., собівартість реалізованої продукції – 804 тис. грн. На наступний рік планується зниження витрат на 1 грн. продукції, що буде реалізована, на 2 коп. Обсяг реалізації продукції в періоді, що планується, в оптових цінах – 1100 тис. грн.

ЗАВДАННЯ 4.20.

Відповісти на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно) відповіді: Так – «+» Ні – «-»

Чи вірно, що:

1) *Маса прибутку визначає результат і вказує на масштаби комерційної діяльності, порівняння прибутку з витратами, характеризує ефективність роботи підприємства.*

2) *Обліковий прибуток – це сума прибутку до оподаткування, що визначається в бухгалтерському обліку, і який відображається в звіті про фінансовий результат.*

3) *Потенційний прибуток (частина прибутку) формується за рахунок доходів від активів, вартість яких змінюється у часі (доходів від цінних паперів, доходів від здачі майна в оренду тощо).*

4) *Прибуток – це частина вартості реалізованої продукції, що залишається після покриття витрат виробництва. На розмір прибутку від реалізації впливають два основних показники:*

- обсяг реалізації продукції;
- собівартість продукції.

5) *Рентабельність – це абсолютний показник, що характеризує ефективність роботи підприємства.*

6) *Чистий прибуток – це частина прибутку, що залишається на підприємстві після сплати податків та виплати дивідендів.*

7) *Аналіз беззбитковості використовується для визначення обсягу і вартості продажів, за яких фірма здатна покрити всі свої витрати без одержання прибутку, але й без збитку.*

8) *Аналіз беззбитковості базується на методі розрахунку валової маржі.*

9) *Поріг рентабельності – це виручка від реалізації, при якій підприємство не має збитків, а отримує прибуток.*

Тести до теми 4: Формування і розподіл прибутку

Питання	Варіанти відповідей
1. <i>Знайдіть правильне визначення економічної сутності прибутку.</i>	1) прибуток – це частина реалізованого додаткового продукту; 2) прибуток – це частина реалізованого необхідного продукту; 3) прибуток – це фінансовий результат основної діяльності підприємства; 4) прибуток – це фінансовий результат основної та інших видів діяльності підприємства; 5) прибуток – це кошти, отримані від фінансових інвестицій.
2. <i>Назвіть, що не входить до складу балансового прибутку підприємства:</i>	1) прибуток від реалізації товарної продукції; 2) сума отриманих штрафів від інших суб'єктів господарювання; 3) відсотки нараховані на депозитному рахунку підприємства банку; 4) надходження боргів, списаних раніше як безнадійні; 5) кредиторська заборгованість перед державними підприємствами, щодо якої минув термін позовної давності.
3. <i>Назвіть фактори, що не впливають на обсяг прибутку від реалізації товарної продукції:</i>	1) зниження собівартості товарної продукції; 2) зміна обсягу нарахованих амортизаційних відрахувань; 3) підвищення ставок акцизного збору; 4) скорочення залишав нереалізованої продукції на кінець року; 5) зниження ставки ПДВ на продукцію підприємства та збільшення обсягу виробництва товарної продукції;
4. <i>Знайдіть правильне визначення економічної сутності рентабельності:</i>	1) абсолютна сума отриманого балансового прибутку; 2) абсолютна сума отриманого валового прибутку; 3) рівень дохідності підприємства; 4) прибутковість продукції; 5) перевищення виручки від реалізації продукції над її собівартістю.
5. <i>Знайдіть правильне визначення чистого прибутку підприємства:</i>	1) балансовий прибуток після сплати податку на прибуток і за землею; 2) прибуток від реалізації продукції; 3) прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства після його використання для погашення банківського кредиту; 4) прибуток, що залишився в розпорядженні підприємства після сплати штрафів за рахунок прибутку.

Список рекомендованої літератури:

1. *Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) : Затверджено наказом № 47 Державного комітету промислової політики України від 2 лютого 2006 р.*

3. *Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 3 «Звіт про фінансові результати»: Затверджено наказом № 87 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.*

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку. № 9 «Запаси»: Затверджено наказом №246 Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р.

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №16 «Витрати»: Затверджено наказом № 318 Міністерства фінансів України від 31 грудня.

ТЕМА 5. ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Основні питання:

- 5.1) Сутність оподаткування підприємств і податкова система.
- 5.2) Загальні засади встановлення податків і зборів
- 5.3) Основні функції податків
- 5.4) Принципи побудови системи оподатковування
- 5.5) . Пряме оподаткування підприємств.
- 5.6) . Непряме оподаткування підприємств.
- 5.7) . Збори і цільові відрахування.
- 5.8) . Місцеві податки і збори

Основні поняття і терміни:

Носій податку, податкова ставка, податкова квота, податкова пільга, відрахування, бюджетне відшкодування, податковий кредит, податкове зобов'язання.

5.1. Сутність оподаткування підприємств і податкова система

Сутність податків (платежів) як економічної, фінансової категорії полягає в тому, що вони являють собою обов'язкові внески до бюджетів відповідного рівня або державних цільових фондів, здійснювані платниками в порядку і на умовах, встановлених відповідними законами України про оподаткування. Поява та існування податків та інших податкових платежів пов'язане з виникненням і функціонуванням держави. Держава без податків існувати не може.

Платежі, що сплачуються державі юридичними і фізичними особами, бувають трьох видів: податок, відрахування, плата

Податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку відповідно до Податкового Кодексу України (ПКУ).

Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної

вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій.

Відрахування - це вид платежу, що передбачає цільове призначення і що обчислюється від чогось (відрахування від заробітної плати до Пенсійного фонду) .

Сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в порядку згідно ПКУ становить **податкову систему України** або **систему оподаткування**

В цілому ж різниця між платою, відрахуваннями і податками як формами платежів державі незначна. Вона стосується практично тільки їх видів і цільового призначення, встановлюється виключно державою і базується на актах вищої юридичної сили.

Основними характерними особливостями податку є те, що він:

1) стягується на умовах безповоротності. Повернення, податку можливе тільки в разі його переплати або тоді, коли законодавством передбачено пільги щодо даного податку;

2) має односторонній характер встановлення. Оскільки і податок стягується з метою покриття суспільних потреб, які в основному відокремлено від індивідуальних потреб конкретного платника податку, то він є індивідуально безповоротний. Сплата платником податку не породжує зустрічного зобов'язання держави вчиняти будь-які дії на користь конкретного платника;

3) на відміну від інших обов'язкових платежів, може бути сплачений лише до бюджету, а не до іншого грошового централізованого або децентралізованого фонду;

4) категорія не тільки правова, але й економічна, оскільки це форма перерозподілу національного доходу. При сплаті податкового платежу відбувається перехід частини коштів із власності окремих платників у власність всієї держави. Такого переходу права власності немає при внесенні до бюджету обов'язкових платежів державними підприємствами. Ці платежі будуть податками лише за формою, а не за змістом.

Залежно від форми оподаткування всі податки поділяються на прямі і непрямі (непрямі)

Прямі податки - це податки, що встановлюються на доходи і майно безпосередньо платникам податків і сплачуються ними ж зі своїх надходжень грошових коштів. До них відносяться податок на прибуток, податок на транспортні засоби, податок на землю, прибутковий податок з доходів громадян та ін.

Непрямі податки - це податки, що встановлюються на товари і послуги й оплачуються покупцем у їх цінах або ціну, а що сплачуються до бюджету продавцями товарів і послуг. У даному випадку покупець сплачує ці податки продавцю в цінах на купуються у нього товари та послуги, а продавець потім перераховує їх державі. До непрямих податків відносяться податок на додану вартість, акцизний збір, митні збори.

Залежно від рівня державних структур, які встановлюють податки, вони поділяються на загальнодержавні та місцеві. *Загальнодержавні податки* - це податки, що встановлюються Верховною Радою України і утримувані на всій території країни. До цих податків згідно ПКУ від 01.01.2015 року належить 7 податків (рис . 5.1).

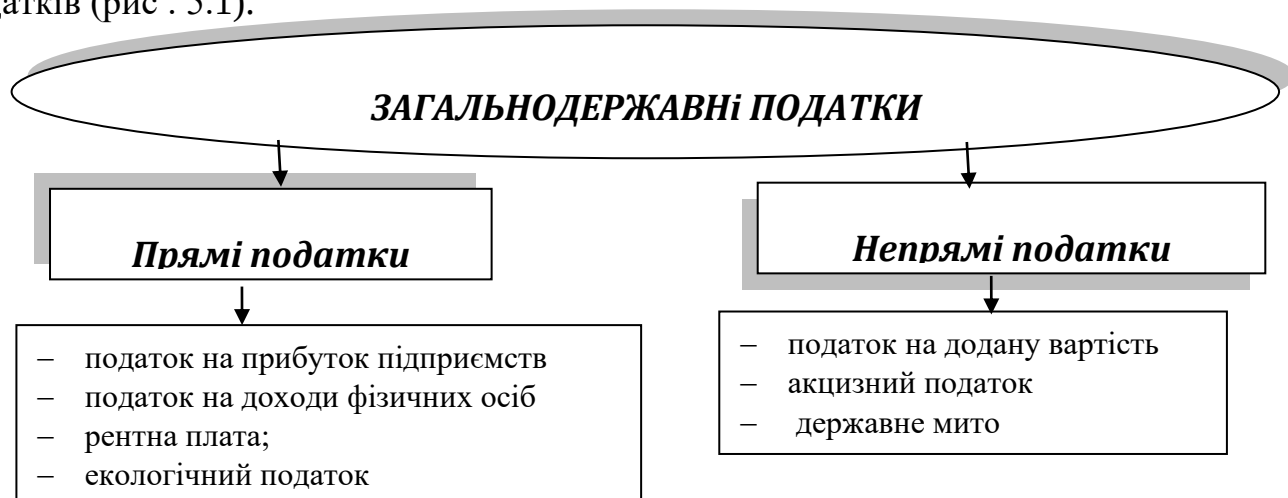

Рисунок 5.1 Структурно-логічна схема загально державних податків

Місцеві податки - це податки, що встановлюються місцевими органами влади і обов'язкові до сплати тільки на даній території. До місцевих податків та зборів відносяться (рис 5.2)

Рисунок 5.2 Структурно – логічна схема місцевих податків і зборів

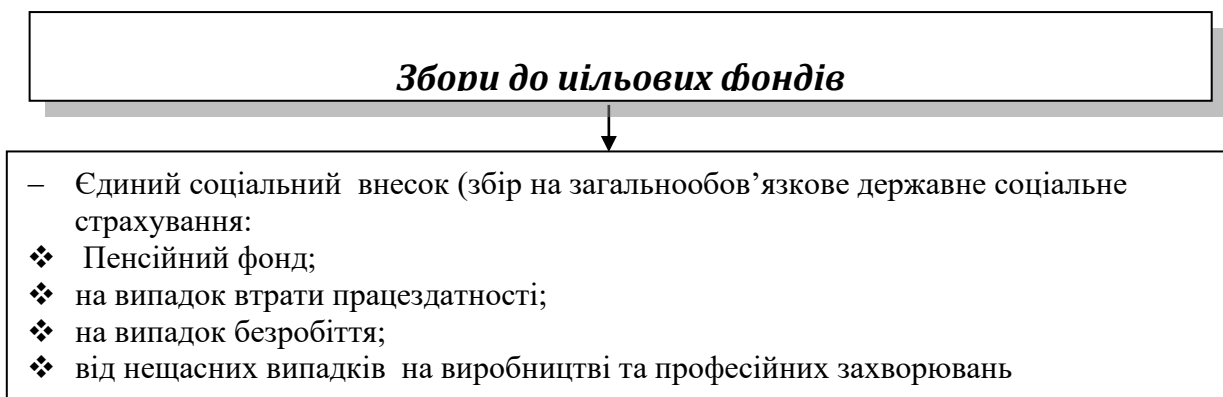

Рисунок 5.3 Структурно – логічна схема зборів до цільових фондів

5.2. Загальні засади встановлення податків і зборів

Під час встановлення податку обов'язково визначаються наступні елементи:

1. платники податку;
2. об'єкт оподаткування;
3. база оподаткування;
4. ставка податку;
5. порядок обчислення податку;
6. податковий період;
7. строк та порядок сплати податку;
8. строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку.

Також можуть передбачатися податкові пільги та порядок їх застосування.

Платник податку (суб'єкт оподаткування) — юридична або фізична особа, яка зобов'язана згідно з чинним законодавством сплачувати відповідні податки або платежі.

Об'єкт оподаткування — це майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку..

База оподаткування - це фізичний, вартісний чи інший характерний вираз об'єкта оподаткування, до якого застосовується податкова ставка і який використовується для визначення розміру податкового зобов'язання для кожного податку окремо.

Одиниця вимір бази оподаткування — це єдина вартісна (у гривнях) або фізична (тонна, гектар, квадратний метр) характеристика бази оподаткування для розрахунку та обліку податку.

Податкова ставка — розмір податкових нарахувань на одиницю виміру бази оподаткування встановлений в законодавчому порядку. В залежності від методів встановлення розрізняють:

- універсальні ставки
- диференційовані ставки

За методом побудови:

- абсолютні — вказана сума
- відносні — у % (постійні, прогресивні, регресивні)

Порядок обчислення суми податку здійснюється шляхом множення бази оподаткування на ставку податку із (без) застосуванням відповідних коефіцієнтів.

Податковий період — період часу, за який відбувається обчислення та сплата податку і може бути : календарний рік півріччя, квартал, місяць.

Податкова пільга - передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав, Підставами для надання податкових пільг є особливості, що характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат.

5.3. Основні функції податків

Поєднання в єдиній системі оподаткування різноманітних за об'єктами оподаткування й методами обчислення податків дозволяє державі реалізувати на практиці основні функції податків: фіскальну, регулюючу, розподільчу, стимулюючу, контрольну.

Фіскальна функція - згідно з цією функцією податки виконують своє головне призначення - наповнення доходної частини бюджету, доходів держави для задоволення потреб суспільства. Основна ознака цієї функції - її стабільність, що дозволяє формувати надходження податків до бюджету на постійній, стабільній засаді.

Регулююча функція виявляється в наданні пільг з оподаткування окремим галузям та виробникам, враховуючи їх перспективи, діяльність, рівень прибутковості та інше.

Розподільча функція - своєрідне відображення фіскальної функції - наповнити скарбницю держави, щоб потім розподілити одержані кошти. Ця функція дуже щільно переплітається з регулюючою; наприклад, через непрямі податки створюються умови для перерозподілу коштів одних платників іншим (акцизи).

Стимулююча функція створює орієнтири для розвитку або згортання виробництва, діяльності. Як і регулююча, ця функція може бути пов'язана із застосуванням пільг, зміною об'єкта оподаткування, зменшенням бази оподаткування.

Контрольна функція забезпечує нагляд та контроль за своєчасністю, повнотою сплати податків платниками в Україні

Функції податків взаємозалежні. Реалізація фіскальної функції створює матеріальну основу для здійснення регулюючої функції. У той же час економічне регулювання дозволяє одержати більше коштів за рахунок податків, а виходить сприяє їх фіскальній функції.

5.4 Принципи побудови системи оподатковування

Податкове законодавство України ґрунтується на таких принципах:

1. **загальність оподаткування** - кожна особа зобов'язана сплачувати встановлені цим Кодексом, законами з питань митної справи податки та збори, платником яких вона є згідно з положеннями цього Кодексу;

2. **рівність усіх платників перед законом**, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації - забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від соціальної, расової, національної, релігійної приналежності, форми власності юридичної особи, громадянства фізичної особи, місця походження капіталу;

3. **невідворотність настання визначеної законом відповідальності** у разі порушення податкового законодавства;

4. **презумпція правомірності рішень платника податку** в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу;

5. **фіскальна достатність** - встановлення податків та зборів з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його надходженнями;

6. **соціальна справедливість** - установлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платників податків;

7. **економічність оподаткування** - установлення податків та зборів, обсяг надходжень від сплати яких до бюджету значно перевищує витрати на їх адміністрування;

8. **нейтральність оподаткування** - установлення податків та зборів у спосіб, який не впливає на збільшення або зменшення конкурентоздатності платника податків;

9. **стабільність** - зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому будуть діяти нові правила та ставки. Податки та збори, їх ставки, а також податкові пільги не можуть змінюватися протягом бюджетного року;

10. **рівномірність та зручність сплати** - установлення строків сплати податків та зборів, виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів для здійснення витрат бюджету та зручності їх сплати платниками;

11. **єдиний підхід до встановлення податків та зборів** - визначення на законодавчому рівні усіх обов'язкових елементів податку.

5.5. Пряме оподаткування підприємств

Прямі податки — стягуються державою безпосередньо з доходів і майна платників податків. Об'єктом виступає дохід і вартість майна.

Оподаткування прибутку підприємства

Податковий прибуток — це сума прибутку підприємства, визначена заподатковим законодавством (згідно зі ЗУ «Про оподаткування прибутку підприємств»), який є об'єктом оподаткування за звітний період

Податковий прибуток (об'єкт оподаткування податку на прибуток) розраховується за формулою 5.1:

$$Oo = Dv - (Bv + A) \quad (5.1)$$

Де *Oo* — об'єкт оподаткування податку на прибуток;

Dv — скориговані валові доходи підприємства за звітний період;

Bv — скориговані витрати підприємства за звітний період;

A — сума нарахованої за звітний період амортизації основних засобів, нематеріальних активів та інших оборотних активів.

Валовий дохід — це загальна сума доходу підприємства від усіх видів діяльності, протягом звітного періоду, у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах

Валовий дохід включає:

- загальні доходи від реалізації продукції, доходи від реалізації цінних паперів, доходи від банківських і інших операцій;

- доходи від операцій особливих видів (бартер, страхування, розрахунки в іноземній валюті);
- доходи від спільної діяльності, у вигляді дивідендів, відсотків, роялті, від операцій лізингу, володіння борговими зобов'язаннями, та ін.

Не враховуються:

- суми акцизного збору, ПДВ у складі ціни;
- суми коштів або вартість майна, отримані у виді компенсації або внаслідок задоволення претензій;
- суми коштів або вартість майна, отриманих у виді прямих інвестицій;
- суми емісійного доходу;

кошти, отримані у вигляді міжнародної технічної допомоги.

Валові витрати — сума будь-яких витрат у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних як компенсація вартості товарів, придбаних таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності

Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності визначається за даними бухгалтерського обліку. Податковий прибуток визначається за даними податкового обліку. Ці два показники не тотожні і не дорівнюють один одному, а існують самостійно і визначаються залежно від потреби.

$$K = 100 / (100 - Cn) , \quad (5.2)$$

де Cn – ставка податку, встановлена для таких доходів на момент визначення

Основна ставка податку на прибуток становить з 01.01.2004 р. в розмірі 25 % від об'єкта оподаткування.

Податок з доходів фізичних осіб

Податок з доходів фізичних осіб застосовується в Україні на підставі Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» № 889-ІУ від 22.05.2008 р.

Платниками податку з доходів фізичних осіб (суб'єктами оподаткування) в Україні є: резиденти, що одержують доходи з джерелом походження на території України, і нерезиденти, що одержують доходи з джерелом походження на території України.

Не є платниками нерезиденти, які одержують доходи з джерелом походження на території України і мають дипломатичні привілеї, встановлені міжнародними договорами.

Об'єктом оподаткування резидента є:

1. Загальний місячний оподатковуваний дохід.
2. Чистий річний оподатковуваний дохід, що визначається шляхом зменшення загального річного оподаткованого доходу на суму податкового кредиту.
3. Доходи з джерелом походження в Україні, що підлягають кінцевому оподаткуванню при їх виплаті.
4. Іноземні доходи.

Об'єктом оподаткування нерезидента є:

1. Загальний місячний оподатковуваний дохід із джерелом походження в Україні.
2. Загальний річний оподатковуваний дохід із джерелом походження в Україні.
3. Доходи з джерелом походження в Україні, що підлягають кінцевому оподаткуванню при їх виплаті.

При одержанні доходів в іноземній валюті здійснюється перерахунок у гривні за курсом НБУ на дату одержання таких доходів.

Вартість об'єкта нематеріальної форми визначається виходячи зі звичайної ціни, збільшеної на суму ПДВ і акцизного збору

Податок з доходів фізичних осіб утримується із сукупного оподаткованого доходу, до якого зараховуються доходи, одержані як у натуральній формі, так і в грошовій (національній або іноземній валюті). Доходи, одержані в натуральній формі, оцінюються за справедливою вартістю.

Податок з доходів фізичних осіб із сукупного оподаткованого доходу утримується кожного місяця за встановленими ставками, визначеними у Законі України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2008 р. № 889-4, які складають -18 % із сукупного оподаткованого доходу. Утримання податку з доходів, нарахованих (виплачених) у вигляді заробітної плати проводиться із застосуванням податкової пільги, якщо розмір доходу не перевищує суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 грн.

Податкова соціальна пільга застосовується до доходу у вигляді заробітної плати виключно за одним місцем її нарахування (виплати). Пільга за основним місцем роботи (визначеним у трудовій книжці) застосовується без подання заяви про застосування пільги

Для визначення податку з доходів фізичних осіб можна використовувати такі формули:

– не застосовуються податкові соціальні пільги

$$(НД \times 18\% : 100\%); \quad (5.1.)$$

- при нарахуванні податку з доходів, до яких податкові соціальні пільги застосовуються

$$(НД-ПСП) \times 18\%:100\% \quad (5.2.)$$

де *НД* - оподатковуваний дохід фізичної особи;

ПСП - податкові соціальні пільги.

5.6. Непряме оподаткування підприємств

Непрямі податки — встановлюються у формі надбавок до ціни товарів або тарифів на послуги. Непрямі податки включають:

- податок на додану вартість;
- акцизний збір;
- мито.

Податок на додану вартість (ПДВ)

Податок на додану вартість застосовується в Україні на підставі Закону України «Про ПДВ» № 168/97-ВР від 03.04.97 р. і ЗУ «Про внесення змін в ЗУ «Про ПДВ» № 1955 від 14.09.2000 р. На підставі ЗУ від 20.10.2008 р. «Про внесення змін у деякі закони України з питань оподаткування у зв'язку з прийняттям ЗУ «Про державний бюджет України на 2004 р.» — платниками податку на додану вартість стали тільки ті платники податків, у яких обсяг оподаткованих операцій з продажу товарів, робіт, послуг протягом 12 місяців складає 300 тис. грн.

Об'єктом оподаткування по ПДВ є такі операції:

- з продажу товарів на митній території України, у тому числі операції з оплати вартості послуг за договорами оперативної оренди й операції за передачею права власності на об'єкти застави кредиту;
- із ввезення товарів на митну територію України для їх використання чи споживання на митній території;
- із вивезення товарів за межі митної території України.

Податок на додану вартість виплачується на всіх етапах руху товарів, робіт, послуг (тобто при кожному акті продажу, починаючи з виробничого циклу і закінчуючи реалізацією товарів, робіт, послуг споживачеві).

Не є об'єктом оподаткування операції із:

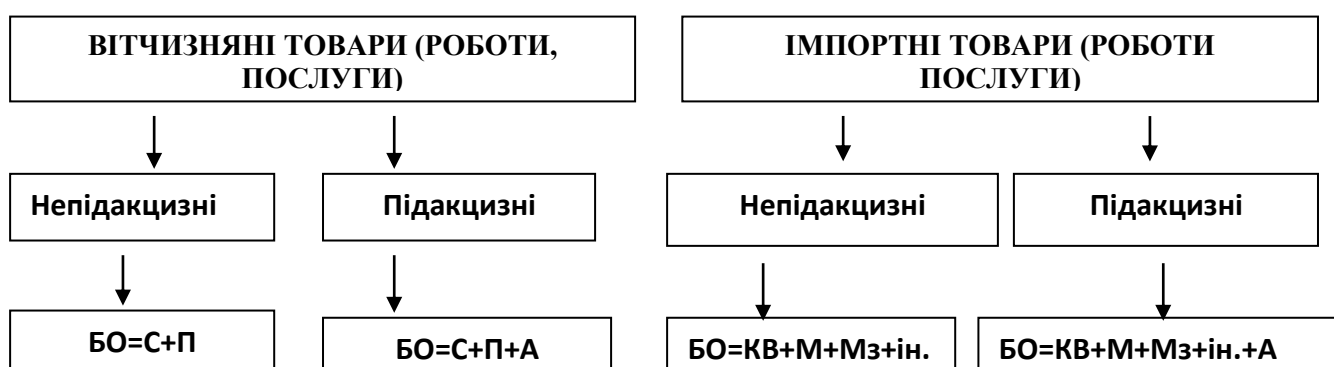
- випуску, розміщенню та і продажу цінних паперів, випущених в обіг підприємствами, НБУ, Міністерством фінансів, Державним казначейством України, органами місцевого самоврядування;
- наданням послуг по страхуванню та перестрахуванню, соціального і пенсійного страхування;
- виплати пенсій, зарплати, стипендій, субсидій, дотацій, інших грошових або майнових виплат фізичним особам за рахунок бюджетів, соціальних або

страхових фондів, виплати дивідендів тощо. Платниками податку в бюджет є суб'єкти господарської діяльності (юридичні особи) і громадяни (фізичні особи).

База оподаткування для нарахування ПДВ залежить від сфери і виду діяльності. База оподаткування операцій з продажу товарів (робіт, послуг) визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості з урахуванням акцизного збору, ввізного мита, інших загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), за винятком ПДВ, що включається в ціну товарів (робіт, послуг). База оподаткування наведена на рисунку 5.3

В Україні перелік пільг щодо податку на додану вартість є досить поширеним.

Оскільки податок на додану вартість є ціноутворюючим і ним в основному оподатковується споживання, то надання пільг дає змогу знизити ціну на певні товари, роботи та послуги. В першу чергу у зниженні ціни зацікавлені покупці, тому що фактично на їх плечах лежить податковий тягар цього податку. Не менш зацікавлені і товаровиробники. Пільга щодо ПДВ дає змогу збільшити конкурентоздатність їх продукції на зовнішньому та внутрішньому ринках і збільшити обсяг продукції, попит на яку у зв'язку зі зменшенням ціни зросте.

де : БО база оподаткування,
 С – собівартість,
 П – прибуток,
 А – акцизний збір,
 КВ – контрактна вартість,
 М -мито,
 МЗ – митні збори

Рисунок 5.3. Структурно-логічна схема бази оподаткування ПДВ

На сьогодні чинним законодавством надання пільг щодо податку на додану вартість має наступні завдання:

- стимулювання операцій зі здійснення зовнішньоекономічних операцій;

- захист інтересів певних категорій платників податку;
- стимулювання виконання певних видів робіт, виготовлення товарів та послуг (рис. 5.4) .

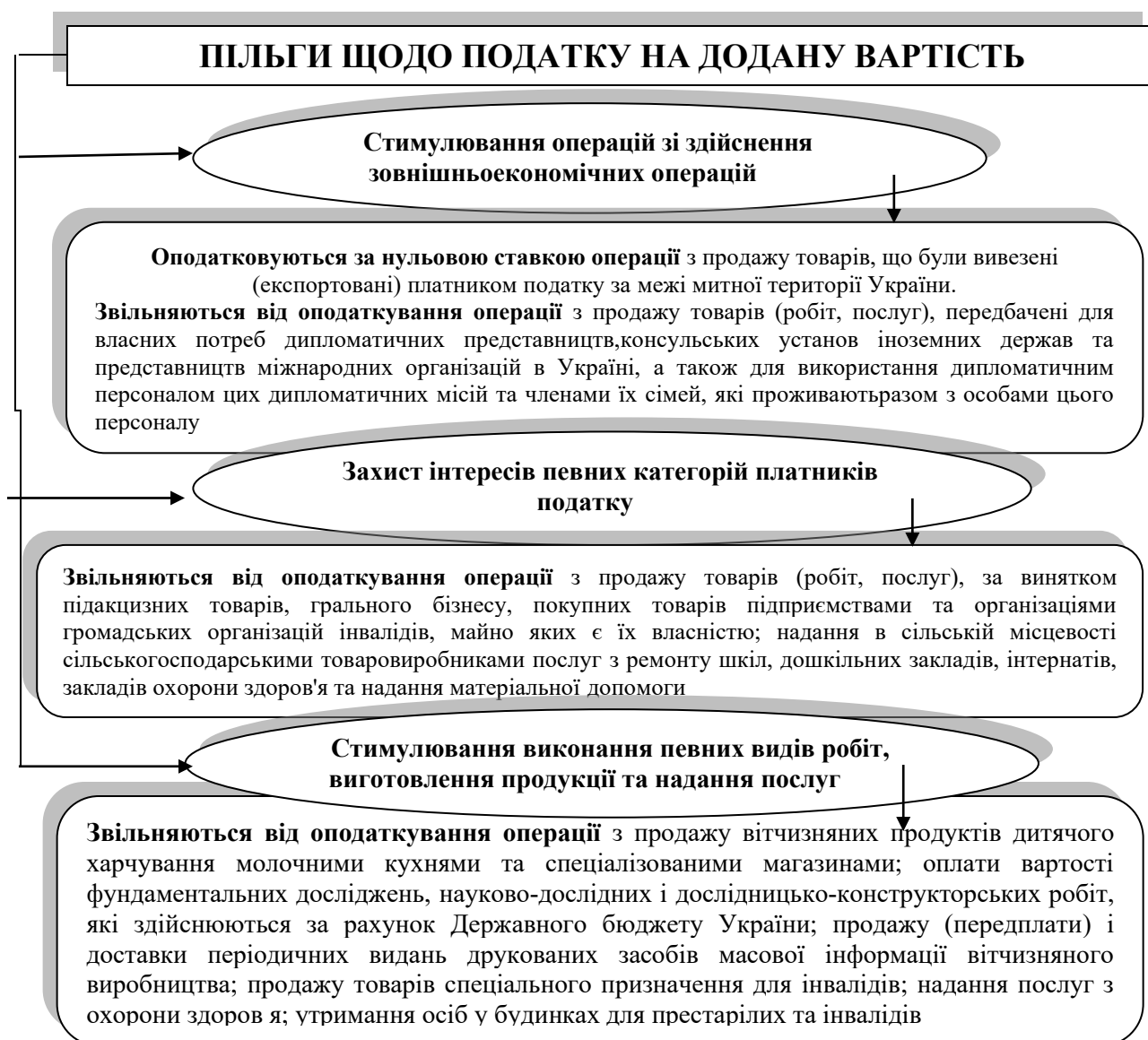

Рисунок 5.4 Пільги щодо податку на додану вартість

До складу договірної (контрактної) вартості включаються будь – які суми коштів, вартість матеріальних і нематеріальних активів, що передаються платником податку безпосередньо покупцем або через будь – яку третю особу у зв’язку з компенсацією вартості товарів (робіт, послуг) , проданих (виконаних, наданих) таким платником податку.

Для розрахунку ПДВ встановлені ставки:

- ✓ 20 % від бази оподаткування, що включається в ціну продукції;
- ✓ Нульова ставка, застосовується при експорті товарів та супутніх такому експорту послуг. Застосування нульової ставки означає повне

відшкодування суми ПДВ, сплаченої постачальником за продукцію, що використовується для вище обговорених поставок.

Порядок обчислення податку проводиться наступним чином. Сума ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, або відшкодуванню з бюджету, визначається як різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, що виникли у зв'язку з будь-яким продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду й сумою податкового кредиту звітного періоду, який сплачений або підлягає сплаті постачальникам за виконані роботи, послуги, придбані матеріальні ресурси, основні виробничі фонди та нематеріальні активи.

Для визначення суми ПДВ застосовується формула:

$$\text{ПДВ} = \frac{\text{База опод.} \times 20\%}{100\%} \quad (5.3)$$

Обчислений таким чином ПДВ додається до вільної або регульованої ціни для формування ціни продажу. Це прямий метод розрахунку суми ПДВ. При наявності суми оподаткованих операцій з ПДВ застосовується зворотній метод обчислення:

$$\text{ПДВ} = \frac{\text{Сума Реалізації} \times 20\%}{120\%} \quad (5.4)$$

Порядок визначення податкового кредиту

Податковий кредит – це сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду.

Податковий кредит звітного періоду складається із сум податків, сплачених (нарахованих) платником податку у звітному періоді у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг), вартість яких відноситься до складу валових витрат виробництва (обігу) і основних фондів або нематеріальних активів, що підлягають амортизації.

Датою виникнення права платника податку на податковий кредит вважається, як і при обчисленні податкового зобов'язання, дата здійснення першої з подій:

- або дата списання коштів з банківського рахунку в оплату товарів (робіт, послуг); дата виписки рахунку (чека);
- або дата отримання податкової накладної, яка засвідчує факт придбання платником податку товарів (робіт, послуг).

Особливості виникнення права платника податку на податковий кредит для окремих операцій:

- для операцій з ввезення (пересилання) товарів (робіт, послуг) – дата сплати податку по податкових зобов'язаннях;
- для бартерних (товарообмінних) операцій – дата здійснення заключної (балансуючої) операції, що відбувалася після першої з подій: відвантаження або оприбуткування;
- для довгострокових контрактів – дата збільшення валових витрат замовника довгострокового контракту.

Причини перевищення податкового кредиту над податковими зобов'язаннями з ПДВ:

- Реалізація товарів (робіт, послуг) за нульовою ставкою ПДВ (експортні операції);
- Придбання основних засобів, що підлягають амортизації;
- Придбання запасів виробничого призначення у значній кількості;
- Продаж товарів (робіт, послуг) за цінами, нижчими за ціну придбання.

Податкові зобов'язання — загальна сума податку, яку зобов'язаний сплатити (нарахувати) платник податку у звітному (податковому) періоді.

Сума ПДВ, що підлягає перерахуванню в бюджет, визначається як різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, що виникли в зв'язку з продажем продукції протягом звітного періоду і сумою податкового кредиту, що сформувався протягом цього періоду.

Приклад. Підприємство ВРЭЖО 13 виготовляє та реалізує столи та стільці. Собівартість столу складає 120 грн., стільця – 45 грн., норма рентабельності – 8%. Вартість матеріалів, використаних для виготовлення меблів, складає 80 грн., ПДВ сплачена постачальнику – 16 грн.

Визначити суму ПДВ, яку підприємство повинно сплатити до бюджету при реалізації цих меблів.

Рішення:

Обчислення на 1 одиницю продукції (стіл і стілець) :

1) Сума прибутку:

$$Пр = \frac{(120 + 45) \text{ грн.} \times 8\%}{100\%} = 13,20 \text{ грн.}$$

2) База оподаткування: $(120 + 45 + 13,20 = 178,20) \text{ грн.}$

3) Сума податкового зобов'язання з ПДВ:

$$ПДВ = \frac{178,20 \text{ грн.} \times 20\%}{100\%} = 35,64 \text{ грн.}$$

4) Відпускна ціна одиниці продукції:

$$Цв. = \text{Бопод.} + \text{ПДВ} = (178,20 + 35,64 = 213,84) \text{ грн.}$$

5) Сума ПДВ, яка буде сплачена в бюджет при реалізації цих меблів:

$$ПДВ \text{ бюджет.} = (35,64 - 16 = 19,64) \text{ грн.}$$

Таким чином, при реалізації цих меблів підприємство перерахує до бюджету ПДВ у сумі 19 грн. 64 коп.

Акцизний збір

Акцизний збір, також як і ПДВ, включається в ціну товару, що реалізується, у формі надбавки. Покупець при покупці підакцизного товару платить акцизний збір, включений у ціну товару. Платниками податку в бюджет є підприємства-виробники або імпортери підакцизних товарів.

Акцизний збір застосовується в Україні на підставі Декрету КМУ «Про акцизний збір» №4393 від 30.04.1993 р., Закону України «Про внесення змін у Декрет України «Про акцизний збір»» № 3113-ІІІ від 07.03.2007 р.

Платниками акцизного збору є:

1) суб'єкти підприємницької діяльності, а також їхні філії, відділення (інші відокремлені підрозділи) — виробники підакцизних товарів на митній території України, у тому числі з давальницької сировини по товарах (продукції), на які встановлено ставки акцизного збору у твердих сумах; а також замовники, з доручення яких виготовляється продукція на давальницьких умовах по товарах, на які встановлено ставки акцизного збору у відсотках до обороту, що сплачують акцизний збір виробнику;

2) нерезиденти, що здійснюють виготовлення підакцизних товарів (послуг) на митній території України чи безпосередньо через їхні постійні представництва або осіб, прирівняних до них відповідно до законодавства;

3) будь-які суб'єкти підприємницької діяльності, інші юридичні особи, їхні філії, відділення, інші відокремлені підрозділи, що імпортують на митну територію України підакцизні товари, незалежно від наявності вкладених у них іноземних інвестицій;

4) фізичні особи — резиденти чи нерезиденти, що ввозять (пересилають) підакцизні речі або предмети на митну територію України у вигляді супроводжуваного багажу, а також фізичні особи, що одержують такі підакцизні речі (предмети), переслані (спрямовані) через митний кордон України у вигляді поштових чи інших відправлень або несупроводжуваного багажу, в обсягах чи вартістю, що перевищує норми безмитного провозу (пересилання) для таких фізичних осіб, визначені митним законодавством;

5) юридичні чи фізичні особи, що купують (одержують) в інші форми володіння, користування чи розпорядження підакцизні товари в податкових агентів.

Об'єктом оподаткування є:

а) обороти з реалізації вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції), у тому числі з давальницької сировини шляхом їх продажу, обміну, безкоштовної передачі чи передачі з частковою оплатою;

б) обороти з реалізації (передачі) товарів (продукції) для власного споживання, промислової переробки, а також для своїх працівників;

в) митна вартість товарів (продукції), імпортованих на митну територію України, у тому числі в межах бартерних операцій без оплати їх вартості або з частковою оплатою.

Акцизний збір обчислюється:

1) за ставками у відсотках до обороту з продажу:

- товарів, реалізованих за вільними цінами, виходячи з їхньої вартості за цими цінами, без урахування акцизного збору без ПДВ,
- товарів, реалізованих за державними фіксованими і регульованими цінами, виходячи з їхньої вартості за цими цінами без урахування торгових знижок, а також сум ПДВ,
- імпортованих товарів, виходячи з митної вартості, збільшеної на суму ввізного мита, без урахування акцизного збору.

2) у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції). Ставки акцизного збору є єдиними на всій території України.

Якщо ставка встановлена в грошовому еквіваленті, акцизний збір визначається таким чином:

1. При застосуванні ставки акцизного збору в гривнях:

$$A = C * K, \quad (5.3)$$

де C — ставка акцизного збору;

K — кількість товару, визначена у фізичних одиницях вимірювання.

2. При застосуванні ставки акцизного збору в євро:

$$A = C * \epsilon * K, \quad (5.4)$$

де ϵ — курс гривні до євро за станом на перший день відповідного кварталу.

1. Якщо ставка встановлена у відсотках від обсягу реалізації:

$$A = B / I - C_a, \quad (5.5)$$

де C_a — ставка акцизного збору;

B — вартість підакцизного товару.

Акцизний збір може бути виплачений шляхом придбання марок акцизного збору встановлених зразків (наприклад, на алкогольні напої, на тютюнові вироби). Терміни сплати акцизних зборів у бюджет залежать від виду підакцизних товарів, суми податку. Перелік підакцизних товарів і ставки

акцизного збору затверджуються законодавчо і є єдиними на всій території України для вітчизняних і імпортованих товарів.

Мито

Мито — податок, стягнутий державою з товарів, транспортних засобів, інших предметів, що переміщуються через митний кордон по ставках митного тарифу

Митний тариф — перелік товарів, з яких стягуються мита, із указівкою ставок митного податку на одиницю даного товару. Поряд з чисто фіскальними, мито виконує стимулюючу і захисну функції.

Захисна функція мита передбачає формування бар'єрів, що перешкоджають проникненню на територію держави товарів, більш конкурентоспроможних. Стимулююча функція формує передумови зацікавленості у збільшенні експорту. Економічно розвинуті країни орієнтовані насамперед на регулювання імпортованих надходжень. Експорт товарів, вироблених у країні, не обмежується, оскільки такі процеси сприяють розвитку економіки. Було би помилкою вважати, що це відносно нова ідея. Подібні позиції відстоювали кілька століть назад представники школи «меркантилістів», хоча й надто зміщали акценти у сфері торгівлі.

Мито має багато спільного з непрямими податками насамперед з акцизним збором:

- як і акциз, сплачується в остаточному підсумку за рахунок споживача;
- збільшує ціну товару, включаючись в неї на стадії формування ціни реалізації;
- контроль за правильністю сплати як акцизу, так і мита здійснюється податковими органами.

Ряд відмінностей, і насамперед умовний характер мита — перетинання митного кордону — не дозволяє віднести його до податків.

За характером спрямованості переміщуваних товарів, об'єктів — мита поділяються на:

- а) ввізні;
- б) вивізні;
- в) транзитні.

Платником мита є особи, що ввозять чи переміщують товари через митний кордон держави. Специфікою платника в даній ситуації є те, що ним може бути як власник товару, так і уповноважена особа (декларант) . На відміну від податкового регулювання тут можлива передача обов'язку зі сплати митних платежів іншій особі, що не має відношення до товару.

За характеристикою платника мито поділяється на:

- а) сплачуване юридичними особами;
- б) сплачуване фізичними особами.

Ставки розрізняються: для особистого користування (ставки невеликі) , для виробничого (рівень ставок вищий) .

Об'єкт мита являє собою митну вартість переміщуваних товарів, щодо яких має нараховуватися мито. Митна вартість перераховується в національну валюту за курсом НБУ, що діє на день подачі митної декларації. Ставки мита єдині на всій території. Це, однак, не виключає різноманіття ставок:

1. **Адвалерні** — ставки, встановлюються у відсотках до митної вартості їх товарів, що підлягають оподаткуванню;

2. **Специфічні** — ставки, що нараховуються у встановленому розмірі за одиницю вимірювання ввезеного товару (кілограм, метр тощо) . Дана ставка припускає специфічну характеристику товару, тоді як попередня задовольняється знеособленим предметом обкладання.

3. **Комбіновані (змішані)** — ставки, що використовують поєднання адвалерних і специфічних зборів при нарахуванні мита.

4. **Сезонні** — ставки, за допомогою яких можливе оперативне реагування на ввезення на територію держави і вивезення з неї сезонних товарів. Як правило, термін їхнього введення не може перевищувати 6 місяців.

5. **Особливі** — являють собою ставки, що реалізують захисні функції мита.

6. **Антидемпінгові** — ставки, що являють собою певну надбавку до звичайного імпортного мита. Застосовуються при ввезенні на територію держави товарів за цінами нижчими (демпінговими, непридатними) , ніж їхня ціна в країні, яка ввозить, що загрожує підірвати основи вітчизняного виробника. За допомогою антидемпінгового мита ціни імпортованих товарів піднімаються до рівня, на якому з ними можуть конкурувати вітчизняні. (В Австралії експорт вважається демпінговим, якщо експортні ціни на 20 % нижчі за ціни товару на внутрішньому ринку і мінімум на 8 % менші від світової ціни) .

7. **Спеціальні** — митні ставки, що захищають митну територію від ввезення товарів, що загрожують вітчизняним виробникам (аналогічних чи безпосередньо конкуруючих) . Іноді спеціальні мита використовуються як відповідний захід стосовно дій інших держав.

8. **Компенсаційні** — митні ставки, застосовувані до ввезених товарів, щодо яких використовувався механізм субсидій, що відповідно занизило їхню ціну і цим загрожує завдати шкоди вітчизняному виробництву.

Механізм застосування пільг при сплаті мита досить різноманітний і включає:

- А) Звільнення від сплати мита певних категорій платників.
- Б) Зменшення митних ставок.
- В) Повернення раніше сплачених сум мита.
- Г) Звільнення від мита певних предметів.

Порядок сплати і ставки мита визначаються єдиним митним тарифом України. Митний тариф являє собою систему ставок митних зборів, застосовуваних до товарів, переміщуваних через митний кордон.

В Україні товари, що обкладаються митом, зафіксовані в товарній класифікаційній схемі, що базується на Гармонізованій системі опису і кодування товарів. Усі товари, що підлягають митному оформленню, зосереджені в 21 розділі, 97 главах, 1241 товарній позиції, 5019 товарних позиціях. Кожен товар має чотиризначний цифровий код, де два перших знаки означають товарну групу, два інших — товарну позицію.

Мито входить у систему митних платежів, що являють собою усі види зборів, відрахувань, платежів при перетинанні митного кордону держави.

Систему митних платежів можна розділити на 2 групи:

1. *Основні* — обов'язкові платежі, стягувані в більшості випадків при перетинанні митного кордону і стягувані із суб'єктів, що не характеризуються специфічними особливостями:

- а) мито;
- б) митні збори за митне оформлення;
- в) непрямі податки (ПДВ, акцизний збір) .

2. *Додаткові* — митні платежі, що стягуються з платників за додатково надані послуги, або характеризують платника, який відрізняється специфічними особливостями (збір за зберігання товарів, збори за митний супровід вантажів, збори за видачу ліцензій, плата за участь у митних аукціонах тощо) .

Додаткові митні платежі становлять систему зборів, що регулюють сплату при різних митних режимах. Особливості їх нарахування регулюються Державним митним комітетом.

Сплата мита передбачає перетинання митного кордону. Митний кордон передбачає обмеженість митної території — території держави (у тому числі й окремих островів, установок і споруд в економічних зонах) , стосовно якої держава має виключні права в регулюванні митних платежів. Різні цілі, механізм і особливості переміщення товарів і транспортних засобів передбачають їх різний митний режим, що охоплює умови віднесення товарів до певного режиму; застосування чи звільнення від сплати митних платежів; особливості митного контролю.

5.7.Збори до цільових фондів

Фонди загальнообов'язкового державного соціального страхування є цільовими страховими фондами з: Пенсійного страхування, страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, страхування на випадок безробіття, страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань

Фонди є некомерційними самоврядними організаціями (за винятком Пенсійного фонду, який функціонує як центральний орган виконавчої влади до його перетворення у неприбуткову самоврядну організацію). Кошти фондів не входять до складу Держбюджету, держава є гарантом надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам фондів, стабільної діяльності фондів. Нагляд за цільовим використанням коштів фондів та управління коштами фондів здійснюється на тристоронній основі, представниками роботодавців, держави та застрахованих осіб на паритетних засадах. Основні податки та обов'язкові платежі, які повинні сплачувати підприємства у відповідності до діючого законодавства показано в таблиці 5.4

Таблиця 5.4

Основні податки та обов'язкові платежі, які повинні сплачувати підприємства у відповідності до діючого законодавства

Податок (платіж) /Основний нормативний документ	Ставка податку	Об'єкт оподаткування
ПДВ Податковий кодекс України	20%	Операції з продажу товарів, робіт, по-слуг, вивезення (ввезення, пересилання) товарів
Податок на прибуток Податковий кодекс України	19%	Оподаткований оборот: (ВД - ВВ - А) х ставка податку
Акцизний збір Податковий кодекс України	Диференційовані ставки на підакцизні товари	Обороти з реалізації підакцизних товарів, митна вартість (для імпортерів)
Податок з доходів фізичних осіб Податковий кодекс України	18%	Загальний місячний оподатковуваний дохід
Єдиний соціальний внесок Податковий кодекс України	22%	Витрати на оплату основної та додаткової заробітних плат та інших видів заохочень та виплат (до 15 розмірів прожиткового мінімуму.)
АТО Податковий кодекс України	15%	Загальний місячний оподатковуваний дохід
Єдиний податок Податковий кодекс України	10% - для неплательників ПДВ; 6% - для платників ПДВ	Виручка від реалізації без ПДВ та акцизного збору

Практичний блок до теми 5: Оподаткування підприємств

ЗАВДАННЯ 5.1

Визначити суму податку на прибуток підприємства за наступними даними:

- доходи від реалізації продукції 250 тис. грн.;
- доходи від операцій з цінними паперами 30 тис. грн.;
- доходи від здійснення операцій лізингу 14 тис. грн.;
- доходи, які за своїм змістом підлягають виключенню зі складу валових доходів з метою уникнення подвійного оподаткування 25 тис. грн.;
- валові витрати 170 тис. грн.;
- амортизаційні відрахування 39 тис. грн.;
- ставка податку на прибуток підприємства 25%.

Розв'язання:

- 1) визначення суми оподаткованого прибутку:

$$250 + 30 + 14 - 25 - 170 - 39 = 60 \text{ (тис. грн.)};$$

- 2) сума податку на прибуток: $60 \times 0,25 = 15 \text{ (тис. грн.)}$.

ЗАВДАННЯ 5.2

Визначити відпускну ціну підакцизного виробу, суму акцизного збору для сплати до бюджету, податок на додану вартість, виручку від реалізації підакцизного товару з ПДВ, рентабельність виробу за такими даними:

- собівартість підакцизного виробу 170 грн.;
- прибуток 30 грн.;
- ставка акцизного збору 10 %;
- ставка ПДВ 20 %;

Розв'язання:

- 1) Вільна відпускну ціна виробу з акцизним збором: $200 - 1,1 = 220 \text{ (грн.)}$;
- 2) Сума акцизного збору для сплати в бюджет: $200 \times 0,1 = 20 \text{ (грн.)}$;
- 3) Податок на додану вартість: $220 \times 0,2 = 44 \text{ (грн.)}$;
- 4) Виручка від реалізації підакцизного виробу з ПДВ: $220 + 44,0 = 266 \text{ (грн.)}$;
- 5) Рентабельність виробу: $30 / (170 \times 100\%) = 17,6\%$.

ЗАВДАННЯ 5.3

Визначити митну вартість підакцизного товару з податками і зборами та суму акцизного збору для сплати до бюджету за такими даними:

- митна вартість товару 520 грн.;
- митні та комісійні збори 54 грн.;
- ставка ввізного мита 20 %;
- ставка акцизного збору 12%.

Розв'язання:

- 1) вартість товару з митними та комісійними зборами: $520 + 54 = 574 \text{ (грн.)}$;
- 2) сума ввізного мита: $574 \times 0,2 = 114,8 \text{ (грн.)}$;

- 3)сума акцизного збору для сплати в бюджет: $(574 + 114,8) \cdot 0,12 = 82,6$ (грн.);
 4)митна вартість з податками і зборами $574 + 114,8 + 82,6 = 771,4$ (грн.).

ЗАВДАННЯ 5.4

Визначити суму збору на обов'язкове соціальне страхування до Державного пенсійного фонду , якщо витрати на основну заробітну плату підприємства склали 120 тис. грн, на додаткову – 80 тис. грн.

Розв'язання:

- 1) фонд оплати праці становить: $120 + 80 = 200$ (тис. грн.);
 2) відрахування до Державного пенсійного фонду (22 %):
 $200 \times 0,22 = 44$ (тис. грн.).

ЗАВДАННЯ 5.5.

Визначити суму збору за спеціальне використання водних ресурсів підприємством за такими даними:

- встановлений ліміт використання водних ресурсів 2000 м.^3 ;
- обсяг фактично використаної води 3650 м.^3 ;
- норматив збору з поверхневих водних об'єктів $8,5 \text{ коп./м.}^3$;

Розв'язання:

- 1) сума збору за використання водних ресурсів:
 – в межах ліміту: $8,5 \times 2000 = 17\,000$ (коп.) = 170 (грн.) ;
 – понад лімітом: $(3650 - 2000) \times 8,5 \times 5 = 70\,125$ (коп.) = 701,25 (грн.) .
 2) загальна сума збору становить: $170 + 701,25 = 871,25$ (грн.) .

ЗАВДАННЯ 5.6

Визначити вільну відпускну ціну продукції підприємства (з ПДВ) , а також суму ПДВ, що має сплатити підприємство до бюджету за такими даними:

- витрати підприємства на сировину та матеріали (з ПДВ) 540 тис. грн.;
- інші витрати на виробництво продукції 310 тис. грн.;
- рентабельність виробництва 18 %;
- ставка ПДВ 20%.

Розв'язання:

- 1) собівартість продукції становить: $540 + 310 = 850$ (тис. грн.);
 2) прибуток становить: $850 \times 0,18 = 153$ (тис. грн.);
 3) ціна продукції (без ПДВ): $850 + 153 = 1003$ (тис. грн.);
 4) ПДВ (податкове зобов'язання): $1003 \times 0,2 = 200,6$ (тис. грн.);
 5) вільна відпускна ціна продукції (з ПДВ): $1003 + 200,6 = 1203,6$ (тис. грн.);
 6) ПДВ (податковий кредит): $540 \times 0,1667 = 90$ (тис. грн.);
 7) сума ПДВ, що має сплатити підприємство до бюджету:
 $200,6 - 90 = 110,6$ (тис. грн.).

ЗАВДАННЯ 5.7

Здійснити розрахунок комунального податку за 2 квартал 20XX р., та вказати терміни сплати в бюджет.

№	Показники	1-й місяць	2-й місяць	3-й місяць	За квартал
1	Середньооблікова чисельність працюючих осіб	35	36	38	36
2	Оподатковуваний фонд оплати праці тис. грн.	17	17	17	17
3	Ставка податку, %	10%	10%	10%	10%
4	Сума податку, грн.	59.50	61.20	64.60	185.30
5	Сплачено податку, грн..	39.00	39.00	105.60	183.60
6	Належить до сплати, грн.	59.50	61.20	62.90	183.60

1) середньо облікова чисельність працівників: $35+36+38=109/3=36$ (не беруться до розрахунків інваліди; наймані працівники за сумісництвом, робітники, які знаходяться у декретній відпустці);

2) розрахунки за квартал ведуться з урахуванням 36 осіб;

3) фактично за квартал повинні сплатити 183,60 грн. За 1й, та 2й місяці сплачено 78 грн., тому за 3й місяць треба сплатити різницю між нарахованим податком та фактично сплаченим в сумі 105,60 грн;

4) термін сплати в бюджет до 20 числа кожного місяця

ЗАВДАННЯ 5.8

Розрахувати суму податку на додану вартість, сплачену підприємством до бюджету за січень лютий та березень місяць 200X року.

Вихідні дані:

У січні місяці придбані сировина, матеріали, комплектуючі вироби на загальну суму 899 тис. грн., у тому числі ПДВ, а також відвантажено готову продукцію на суму 279 тис. грн., у тому числі ПДВ.

У лютому місяці аналогічні операції проведені відповідно на суми 819 тис. грн. та 1419 тис. грн.

У березні місяці аналогічні операції проведені відповідно на суми 859 тис. грн. та 1261 тис. грн..

Рішення:

За січень місяць податковий кредит визначений в сумі 149,83 тис. грн. $(899 / 6)$, а податкове зобов'язання визначене в сумі 46,5 тис. грн. $(279 / 6)$. Податковий кредит перевищує суму податкових зобов'язань на суму 103 тис. грн., тому сплата в бюджет не здійснюється.

За лютий місяць податковий кредит визначений в сумі 136,5 тис. грн. $(819 / 6)$, а податкове зобов'язання визначене в сумі 236,5 тис. грн. $(1419 / 6)$

. Податкові зобов'язання перевищують податковий кредит на суму 100 тис. грн., але в січні місяці податковий кредит визначені в сумі 103 тис. грн. тому сплата в бюджет не здійснюється.

За березень місяць податковий кредит визначений в сумі 143,17 тис. грн. (859 / 6) , а податкове зобов'язання визначене в сумі 210,17 тис. грн. (1261/6) . Податкові зобов'язання перевищують податковий кредит на суму 68 тис. грн., але до бюджету по строку сплати (до 20квітня) треба сплатити 65 тис. грн. (68–3 перехідний залишок попереднього місяця) .

ЗАВДАННЯ 5.9

Підприємство ТОВ „Трейд Лайн” (ЄДРПОУ 3133333, індивідуальний податковий номер платника ПДВ 313333308277, номер свідоцтва про реєстрацію платника ПДВ 1158134, юридична адреса – 69063, м. Запоріжжя, вул. Тургенєва, 22, телефон 630612) протягом податкового періоду одержало такі показники – на виготовлення продукції А, Б, В підприємство придбало сировини на 99551 тис. грн , у тому числі ПДВ, та перерахувало передоплату на 18619 тис.грн., при цьому отримано податкову накладну, а також випущено та реалізовано продукції згідно даних таблиці:

Назва товарів	Випуск, шт..	Реалізовано, шт..	Вартість за одини-цю, в т.ч. ПДВ, тис. грн..
А	1700	1699	46,98
Б	3500	3009	55,44
В	1400	1378	32,98

23.05.0X року, після отримання авансу від ТОВ «Арктика» у сумі 10200 тис.грн.,в т.ч ПДВ на розрахунковий рахунок, ТОВ „Трейд Лайн” відвантажило товар згідно договору купівлі – продажу № 58 від 20.05.0X року підприємству ТОВ „Грант”. Розрахувати суму податку на додану вартість, сплачену підприємством до бюджету.

Рішення

1) Сума реалізації складає:

- А – $1699 \times 46,98 = 79819,02$ тис. грн..
- Б – $3009 \times 55,44 = 166818,96$ тис. грн.
- В – $1378 \times 32,98 = 45446,44$ тис. грн.
- Усього реалізація 292084,42 тис. грн..

2). Розраховуємо податкові зобов'язання: $(292084,42 + 10200) / 6 = 50380.74$;

3). Розраховуємо податковий кредит: $99551 + 18619 = 118170 / 6 = 19695$.

4). Сума податку на додану вартість, яка підлягає сплати в бюджет, складає $(50380.74 - 19695) = 30685,74$ тис. грн..

ЗАВДАННЯ 5.10

На підставі даних таблиці вирахувати акцизний збір, скласти розрахунок, та вказати терміни сплати в бюджет.

Покупці	Вид продукції	Кількість реалізованої продукції, літрів	Дата оплати рахунків
А	Горілка (40% спирту)	1219	04.03
Б	Лікер (25% спирту)	829	10.03
В	Коньяк (42% спирту)	1419	13.03

Ставка акцизного збору 35 грн. за 1л. 100% спирту.

Рішення

1) . Розраховуємо ставку акцизного збору з урахуванням міцності горілчаних напоїв.

$$А - 35 \text{ грн} \times 40\% / 100\% = 14 \text{ грн.};$$

$$Б - 35 \text{ грн} \times 25\% / 100\% = 8,75 \text{ грн.};$$

$$В - 35 \text{ грн.} \times 42\% / 100\% = 14,7 \text{ грн.}$$

2) . Нараховуємо суму акцизного збору, яка належить до сплати в бюджет.

$$А - 1219 \times 14 = 17066,00 \text{ тис. грн.};$$

$$Б - 829 \times 8,75 = 7253,75 \text{ тис. грн.};$$

$$В - 1419 \times 14,7 = 20859,30 \text{ тис. грн..}$$

$$17066,00 + 7253,75 + 20859,30 = 45179,05 \text{ тис. грн..}$$

3) . Сплата до бюджету акцизного збору на горілчані напої здійснюється на третій день після реалізації товару?

$$А \quad 04.03.06 - 06.03.06;$$

$$Б \quad 10.03.06. - 12.03.06;$$

$$В \quad 13.03.03 - 15.03.06.$$

ЗАВДАННЯ 5.11

Заробітна плата працівників ТзОВ „Лео” Мельник Г.В. за лютий 2018 становить 5519 грн.. Вона є одинокою матір'ю, яка має двох дітей до 18 років. До бухгалтерії підприємства нею було подано заяву та відповідні документи. Термін виплати заробітної плати 5 і 25 числа кожного місяця.

Умовно : граничний розмір доходу, який дає право на отримання податкової соціальної пільги, дорівнює сумі прожиткового мінімуму для працездатної особи, станом на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1.4 та округленої до 10 грн. складає $(1762 \times 1,4) = 2470$ грн.

Необхідно обчислити суму податку з доходів фізичних осіб (ПДФО) за лютий 2018 року та вказати термін перерахування податку в бюджет.

Рішення

1) . Спочатку розраховуємо ЄСВ до пенсійного фонду, Який повинні перерахувати у день отримання готівки

ФІБ	Нарахована заробітна плата	Пенсійний Фонд, 22%	ПДФО 18%	АТО 1.5%	Утримання
Мельник Г. В..	5519,00	1214,18	993.42	82,79	1076,21

2) . Згідно ПКУ ЗУ «Про податок з доходів фізичних осіб» до працівниці Мельник Л.Г не застосовується податкова соціальна пільга , тому що розмір отриманого доходу більше граничного розміру.

ПДФО складає $(5519 \times 18\% / 100\%) = 993,42$ грн

3). Термін перерахування в бюджет ПДФО в день отримання готівки з поточного рахунку на виплату заробітної плати.

Приклади і завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 5.12

Нарахувати податок з власників транспортних засобів за 200X рік.

Вихідні дані:

На балансі підприємства обліковувались наступні транспортні засоби:

Вид транспортних засобів	Об'єм двигуна	Ставка за 100см3, грн.	Кількість	Нараховано податку, грн.
ГАЗ-34	2500		1	
ГАЗ-53	6500		2	
КАМАЗ	11500		2	

ЗАВДАННЯ 5.13

Нарахувати загальну суму податків і зборів при ввезенні автомобіля на митну територію України.

Вихідні дані:

Громадянин ввозить на митну територію України придбаний автомобіль 2004 р. випуску вартістю 4000\$ США з об'ємом циліндра двигуна 1800 см3. На дату розмитнення 1\$ США = – 5,3 грн., 1 Євро – 5,8 грн. Сплачено за навантаження / розвантаження – 200 \$ США. При митній вартості понад 1000\$ США митний збір - 0,2% від митної вартості. Ставка акцизного збору для авто

строком використання більше 5 років становить 0,6 ЄВРО за 1 см³. Ввізне мито – 0,2 ЄВРО за 1 см³.

ЗАВДАННЯ 5.14

Нарахувати загальну суму податків і зборів при ввезенні автомобіля на митну територію України.

Вихідні дані:

Громадянин ввозить на митну територію України придбаний автомобіль 2003 р. випуску, вартістю 4000\$ США з об'ємом циліндра двигуна 1800 см³. На дату розмитнення 1\$ США = - 5,3 грн., 1 ЄВРО – 5,8 грн. Сплачено за навантаження / розвантаження – 200 \$ США. При митній вартості понад 1000\$ США митний збір - 0,2% від митної вартості. Ставка акцизного збору для авто строком використання більше 5 років становить 0,6 ЄВРО за 1 см³. Ввізне мито – 0,2 ЄВРО за 1 см³.

ЗАВДАННЯ 5.15.

Здійснити розрахунок комунального податку за II квартал 200X р.

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	1-й місяць	2-й місяць	3-й місяць	За квартал
1	Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	12	18	15	
2	Оподатковуваний фонд оплати праці, тис. грн.				
3	Ставка податку, %				
4	Сума податку, грн.				
5	Сплачено податку, грн.	25	30	-	-
6	Належить доплаті, грн.				

ЗАВДАННЯ 5.16

Визначити суму податкового зобов'язання (податкового кредиту)

Вихідні дані:

За звітний місяць на підприємстві відбулися пастушії господарські операції:

1. Придбано товару на суму 75000 (в т.ч. ПДВ) .
2. Продано товару на суму 21000 (в т.ч. ПДВ) .
3. Реалізовано продукції на суму 58100 (без ПДВ) .
4. Придбано товарно-матеріальних цінностей для основного виробництва – 7200 грн. (в т.ч. ПДВ) .

ЗАВДАННЯ 5.17

Розрахувати суму податку на додану вартість, сплачену підприємством до бюджету за січень та лютий місяць минулого року.

Вихідні дані:

У січні минулого року придбані сировина, матеріали, комплектуючі вироби на загальну суму 880 тис. грн., у тому числі ПДВ. а також відвантажено готову продукцію на суму 260 тис. грн., у тому числі ПДВ.

У лютому аналогічні операції проведені відповідно на суми 200 тис. грн. та 400 тис. грн.

ЗАВДАННЯ 5.18

Визначити суму податку на прибуток, яку повинно сплатити підприємство за підсумком трьох кварталів.

Вихідні дані:

Виручка від реалізації підакцизних товарів, що надійшла у III кварталі, дорівнювала 27000 грн. разом з ПДВ. Ставка акцизного збору 10%. Матеріальні затрати становили 8400 грн. Інші затрати, що відносяться на собівартість, 6000 грн. У III кварталі нараховано амортизаційних відрахувань на суму 4000 грн. Витрачено на утримання дитячого садка, який знаходиться на балансі підприємства 3000 грн.

Виручка від реалізації товарів за перше півріччя становила 52800 грн. разом з ПДВ (зменшена на суму акцизного збору), собівартість їх виробництва - 39000 грн. Інших операцій, які б впливали на формування валового доходу, підприємство у попередніх кварталах не здійснювало. Сальдо авансових внесків податку на прибуток, сплачених підприємством до бюджету, дорівнювало на кінець третього кварталу 1500 грн.

ЗАВДАННЯ 5.19

Визначити суми, які потрібно перерахувати до пенсійного фонду, фонду соціального страхування по тимчасовій непрацездатності, фонду соціального страхування на випадок безробіття та фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

Вихідні дані:

За звітний місяць фонд оплати праці на підприємстві склав 101 25 грн., в т.ч. фонд оплати праці інвалідів 792 грн.

Крім того за минулий звітний період нараховано пеню до пенсійного фонду в розмірі 523 грн.

ЗАВДАННЯ 5.20.

Визначити суму прибутку до оподаткування та чистого прибуток, що надійде в розпорядження підприємства.

Вихідні дані:

- виручка підприємства від реалізації товарної продукції - 94,51 тис. грн. Продукція не оподатковується акцизним збором, але оподатковується податком на додану вартість. Повна собівартість реалізованої продукції складає 42,388 тис. грн.;
- виручка підприємства від реалізації основних фондів 10,0 тис. грн. Витрати, пов'язані з реалізацією основних фондів – 0,91 тис. грн.;
- підприємство стягло штрафи з інших підприємств за порушення господарських договорів на суму – 2,21 тис. грн.;
- підприємство сплатило штрафи фінансовим організаціям за порушення терміну сплати податку на прибуток в сумі – 2,8 тис. грн.;
- прибуток підприємства від реалізації на аукціоні власної продукції – 0,81 тис. грн.

ЗАВДАННЯ 5.21.

Визначити суми, які потрібно перерахувати до пенсійного фонду, фонду соціального страхування по тимчасовій непрацездатності, фонду соціального страхування на випадок безробіття та фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

Вихідні дані:

За вересень 200X року фонд оплати праці на підприємстві склав 30250 грн. За цей період було виплачено по лікарняних листах - 380 грн., допомога по догляду за дітьми до 3-х років - 37 грн., одноразова допомога при народженні дитини - 74 грн., допомога по вагітностіпологах - 320 грн.

ЗАВДАННЯ 5.22

Обчислити суму податку з доходів фізичних осіб.

Вихідні дані:

За звітний місяць робітнику нарахована заробітна плата за основним місцем роботи в розмірі 775 грн. та премія за результати роботи за основним місцем працевлаштування – 120 грн., крім цього робітник працює за сумісництвом, заробітна плата за яким становить 250 грн.

ЗАВДАННЯ 5.23

Визначити суми, які потрібно перерахувати до пенсійного фонду

Вихідні дані:

За звітний період на підприємстві було нараховано: основної заробітної плати 75500 грн., стипендій 2500 грн., виробничих премій -13500 грн., доплат за роботу в нічний час -8200 грн., матеріальної допомоги 1000 грн. (виплачується одному працівнику перший раз за рік) , по лікарняних листах 1850 грн. (із них 1000 грн. – за рахунок підприємства, 850 грн. – за рахунок фонду соціального страхування) , по вагітності і пологах – 8000 грн., допомога на поховання – 1800 грн. Крім того за звітний період було внесено доплату в касу за путівку на санаторно-курортне лікування 95 грн., нараховано пеню до пенсійного фонду – 345 грн., до фонду соціального страхування по тимчасовій непрацездатності -210 грн.

ЗАВДАННЯ 5.24

Визначити суму податкового зобов'язання (податкового кредиту) .

Вхідні дані:

За звітний місяць на підприємстві відбулися наступні господарські операції:

1. Придбано товару на суму 120000 (в т.ч. ПДВ) .
2. Продано товару на суму 137000 (в т.ч. ПДВ) .
3. Отримано послуг підприємством на суму 8900 (в т.ч. ПДВ) .
4. Реалізовано продукції на суму 31810 (в т.ч. ПДВ) .
5. Придбано товарно-матеріальних цінностей для основного виробництва – 7200 грн. (в т.ч. ПДВ) .

ЗАВДАННЯ 5.25

Визначити суму податку на прибуток, яку повинно сплатити підприємство, розподілити прибуток на поповнення фондів

Вихідні дані:

№ з/п	Показники	Прибуток	Збиток
1	2	3	4
I. Розрахунок прибутку			
1	Доход (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	7798,5	
2	Податок на додану вартість	—	1299,75
3	Акцизний збір	—	
4	Чистий доход (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг		—
5	Собівартість реалізованої продукції(робіт, послуг)	—	4480,5
6	Валовий прибуток (+) , збиток)		—
7	Інші операційні доходи	45,5	—
8	Адміністративні витрати	—	573,5

9	Витрати на збут продукції	–	262,0–
10	Інші операційні витрати	–	55,5
11	Прибуток (+) , збиток (-) від операційної діяльності		–
12	Дохід від участі в капіталі	80,0	–
13	Інші фінансові доходи	10,4	–
14	Інші доходи	18,2	–
15	Фінансові витрати	–	38,2
16	Витрати від участі в капіталі	–	0,4
17	Інші витрати		12,5
18	Прибуток (+) , збиток (-) від звичайної діяльності		–
19	Обліковий прибуток		–
20	Податок на прибуток		–
21	Чистий прибуток		–
22	Прибуток (+) , збиток (-) від надзвичайної діяльності		
II. Розподіл прибутку			
23	Поповнення статутного капіталу		
24	Поповнення резервного капіталу		
25	На виплату дивідендів		
26	На інші цілі		
27	Нерозподілений прибуток		

ЗАВДАННЯ 5.26

Провести розрахунок сплати єдиного податку

Вихідні дані:(тис. гри.)

№	Показники	Код рядка	За 1-й і 2-й місяці кварталу		За звітний квартал	Наростаючим підсумком з початку звітного року
			перший	другий		
1	Середньооблікова чисельність працюючих, осіб	01	25	25	25	25
2	Виручка від реалізації продукції, товарів (робіт, послуг) , без акцизного збору	02	46,5		15,5	140,5
3	Виручка від продажу основних фондів	03	-	-	-	-
4	Усього виручки від реалізації	04				
5	Нараховано єдиного податку по ставці 6%(ряд.04х6%)	05				
6	Фактично сплачено єдиного податку	06	2,8	0,9	0,8	7,4
7	Підлягає (ряд.05-ряд 06)	07				

ЗАВДАННЯ 5.27

Нарахувати комунальний податок та скласти розрахунок комунального податку. Вихідні дані: Середня кількість працюючих складала:

- за січень 120 чол. (в т.ч. 11 чол. – сумісники) ;
- за лютий 122 чол. (в т.ч. 13 чол. – сумісники) ;
- за березень 125 чол. (в т.ч. 14 чол. – сумісники) .

ЗАВДАННЯ 5.28

Відповісти на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно) відповіді: Так – «+»
 Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. *Відповідно Податкового кодексу України об'єктом оподаткування є прибуток обчислений шляхом зменшення суми скоригованого валового прибутку за звітний період на суму валових витрат і суму амортизаційних відрахувань.*
2. *Платником податку на володіння та користування землею є власник землі.*
3. *Розпорядник коштів фонду на обоє 'язкове соціальне страхування є Міністерство України по питанням надзвичайних ситуацій і по справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.*
4. *Ставка податку із власників транспортних засобів, самохідних машин і механізмів диференційована, а залежності від обсягу циліндрів двигуна, його потужності а також довжини (водяного автотранспорту) .*
5. *Підприємства автомобільного транспорту загального користування звільняються від сплати податку з власників транспортних засобів і інших самохідних машин і механізмів.*
6. *Податок на промисел сплачується у разі придбання одноразового патенту, торгова вартість якого визначається на підставі зазначеної платником сумарної вартості товарів і ставки.*
7. *Мінімальний термін дії одноразового патенту – 3 дні, максимальний – 70.*
8. *Торговий патент – це державне свідчення, що засвідчує право СПД або його структурного (відособленого) підрозділу займатися торговою діяльністю, діяльністю в сфері торгівлі іноземною валютою, діяльністю по наданню послуг у сфері ігор- ного бізнесу і побутових послуг за наявні засоби, а також із використанням інших видів розрахунків і кредитних карток.*
9. *Непрямі податки – встановлюються у формі надбавок до ціни товарів або тарифів на послуги.*

10. Податок на додану вартість сплачується на всіх етапах руху товарів, робіт, послуг.

Тести до теми 5: Оподаткування підприємств

1) Назвіть принципи побудови системи оподаткування:	а) обов'язковість; б) єдиний підхід; в) економічна обґрунтованість; г) простота; д) самофінансування.
2) Дайте правильне визначення податку:	а) обов'язковий платіж до бюджету, який здійснюється платником податку відповідно до законодавчих актів; б) гроші, які тимчасово надходять на рахунок бюджетної установи на зберігання; в) частина заново створеної вартості; г) кошти, отримані від фінансових інвестицій.
3) Що є джерелом сплати до бюджету податку на додану вартість?	а) Балансовий прибуток підприємства; б) виручка від реалізації продукції; в) прибуток підприємства; г) чистий прибуток; д) собівартість продукції.
4) Які непрямі податки встановлюються у вигляді надбавок до цін або тарифів?	а) Податок на прибуток; б) податок на додану вартість; в) прибутковий податок; г) акцизний збір; д) комунальний податок.
5) Як ви вважаєте, від яких чинників залежить сума податку на прибуток підприємства?	а) Оподаткованого прибутку і ставки податку; б) чистого прибутку і ставки податку; в) загального прибутку; г) фонду заробітної плати; д) тільки ставки податку.
6) Які податки відносять на витрати виробництва?	а) Збір на обов'язкове пенсійне страхування; б) акцизний збір; в) податок на додану вартість; г) комунальний податок; д) податок на прибуток.
7) Який з елементів оподаткування забезпечує якнайбільшу можливість реалізації регулюючої функції податків?	а) Визначення об'єкта оподаткування; б) визначення джерела сплати податків; в) встановлення величини ставок податків; г) встановлення термінів сплати податків.
8) За яке порушення податкового законодавства встановлено підвищену відповідальність платника податків?	а) Порушення терміну подання податкової звітності; б) порушення терміну складання податкової декларації; в) приховування об'єкта оподаткування; г) несвоєчасне перерахування податку до бюджету; д) порушення терміну подання платіжного доручення на сплату податку до бюджету.
9) Знайдіть правильне визначення податкової системи:	а) сукупність податків, що їх встановлює держава; б) сукупність зборів, що їх встановлює держава; в) сукупність податків і зборів, що їх встановлює держава; г) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів

	різних рівнів, а також до державних цільових фондів; д) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів, а також до державних цільових фондів, що стягуються в установленому законами порядку.
10) Назвіть принципи побудови системи оподаткування, що з ними безпосередньо пов'язана регулююча функція податків:	а) соціальна справедливість; б) недопущення податкової дискримінації; в) рівномірність сплати податків; г) обов'язковість сплати податків; д) стимулювання підприємницької діяльності.
11) Назвіть надходження коштів, які не включаються до складу валового доходу платника податку на прибуток:	а) дохід від реалізації цінних паперів; б) дохід від надання фінансових послуг; в) сума ПДВ, отриманого в складі ціни реалізації продукції; г) сума невикористаної частини коштів, що повертаються зі страхового резерву; д) дохід від операції лізингу.
12) Назвіть витрати, що не включаються до складу валових витрат виробництва і обігу платником податку на прибуток для обчислення оподаткованого прибутку:	а) суми коштів, внесених до страхових резервів; б) збір на обов'язкове соціальне страхування; в) витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури, підприємства; г) виплата дивідендів; д) витрати підприємства на придбання ліцензій для ведення господарської діяльності.
13) Джерела сплати податку на прибуток – це:	а) собівартість продукції; б) балансовий прибуток; в) чистий прибуток; г) виручка від реалізації продукції; д) податковий кредит.
14) Назвіть показники, які будуть використані для обчислення суми податку на прибуток:	а) балансовий прибуток; б) чистий прибуток; в) сума валових витрат виробництва та обігу; г) сума нарахованих амортизаційних відрахувань; д) скоригований валовий дохід.
15) Назвіть об'єкт оподаткування для обчислення ПДВ на вироблену продукцію:	а) собівартість продукції; б) вартість продукції в оптових цінах; в) відпускна ціна, включаючи акцизний збір; г) відпускна ціна, включаючи акцизний збір і ПДВ; д) прибуток від реалізації продукції.
16) Джерела відшкодування вхідного ПДВ на підприємстві – це:	а) ПДВ, отриманий від реалізації продукції; б) кошти державного бюджету; в) виручка від реалізації продукції; г) амортизаційні відрахування; д) кошти резервного фонду.
17) Назвіть можливі наслідки негативного впливу сплати вхідного ПДВ для фінансової діяльності підприємства – платника податку (вхідний ПДВ відшкодовується підприємству) :	а) зростання ціни продукції; б) імобілізація оборотних коштів підприємства; в) зменшення прибутку від реалізації продукції; г) зниження рентабельності підприємства; д) підвищення собівартості продукції.
18) У чому полягає позитивна роль застосування нульової ставки ПДВ для підприємства –	а) Дає можливість отримати відшкодування вхідного ПДВ; б) дає змогу збільшити прибуток від реалізації

<i>платника податку на додану вартість у бюджет?</i>	продукції; в) підвищує рентабельність продукції; г) знижує собівартість продукції; д) зростає балансовий прибуток.
<i>19) Назвіть об'єкт оподаткування для обчислення акцизного збору за використання відсоткової ставки:</i>	а) собівартість продукції; б) ціна виробника (оптова ціна) ; в) ціна виробника + акцизний збір; г) ціна виробника + ПДВ; д) ціна виробника + акцизний збір + ПДВ.
<i>20) Назвіть фактори, що впливають на встановлення розміру ставки податку на землю в населеному пункті (ставка з одиниці земельної площі) :</i>	а) кількість населення в місті; б) призначення земельної ділянки (її використання) ; в) розмір земельної ділянки; г) розміщення земельної ділянки в межах міста; д) ефективність використання земельної ділянки.
<i>21) Які фактори впливають на розмір ставки податку із власників транспортних засобів (автомобілів) ?</i>	а) Потужність двигуна автомобілів; б) пробіг автомобіля; в) екологічний стан автомобіля; г) час випуску (виробництва) автомобіля; д) вантажопідйомність автомобіля.
<i>22) Об'єктом для визначення відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування є:</i>	а) балансовий прибуток підприємства; б) фонд споживання; в) основна й додаткова заробітна плата; г) сума нарахованих дивідендів; д) витрати на оплату праці.

Список рекомендованої літератури:

1. Закон України «Про систему оподаткування» від 18.02.1997 р. (№ 77/97 ВР).
2. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22.05.1997р. (№ 283/97–ВР) .
3. Закон України «Про податок на додану вартість» від 03.04.97р. (№ 168/97 ВР) .
4. Закон України «Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів» від 11.12.1991 р. (№ 1963-ХІІ) .
5. Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03.07.1998 р. (№ 727/98) .
6. Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000р. (№2181-111) .

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ по темам з 1 модулю

ТЕМА 1. Основи фінансів підприємств

- 1) Суть і функції фінансів підприємств
- 2) Фонди грошових засобів та фінансові ресурси
- 3) Основи організації фінансів підприємств
- 4) Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи
- 5) Зміст та завдання управління фінансами підприємств

ТЕМА 2. Грошові розрахунки підприємств

- 6) Розрахункові й касові операції
- 7) Сутність грошових розрахунків підприємств
- 8) Безготівкові розрахунки
- 9) Готівкові розрахунки
- 10) Проведення касових операцій
- 11) Види банківських рахунків і порядок їх відкриття
- 12) Форми безготівкових розрахунків
- 13) Принципи організації розрахунків
- 14) Розрахунки платіжними дорученнями
- 15) Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями
- 16) Розрахунки чеками
- 17) Розрахунки акредитивами
- 18) Вексельна форма розрахунків
- 19) Розрахунки при здійсненні заліків взаємної заборгованності

ТЕМА 3. Грошові надходження підприємств

- 20) Характеристика і склад грошових надходжень підприємств
- 21) Виручка від реалізації продукції, робіт і послуг
- 22) Фактори зростання виручки від реалізації
- 23) Грошові надходження від фінансово діяльності
- 24) Грошові надходження від інвестиційної діяльності
- 25) Формування витрат на виробництво і реалізацію продукції
- 26) Планування витрат на виробництво продукції
- 27) Формування валового і чистого доходу

ТЕМА 4. Формування і розподіл прибутку

- 28) Економічна сутність та функції прибутку
- 29) Формування прибутку підприємства
- 30) Економічні фактори, що впливають на розмір прибутку

- 31) Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємства
- 32) Формування балансового прибутку.....
- 33) Прибуток від реалізації продукції та його формування
- 34) Методи розрахунку прибутку від реалізації
- 35) Метод прямого розрахунку прибутку від реалізації
- 36) Метод розрахунку прибутку на основі показника витрат на 1 грн. продукції
- 37) Економічний (аналітичний) метод розрахунку прибутку від реалізації
- 38) Сутність і методи обчислення рентабельності
- 39) Розподіл і використання прибутку на підприємстві
- 40) Розподіл балансового прибутку
- 41) Використання чистого прибутку

ТЕМА 5. Оподаткування підприємств.....

- 42) Сутність оподаткування підприємств
- 43) Принципи побудови податкової системи України
- 44) Сутність податків і їх функції
- 45) Система оподаткування підприємств в Україні
- 46) Елементи системи оподаткування та суб'єкти податкових відносин
- 47) Пряме оподаткування підприємств
- 48) Оподаткування прибутку
- 49) Платежі (податки) за ресурси
- 50) Непряме оподаткування підприємств
- 51) Вплив непрямих податків на фінансово-господарську діяльність підприємств
- 52) Мито
- 53) Акцизний збір
- 54) Податок на додану вартість
- 55) Збори і цільові відрахування
- 56) Збори на формування цільових державних фондів
- 57) Відрахування на фінансування дорожнього господарства
- 58) Місцеві податки і збори

МОДУЛЬ 2

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

Тема 6. Оборотні кошти та їх організація на підприємстві

Тема 7. Кредитування підприємств

Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів

Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства

Тема 10. Фінансове планування на підприємстві

Тема 11. Фінансова санація підприємств

Мета модуля

Розкрити окремі аспекти фінансування основного та оборотного капіталів підприємств, проведення кредитування діяльності підприємств; розкрити зміст й основні методи та прийоми фінансового аналізу і планування; оволодіння методами оцінки фінансового стану підприємств, набуття навичок із складання поточного фінансового плану підприємства, оцінки потенційної загрози банкрутства підприємства та пошук основних джерел фінансування санаційних заходів.

Навчальні цілі

За результатами навчання студенти повинні:

- активно працювати, творчо мислити, проявляти самостійність, вміти об'єктивно дати оцінку реальному фінансовому стану досліджуваного підприємства;
- визначити потребу та показники ефективності використання обігових коштів підприємства;
- вміти розраховувати потребу підприємства в кредитних ресурсах та обрати оптимальну форму кредитування;
- набути навичок з проведення розрахунків з застосуванням наукових методів фінансового планування;
- вміти визначати джерела фінансового забезпечення відтворення основних засобів та інших необоротних активів і розрахувати показники ефективності їх використання;
- давати власну оцінку фінансового стану підприємства;
- навчитися розробляти фінансові плани та заходи щодо фінансової санації підприємства.

Форма практичних занять

Тест-контроль, ситуаційні завдання, графічний диктант, практична робота з використанням електронної таблиці EXCEL, вихідне тестування.

Наочність:

Бланковий матеріал, блок-схеми, інструкції.

ТЕМА 6 ОБОРОТНІ КОШТИ ТА ЇХ ОРГАНІЗАЦІЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Основні питання:

- 6.1. Сутність і основа організації оборотних коштів.*
- 6.2. Нормування оборотних коштів.*
- 6.3. Джерела формування оборотних коштів на підприємстві.*
- 6.4. Показники стану і використання оборотних коштів.*

Основні поняття і терміни:

Оборотні кошти, оборотні активи, оборотні фонди, фонди обігу.

6.1. Сутність і основа організації оборотних коштів

Оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані на придбання або виготовлення оборотних активів підприємства, що необхідні для забезпечення на підприємстві безперервного процесу виробництва і реалізації продукції та отримання прибутку

Оборотні активи – це грошові кошти і їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи підприємства, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців із дати складання балансу

До виробничих фондів належать: сировина, основні і допоміжні матеріали, напівфабрикати, паливо, тара, запчастини для ремонтів, малоцінні і швидкозношувані предмети, незавершене виробництво, напівфабрикати власного виготовлення, витрати майбутніх періодів.

Фонди обігу – це залишки готової продукції на складах підприємства, відвантажені, але не оплачені покупцями товари, залишки коштів підприємства на поточному рахунку в банку, касі, у розрахунках, у дебіторській заборгованості, вкладені в короткострокові цінні папери

Співвідношення оборотних коштів у сфері виробництва і сфері обігу залежать від особливостей організації виробництва, постачань, збуту, системи розрахунків.

Склад оборотних коштів – це сукупність окремих елементів оборотних виробничих фондів і фондів обігу, рис. 6.1.

Структура оборотних коштів – це питома вага вартості окремих статей оборотних виробничих фондів і фондів обігу в загальній сумі оборотних коштів

Система організації оборотних коштів побудована на принципах:

1. Самостійність підприємства у використанні оборотних коштів.
2. Визначення планової потреби і розміщення оборотних коштів по окремим елементам і підрозділам.
3. Корегування розрахованих і діючих нормативів з урахуванням змін до вимог господарювання.
4. Раціональна система фінансування оборотних коштів.
5. Контроль за рухом оборотних коштів.

6.2 Нормування оборотних коштів

У процесі роботи підприємства необхідно чітко визначити потребу в оборотних коштах. Надлишок оборотних коштів приводить до нагромадження надмірних запасів, послабленню режиму економії і їхньому використанню не за призначенням. Недолік оборотних коштів негативно впливає на обсяг виробництва, прибуток, приводить до перебоїв у виробничому процесі і виникненню заборгованості. Склад і розміщення обігових коштів надано на рис 6.1.

Власні оборотні засоби – це частина постійних пасивів (власних засобів і довгострокових зобов'язань) , яка залишається на фінансування оборотних засобів після покриття постійних (основних) засобів. -

Фінансові-експлуатаційні потреби являють собою різницю між засобами (імобілізовані в запасах сировини, готової продукції, незавершеному виробництві, дебіторській заборгованості) і кредиторською заборгованістю.

Якщо власні оборотні засоби більші ніж фінансові-експлуатаційні потреби, то у підприємства є потенційний надлишок власних оборотних засобів. Якщо навпаки – дефіцит.

Реальний надлишок (дефіцит) наявності грошових засобів розраховується на базі потенційного надлишку (дефіциту) з урахуванням уже існуючих на сьогоднішній день короткострокових вкладень і короткострокового кредиту.

У світовій практиці використовують різні методи розрахунку оптимальної потреби в матеріальних цінностях, які забезпечують безперервність виробництва продукції.

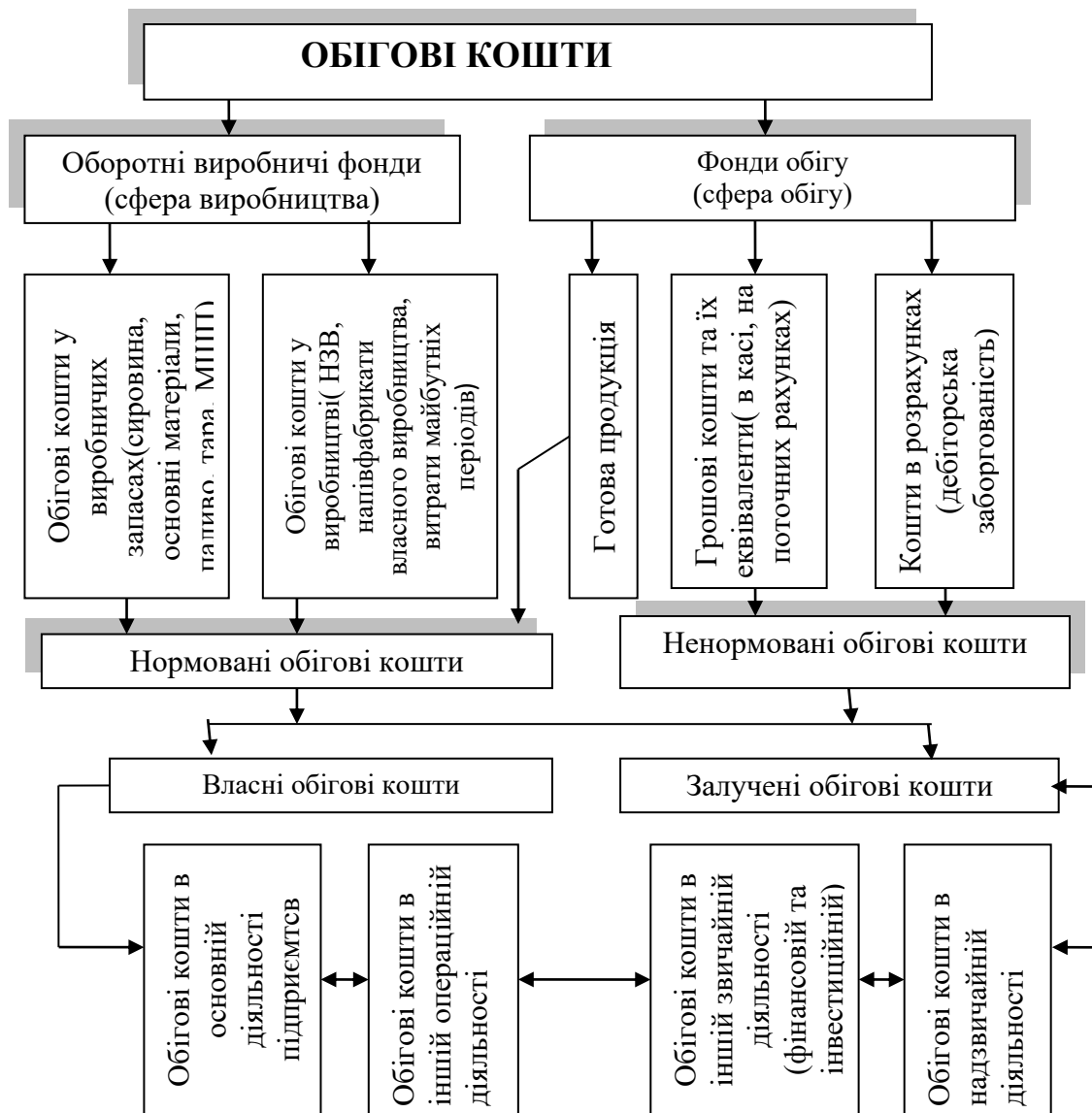

Рисунок 6.1 – Склад і розміщення обігових коштів

Відомим методом оптимізації запасів матеріальних цінностей є формула Манща-Коррі-Френка, за якою встановлюється кількість одиниць матеріальних цінностей (сировини, матеріалів, комплектующе виробів) в одній партії, економічно найвигідніша для використання замовлення:

$$Ч_0 = \sqrt{(2 \times V \times z \times K_r) / (Ц \times V + T_r)}, \quad (6.1)$$

де $Ч_0$ – найвигідніша кількість матеріалів у одній партії,

Vz – вартість розміщеного замовлення,

K_r – кількість матеріалів, що використовуються за рік,

$Ц$ – ціна матеріалу за одиницю,

V – очікувана відсоткова ставка,

T_r – транспортні витрати на одиницю матеріалу на рік.

На практиці використовуються два методи визначення потреби в оборотних коштах: прямий і економічний.

Метод прямого розрахунку забезпечує розробку обґрунтованих норм і нормативів на підприємстві з урахуванням впливу різних факторів, зв'язаних з особливостями організації постачань, виробництва і реалізації продукції.

Економічний метод допускає, що розраховані за допомогою прямого методу нормативи на поточний рік, поділяють на дві частини:

- перша включає нормативи оборотних коштів по статтях, розмір яких прямо залежить від обсягу витрат на виробництво (сировина, основні матеріали, покупні напівфабрикати, допоміжні матеріали, тара, незавершене виробництво і готова продукція (виробничий норматив)) ;

- друга включає статті нормованих оборотних коштів, розмір яких прямо не залежить від зміни витрат на виробництво (запчастини для ремонту устаткування, малоцінні і швидкозношувані предмети, витрати майбутніх періодів (невиробничий норматив)) . Нормування оборотних коштів:

- дозволяє ефективно використовувати оборотні кошти на підприємстві;
- забезпечує безперервний і безперебійний процес виробництва; сприяє виконанню планів виробництва, реалізації продукції;
- сприяє мінімізації ризику підприємницької діяльності.

Нормування оборотних коштів для утворення виробничих запасів

Нормування оборотних коштів для утворення виробничих запасів здійснюється з метою забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції.

$$\text{Норматив оборотних коштів для утворення виробничих запасів} = \text{=Однородні витрати сировини, матеріалів, напівфабрикатів (у грошовому вираженні)} \times \text{Норма оборотних коштів (днів)} \quad (6.2)$$

Однорідне використання сировини, матеріалів, напівфабрикатів визначається по кошторису витрат на виробництво IV кварталу планового року. Розмір однорідних витрат по номенклатурі сировини, матеріалів і напівфабрикатів розраховується розподілом суми їхніх витрат у IV кварталі планового року на 90.

Даний норматив включає такі елементи:

- *транспортний запас* – визначається як різниця між часом перебування вантажу в дорозі від постачальника споживачеві і часом поштового пересилання розрахункових документів, їхнього оформлення відправником вантажу й

обробки банками за місцем перебування постачальника і споживача. При наявності декількох постачальників, транспортний запас розраховується як середньозважена величина і не встановлюється в тому випадку, якщо сировина і матеріали надходять до споживача раніш (або одночасно) чим розрахункові документи;

- *підготовчий запас* – це час для прийняття, розвантаження, сортування, складування матеріалів;
- *технологічний запас* – включає час на підготовчі операції, якщо вони є частиною виробничого циклу (наприклад, розкрій матеріалу, просушка деревини) ;
- *поточний запас* – залежить від частоти і рівномірності постачань і споживання запасів у виробництві;
- *гарантійний (страховий запас)* – утворюється з метою запобігання наслідків можливих перебоїв у постачаннях (порушення умов договору постачальником, затримка вантажу в дорозі) . Аналогічно встановлюється **норматив оборотних коштів на паливо** для усіх видів палива (крім газу) , що використовується для технологічних та господарських цілей.

Норматив оборотних коштів на допоміжні матеріали = Норма
одногоденного використання x Величина одногоденного використання; (6.3)

Норматив оборотних коштів на тару = Норма (у грошовому вираженні)
x Обсяг товарної продукції в оптових цінах підприємства в плановому році (6.4)

Норматив розраховується для різних видів тари: покупний, власного виробництва, разового використання (підлягаюча і не підлягаючому поверненню) , тарних матеріалів. Норма оборотних коштів на тару визначається в гривнях на 1000 грн. товарної продукції (розподілом потреби в оборотних коштах на тару в плановому році на товарну продукцію в цінах реалізації) .

Норматив оборотних коштів на запчастини для ремонту машин, устаткування і транспортних засобів = Норма (у грошовому вираженні) x
x Середньорічна вартість виробничого силового устаткування і транспортних засобів (6.5)

На підприємствах, що мають незначні вкладення оборотних коштів на запчастини, норматив може бути розрахований за допомогою укрупненого методу (на основі даних про залишки запчастин) . Норма оборотних коштів на тару може коректуватися з урахуванням збільшення термінів міжремонтних періодів у плановому році і визначається в гривнях на 1000 грн. діючого устаткування

(розподілом вартості середньорічних фактичних залишків запчастин на середню вартість виробничого, силового устаткування і транспортних засобів) .

Нормування оборотних коштів для незавершеного виробництва

Незавершеним виробництвом вважають незавершений процес виготовлення продукції на усіх стадіях виробничого процесу з моменту першої операції до передачі готової продукції на склад.

Питома вага незавершеного виробництва в промисловості перевищує 20 % загальної вартості оборотних коштів. Обсяг незавершеного виробництва залежить від типу виробництва, тривалості й особливостей виробничого циклу.

Норматив оборотних коштів для незавершеного виробництва =

$$= \text{Однородні витрати (у грошовому вираженні)} \times \text{Тривалість виробничого циклу (у днях)} \times \text{Коефіцієнт збільшення витрат.} \quad (6.6)$$

Норма оборотних коштів для незавершеного виробництва визначається як добуток тривалості виробничого циклу і коефіцієнта збільшення витрат. Однородні витрати розраховують шляхом розподілу витрат на випуск валової продукції (по виробничій собівартості) у IV кварталі планового року на 90 днів у кварталі. Тривалість виробничого циклу визначається на основі даних технологічних карт і планових нормативів виробництва. Якщо кількість деталей у незавершеному виробництві значно і тривалість виробничого циклу для них істотно розрізняється, визначають середньозважений показник. Коефіцієнт зростання витрат – це відношення витрат у незавершеному виробництві до всієї собівартості готової продукції. Розрахунок нормативу обігових коштів по незавершеному виробництву представлено у таблиці 6.1

Таблиця 6.1

Розрахунок нормативу обігових коштів по незавершеному виробництву

Показники	Розрахунок
1. Вартість незавершеного виробництва на поч. планового року	
2. Витрати на річний обсяг продукції в минулому році	
3. Норма, %	п.1×100/п.2
4. Плануються витрати на річний обсяг продукції	
5. Вартість незавершеного виробництва на кінець планового року	п.4×п.3/100
6. Коефіцієнт зростання витрат .	
7. Норматив обігових коштів	п.5 х п.6

Нормування оборотних коштів для утворення запасів готової продукції

Готова продукція включає зроблені вироби, що пройшли технічний контроль підприємства та надійшли до складу, або прийняті замовником.

Обсяг готової продукції на складі повинний бути оптимальним, тобто з урахуванням тривалості виробничого циклу, умов реалізації продукції і порядку оплати за неї.

Норматив оборотних коштів для утворення запасів готової продукції =
=Однорічний випуск продукції в IV кварталі планового року по виробничій собівартості х
Норма запасу оборотних коштів для готової продукції (у днях) . (6.7)

Норма запасу в оборотних коштах включає елементи: час на комплектування виробів для постачання, пакування продукції, оформлення та передачу платіжних документів у банк. Підприємства, що випускають велику номенклатуру продукції, розраховують середньозважену норму запасів оборотних коштів для готової продукції. Розрахунок нормативу обігових коштів по готовій продукції показано в таблиці 6.2

Таблиця 6.2

Розрахунок нормативу обігових коштів по готовій продукції

Показники	Розрахунок
1. Середні мінімальні залишки готової продукції в звітному році	
2. Фактично реалізовано продукції' за звітний період	
3. Норма, %	п.1/п.2х100
4. Планується обсяг реалізації	
5. Норматив обігових коштів п.	4хп3/100

За укрупненим методом обчислення нормативу виконується відповідно до норми, що визначається в абсолютних величинах, і вартості машин, устаткування та транспортних засобів. При цьому норма оборотних активів визначається в абсолютних величинах діленням вартості середньорічного залишку запасних частин на середню вартість машин, транспортних засобів та устаткування. А норматив визначається множенням норми (в грн., коп.) на балансову (початкову) вартість машин, транспортних засобів і устаткування на кінець запланованого року. Розрахунок нормативу в цьому випадку наведено в таблиці 6.3.

Мінімальна заборгованість по заробітній платі (оплаті праці) з нарахуваннями визначається добутком однодобового фонду заробітної плати (оплати праці) робітників під час періоду з найменшим обсягом робіт (квартал) на кількість днів від початку місяця до дня планової виплати заробітної платні (оплати праці) , що встановлена У колективному договорі.

Таблиця 6.3

**Розрахунок нормативу на запасні частини для ремонту машин,
транспортних засобів і устаткування**

№ з/п	Показник	Сума, грн.
1	Середньорічний залишок запасних частин	
2	Середньорічна вартість машин, устаткування та транспортних засобів	
3	Норма оборотних активів (п. 1 :п.2)	
4	Вартість машин, устаткування та транспортних засобів на кінець запланованого року	
5	Норматив (п.3 х п.4)	

Порядок розрахунку сукупного нормативу економічним методом наведено в таблиці 6.4.

Таблиця 6.4

Розрахунок сукупного нормативу економічним методом

№ з/п	Показник	Дані
1	Сукупний норматив власних оборотних активів па початок запланованого року–усього, тис. грн.	
2	У тому числі: а) за оборотними активами, що змінюються при зміні обсягу виробництва, тис. грн. б) за оборотними активами, що змінюються прямо пропорційно зміні обсягу виробництва, тис. грн і.	
3	Приріст обсягів виробництва запланованому році, %	
4	Прискорення обігу оборотних активів у запланованому році, %	
5	Норматив за оборотними активами, що залежать від зміни обсягів виробництва, тис. грн. (п.2.а х п.3)	
6	Норматив за оборотними активами, що не змінюються при зміні обсягів виробництва, тис. грн. п.2.бх(п.3 х50%)	
7	Сукупний норматив на запланований рік без урахування прискорення обігу оборотних активів, тис. грн. (п.5 + п.6)	
8	Сукупний норматив на запланований.скоригований на прискорення обігу оборотних активів у запланованому році, тис. грн.. (п.7х(100%-2%))	

Розмір мінімальної заборгованості по заробітній платі з нарахуваннями (Зм) визначається за формулою:

$$Зм=(\Phi м/90) \times Д \quad (6.8)$$

де Φ_m – фонд заробітної плати того кварталу, який припав до розрахунку;

90 – кількість днів у кварталі;

D – кількість днів від початку місяця до дня виплати заробітної плати, що встановлена у колективному договорі.

Розрахунок мінімальної заборгованості по заробітній платі з нарахуваннями здійснюється в порядку, наведеному в таблиці 6.5.

Таблиця 6.5

Розрахунок мінімальної заборгованості заробітної плати з нарахуваннями

№ з/п	Показник	Дані
1	Фонд заробітної плати робітників і службовців на I квартал запланованого року, тис. грн.	
2	Однодобовий фонд заробітної плати, грн. (п. 1:90 днів)	
3	Кількість днів від початку місяця до дня планової виплати заробітної плати її, днів	
4	Мінімальна заборгованість по заробітній платі (п.2хп.3), тис.грн.	
5	Розмір нарахувань по заробітну плату, %	
6	Сума нарахувань на мінімальну заробітну плату (п.4хп.5:100), тис.грн.	
7	Мінімальна заборгованість по заробітній платі з нарахуваннями (п.4 + п.6) . тис. грн.	

Норматив відволікання оборотних засобів по розрахунках із заготівельниками визначається:

$$H = \text{Пл.Р} \times H_v, \quad (6.9)$$

де Пл.Р – плановий об'єм від реалізації, грн.

H_v – норма відволікання, %

$$H_v = \text{С.в.} \times D / \text{Вир.}, \quad (6.10)$$

$$\text{С.в.} = \text{Вир.} / 360 \quad (6.11)$$

де С.в. – середнє відволікання, грн./дн

D – період відволікання обігових коштів, днів

Вир. – виручка від реалізації, грн.

Сукупний норматив оборотних засобів визначається додаванням індивідуальних нормативів по кожному виду нормованих засобів. Сукупний норматив, як і індивідуальні, визначаються на кінець року.

Середня сума обігових коштів за середньою хронологічною визначається за формулою:

$$C=(0.5xC1+C2+...+C12+0.5xC13)/(13-1) \quad (6.12)$$

6.3 Джерела формування оборотних коштів на підприємстві

Визначення джерел фінансування оборотних коштів здійснюється на підприємстві з метою забезпечення необхідної потреби в них відповідними фінансовими коштами.

На підприємстві аналізується стан оборотних коштів у попередньому періоді, а потім формуються принципи, структура й обсяги фінансування оборотних коштів.

При визначенні структури фінансування оборотних коштів виділяють основні джерела їхнього формування:

- власні;
- залучені.

Власні джерела формування оборотних коштів підприємства

До власних джерел фінансування оборотних коштів підприємства належать:

- статутний фонд (капітал) ;
- відрахування від прибутку у фонди спеціального призначення;
- цільове фінансування і цільові надходження (з бюджету, галузевих і міжгалузевих позабюджетних фондів) .

Підприємство, що починає свою діяльність, як правило, формує оборотні кошти за рахунок коштів бюджету, пайових внесків засновника, засновників – членів, внесків іноземних учасників (для спільних підприємств) , надходжень від емісії цінних паперів. Усі ці кошти включаються в уставний капітал підприємства.

Діюче підприємство фінансує оборотні кошти за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, надходжень від емісії цінних паперів, стійких пасивів.

Обсяг засобів для поповнення власних оборотних коштів залежить від очікуваних розмірів приросту нормативу оборотних коштів, загального обсягу прибутку, можливості одержання позикових засобів і інших факторів.

Стійкі пасиви відносять до засобів, прирівняних до власних. Це засоби цільового призначення, що постійно знаходяться в господарському обороті підприємства, але йому не належать. До їхнього використання по призначенню мінімальний залишок цих засобів є джерелом формування оборотних коштів підприємства. У бухгалтерському обліку не виділяються стійкі пасиви, однак підприємства мають можливість їх планувати та використовувати.

Стійкі пасиви – мінімальна перехідна заборгованість по заробітній платі працівникам, по відрахуваннях на обов'язкове державне пенсійне страхування, на соціальне страхування, мінімальна заборгованість з резервів на покриття майбутніх витрат і платежів, авансування покупців (замовників)

Розмір мінімальної заборгованості по заробітній платі залежить від часу її виплати і терміну, за який вона виплачується. Чим більше розрив між терміном виплати заробітної плати і кінцевою датою періоду, за який вона виплачується, тим більше засобів підприємство може використовувати в господарському обороті.

Мінімальна заборгованість по резервах майбутніх платежів утворюється в основному за рахунок нарахувань на оплату відпусток, які списуються на витрати рівними частинами, а не на початку відпустки працівника.

Сума стійких пасивів визначається відповідно до програми виробництва, умов здачі продукції і порядку здійснення розрахунків.

На покриття приросту нормативу оборотних коштів може бути використана не вся сума стійких пасивів, а лише її приріст у плановому році, тому що базова сума враховувалася раніше.

Підприємство в процесі діяльності, як правило, має різні проблеми, зв'язані із зміною обсягу виробництва, асортименту продукції, умов постачань і збуту, несвоєчасним надходженням засобів за відвантажену продукцію, нагромадженням на складі нереалізованої готової продукції, невиконання умов договорів. Такі проблеми породжують потребу в додаткових засобах, у тому числі і для фінансування оборотних коштів. Власних джерел формування оборотних коштів недостатньо. Підприємство може використовувати для задоволення потреби в додаткових коштах за рахунок залучення фінансових ресурсів, а саме:

- короткострокових і інших кредитів банку;
- комерційних кредитів;
- кредиторської заборгованості.

Банківські кредити призначені для фінансування витрат, пов'язаних із придбанням основних і поточних активів, сезонними погребями підприємства,

тимчасовим збільшенням виробничих запасів, виникненням (збільшенням) дебіторської заборгованості й інших платежів. Кредити банку дозволяють оптимізувати джерела фінансування оборотних коштів і активно впливають на раціональне формування запасів оборотних коштів.

Комерційний (товарний) кредит являє собою форму оптового продажу підприємством сировини, матеріалів або продукції у формі відстрочки платежу. Для підприємств він має ряд переваг у порівнянні з іншими джерелами позикового капіталу, а саме:

- це найбільш маневрена форма фінансування за рахунок позикового капіталу виробничих запасів;
- дозволяє автоматично згладжувати сезонну потребу в позикових засобах, що обумовлена сезонним формуванням запасів сировини;
- вигідний підприємству-позичальникові і підприємству-постачальникові;
- вартість комерційного кредиту нижче чим фінансового;
- характеризується простим механізмом його оформлення.

Однак, поряд з перевагами, комерційний кредит має і ряд недоліків:

- вузький характер використання (дозволяє задовольнити потребу підприємства в позиковому капіталі тільки для фінансування оборотних коштів);
- обмежений характер у часі;
- характеризується підвищеним кредитним ризиком.

Кредиторська заборгованість представляє найбільш короткостроковий вид використовуваних підприємством позикових коштів. Формування кредиторської заборгованості обумовлено різними термінами нарахування коштів на рахунки і погашення зобов'язань.

Іншими словами, кошти з моменту нарахування вже не є власністю підприємства, але використовуються ним до настання терміну погашення зобов'язань. Це джерело відносять до позапланових залучених джерел формування оборотних коштів. Допустима (нормальна) кредиторська заборгованість обумовлена діючим порядком розрахунків (наприклад: заборгованість постачальникам по розрахункових документах, термін оплати по яких ще не настав) .

Кредиторська заборгованість – це короткострокові зобов'язання підприємств, що виникають:

- по розрахунках з бюджетом;
- по розрахункових документах і вексям, термін оплати яких не наступив і не оплачені в термін
- по короткостроковим кредитах

6.4. Показники стану і використання оборотних коштів підприємства

Стан оборотних коштів підприємства характеризується, насамперед, їхньою наявністю на визначену дату (із суми розділу I пасиву балансу «Власний капітал» (рядок 380) і суми рядка 430 «Забезпечення майбутніх витрат і платежів» віднімається сума показників розділу I активу «Необоротні активи» рядок 080) .

Показники стану й активності використання обігових коштів, порядок їхнього визначення та їхній економічний зміст наведено в таблиці 6.6.

Таблиця 6.6

Показники стану та ефективності використання обігових коштів

№ п/п	Показник	Визначення	Економічна суть
1.	Наявність обігових коштів	$[B_k + Z] - [O_z + P_k]$	Характеризує величину власних обігових коштів
	А) брак	$\Phi_n < H$	Перевищення нормативу обігових коштів над фактичною наявністю
	Б) надлишок	$\Phi_n > H$	Перевищення фактичної наявності обігових коштів над нормативом
2	Коефіцієнт обігових коштів	Φ_n / M	Відображає: питому вагу вартості обігових коштів у загальній вартості майна підприємства
3.	Оборотність	$C / T / P$	Характеризує час, за який обігові кошти здійснюють один оборот
4.	Коефіцієнти обертання	P / C	Характеризує кількість оборотів за період, що аналізується
5-	Коефіцієнт завантаження	C / P	Показує, скільки обігових коштів авансовано у 1 грн. реалізованої продукції
6.	Коефіцієнт віддачі	BP / C	Показує, скільки обігових коштів авансовано у 1 грн. валової продукції
7.	Прибутковість	P / C	Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. обігових коштів
8.	Рентабельність	$P / C \cdot 100\%$	Визначає ступінь використання обігових коштів

Умовні позначення:

B_k – власні кошти;

M – вартість майна підприємства;

Z – забезпечення наступних витрат;

C – середня вартість обігових коштів; '

O_z – основні засоби та інші поза оборотні активи;

T – тривалість періоду, за який обчислюється обертання обігових коштів;

P_k – позикові кошти;

P – обсяг реалізації продукції;

Φ_n – фактична наявність обігових коштів;

P – прибуток від реалізації продукції;

H – норматив обігових коштів.

BP – валова продукція

Коефіцієнт забезпеченості характеризує наявність власних оборотних коштів, необхідних для фінансової стабільності підприємства, його незалежність від позикових засобів.

Значення коефіцієнта забезпеченості власними засобами нижче 0,1 свідчить про неплатоспроможність підприємства, а підвищення значення в порівнянні з попереднім періодом – про зміцнення фінансової незалежності і зниженні ризиків фінансових вкладень.

$$\begin{aligned} & \textbf{Коефіцієнт забезпеченості власними засобами} = \\ & = \text{Власні засоби (грн.)} / \text{Загальна сума оборотних коштів (грн.)}. \end{aligned} \quad (6.13)$$

Коефіцієнт покриття – узагальнений показник ліквідності балансу. Коефіцієнт характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення його боргів протягом року. Значення показника в границях 2,0-2,5 вважається прийнятним, менше 1,0 вважається, що структура балансу *незадовільна, а підприємство неплатоспроможне*.

$$\begin{aligned} & \textbf{Коефіцієнт покриття} = \text{Сума всіх поточних активів (грн.)} \times \\ & \times \text{Сума короткострокових зобов'язань (грн.)}. \end{aligned} \quad (6.14)$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності відбиває готовність підприємства погасити свої борги. Значення коефіцієнта в границях 0,25-0,35 вважається достатнім, менше 0,2 – підприємство неплатоспроможне.

$$\begin{aligned} & \textbf{Коефіцієнт абсолютної ліквідності} = \\ & = \frac{\text{Грошові кошти (грн.)} + \text{Короткострокові вкладення (грн.)}}{\text{Сума короткострокових зобов'язань (грн.)}}. \end{aligned} \quad (6.15)$$

Практичний блок до теми 6: Оборотні кошти та їх організація на підприємстві

ЗАВДАННЯ 6.1

Визначити величину скорочення тривалості одного обороту та коефіцієнт ефективності використання оборотних коштів за такими даними:

- Собівартість реалізованої продукції в базисному році 490 тис.грн
- Рентабельність продукції 24 %
- Середні залишки оборотних коштів у базисному році 12 тис. грн
- Збільшення реалізованої продукції у звітному році 10 %

- Збільшення прибутку у звітному році 12 %

Розв'язання:

У базисному році:

- 1) Прибуток від реалізації продукції: $490 \times 0,24 = 117,6$ (тис. грн) .
- 2) Вартість реалізованої продукції: $490 + 117,6 = 607,6$ (тис. грн) .
- 3) Кількість оборотів (K_o) : $607,6/12 = 51$ (об.) .
- 4) Тривалість одного обороту (O_d) : $360/51 = 7$ (днів) .
- 5) Коефіцієнт ефективності (K_e) : $117,6/12 = 9,8$.

У звітному році:

- 6) Прибуток від реалізації з урахуванням зросту: $117,6 \times 1,12 = 131,7$ (тис. грн) .
- 7) Собівартість реалізованої продукції становить: $490 - 1,1 = 539$ (тис. грн) .
- 8) Вартість реалізованої продукції: $539 + 131,7 = 670,7$ (тис. грн) .
- 9) Кількість оборотів (K_o) : $670,7/12 = 55,9$ (об.) .
- 10) Тривалість одного обороту (O_d) : $360/55,9 = 6,4$ (днів) .
- 11) Коефіцієнт ефективності (K_e) : $131,7/12 = 11$.
- 12) Величина скорочення тривалості одного обороту у звітному році порівняно з базисним: $7 - 6,4 = 0,6$ (днів) .

ЗАВДАННЯ 6.2

Розрахувати норматив оборотних коштів із сировини та матеріалів з урахуванням змін, приріст (нестачу) нормативу оборотних коштів за такими даними:

- Витрати на сировину і матеріали за рік 350 тис. грн
- Частка цих витрат у IV кварталі 30 %
- Норма запасу 28 днів
- *Передбачається в плановому році:*
- Зменшити норму запасу оборотних коштів на 2 дні
- Збільшити денні витрати на оборотні кошти на 0,5 тис. грн

Розв'язання:

- 1) Витрати на сировину і матеріали в IV кварталі базисного року становили:
 $350 \times 0,3 = 105$ (тис. грн) .
- 2) Одноденні витрати в IV кварталі базисного року становлять:
 $105 / 90 = 1,17$ (тис. грн) .
- 3) Норматив оборотних коштів з сировини і матеріалів у базисному році:
 $1,17 \times 28 = 32,76$ (тис. грн) .

- 4) Норма запасу оборотних коштів у плановому році з урахуванням змін:
 $28 - 2 = 26$ (днів) .
- 5) Одноденні витрати оборотних коштів у плановому році з урахуванням змін:
 $1,17 + 0,5 = 1,67$ (тис. грн) .
- 6) Норматив оборотних коштів із сировини та матеріалів у плановому році:
 $1,67 * 26 = 43,42$ (тис. грн) .
- 7) Приріст нормативу оборотних коштів: $43,42 - 32,76 = 10,66$ (тис. грн) .

ЗАВДАННЯ 6.3

Визначити норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві за такими даними:

- Виробнича собівартість виробу : 480 грн., у тому числі:
- Одноразові витрати в перший день виробництва становлять 75 %
- Одноденні витрати з незавершеного виробництва 16 тис. грн
- Тривалість виробничого циклу 25 днів

Розв'язання:

- 1) Сума одноразових витрат на виробництво виробу становить:
 $480 \times 0,75 = 360$ (грн) .
- 2) Сума наступних витрат, які включаються у собівартість продукції:
 $480 - 360 = 120$ (тис. грн) .
- 3) Коефіцієнт зростання витрат дорівнює: $(360 + 0,5 \times 120) / 480 = 0,88$.
- 4) Норматив оборотних коштів у незавершеному виробництві становить:
 $16 \text{ тис.грн.} \times 25 \text{ днів} \times 0,88 = 352$ (тис. грн) .

ЗАВДАННЯ № 6.4

Визначити економічним методом норматив оборотних коштів на підприємстві на плановий рік та його приріст (зменшення) за такими даними:

- Норматив оборотних коштів на початок планового року, 5300 тис.грн.
у тому числі:

- Невиробничий норматив 750 тис. грн..

Передбачається в плановому році:

- Збільшення виробничої програми на 8 %
- Прискорення обертання оборотних коштів на 2 %

Розв'язання:

- 1) Виробничий норматив оборотних коштів на початок року становив:

$$5300 - 750 = 4550 \text{ (тис. грн) .}$$
- 2) Виробничий норматив оборотних коштів на плановий рік становить:

$$4550 \times 108 \% / 100 \% = 4914 \text{ (тис. грн) .}$$
- 3) Невиробничий норматив оборотних коштів на плановий рік становить:

$$750 \cdot 104 \% : 100 \% = 780 \text{ (тис. грн) .}$$
- 4) Загальний норматив оборотних коштів на плановий рік становить:

$$4914 + 780 = 5694 \text{ (тис. грн) .}$$
- 5) Очікувана сума вивільнення з обігу оборотних коштів у зв'язку з прискоренням їх обертання: $5694 \cdot 2\% : 100 \% = 113,9 \text{ (тис. грн) .}$
- 6) Норматив оборотних коштів на плановий рік з урахуванням прискорення їх обертання: $5694 - 113,9 = 5580,1 \text{ (тис. грн) .}$
- 7) Приріст нормативу оборотних коштів у плановому році становить:

$$5580,1 - 5300 = 280,1 \text{ (тис. грн) .}$$

ЗАВДАННЯ № 6.5

Визначити загальний норматив власних оборотних коштів по підприємству та приріст (нестачу) нормативу власних оборотних коштів за такими даними:

- Витрати на валову продукцію за виробничою собівартістю у IV кварталі планового року 5720 тис. грн
- Витрати на товарну продукцію за виробничою собівартістю у IV кварталі планового року, 5850 тис. грн., в тому числі:
- Сировина і основні матеріали 180 тис. грн
- Допоміжні матеріали 270 тис. грн.

Норма запасу:

- Сировина і основні матеріали 16 днів
- Допоміжні матеріали 7 днів
- Готова продукція 6 днів
- Тривалість виробничого циклу (з урахуванням коефіцієнта зросту витрат) 8 днів
- Норматив власних оборотних коштів за іншими статтями на плановий рік 430 тис. грн
- Загальний норматив власних оборотних коштів у звітному році 1120 тис. грн

Розв'язання:

- 1) Одноденні витрати на валову продукцію у плановому році:

$$5720 : 90 = 63,6 \text{ (тис. грн) .}$$

- 2) Одноденні витрати на товарну продукцію у плановому році:

$$5850 : 90 = 65 \text{ (тис. грн) .}$$

- 3) Норматив оборотних коштів з незавершеного виробництва у плановому році:

$$63,6 \cdot 8 = 508,8 \text{ (тис. грн) .}$$
- 4) Норматив оборотних коштів з готової продукції у плановому році:

$$65 \cdot 6 = 390 \text{ (тис. грн) .}$$
- 5) Норматив оборотних коштів з сировини: $180:90 \cdot 16 \text{ днів} = 32 \text{ тис. грн.}$
- 6) Норматив оборотних коштів з допоміжних матеріалів

$$270:90 \cdot 7 = 21 \text{ тис. грн}$$
- 7) Загальний норматив власних оборотних коштів по підприємству

$$508,8 + 390 + 32 + 21 + 430 = 1381,8 \text{ тис. грн.}$$
- 8) Приріст нормативу власних оборотних коштів

$$1381,8 - 1120 = 261,8 \text{ тис. грн}$$

Приклади і завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 6.6

Визначити норматив оборотних засобів на запаси готової продукції.

Вихідні дані:

Середні мінімальні залишки готової продукції – 3,9 тис. грн., фактично реалізовано продукції за звітний рік – 397 тис. грн., обсяг реалізації продукції по плану – 405 тис. грн.

ЗАВДАННЯ 6.7

Визначити норматив оборотних засобів за розрахунками з заготівельниками. Вихідні дані:

Виручка від реалізації – 28000 грн.

Плановий об'єм від реалізації – 30000 грн.

Періодичність перерахунків – 5 днів

ЗАВДАННЯ 6.8

Розрахувати показники ефективності використання обігових коштів. Зробити висновки.

Вихідні дані:

Виручка від реалізації продукції, робіт, послуг 7500 грн. Середні залишки нормованих обігових коштів – 3500 грн. Прибуток від реалізації продукції – 1900 грн.

ЗАВДАННЯ 6.9

Визначити сукупну потребу в обіговій коштах на плановий рік та скласти графік сплати процентів за кредит та погашення основної суми кредиту в розрізі місяців.

Вихідні дані:

Загальна сума обігових коштів у звітному році склала 836,3 тис. грн.

1. У плановому році передбачається збільшення обсягів виробництва на 6% і прискорення оборотності на 1,5%.

2. Фінансування потреби буде здійснюватися за рахунок власних коштів у розмірі 80% від суми потреби і на 20% потреби планується взяти кредит в "Укрсоцбанку".

3. Сплата процентів і погашення основних сум кредиту здійснюються щомісячно. Кредит видається під 44% річних.

ЗАВДАННЯ 6.10

Здійснити порядок розрахунку сукупного нормативу економічним методом

Вихідні дані:

№ з/п	Показник	Дані
1	початок запланованого року – усього, тис. грн.	2200,0
2	У тому числі: а) за оборотними активами, що змінюються при зміні обсягу виробництва, тис. грн. б) за оборотними активами, що не змінюються прямо пропорційно зміні обсягу виробництва, тис. грн.	1900,0 300,0
3	Приріст обсягів виробництва у запланованому році, %	10,0
4	Прискорення обігу оборотних активів у запланованому році, %	2,0
5	Норматив за оборотними активами, що залежать від зміни обсягів виробництва, тис. грн.	
6	Норматив за оборотними активами, що не змінюються при зміні обсягів виробництва, тис. грн.	
7	Сукупний норматив на запланований рік без урахування прискорення обігу оборотних активів, тис. грн.	
8	Сукупний норматив на запланований рік, скоригований на прискорення обігу оборотних активів у запланованому році, тис. грн.	

ЗАВДАННЯ 6.11

Здійснити розрахунок мінімальної заборгованості заробітної плати з нарахуваннями

Вихідні дані:

Показник	Дані
Фонд заробітної платні робітників і службовців на I квартал запланованого року, тис. грн.	230,4

Однодобовий фонд заробітної плати, грн, (її. 1 : 90 днів)	2560
Кількість днів від початку місяця до дня планової виплати заробітної платні, днів	8
Мінімальна заборгованість по заборгованість платі, тис. грн.	
Розмір нарахувань на заробітну плату, %	38,5
Сума нарахувань на мінімальну заробітну плату, тис. грн.	
Мінімальна заборгованість по заробітній платні а нарахуваннями, тис. грн,	

ЗАВДАННЯ 6.12

Розрахувати показники ефективності обігових коштів і дати їм оцінку.

Вихідні дані:

Виручка від реалізації за рік зросла з 73,9 тис. грн. до 87,21 тис. грн.
Середній залишок обігових коштів збільшився з 4,44 тис. грн. до 3,77 тис. грн.

ЗАВДАННЯ 6.13

Відповісти на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно)
відповіді: Так – «+» Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. Виходячи із критерію тривалості обороту, прийнято, що кошти з обертанням вище одного року відносять до основних засобів, а з обертанням в межах року – до оборотних коштів.
2. За ступенем керованості оборотні кошти поділяють на нормовані і ненормовані.
3. Потреба підприємства в оборотних коштах залежать від таких факторів: виду бізнесу, масштабу діяльності, тривалості виробничого циклу, структури капіталу підприємства, видів сировини.
4. До методів розрахунку нормативів оборотних коштів відносять: аналітичний, метод прямого рахунку, коефіцієнтний розрахунок.
5. Заключний етап нормування – визначення норм по всім статтям оборотних коштів для підрозділів підприємства, де використовується матеріальні цінності і виготовляється продукція.
6. Одноденна витрата визначається згідно кошторису витрат на виробництво IV кварталу планового року без відрахування поворотних відходів.
7. Норматив оборотних коштів на готову продукцію визначається як добуток норми запасу оборотних коштів по готовій продукції в днях на односторонній випуск продукції IV кварталі планового року.
8. Вивільнення оборотних коштів, прискорення їх обертання може бути абсолютним і відносним.

9. Абсолютне вивільнення оборотних коштів відбувається у разі, коли при наявності оборотних коштів в межах планової потреби забезпечене перевиконання плану виробництва.

10. Відносне вивільнення коштів відбувається у тих випадках, коли плановий обсяг виробництва виконується з метою наявності оборотних коштів в зрівнянні з плановою потребою.

Тести до теми 6: Оборотні кошти та їх організація на підприємстві

1) Які з наведених засобів належать до фондів обігу підприємства?	а) Прибуток;
	б) амортизаційні відрахування;
	в) довгостроковий кредит;
	г) кошти на поточному рахунку;
	д) виробничі запаси.
2) З якою метою на підприємстві здійснюється нормування оборотних засобів?	а) Щоб досягти максимального обсягу випуску продукції, використовуючи мінімум засобів;
	б) щоб розрахувати оподаткований прибуток;
	в) щоб визначити амортизаційний фонд;
	г) об сформувати статутний фонд;
	д) щоб ефективно використовувати прибуток.
3) Які оборотні кошти, на вашу думку, належать до ненормованих коштів?	А) Виробничі запаси;
	Б) незавершене виробництво;
	В) грошові кошти у розрахунках;
	Г) готова продукція на складі;
	Д) готова продукція відвантажена.
4) За допомогою яких показників можна визначити потребу підприємства в оборотних коштах із готової продукції?	А) Кількість продукції, чисельність працівників;
	Б) денні витрати на виробництво товарної продукції і норма запасу в днях;
	В) денні витрати на сировину і норма запасу в днях;
	Г) собівартість одиниці продукції;
	Д) коефіцієнт зростання витрат і норма запасу в днях.
5) Назвіть джерела покриття приросту нормативу оборотних коштів:	А) стійкі пасиви, прибуток;
	Б) собівартість продукції;
	В) дебіторська заборгованість;
	Г) амортизаційний фонд;
	Д) виручка від реалізації продукції.
6) Як поділяють оборотні кошти залежно від їх організації?	А) Нормативні, ненормативні;
	Б) власні, залучені;
	В) виробничі, невиробничі;
	Г) оборотні виробничі фонди, фонди обігу;
	Д) фінансові, поточні.
7) Що є нестачею власних оборотних коштів?	А) Зменшення матеріальних і фінансових ресурсів підприємства в результаті перевищення видатків над

	надходженнями;
	Б) наявність власних оборотних коштів у розмірі, що не покриває мінімальну потребу в них для нормальної діяльності підприємства;
	В) фінансові ресурси, які вкладаються в оборотні фонди і фонди обігу;
	Г) сума боргів на користь підприємства від юридичних або фізичних осіб у результаті господарських взаємовідносин;
	Д) розмір невиробничого нормативу.
8) Як визначається приріст нормативу власних оборотних коштів?	А) Помноженням денних витрат на норму запасу в днях;
	Б) як різницю між нормативом на кінець планового року і нормативом на початок року;
	В) як суму приватних нормативів власних оборотних коштів;
	Г) як різницю між загальним нормативом власних оборотних коштів і загальним прибутком;
	Д) відношенням прибутку підприємства до собівартості продукції.
9) Які оборотні кошти належать до нормованих?	А) Грошові кошти в розрахунках;
	Б) виробничі запаси, незавершене виробництво;
	В) готова продукція;
	Г) дебіторська заборгованість;
	Д) короткострокові фінансові вкладення.
10) Які, на вашу думку, засоби виробництва належать до оборотних фондів?	А) Будівлі та споруди;
	Б) сировина й основні матеріали;
	В) силові машини;
	Г) транспортні засоби;
	Д) робочі машини.
11) Оборотні кошти підприємства – це:	А) гроші в касі підприємства, на розрахункових і валютних рахунках, у розрахунках;
	Б) кошти, авансовані у виробничі оборотні фонди та фонди обігу;
	В) оборотні активи;
	Г) предмети праці;
	Д) кошти, авансовані у сировину та основні матеріали.
12) Оборотні виробничі фонди – це:	А) оборотні кошти у виробництві;
	Б) оборотні кошти у виробництві та готовій продукції;
	В) оборотні кошти у виробничих запасах;
	Г) оборотні кошти у виробничих запасах та у виробництві;
	Д) оборотні кошти у виробничих запасах, у виробництві та готовій продукції.

13) Яка частина оборотних коштів обслуговує сферу обігу?	А) Готова продукція на складі;
	Б) готова продукція, грошові кошти й кошти у розрахунках;
	В) кошти на рахунках у банках і касі, у розрахунках, дебіторська заборгованість;
	Г) готова продукція, що відвантажена;
	Д) готова продукція на складі і та, що відвантажена.
14) Принципи організації оборотних коштів – це:	А) самостійність у розпорядженні та управлінні оборотними коштами;
	Б) визначення планової потреби в оборотних коштах та їх розміщення за окремими елементами й підрозділами;
	В) коригування розрахункових і чинних нормативів із урахуванням вимог господарювання, що постійно змінюються;
	Г) наявність раціональної системи фінансування оборотних коштів;
	Д) контроль за раціональним розміщенням і використанням оборотних коштів.
15) Відповідно до чого здійснюється планування оборотних коштів?	А) До кошторисів витрат на виробництво і невиробничі потреби;
	Б) до виробничої програми;
	В) до бізнес-плану;
	Г) до обсягу реалізації продукції;
	Д) до планового прибутку.
16) За допомогою яких показників можна визначити потребу підприємств у оборотних коштах у незавершеному виробництві?	А) Тривалість виробничого циклу;
	Б) кількість продукції, що випускається;
	В) одnodенні витрати в незавершеному виробництві за планом на IV кв. за виробничою собівартістю;
	Г) коефіцієнт зростання витрат;
	Д) виручка від реалізації
17) Які показники необхідні для нормування оборотних коштів у запасах готової продукції?	А) Норма запасу оборотних коштів щодо готової продукції;
	Б) одnodенний випуск продукції в IV кв. планового року за виробничою собівартістю;
	В) середні залишки оборотних коштів на початок планового року;
	Г) випуск товарної продукції у плановому році;
	Д) коефіцієнт зростання витрат.
18) Які показники треба використовувати для визначення потреби в оборотних коштах економічним методом?	А) Середні залишки оборотних коштів на початок планового року;
	Б) зміни в обсязі виробництва продукції;
	В) розмір "виробничого" нормативу на початок планового року;
	Г) розмір "невиробничого" нормативу на початок планового

	року;
	Д) одноденні витрати за планом на IV кв. за виробничою собівартістю.
19) Які джерела формування оборотних коштів можна віднести до власних і прирівняних до них?	А) Сума статутного капіталу;
	Б) кредиторська прострочена заборгованість;
	В) сума статутного капіталу, що зменшена на суму залишкової вартості основних фондів і збільшена на суму нерозподіленого прибутку;
	Г) сума сталих пасивів;
	Д) прибуток підприємства.
20) Яким чином визначається стан оборотних коштів?	А) Наявністю оборотних коштів на певну дату;
	Б) порівнянням фактичної наявності оборотних коштів із нормативом;
	В) порівнянням фактичної наявності оборотних коштів на певні дати;
	Г) браком власних оборотних коштів;
	Д) надлишком власних оборотних коштів.
21) Показники ефективності використання оборотних коштів – це:	А) фондвіддача;
	Б) фондомісткість;
	В) коефіцієнт обертання;
	Г) коефіцієнт ефективності;
	Д) коефіцієнт завантаження.
22) До яких наслідків призводить прискорення обертання оборотних коштів?	А) до абсолютного їх вивільнення з обороту;
	Б) до відносного їх вивільнення з обороту;
	В) до зростання імобілізації оборотних коштів;
	Г) до збільшення потреби в оборотних коштах;
	Д) до збільшення обсягів позичкового і залученого капіталу.
23) Які напрямки розміщення оборотних коштів можна віднести до високоліквідних активів?	А) Матеріальні оборотні активи;
	Б) цінні папери;
	В) товари відвантажені;
	Г) дебіторська заборгованість;
	Д) гроші на банківських рахунках і в касі підприємства.
24) Які напрямки розміщення оборотних коштів можна віднести до середньоліквідних активів?	А) Товари відвантажені;
	Б) матеріальні оборотні кошти;
	В) дебіторська заборгованість;
	Г) цінні папери;
	Д) гроші на банківських рахунках і в касі підприємства.
25) Які напрямки розміщення оборотних коштів можна віднести до низьколіквідних активів?	А) Дебіторська заборгованість;
	Б) гроші на банківських рахунках і в касі підприємства;
	В) товари відвантажені;

	Г) цінні папери;
	Д) матеріальні оборотні засоби.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств (№283/97–ВР) від 22 травня 1997р.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 «Основні засоби» Затверджено наказом № 92 Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000р.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 8 «Нематеріальні активи»: Затверджено наказом №242 Міністерства фінансів України 18 жовтня 1999 р.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 9 «Об'єднання підприємств»: Затверджено наказом № 163 Міністерства фінансів України від 7 липня 1999 р.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №19 «Фінансові інвестиції» Затверджено наказом № 91 Міністерства фінансів України від 26 квітня 2000 р.

ТЕМА 7. КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

Основні питання:

- 7.1) . Необхідність і сутність кредитування підприємств.
- 7.2) . Банківське кредитування підприємств.
- 7.3) . Види небанківського кредитування підприємств.

Основні поняття і терміни:

Кредит, банківський кредит, комерційний кредит, бланковий кредит, дисконт, акцептний кредит, овальний кредит, факторинг.

7.1 Необхідність і сутність кредитування підприємств

Фірма може одержати «короткі» гроші шляхом одержання комерційного кредиту від продавця товару. Однак постійне отримання комерційного кредиту і збільшення терміну його надання ускладнюються через його неефективність для продавця, або через ненадійність оплати постачання покупцем з низькою кредитоспроможністю. Якщо цей спосіб одержання коштів для фірми недоступний, то вона може отримати банківський кредит.

Кредит – це форма позичкового капіталу в грошовій або товарній формах), що надається на умовах повернення і обумовлює виникнення кредитних відносин між тим, хто надає кредит, і тим, хто його отримує

Кредит – позика у грошовій або товарній формі на умовах повернення у визначений термін зі сплатою відсотків. Кредитні відносини не виникають у процесі виробництва, вони тільки опосередковують цей процес. Головна причина виникнення і розвитку кредитних відносин полягає у необхідності забезпечення процесу відтворення (рис. 7.1)

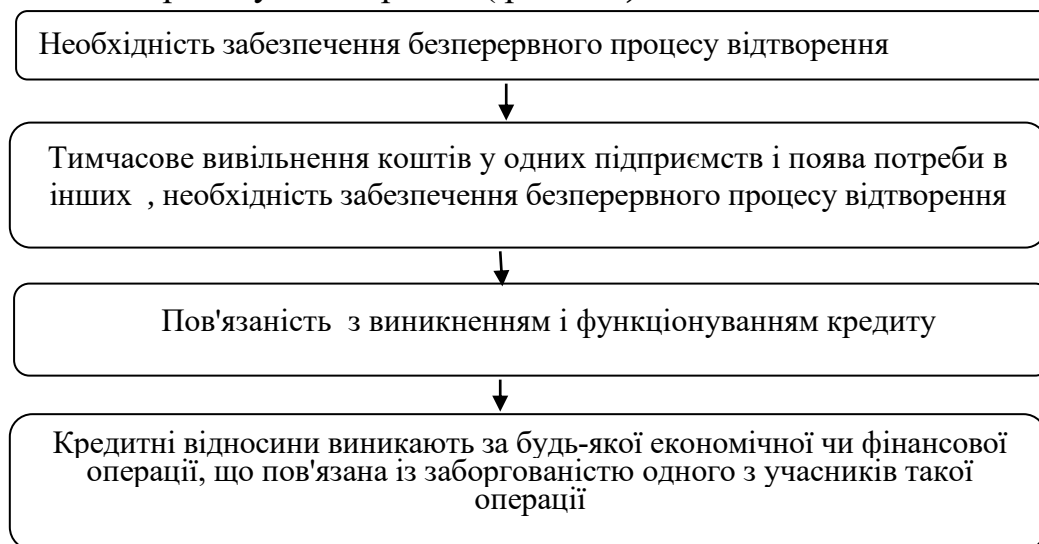

Рисунок 7.1. Причини виникнення кредитних відносин

Кредитування ґрунтується на наступних принципах:

- *терміновість* – кредит надається на певний термін;
- *платність* – за користування кредитом стягується плата у вигляді відсотків;
- *поверненість* – кредит має бути повернений в такій же сумі, у якій був наданий;
- *цільовий характер використання* – кредит може бути використаний тільки з конкретною метою, передбаченою кредитним договором;
- *забезпеченість* – кредитор забезпечує свої інтереси на випадок не-повернення кредиту через неплатоспроможність позичальника

Кредитні відносини характеризуються тим, що їх суб'єктами виступають дві сторони: одна з них у рамках конкретної кредитної угоди називається кредитором, інша – позичальником. *Кредитор* – це суб'єкт кредитних відносин, який надає кошти у тимчасове користування. Джерелом коштів для надання позички можуть бути як власні кошти кредитора, так і позикові. Кредиторами можуть бути підприємства, страхові та інвестиційні компанії, пенсійні та інвестиційні фонди, держави, банки, небанківські фінансово-кредитні установи та ін. Метою

надання кредиту – є одержання прибутку у вигляді позичкового відсотка. *Позичальник* – суб'єкт кредитних відносин, який одержує позичку.

Кредит надається у двох основних формах: банківський (фінансовий) кредит і комерційний (товарний) . Порівняльна характеристика названих форм кредиту наведена в табл. 7.1.

Таблиця 7.1.

Порівняльна характеристика основних форм кредиту

Характеристика	Банківський (фінансовий) кредит	Комерційний (товарний) кредит
Сутність відносин	Надання грошових коштів у тимчасове користування	Надання товарів (робіт, послуг) на умовах відстрочення платежу
Форма, у якій надається кредит	Грошові кошти	Матеріальні цінності, результати робіт, послуг
Особа, яка надає кредит	Банк або небанківська фінансова установа	Будь-який суб'єкт господарської діяльності

Кредит виконує наступні функції (рис.7.2)

Рисунок 7.2. Функції кредиту

Основними об'єктами короткострокового кредитування в обігові кошти є:

- виробничі запаси (сировина, основні й допоміжні матеріали, запасні частини, паливо, інструмент) ;
- незавершене виробництво та напівфабрикати власного виробництва;
- витрати майбутніх періодів (сезонні витрати, витрати на освоєння випуску нових виробів тощо) ;
- готова продукція і товари.

Грошові чи товарно-матеріальні цінності, витрати або виконана робота та надані послуги, щодо яких укладається кредитний договір, є суб'єктом кредиту. Існування кредитних відносин обумовлене рядом факторів, рис. 7.3

Рисунок 7.3. Причини виникнення кредитних відносин

7.2. Банківське кредитування підприємств

Банківський кредит – це основна форма кредиту, за якої банк надає клієнтові у тимчасове використання частину власного, або залученого капіталу на умовах повернення зі сплатою банківського процента.

Банківський кредит класифікують за різними ознаками, рис. 7.2

Рисунок 7.4 – Класифікація банківського кредиту

Строковий кредит – незабезпечений кредит на термін не більш 90 днів, звичайно оформлений у виді простого векселя, підписаного позичальником. У країнах з недостатньо розвитими ринковими відносинами і законодавством замість простого векселя оформляється звичайна *спеціальна кредитна угода* між банком і фірмою.

Контокорентний кредит передбачає ведення банком поточного рахунку клієнта з оплатою розрахункових документів, що надійшли, і зарахуванням виторгу. Якщо коштів клієнта виявляється недостатньо для погашення зобов'язань, банк кредитує його в межах встановленої в кредитному договорі суми, тобто контокорент може мати і дебетове, і кредитове сальдо

Овердрафт – це допущення дебетового залишку на рахунку клієнта. У багатьох країнах клієнтські овердрафти *заборонені* законодавчо (однак вони активно використовуються у Великобританії). Овердрафт розглядається як своєрідна позичка клієнтові, що повинна бути погашена в короткий термін і з процентною ставкою, що перевищує середньо-ринкову.

Онкольний кредит (від англ. *on call* – за вимогою) є різновидом контокоренту і видається, як правило, під заставу товарно-матеріальних цінностей або цінних паперів.

Обліковий (вексельний) кредит надається банком пред'явникові векселів, обліковуючи їх до настання терміну платежу. Векселедержатель одержує від банку зазначену у векселі суму за винятком облікового відсотка, комісійних платежів і інших накладних витрат. Закриття кредиту здійснюється на підставі повідомлення банку про оплату векселя.

Акцептний кредит використовується в основному в зовнішній торгівлі і надається постачальником імпортерів шляхом акцепту банком виставлених

Аваль – поручительство за особу, зобов'язання за векселем, звичайно на лицьовій стороні векселя або алонжі. Банк, що видав таку гарантію (аваліст), відповідає за платіж за векселем у тім же обсязі, що й особа якому він виданий, тобто, несе солідарну відповідальність. Аваліст, що оплатив вексель має право вимагати відшкодування платежу, за яке він дав аваль, а також з осіб, відповідальних перед останнім.

Кредит на фінансовому ринку. Великі добре відомі компанії іноді роблять короткострокові позики за допомогою продажу короткострокових комерційних векселів і інших інструментів фінансового ринку. Короткостроковий комерційний вексель являє собою незабезпечене короткострокове перекладне боргове зобов'язання, що обертається на фінансовому ринку.

Банківські акцепти. Для компаній, що займаються міжнародною торгівлею або збереженням і доставкою визначених, що користуються попитом товарів, прийнятним джерелом фінансування можуть бути банківські акцепти. Американська компанія бажає імпортувати на 100 000 дол. електронних комплектуючих з Японії, дві компанії домовляються про використання 90-денного термінового векселя при оплаті. Американська компанія відкриває у своєму банку акредитив. Це означає, що банк погоджується акцептувати трату, переведену на адресу компанії через японський банк. Японська фірма відвантажує товари й у той же час виписує трату, що є вказівкою американській фірмі оплатити суму постачання в 90-денний термін. Потім трата передається японському банку. Відповідно до попередньої домовленості трата посилається в американський банк і акцептується цим банком. У цей момент вона стає банківським акцептом. По суті, банк приймає на себе відповідальність за оплату, таким чином, змінюючи трасата – американську компанію – собою.

Кредитна лінія – договір між банком і його клієнтом, що представляє собою обіцянку банку надати клієнтові визначену суму грошей до де-якого ліміту протягом визначеного терміну.

Лізинговий кредит – це кредит, який надається в товарній формі лізингодавцем (кредитором) лізингоотримувачеві (позичальнику).

Лізинг – це довготермінова оренда машин, обладнання, спо руд виробничого призначення Згідно з чинним законодавством лі зинг – це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестуван ня власних чи фінансових ресурсів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачеві майна, що є його власністю (або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного про давця) за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів

Практичний блок до теми 7: Кредитування підприємств

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство має можливість негайно погасити високоліквідними оборотними активами (грошовими коштами і поточними фінансовими інвестиціями) . Цей показник є найбільш жорстким критерієм ліквідності підприємства.

Проміжний коефіцієнт покриття (інша назва: уточнений коефіцієнт ліквідності) показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство може

погасити, використавши поряд з високоліквідними активами дебіторську заборгованість. Цей показник характеризує очікувану платоспроможність підприємства на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості за умови своєчасного її погашення.

Загальний коефіцієнт покриття (Інша назва; загальний коефіцієнт ліквідності) – це найбільший узагальнюючий показник платоспроможності, який визначається відношенням усіх оборотних активів підприємства до суми поточних зобов'язань, Характеризує платіжні можливості підприємства на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту всіх обігових коштів, за умови своєчасних розрахунків з дебіторами, реалізації готової продукції та, в разі потреби, оборотних виробничих фондів. Загальний коефіцієнт покриття показує, скільки одиниць оборотних активів припадає на кожну одиницю поточних зобов'язань. Коли він стає меншим за 1,0, структура балансу вважається незадовільною, а підприємство – неплатоспроможним

Таблиця 7.1

Показники оцінки платоспроможності підприємства

№	Показники	Економічний зміст	Нормативне значення
1.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти} + \text{Поточні фінансові інвестиції}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\geq 0,2$
2.	Проміжний коефіцієнт покриття	$\frac{\text{Грошові кошти} + \text{Поточні фінансові інвестиції} + \text{Поточна дебіторська заборгованість}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\geq 0,7$
3.	Загальний коефіцієнт покриття	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	$\geq 2,0$

На основі прогнозу прибутку та прогнозу руху грошових потоків підприємства розраховується коефіцієнт обслуговування боргу:

$$Кб = (П - Пп. + Ав + Вк) / Зз, \quad (7.1)$$

де $Кб$ – коефіцієнт обслуговування боргу;

$П$ – прибуток;

$Пп$ – податок на прибуток;

$Ав$ – амортизаційні відрахування;

$Вк$ – відсотки за кредит за всіма позиками підприємства;

$Зз$ – загальна заборгованість підприємства з урахуванням кредиту ЄБРР.

При розрахунку суми простого проценту в процесі нарощення вартості (компаундинга) використовується наступна формула:

$$I=P*n*x*i, \quad (7.2)$$

де I – сума проценту за обумовлений період часу в цілому;

P – первісна сума (вартість) грошових коштів;

n – кількість інтервалів, по яким здійснюється розрахунок процентних платежів, в загальному обумовленому періоді часу;

i – процентна ставка, що використовується, виражена десятковим дробом.

Майбутня вартість вкладу (S) з врахуванням нарахованої суми проценту визначається по формулі:

$$S=P+I=P*(1+ni) \quad (7.3)$$

При розрахунку суми простого проценту в процесі дисконтування вартості (тобто суми дисконту) використовується наступна формула:

$$D=S-(Sx(1/1+ni)) , \quad (7.4)$$

де D – сума дисконту (розрахована по простим процентам) за обумовлений період часу в цілому;

S – вартість грошових коштів;

n – кількість інтервалів, по яким здійснюється розрахунок процентних платежів, загальному обумовленому періоді часу;

i – дисконтна ставка, що використовується, виражена десятковим дробом

Теперішня вартість грошових коштів (P) з урахуванням розрахункової суми дисконту визначається за наступними формулами:

$$P=S-D=S*(1/1+ni) \quad (7.5)$$

При розрахунку майбутньої суми вкладу (вартості грошових коштів) в процесі його нарощення по **складним процентам** використовується наступна формула:

$$Sc=P*(1+i)^n \quad (7.6)$$

де Sc – майбутня вартість вкладу (грошових коштів) при його нарощенні по складним процентам;

P – первісна сума вкладу;

i – процентна ставка, що використовується, виражена десятковим дробом;

n – кількість інтервалів, по яким здійснюється кожен процентний платіж, в загальному обумовленому періоді часу.

Сума проценту (Ic) в цьому випадку визначається по формулі:

$$Ic=Sc-P \quad (7.7)$$

При розрахунку теперішньої вартості грошових коштів [в процесі дисконтування по складним процентам використовується наступна формула:

$$Pc = S / (1 + i)^n \quad (7.8)$$

де Pc – первісна сума вкладу;

S – майбутня вартість вкладу при його нарощенні, обумовлена умовами інвестування;

i – дисконтна ставка, що використовується, виражена десятковим дробом;

n – кількість інтервалів, по яким здійснюється кожний процентний платіж, в загальному обумовленому періоді часу.

Сума дисконту (Dc) в цьому випадку визначається по формулі:

$$Dc = S - Pc \quad (7.9)$$

Правилами "Про порядок проведення банками операцій з векселями" встановлена наступна послідовність розрахунків використання позик виданих під заставу векселів, яку представлено в таблиці 7.2.

Таблиця 7.2

Послідовність розрахунків використання позик виданих під заставу векселів

№	Показники	Розрахунок
1.	Встановлене банком співвідношення заборгованості до забезпечення (загальної суми векселів, що прийняті під заставу)	
	Встановлений ліміт заборгованості по позиках під заставу векселів	
3.	Загальна сум векселів, що прийняті під заставу (сума забезпечення)	
4	Сума заборгованості за позикою	
5.	Фактичне співвідношення заборгованості до забезпечення	(п.4: п.3) x100
6.	Можлива заборгованість за позикою, виходячи з фактичного забезпечення і прийнятого співвідношення заборгованості до забезпечення	(п.3 x п 1) /100
7	Вільний ліміт кредитування	п.2-п.4
8.	Можлива додаткова позика однак не більше суми в п.7	п.6- п.4 або (П.1 - п.5) x п.3 /100

Підприємство сплачує банку дисконт, що розраховується за формулою:

$$C = K * T * П / 365 * 100, \quad (7.10)$$

де C – сума дисконту;

K – номінальна сума векселя;

T – строк (у днях) від дня обліку до дня платежу;

P – ставка, за якого обліковується вексель.

ЗАВДАННЯ 7.1

Номінальна вартість векселя – 350 тис. грн. Банк викупляє в підприємства вексель за 90 днів до його погашення за ставкою 10 % річних.

Визначити номінальну вартість векселя за мінусом дисконту, що виплачує банк підприємству. Назвати документи, які підприємство подає в банк для підписання договору про облік векселів.

Розв'язання:

- 1) Розрахуємо дисконт, який підприємство сплачує банку:
 $350 \times 90 \times 10 \% : 365 \cdot 100 \% = 8,650$ (тис. грн) .
- 2) Банк виплатить підприємству номінальну вартість векселя за мінусом дисконту: $350 - 8,650 = 341,350$ (тис. грн) .
- 3) Для укладення договору про облік векселів підприємство подає банку такі документи:
 - заяву;
 - оригінал векселя, що пропонується для дисконтування;
 - дві ксерокопії векселя;
 - копії засновницьких документів фірми – власника векселя;
 - баланс і звіт про фінансові результати за останній звітний період;
 - довідку про операції за основним поточним рахунком;
 - документ, що підтверджує товарний характер векселя.

ЗАВДАННЯ 7.2

Визначити можливість надання кредиту фірмі на закупівлю сировини і матеріалів за даними балансу:

- Грошові кошти 70 тис. грн
- Вимоги, які легко реалізуються 140,5 тис. грн
- Елементи нормованих оборотних коштів, які легко реалізуються 54 тис. грн
- Кредити та інші позикові кошти 123 тис. грн
- Розрахункові та інші пасиви 34,5 тис. Грн

Розв'язання:

- 1) Ліквідні кошти для розрахунку коефіцієнта покриття:
 $70 + 140,5 + 54 = 264,5$ (тис. грн) .
- 2) Ліквідні кошти для розрахунку коефіцієнта ліквідності
 $: 70 + 140,5 = 210,5$ (тис. грн) .
- 3) Зобов'язання, що підлягають погашенню: $123 + 34,5 = 157,5$ (тис. грн) .
- 4) Коефіцієнт покриття балансу: $264,5 : 157,5 = 1,68$
 (норма 2) .
- 5) Коефіцієнт ліквідності:
 $210,5 / 157,5 = 1,3$ (при нормі не менше 0,5) . Коефіцієнт ліквідності балансу хороший, отже є можливість надання фірмі кредиту на закупівлю сировини і матеріалів.

ЗАВДАННЯ 7.3

Визначити основні показники ліквідності та платоспроможності (коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт термінової ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт платоспроможності) підприємства за даними таблиці:

№	Показники	На кінець року
1	Оборотні активи, в тому числі:	4750
	• грошові кошти та їх еквіваленти	1532
	• розрахунки з дебіторами	2100
2	Залучені кошти, в тому числі:	2460
	• довгострокові кредити	800
	• короткострокові кредити	380
	• розрахунки з кредиторами	1280
3	Власний капітал	3100

Розв'язання:

- 1) Коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{з.л}$) : $4750 / (380 + 1280) = 2,8$.
- 2) Коефіцієнт термінової ліквідності ($K_{т.л}$) : $(1532 + 2100) / (380 + 1280) = 2,2$.
- 3) Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$) : $1532 / 1660 = 0,9$.
- 4) Коефіцієнт платоспроможності ($K_{пл}$) : $3100 / 2460 = 1,3$.

Приклади і завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 7.4

Визначити суму додаткової суди або суми, що належать до повернення.

Вихідні дані:

Підприємство планує заборгованість по кредиту банку 15000 грн., фактично отримано кредитів на 1.04. –14000 грн., зверх нормативні оплачені залишки оборотних засобів– 14200 грн.

ЗАВДАННЯ 7.5

Визначити:

1. Яку суму підприємство "Промінь" позичало у підприємства "Корн"?
2. Яку суму повинно підприємство "Міраж" сплатити за вексель, якщо вкладені ним гроші повинні дати прибуток 12% річних.
3. Прибуток підприємства "Міраж" в грошовому виразі. Вихідні дані:
Підприємство "Промінь" взяло в борг у підприємства "Корн" деяку суму під 10% річних. Воно дало підприємству "Корн" 6-місячний вексель із завершеною вартістю 15000 грн.
Вексель підприємства "Корн" продали за 2 місяці до терміну завершення оцінки підприємству "Міраж".

ЗАВДАННЯ 7.6

Визначити:

- 1) Суму збільшення кредитної заборгованості за рік? Суму зменшення кредитної заборгованості за рік?
- 2) Середньорічну суму кредитної заборгованості? Суму квартальної заборгованості з врахуванням повернення позик.

Вихідні дані:

Господарство планує потребу в кредитах банку:

На 1.01.0X 2000 грн.
На 1.04.0X 3000 грн.
На 1.07.0X 6000 грн.
На 1.10.0X 2000 грн.
На 1.01 XX 1500 грн.

За попередні три роки заборгованість по кредитах склала 5000 грн., а середнє повернення кредитів 4800 грн.

ЗАВДАННЯ 7.6

Зробити розрахунок використання позик виданих під заставу векселів.

Вихідні дані:

1.	Встановлене банком співвідношення заборгованості до забезпечення (загальної суми векселів, що прийняті під заставу)	70%
2.	Встановлений ліміт заборгованості по позиках під заставу векселів	132 тис. грн.
3.	Загальна сума векселів, що прийняті під заставу (сума забезпечення)	73 тис.грн
4.	Сума заборгованості за позикою	45 тис. грн.
5.	Фактичне співвідношення заборгованості до забезпечення	

6.	Можлива заборгованість за позиною, виходячи з фактичного забезпечення і прийнятого співвідношення заборгованості до забезпечення	
7.	Вільний ліміт кредитування	
8.	Можлива додаткова позика однак не більше суми в п.7	

ЗАВДАННЯ 7.8

Скласти графік лізингових платежів і визначити загальну суму витрат лізингоотримувача за цим договором.

Вихідні дані:

ВАТ лізингова компанія "Украгромашінвест" передає в фінансовий лізинг приватній фірмі "Аскон" плуг ПП-8-35 вартістю 13350 грн. Строком на 3 роки. Перший лізинговий платіж в розмірі 20% від вартості об'єкта лізингу повинен бути здійсненним на протязі 10 банківських днів з моменту підписання лізингового договору. Послідуючі платежі здійснюються щоквартально до 20 числа останнього місяця кожного кварталу. Лізинговий процент складає 3% від залишкової вартості обладнання.

ЗАВДАННЯ 7.9

Відповісти на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно) відповіді: Так – «+», Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. Основними джерелами запозичення позик банку є банківський кредит.
2. Найбільш розповсюдженими формами банківського кредиту є: бланковий кредит; контокорентний кредит; відкриття кредитної лінії; ломбардний кредит; іпотечний кредит; інші форми кредиту (фінансовий лізинг, авальний кредит) .
3. Бланковий кредит надається комерційним банком, який здійснює розрахунково-касове обслуговування підприємства.
4. Короткостроковий кредит надається на тимчасові потреби терміном до трьох років.
5. Контокорентний кредит банк відкриває підприємству з метою обліку на ньому як кредитних, так і розрахункових операцій.
6. Відкриття кредитної лінії являє собою згоду між підприємством і банком про використання протягом визначеного терміну і на визначених умовах кредитів, сума ліміту якого заздалегідь обговорюється.
7. Особливістю даної форми кредиту є те, що вона не може бути анульована банком у випадку покращення фінансового стану підприємства.

8. Ломбардний кредит може бути отриманий підприємством під заставу високоліквідних активів.

9. Метою використання кредиту є: визначення співвідношення різних форм банківського кредиту, що видається підприємству на короткостроковій і довгостроковій основі, та визначеній потребі його в короткостроковому залученні капіталу; вивчення та оцінка комерційних банків, потенціальних кредиторів; спів- ставлення умов можливого одержання різних форм банківського кредиту, тобто співставлення ставки відсотків за кредит, умов виплати суми відсотку та суми заборгованості.

10. Комерційний кредит – це форма авансу покупця, який повністю перераховує визначену суму готівкових коштів після отримання товарно-матеріальних цінностей.

Тести до теми 7: Кредитування підприємств

1) На які цілі видаються довгострокові кредити банків?	А) На виробничу діяльність;
	Б) на формування оборотних коштів;
	В) на субсидії;
	Г) на технічне переоснащення підприємства;
	Д) на страхування підприємства.
2) Як називається кредит, що видається під заставу нерухомого майна?	А) Комерційний кредит;
	Б) лізинговий кредит;
	В) іпотечний кредит;
	Г) бланковий кредит;
	Д) короткостроковий кредит.
3) На які цілі видаються короткострокові кредити банків?	А) На технічне переоснащення виробництва;
	Б) на модернізацію виробництва;
	В) на виробничу діяльність;
	Г) на реконструкцію виробництва;
	Д) на фінансове оздоровлення підприємства.
4) Назвіть загальноекономічні причини виникнення кредитних відносин:	А) товарне виробництво;
	Б) сезонний характер окремих виробництв;
	В) рух вартості у сфері товарного обміну;
	Г) функціонування підприємств на засадах комерційного розрахунку;
	Д) наявність вільних коштів у кредитних установах.
5) До об'єктивних факторів індивідуального кругообігу коштів підприємства належать:	А) галузь, що в ній працює підприємство;
	Б) рівень організації виробництва;
	В) характер виробничого процесу;
	Г) стан розвитку споживчого ринку;
	Д) взаємовідносини з іншими підприємствами.
6) Що переходить до позичальника в тимчасове	А) Споживна вартість грошей або предметів без зміни їх власника;

<i>користування за кредитним договором?</i>	Б) споживна вартість кредиту з наступним поверненням;
	В) грошова вартість на умовах повернення;
	Г) усі відповіді правильні;
	Д) усі відповіді не правильні.
<i>7) Період користування кредитом визначає:</i>	А) комерційний банк;
	Б) підприємство;
	В) Національний банк;
	Г) державні організації;
	Д) комерційний банк разом з підприємством.
<i>8) Види кредиту, що оформляються векселем:</i>	А) державний;
	Б) комерційний;
	В) банківський;
	Г) споживчий;
	Д) ломбардний.
<i>9) Контроль за цільовим використанням кредиту здійснюється:</i>	А) Національним банком;
	Б) комерційними банками;
	В) підприємствами;
	Г) контрольно-ревізійними управліннями;
	Д) аудиторськими фірмами.
<i>10) Комерційним кредитом називається:</i>	А) будь-який кредит;
	Б) банківський кредит, наданий комерційним підприємствам;
	В) кредит, наданий будь-яким підприємствам для проведення торговельних операцій;
	Г) кредит продавця покупцю у вигляді відстрочки платежу;
	Д) кредит під заставу нерухомого майна.
<i>11) Комерційний кредит – це економічні відносини, які виникають між:</i>	А) підприємствами;
	Б) комерційними банками;
	В) комерційними банками й підприємствами;
	Г) державою та комерційними банками;
	Д) державою та підприємствами.
<i>12) Консорціумний кредит – це:</i>	А) кредит, що надається великим об'єднанням підприємств для здійснення господарської діяльності;
	Б) кредит, що надається об'єднанням банків суб'єктам господарської діяльності;
	В) кредит, що надається банком суб'єкту господарювання за умови, що вони обидва є членами того самого об'єднання (консорціуму) ;
	Г) усі відповіді правильні;
	Д) усі відповіді не правильні.
<i>13) Хто встановлює розміри відсоткових ставок за видачі кредиту комерційними банками?</i>	А) Верховна Рада України;
	Б) Національний банк України;
	В) комерційні банки самостійно;
	Г) позичальники, виходячи зі своїх інтересів;

	Д) комерційні банки разом із позичальниками.
14) Кредитна лінія – це:	А) угода, за якою банк зобов'язується надати позичальнику кредити на раніше узгоджену суму протягом певного періоду;
	Б) обстоювання своїх інтересів комерційним банком при видачі кредитів позичальникам;
	В) межа, яка встановлює максимальні й мінімальні розміри та терміни видачі кредиту одному позичальнику;
	Г) ліміти видачі кредитів;
	Д) всі відповіді не правильні.
15) Для отримання кредитів у іноземного кредитора у вільно конвертованій валюті підприємство має	А) отримати відповідний дозвіл Національного банку;
	Б) самостійно вирішити це питання;
	В) отримати дозвіл місцевих органів влади;
	Г) отримати дозвіл керівної організації;
	Д) придбати відповідну ліцензію.
16) Лізинговий кредит – це:	А) надання суб'єктами господарювання взаємного кредиту у вигляді відстрочки платежу за продані товари й надані послуги;
	Б) надання суб'єктами господарювання взаємної відстрочки платежів за товарно-матеріальні цінності;
	В) взаємна передача суб'єктами господарювання матеріальних цінностей на умовах оренди;
	Г) надання банком кредиту на умовах відстрочки платежу;
	Д) всі відповіді не правильні.
17) Погашення кредиту частинами, що зменшуються, називається:	А) достроковим погашенням;
	Б) одночасним погашенням;
	В) погашенням із розстрочкою платежу;
	Г) регресивним погашенням;
	Д) прогресивним погашенням.
18) Кредитні кошти ЄБРР спрямовані на:	А) придбання нового вітчизняного та імпортного обладнання;
	Б) придбання імпортової продукції з метою дальшого її використання у процесі виробництва;
	В) придбання цінних паперів діючих підприємств і нерухомості;
	Г) реконструкцію народногосподарського комплексу;
	Д) надання споживчого кредиту.
19) Організація роботи з обслуговування бюджетних кредитів, їх обліку і проведення розрахунків з позичальниками покладається на:	А) Національний банк;
	Б) уповноважені комерційні банки;
	В) Міністерство фінансів;
	Г) Кабінет Міністрів.
20) Що таке кредитоспроможність?	А) Здатність позичальника в повному обсязі і в узгоджений строк розрахуватися за борговими зобов'язаннями;

	Б) здатність кредитора в повному обсязі в узгоджений строк надати кредит позичальнику;
	В) здатність кредитора в повному обсязі погасити свої зобов'язання перед клієнтами;
	Г) правильної відповіді немає.
21) З якого моменту повинні нараховуватися відсотки за користування кредитом?	А) з моменту підписання кредитної угоди;
	Б) з моменту надходження кредиту на рахунок позичальника;
	В) з моменту погашення першої частини кредиту позичальника;
	Г) з моменту отримання доходу за рахунок кредиту.
22) На які цілі забороняється видача кредитів?	А) На покриття поточних витрат підприємства;
	Б) на покриття збитків господарської діяльності;
	В) на придбання об'єктів приватизації;
	Г) на придбання цінних паперів.
23) Непряме кредитування – це:	А) надання кредиту небанківським установам;
	Б) надання кредиту позичальникам через посередників;
	В) надання кредиту кредиторам на вимогу позичальника в міру потреби у ньому;
	Г) надання кредиту у вигляді матеріальних цінностей.

Контрольні запитання і завдання

1. Розкрийте поняття індивідуального кругообігу коштів підприємства, фактори, які на нього впливають.
2. Розкрийте класифікацію кредитів, що надаються підприємствам.
3. Назвіть та охарактеризуйте види банківського кредиту.
4. Назвіть та охарактеризуйте види небанківського кредиту.
5. Розкрийте механізм отримання та порядок погашення кредиту.
6. Охарактеризуйте основні показники кредитоспроможності підприємства.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 20.09.2006 р. (№ 2740-111).
2. Закон України «Про лізинг» від 16 грудня 1997р. (№ 723/97-ВР).
3. Закон України «Про Національний банк України» від 10.01.2007 р. (№2922-111).
4. Закон України «Про обіг векселів в Україні» від 5 квітня 2006 р. (№2374-111)

ТЕМА 8 ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Основні питання:

- 8.1. *Склад і структура основних фондів підприємства.*
- 8.2. *Знос і амортизація основних фондів.*
- 8.3. *Показники стану й ефективності використання основних виробничих фондів.*
- 8.4. *Сутність і склад капітальних вкладень.*
- 8.5. *Джерела фінансування капітальних вкладень.*
- 8.6. *Ремонт основних фондів і його фінансове забезпечення.*

Основні поняття і терміни:

Капітал підприємства — характеризує загальну вартість (у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах) , інвестованих у формування його активів.

Оборотний капітал — частина капіталу підприємства, що інвестована в його оборотні активи (грошові кошти і їхні еквіваленти, інші активи, призначені для реалізації або споживання в плинні періоду, що не перевищує один рік) .

Основний капітал — частина капіталу, що інвестований в усі види його необоротних активів.

Необоротні активи — це активи підприємства, термін експлуатації, або погашення яких перевищує один рік (365 днів) . До них відносять: основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, капітальні інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, інші необоротні активи.

8.1. Склад і структура основних фондів підприємства.

Підвищення ефективності використання основних фондів підприємств є одним з основних питань у період переходу до ринкових відносин. Від вирішення цієї проблеми залежить фінансовий стан підприємства, конкурентоспроможність його продукції на ринку.

Основні фонди — це частина засобів виробництва, які беруть участь у процесі виробництва за період більше 1 року, зберігаючи при цьому матеріальну форму і властивості, а також переносять свою вартість на готову продукцію частинами у вигляді амортизаційних відрахувань.

Співвідношення окремих груп основних фондів (ОФ) становить їх структуру (рис. 8.1).

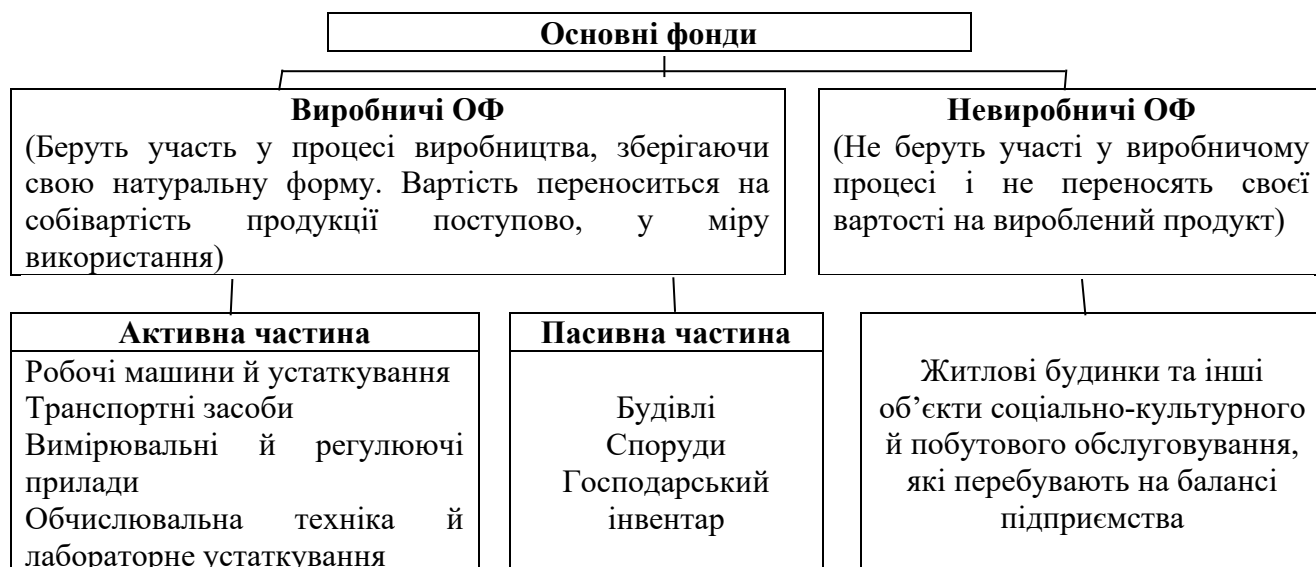

Рис. 8.1. Склад основних фондів підприємства

Поліпшення структури основних виробничих фондів, насамперед підвищення частки активної їх частини, сприяє зростанню виробництва, зниженню собівартості продукції, збільшенню грошових нагромаджень підприємства.

З 1 липня 2000 р. відповідно до Програми реформування системи бухгалтерського обліку в Україні запроваджено Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92.

До основних засобів згідно П(С)БО 7 належать матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

- Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів переглядається у разі зміни очікуваних економічних вигод від його використання.

У різних галузях економіки структура основних засобів значно відрізняється, оскільки вона відображає технічну структуру, особливості технології, спеціалізації та організації виробництва в цих галузях.

З тієї причини, що основні засоби функціонують протягом тривалого часу і частинами переносять свою вартість на вартість продукції (робіт, послуг), зберігаючи при цьому свою майнову вартість, вони мають кілька видів грошової оцінки.

У П(С)БО 7 визначено такі види оцінки основних засобів.

Придбані або створені основні засоби зараховуються на баланс підприємства за *первісною вартістю*.

Первісна вартість (Пв) – це історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або за справедливою вартістю інших активів,

сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів.

Слід зазначити, що ця вартість є пріоритетною грошовою оцінкою необоротних активів. Вона формується з таких витрат:

- сум, що сплачують постачальникам активів за виконання будівельномонтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційних зборів, державного мита та аналогічних платежів, що здійснюються з придбанням прав на об'єкт основних засобів;
- сум ввізного мита;
- сум непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів;
- витрат зі страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрат на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- інших витрат.

Збільшення первісної вартості основних засобів здійснюється за наявності витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єктів основних засобів, зменшення – за умови їхньої часткової ліквідації.

Справедлива вартість (Св) – це сума, за якою здійснюють обмін активу або оплачують зобов'язання в результаті операції між зацікавленими та незалежними сторонами. Залежно від виду основних засобів є кілька способів визначення справедливої вартості конкретного об'єкта.

Зазначимо, що в Національних стандартах бухгалтерського обліку не передбачено ні поняття «ринкова вартість» основних засобів, ні шляхів її визначення.

Згідно з міжнародними стандартами справедлива вартість землі та будинків є їхньої ринкової вартістю. Посилаючись на п. 31 П(С)БО 16, можна визначити, що **ринкова (справедлива) вартість об'єкта ОЗ** – це можлива ціна реалізації, встановлена після проведення його оцінки.

Переоцінена вартість (Пер.в.) — вартість основних засобів після проведення їх переоцінки.

Вартість, що амортизується, (Ав) — представляє собою первісну або переоцінену вартість об'єкта основних засобів за вирахуванням ліквідаційної вартості.

Ліквідаційна вартість (Лв)— визначається як сума коштів або вартість інших активів, які підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) основних засобів по закінченні передбаченого періоду використання за вирахуванням очікуваних витрат на ліквідацію (продаж) цього об'єкта.

Залишкова (балансова) вартість (Зв) основного засобу визначається як різниця між первісною вартістю та сумою нарахованого зносу (амортизації).

Відтворення ОВФ — це процес безперервного їх поновлення. Розрізняють такі види відтворення:

- **просте відтворення**, при якому відбувається створення ОВФ у

попередніх обсягах та з однаковою якістю. Джерелом фінансування є нарахована сума амортизації;

- **розширене відтворення**, при якому здійснюється кількісне і якісне зростання ОВФ. Джерелом фінансування є використання частини створеного додаткового продукту.

8.2. Знос і амортизація основних фондів

У процесі виробництва основні фонди зношуються фізично і старіють морально.

Розрізняють два види зносу **ОФ**:

- фізичний знос — це поступова втрата **ОФ** споживної вартості у процесі експлуатації. Розрізняють повний і частковий знос **ОФ**. Повний знос передбачає повну заміну зношених **ОФ** через нове будівництво або придбання нових **ОФ**; частковий знос компенсується здійсненням капітального ремонту **ОФ**;

- моральний знос — це знос **ОФ** внаслідок створення нових, більш прогресивних і економічно ефективних машин та устаткування.

Сума нарахованого зносу характеризує стан **ОФ**, за її допомогою можна визначити залишкову вартість **ОФ**:

$$ЗВ = [В (100-I)] : 100, \quad (8.1)$$

де $ЗВ$ — залишкова вартість **ОВФ**;

$В$ — відновлювальна (первісна) вартість **ОВФ**;

I — ступінь зносу **ОВФ** (%).

Сума нарахованої амортизації береться за вартість фізичного зносу.

Амортизація — це процес поступового перенесення вартості **ОФ** і нематеріальних активів з урахуванням витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення згідно з нормами амортизаційних відрахувань, установленими законодавчими актами. Амортизаційні відрахування включаються до складу валових витрат виробництва й обігу, що беруться для обчислення оподатковуваного прибутку.

Згідно з П(С)БО 7 амортизація — це систематичний розподіл амортизаційної вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).

Амортизація об'єкта основних засобів нараховується, виходячи з нового строку корисного використання, починаючи з місяця, наступного за місяцем зміни строку корисного використання.

Амортизація основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) нараховується із застосуванням таких методів.

Алгоритм розрахунку амортизаційних відрахувань за цими методами подано в табл. 8.2.

Таблиця 8.2

Методи амортизації основних засобів у бухгалтерському обліку

Методи амортизації основних засобів	Алгоритм розрахунку суми амортизаційних відрахувань
1	2
Прямолінійний - за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів	$A_v = (P_v - L_v) / n,$ де P_v – первісна вартість основних засобів; L_v – ліквідаційна вартість основних засобів; n – очікуваний термін експлуатації основних засобів.
Метод зменшення залишкової вартості (прискорений) - , за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість.	$A_v = Z_v \times P_n,$ де Z_v – первісна вартість об'єкта на дату нарахування амортизації або залишкова вартість об'єкта на початок звітного року експлуатації; P_n – річна норма амортизації, яку визначають за формулою: $P_n = [1 - \sqrt[n]{L_v / P_v}] \times 100\%,$ де L_v – ліквідаційна вартість основних засобів; P_v – первісна вартість основних засобів; n – кількість років корисного використання основних засобів.
Метод прискореного зменшення залишкової вартості (прискорений) - за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється виходячи зі строку корисного використання об'єкта, і подвоюється.	$A_v = Z_v \times P_n,$ де Z_v – первісна вартість об'єкта на дату нарахування амортизації або залишкова вартість об'єкта на початок звітного року експлуатації; P_n – річна норма амортизації, яку визначають за формулою: $P_n \% = (100\% / n) \times 2,$ де n – очікуваний термін експлуатації основних засобів.
Кумулятивний метод (прискорений) - за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця очікуваного строку використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання. Перевага цього методу полягає в тому, що вже на початку експлуатації списується більша частина вартості основних засобів, у подальшому темп списання уповільнюється, що забезпечує зменшення собівартості продукції.	$A_v = (P_v - L_v) \times K_k,$ де P_v – первісна вартість основних засобів; L_v – ліквідаційна вартість основних засобів; K_k – кумулятивний коефіцієнт дорівнює: $K_k = (\text{кількість років, що залишились до кінця терміну використання об'єкта}) / (\text{суму порядкових номерів років його корисного використання}).$
Виробничий метод - за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації розраховується діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) із використанням об'єкта основних засобів.	$A_v = V_{np} \times B_c,$ де V_{np} – обсяг продукції, вироблений у поточному місяці; B_c – виробнича ставка, яку розраховують за формулою: $B_c = (P_v - L_v) / V_z,$ де $(P_v - L_v)$ – амортизаційна вартість; V_z – загальний обсяг продукції, який підприємство планує виробити.

8.3. Показники стану й ефективності використання основних виробничих фондів.

Для забезпечення відтворення основних виробничих фондів важливе значення має вивчення їхнього стану та використання. Стан і використання основних виробничих фондів є важливим фактором підвищення ефективної діяльності підприємства. Показники стану й ефективності використання основних фондів можна об'єднати в три групи, які характеризують:

- 1) забезпечення підприємства основними фондами;
- 2) стан основних фондів;
- 3) ефективність використання основних фондів (таблиця 8.2).

Таблиця 8.2.

Показники стану та ефективності використання основних фондів підприємства

Показник	Формула	Характеристика
Показники, які характеризують забезпеченість підприємства основними фондами		
1. Фондомісткість	$\frac{\Phi_{cp}}{Bn}$	Визначає вартість ОФ на одну гривню виробленої продукції і характеризує забезпеченість підприємства ОФ. Порівнян. мети фондоємності та об'ємності
2. Фондоозброєність	$\frac{\Phi_{cp}}{q}$	Показує величину ОФ на одного працівника. Збільшення рівня фондоозброєння є позитивним
3. Коефіцієнт реальної вартості ОФ	$\frac{\Phi_3}{M}$	Відображає частку залишкової вартості ОФ у загальній вартості майна підприємства. Критичний розмір (0,2—0,3)
Показники, які характеризують стан ОФ підприємства		
4. Коефіцієнт зносу ОФ	$\frac{3o}{\Phi_k}$	Показує ступінь зносу ОФ. Характеризує частку вартості ОФ, що її списано на витрати виробництва
5. Коефіцієнт придатності ОФ	$1 - K_3$	Відображає частину ОФ, придатну для експлуатації
6. Коефіцієнт оновлення ОФ	$\frac{\Phi_{в.в.}}{\Phi_k}$	Показує частку введених нових ОФ у загальній вартості ОФ
7. Коефіцієнт вибуття ОФ	$\frac{\Phi_{виб}}{\Phi_n}$	Характеризує інтенсивність вибуття ОФ
8. Коефіцієнт приросту	$\frac{\Phi_{в.в.} - \Phi_{виб}}{\Phi_k}$	Показує ступінь збільшення ОФ у звітному періоді проти минулого року
Показники, які характеризують ефективність використання ОФ		
9. Фондовіддача	$\frac{B_n}{\Phi_k}$	Характеризує ефективність використання ОФ. Відображає суму виробленої продукції на 1 грн ОФ
10. Рентабельність ОФ	$\frac{Пб * 100\%}{\Phi_k}$	Визначає ступінь використання ОФ

Φ_{cp} - середньорічна вартість ОФ;

Φ_k - балансова вартість ОФ на кінець періоду;

Φ_n - балансова вартість ОФ на початок періоду;

Bn - вартість виробленої продукції;

Φ_3 - залишкова вартість ОФ;

M - вартість майна підприємства;

$3o$ - сума зносу ОФ;

$Ч$ - чисельність працівників;

$\Phi_{в.в.}$ - вартість введених ОФ;

$\Phi_{виб}$ - вартість виведених ОФ;

K_3 - коефіцієнт зносу ОФ;

$Пб$ - балансовий прибуток підприємства

8.4. Сутність і склад капітальних вкладень

Капітальні вкладення — це витрати на створення нових, реконструкцію і технічне переозброєння діючих ОФ. За допомогою капітальних вкладень здійснюється як просте, так і розширене відтворення ОФ.

Для визначення розміру капітальних вкладень на підприємстві складається бюджет капітальних витрат, тобто обчислення запланованих витрат на капітальні вкладення:

- первісна вартість всіх ОФ на початок планового періоду;
- наявність невикористаних амортизаційних відрахувань на початок планового періоду;
- сума амортизаційних відрахувань, яку буде нараховано протягом планового періоду;
- приблизний підрахунок вартості устаткування, яке підлягає заміні або продажу протягом планового періоду;
- приблизну суму амортизаційних відрахувань на придбані ОФ протягом планового періоду;
- вартість ОФ та суму амортизаційних відрахувань, яка буде в підприємства на кінець планового періоду.

На підставі бюджету капітальних витрат приймають рішення щодо здійснення капітальних вкладень.

При складанні бюджету капітальних вкладень треба враховувати їхню структуру. Розрізняють технологічну і відтворювальну структуру капітальних вкладень.

Підвищення частки у *технологічній структурі* витрат на придбання активної частини ОВФ сприяє підвищенню ефективності виробництва.

Відтворювальна структура капітальних вкладень включає: витрати на нове будівництво, технічне переозброєння та реконструкцію діючих підприємств; розширення діючих підприємств.

До *нового будівництва* належить будівництво підприємств, споруд, будівель на нових будівельних площах за затвердженим проектом.

Розширення діючих підприємств передбачає витрати на будівництво і розширення існуючих основних цехів, допоміжних і обслуговуючих виробництв і комунікацій на території підприємства і прилеглих до нього площ.

Під *реконструкцією діючого підприємства* розуміють повне або часткове переобладнання виробництва без будівництва нових і розширених діючих цехів основного виробничого призначення.

Технічне переозброєння діючого підприємства включає виконання відповідно до затвердженого плану комплексу заходів із підвищення сучасних вимог щодо технічного рівня окремих ділянок виробництва, агрегатів, устаткування шляхом впровадження нової техніки і технології, механізації та автоматизації виробничих процесів, модернізації тощо.

Реконструкція і технічне переозброєння діючих підприємств дають змогу збільшити обсяг виробництва, покращити якість продукції та інші техніко-економічні показники з меншими витратами, ніж при будівництві нових підприємств. При цьому строки будівництва скорочуються в 1,5—2 рази.

Відтворювальна структура капітальних вкладень оцінюється як прогресивна, коли в її складі збільшується частка витрат на технічне переозброєння та реконструкцію діючих підприємств.

8.5. Джерела фінансування капітальних вкладень

За ринкових відносин важливе значення має вибір оптимальної структури джерел фінансування капітальних вкладень (рис. 8.3). Фінансування капітальних вкладень здійснюється за рахунок власних і залучених коштів.

Структура джерел фінансування капітальних вкладень підприємства залежить від багатьох факторів, зокрема:

- оподаткування доходів підприємства;
- темпів зростання реалізації товарної продукції і її стабільності;
- структури активів підприємства;
- стану ринку капіталу;
- відсоткової політики комерційних банків;
- рівня управління фінансовими ресурсами підприємства;
- суті стратегічних цільових фінансових рішень підприємства.

Порядок фінансування капітальних вкладень залежить від способу проведення капітальних робіт (якщо мова йде про будівництво).

Підрядний спосіб будівництва. Підрядна організація добирає потрібне устаткування, замовляє його, монтує, виконує будівельні роботи і здає об'єкт. Замовник надає проектну документацію, купує і доставляє на будову устаткування, конструкції та деталі.

Відповідальність за об'єкт будівництва покладається на генерального підрядника, який виконує основні будівельні роботи, а для проведення спеціальних робіт (електромонтажних, санітарно-технічних) залучає за окремим договором спеціалізовані підрядні організації.

Підприємство-замовник і підрядник укладають договір на будівництво із зазначенням форми розрахунків, договірної вартості будівництва, об'єктів будівництва із вказівкою на наявність проекту й кошторису для кожного об'єкта, джерел фінансування будівництва, обсягів незавершеного будівництва, які є на день укладення договору; інвентарної вартості об'єкта, переліку підрядників і підрядних робіт та інших необхідних даних.

Фінансування будівництва й розрахунки згідно з договором можуть мати форму авансових платежів за виконані елементи робіт або здійснюватися після завершення робіт на об'єкті будівництва.

Рис. 8.3. Джерела фінансування капітальних витрат

Господарський спосіб будівництва. При веденні капітального будівництва господарським способом у підприємства створюються специфічні джерела фінансування, які мобілізуються у процесі будівництва.

До них належать: мобілізація внутрішніх резервів у будівництві, планові накопичення щодо будівельно-монтажних робіт, економія від зниження собівартості робіт, амортизаційні відрахування за основними засобами будов, які здійснюються господарським способом.

Мобілізація внутрішніх джерел у будівництві служить джерелом фінансування капітальних вкладень у тих випадках, коли у будов скорочується потреба в оборотних засобах на плановий період.

Суму мобілізації (імобілізації) внутрішніх ресурсів (M) можна визначити за формулою

$$M = O - H + (-)K \quad (8.5)$$

- де О — очікувана наявність оборотних активів на початок планового періоду;
 Н — планова потреба в оборотних засобах будови на кінець планового періоду;
 К — зростання (зниження) кредиторської заборгованості протягом планового періоду.

Результат розрахунку зі знаком "+" означає мобілізацію засобів, від'ємний результат — іммобілізацію оборотних засобів будов, що свідчить про зростання потреби в оборотних засобах для створення додаткових запасів і затрат.

Планові накопичення включаються до кошторисів будівництва в розмірі 30 % кошторисної собівартості будівельно-монтажних робіт і враховуються в джерелах фінансування капітальних вкладень, які виконуються господарським способом. Економія від зниження вартості будівельно-монтажних робіт виникає в результаті проведення заходів, які знижують вартість будівництва.

Залучені кошти можуть використовуватись банком у вигляді банківського кредиту, позик інших кредиторів під векселі та інші боргові зобов'язання, і грошових коштів, одержаних від розміщення облігаційних позик.

Фінансування державних централізованих капіталовкладень за рахунок державного бюджету, які надаються на безоплатній основі, здійснюється в тому випадку, коли об'єкти включено до затвердженого переліку будов і об'єктів для державних потреб. Це є можливим за відсутності інших джерел фінансування, а також у порядку державної підтримки будівництва пріоритетних об'єктів виробничого призначення при максимальному залученні власних, позикових та інших засобів.

В умовах ринкових відносин набувають розвитку нові форми мобілізації коштів, що використовуються на капітальні вкладення підприємств. Однією з таких форм є цінні папери: акції, облігації казначейські зобов'язання держави тощо. Кошти, одержані від цінних паперів, спрямовуються в оборот підприємств, а їхні власники отримують прибутки у вигляді дивідендів або процентів.

Створюються також спеціальні форми підтримки малих підприємств для фінансування заходів щодо створення нових і розвитку діючих малих підприємств. Засновниками фондів підтримки малих підприємств можуть бути державні, кооперативні та інші підприємства, організації і громадяни. Фонди підтримки створюються за рахунок добровільних внесків державних, кооперативних, суспільних та інших підприємств, установ і громадян. У фонди підтримки направляються бюджетні кошти для стимулювання розвитку пріоритетних видів діяльності малих підприємств (виробництво товарів, надання послуг населенню тощо). Ці фонди надають позички малим підприємствам, встановлюють їм пільгові умови кредитування (субсидування).

8.6. Ремонт основних фондів і його фінансове забезпечення

Підприємство самостійно визначає всі види ремонтів та порядок їх проведення. Однією з форм відтворення основних засобів є капітальний ремонт, який відшкодовує частковий знос засобів праці заміною зношених конструкцій та деталей більш міцними та економічними, які поліпшують

експлуатаційні показники об'єктів, що ремонтуються. Економічна доцільність капітального ремонту основних засобів визначається зіставленням витрат на капітальний ремонт з вартістю об'єктів, що ремонтуються. Джерела фінансування ремонту основних фондів показано на рисунку 8.2

Рис. 8.2. Джерела фінансування ремонту основних фондів

Джерела і форми відтворення основних засобів показано на рисунку 8.2

Рис. 8.3 Джерела і форми відтворення основних засобів

Витрати на усі види ремонтів визначаються підприємством самостійно. Фінансування капітального ремонту здійснюється відповідно до плану капітального ремонту і залежить від способу його проведення. При підрядному способі здійснення капітального ремонту розрахунки виробляються на підставі укладених договорів; при господарському способі – по окремих елементах витрат.

Фінансування капітального ремонту здійснюється відповідно до плану капітального ремонту. Зазвичай він складається на рік у цілому по підприємству на підставі відповідних кошторисно-фінансових розрахунків.

Порядок фінансування капітального ремонту в основному залежить від способу його проведення (підрядного чи господарського). При проведенні капітального ремонту машин, обладнання і транспортних засобів підрядним способом на підставі договорів чи на-рядів-замовлень розрахунки здійснюються за рахунками за повністю завершені ремонтом роботи по об'єкту в цілому чи по окремих вузлах, до яких додаються акти приймання виконаних робіт. Сума витрат, зазначених в них, і буде складати витрати на ремонт основних засобів при даному способі його використання.

Законодавством України передбачено, що підприємства мають право протягом звітного року віднести до валових витрат будь-які витрати, пов'язані з поліпшенням основних засобів у сумі, що не перевищує 5 % сукупної балансової вартості груп основних засобів на початок звітного року.

Практичний блок до теми 8: Фінансове забезпечення відтворення основних засобів

ЗАВДАННЯ 8.1

Визначити фондівдачу за валовою і чистою продукцією, фондомісткість, фондоозброєність за такими даними:

- Вартість валової продукції на кінець року 10 млн грн
- Доля матеріальних витрат з урахуванням амортизації 0,7
- Вартість основних виробничих фондів на початок року 9 млн грн
- У травні введено в дію основних виробничих фондів на суму 1млн грн
- 3 1 листопада вибуло основних фондів на суму 0,5 млн грн
- Середньоспискова чисельність працівників 250 осіб

Розв'язання:

- 1) Середньорічна вартість основних фондів становить:

$$9 \times 12 + 1 \times 8 - 0,5 \times 2 / 12 = 9,58 (\text{млн грн}) .$$

- 2) Вартість чистої продукції становить:

$$10 \times (1 - 0,7) = 3 (\text{млн грн}) .$$

3) Фондовіддача:

- за валовою продукцією $10 / 9,58 = 1,04$;
- за чистою продукцією $3 / 9,58 = 0,31$.

4) Фондомісткість: $9,58 / 10 = 0,96$.

5) Фондоозброєність: $9,58 / 250 = 0,038$ (млн грн) .

ЗАВДАННЯ 8.2

Визначити коефіцієнт реальної вартості основних виробничих фондів за такими даними:

- Вартість основних виробничих фондів на початок року 159 тис. грн
- У травні введені основні фонди на суму 28 тис. грн
- У жовтні виведені основні фонди на суму 15 тис. грн
- Сума зносу основних фондів 31,8 тис. грн
- Вартість майна (валюта балансу) 190 тис. грн

Розв'язання:

1) Вартість основних виробничих фондів на кінець року:

$$159 + 28 - 15 = 172 \text{ (тис. грн) .}$$

2) Коефіцієнт реальної вартості основних виробничих фондів

$$(172 - 31,8) / 190 = 0,73.$$

ЗАВДАННЯ 8.3

Визначити показники, які характеризують структуру основних виробничих фондів за такими даними:

- Вартість основних виробничих фондів на початок року 4000 тис. грн
- У жовтні введено в дію основних виробничих фондів на суму 50 тис. грн
- У листопаді списано основних виробничих фондів на суму 28 тис. грн

Розв'язання:

1) Вартість основних виробничих фондів на кінець року:

$$4000 + 50 - 28 = 4022 \text{ (тис. грн) .}$$

2) Коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів ($K_{\text{онов}}$) :

$$50 : 4022 = 0,012.$$

3) Коефіцієнт вибуття основних виробничих фондів ($K_{\text{виб}}$) :

$$28 : 4000 = 0,007.$$

4) Коефіцієнт приросту основних виробничих фондів ($K_{\text{прир}}$) :

$$(50 - 28) : 4022 = 0,005 \quad \text{або} \quad 0,012 - 0,007 = 0,005$$

ЗАВДАННЯ 8.4

Визначити суму амортизаційних відрахувань на IV квартал поточного року за такими даними:

- Вартість основних фондів 1 групи на 1 липня поточного року 15200 тис. грн
- Вартість придбаних основних фондів у III кварталі 180 тис. грн
- Сума амортизаційних відрахувань, нарахованих у III кварталі поточного року 400 тис. грн
- Річна норма амортизації 1 групи основних фондів 8 %

Розв'язання:

- 1) Вартість основних фондів 1 групи на 01.09 поточного року:
 $15\,200 + 180 = 15\,380$ (тис. грн) .
- 2) Квартальна норма амортизації для 1 групи основних фондів: $8\% / 4 = 2\%$.
- 3) Сума амортизаційних відрахувань на IV квартал поточного року становить:
 $(15\,380 - 400) \times 2\% / 100\% = 299.6$ (тис. грн) .

Приклади і завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 8.5

Визначити щорічні амортизаційні відрахування на обладнання, використовуючи кумулятивний метод нарахування амортизації.

Вихідні дані:

Строк служби обладнання 5 років, а ціна придбання – 120 тис. грн., ліквідаційна вартість очікується у сумі 10 тис грн

Розрахунок доцільно представити у формі таблиці.

Рік	Балансова вартість, тис.грн.	Річна норма амортизаційних відрахувань, %	Річна сума амортизаційних відрахувань, тис. грн.	Залишкова вартість, тис. грн.
1	120,0			
2				
3				
4				
5				10

ЗАВДАННЯ 8.6

Визначити щорічні амортизаційні відрахування на обладнання, використовуючи прискорений зменшення залишкової вартості метод нарахування амортизації та ліквідаційну його вартість.

Вихідні дані:

Строк служби обладнання 5 років, а ціна придбання – 75 тис. грн.

Розрахунок доцільно представити у формі таблиці.

Рік	Балансова вартість, тис.грн.	Річна норма амортизаційних відрахувань, %	Річна сума амортизаційних відрахувань, тис. грн.	Залишкова вартість, тис. грн.
1	75,0			
2				
3				
4				
5				

Знайшовши суму річних амортизаційних відрахувань протягом всього строку служби обладнання і віднявши її від початкової вартості, знайдемо ліквідаційну його вартість.

ЗАВДАННЯ 8.7

Провести нарахування амортизації основних фондів групи 1 за 2008 рік та перші два квартали 2009 року.

Вихідні дані:

На 1 січня 2008 року вартість основних засобів групи 1 – 104530 грн. У січні місяці придбано автомобіль на суму 7220грн. а також списано стару споруду вартістю 31200 грн., у червні – придбано будівлю на суму 66400 грн., у серпні – знищено (у зв'язку із стихійним лихом) будівлю на суму – 22150 грн.; у листопаді – оприбутковано побудовану споруду вартістю 56200 грн. В 22 січня 2009 року куплено комп'ютер вартістю – 4000 грн.

ЗАВДАННЯ 8.8

Визначити суму амортизаційних відрахувань за допомогою виробничого методу нарахування амортизаційних відрахувань у квітні та травні місяці

Вихідні дані:

Придбано автомобіль з загальним пробігом до 800 тис. км вартістю 70 тис.грн. У квітні місяці пробіг складає 7 тис. км., у травні 12 тис км.

ЗАВДАННЯ 8.9

Відповісти на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно) відповіді: Так – «+» Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, надання в оренду іншим особам, або для здійснення адміністративних і соціально- культурних функцій, очікуваний строк

корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) .

2. В економічних розрахунках використовують наступні оцінки основних засобів: первісну, відновлену, залишкову, балансову, ліквідаційну.

3. Амортизація – це процес перенесення вартості основних фондів і нематеріальних активів з урахуванням витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення.

4. До джерел власних засобів відносяться: амортизація; знос нематеріальних активів; прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства.

5. До джерел позичкових коштів відносяться: кредити банків, до- льова участь у будівництві фінансування із бюджету, фінансування із позабюджетних фондів.

6. Платник податку не може самостійно прийняти рішення про застосування кумулятивного методу амортизації основних фондів гр. 111.

7. Порядок бухгалтерського обліку балансової вартості груп основних засобів встановлення Міністерством фінансів України.

8. Амортизація основних засобів груп 11 і НІ проводяться до досягнення балансової вартості групи нульового значення.

9. Річні та квартальні норми амортизаційних відрахувань здійснюються по чотирьом групам.

10. Фондомісткість – це показник зворотній фондівіддачі, який характеризує величину основних виробничих фондів.

Тести до теми 8: Фінансове забезпечення відтворення основних засобів

1) Як ви вважаєте, де зазначаються норми амортизаційних відрахувань?	А) У статуті підприємства;
	Б) у Конституції України;
	В) у Законі України "Про оподаткування прибутку підприємства";
	Г) у Законі України "Про податок на додану вартість";
	Д) підприємства встановлюють самостійно.
2) Що включають витрати на відтворення основних фондів?	А) Витрати на оборотні засоби;
	Б) витрати на реконструкцію основних фондів виробничого призначення;
	В) витрати на виробничі запаси;
	Г) витрати на заходи з підвищення кваліфікації працівників;
3) Як називається сукупність витрат на створення нових, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення діючих основних фондів?	Д) витрати на зарплату управлінського персоналу
	А) амортизаційні відрахування;
	Б) капітальні вкладення;
	В) фінансування вкладень;
4) На вашу думку, що	Г) мобілізація внутрішніх ресурсів у будівництві;
	Д) капітальний ремонт.
	А) Метод поступового перенесення вартості основних фондів на собівартість продукції;

таке амортизаційні відрахування?	Б) непрямий податок;
	В) сума власних оборотних коштів, необхідна підприємству для створення мінімальних запасів оборотних активів;
	Г) фінансові ресурси, які вкладаються в оборотні фонди і фонди обігу;
	Д) грошові фонди.
5) Як ви вважаєте, від яких показників залежить сума амортизаційних відрахувань?	А) Балансового прибутку підприємства і норми амортизації;
	Б) балансової вартості основних фондів і норми амортизації;
	В) середньорічної вартості основних фондів;
	Г) основного фонду на початок року;
6) Основні фонди – це...	Д) тільки норми амортизаційних відрахувань.
	А) частина матеріальних цінностей, які перебувають у розпорядженні підприємства;
	Б) матеріальні цінності, що виходять з виробничої діяльності підприємства протягом понад одного року і для введення їх в експлуатацію, а також предмети, вартістю за одиницю понад 500 грн.;
	В) матеріальні цінності, які протягом тривалого часу зберігають натуральну форму;
7) Відтворення основних фондів – це...	Г) матеріальні цінності, які поступово переносять свою вартість на вироблений продукт.
	А) процес безперервного поновлення основних виробничих фондів;
	Б) заміна окремих зношених частин основних фондів;
	В) придбання нових основних фондів;
8) Знос основних фондів – це...	Г) заміна зношеного устаткування на нове.
	А) процес здійснення капітального ремонту основних фондів;
	Б) заміна зношених основних фондів через капітальне будівництво;
	В) матеріальне зношування окремих елементів основних фондів та заміна їх через капітальне будівництво або капітальний ремонт;
9) Як визначаються суми амортизаційних відрахувань звітного періоду?	Г) заміна основних фондів унаслідок запровадження нового, більш прогресивного обладнання.
	А) Множенням середньорічної вартості основних виробничих фондів на норму амортизаційних відрахувань;
	Б) множенням балансової вартості основних фондів на норму амортизаційних відрахувань;
	В) множенням балансової вартості основних фондів у звітному кварталі з урахуванням введення й вибуття основних фондів у цьому кварталі на норму амортизаційних відрахувань;
10) Як визначається балансова вартість груп основних фондів на початок звітного періоду?	Г) за допомогою застосування норм амортизації балансової вартості груп основних фондів на початок звітного періоду.
	А) Як балансова вартість груп основних фондів на початок періоду, що передував звітному, збільшена на суму витрат, понесених на придбання основних фондів і зменшена на суму виведених з експлуатації основних фондів відповідної групи та суму амортизаційних відрахувань;
	Б) як середньохронологічна балансова вартість основних фондів за період, що передував звітному;
	В) як балансова вартість основних фондів у звітному кварталі з урахуванням введення і вибуття основних фондів цього кварталу;
11) Капітальні вкладення – це...	Г) як балансова вартість основних фондів на початок періоду, що передував звітному, з урахуванням введення й вибуття основних фондів.
	А) витрати на створення нових, реконструкцію й технічне переозброєння діючих основних фондів;
	Б) витрати на придбання нових основних фондів і капітальний

	ремонт діючих основних фондів;
	В) витрати на розширення та реконструкцію діючих виробництв;
	Г) витрати на розширене відтворення основних фондів.
12) Назвіть джерела капітальних вкладень:	А) прибуток, амортизаційні відрахування, довгострокові кредити банку, іноземні інвестиції;
	Б) власні фінансові ресурси, кошти державного та місцевого бюджетів, довгострокові кредити банку;
	В) власні фінансові ресурси, залучені фінансові ресурси, фінансові кошти від продажу цінних паперів, кошти державного та місцевого бюджетів, кошти іноземних інвесторів;
	Г) статутний фонд підприємства, фонд нагромадження, фонд матеріального заохочення, інші спеціальні фонди.
13) Як визначається капітальний дохід?	А) Як різниця між балансовою вартістю відповідної групи основних фондів, визначеною на початок звітного року із застосуванням коефіцієнта індексації, і балансовою вартістю цієї групи основних фондів до такої індексації;
	Б) як різниця між сукупною балансовою вартістю основних фондів на початок звітного року і залишковою вартістю таких основних фондів після нарахування амортизації;
	В) як різниця між балансовою вартістю основних фондів групи 2 і 3 на початок звітного року з урахуванням коефіцієнта індексації і балансовою вартістю цих груп основних фондів до індексації;
	Г) як різниця між балансовою вартістю нематеріальних активів на початок звітного року з урахуванням коефіцієнта індексації і балансовою вартістю цих активів до індексації.
14) Як визначається сума мобілізації (імобілізації) внутрішніх ресурсів підприємства?	А) Як сума кредиторської заборгованості на початок року і планової потреби будови в оборотних коштах на кінець планового періоду;
	Б) як сума наявних оборотних активів у капітальному будівництві і наявної кредиторської заборгованості на початок планового періоду;
	В) як скорочення потреби в оборотних активах на плановий період та приросту стійкої кредиторської заборгованості у плановому періоді;
	Г) як сума планової потреби в оборотних активах будови на кінець планового періоду і перехідної кредиторської заборгованості на кінець планового періоду.
15) На яких умов підприємства мають право застосовувати щорічні/індексацію основних фондів?	А) Щорічна індексація основних фондів проводиться підприємствами всіх форм власності за умови, що минулорічний рівень інфляції становить понад 5 %;
	Б) щорічна індексація основних фондів проводиться підприємствами з дозволу Кабінету Міністрів України;
	В) щорічна індексація основних фондів проводиться підприємствами самостійно за умови, що застосовується прискорена амортизація основних фондів;
	Г) щорічна індексація основних фондів проводиться підприємствами всіх форм власності за умови, що минулорічний рівень інфляції становить понад 10 %.
16) Основні фонди підприємства рахуються на балансі підприємства впродовж усього періоду їх функціонування за:	А) первісною вартістю;
	Б) відновною вартістю;
	В) повною (відновною і первісною) вартістю;
	Г) залишковою вартістю.
17) Яка ознака лежить в основі поділу основних фондів на активну і пасивну частини?	А) Паспортна продуктивність;
	Б) цільове призначення;
	В) рівень прибутковості;
	Г) ступінь спрацьованості;
	Д) характер участі у виробничих процесах.

18) Підвищення технічно-го рівня виробництва без розширення існуючих виробничих площ можли-ве за рахунок проведення	А) капітального ремонту;
	Б) технічного переозброєння діючого підприємства;
	В) реконструкції діючого підприємства;
	Г) розширення діючого підприємства;
19) Узагальнюючі показники рівня використання основних фондів підприємства – це:	Д) нового будівництва.
	А) коефіцієнт оновлення основних фондів;
	Б) фондомісткість продукції;
	В) коефіцієнт змінності роботи устаткування;
20) Витрати майбутніх періодів – це:	Г) коефіцієнт використання поточної потужності підприємства.
	А) майбутні грошові витрати;
	Б) грошові витрати, що матимуть місце у наступному періоді, але виплачуються сьогодні;
	В) грошові витрати, що мають місце у цьому періоді, але відшкодовуються за рахунок собівартості продукції в наступному періоді;
	Г) грошові витрати, які мають бути погашені покупцями продукції.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» (№ 283/97-ВР) від 22 травня 1997р.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 «Основні засоби» Затверджено наказом № 92 Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000р.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 8 «Нематеріальні активи»: Затверджено наказом №242 Міністерства фінансів України Івжовтня 1999 р.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 9 «Об'єднання підприємств»: Затверджено наказом № 163 Міністерства фінансів України від 7 липня 1999 р.

ТЕМА 9 ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Основні питання:

- 9.1) . *Необхідність здійснення оцінки фінансового стану підприємства.*
- 9.2) . *Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану.*
- 9.3) . *Показники оцінки фінансового стану.*

9.1. Необхідність здійснення оцінки фінансового стану підприємства

Аналіз і контроль фінансової діяльності підприємства – це діагноз його фінансового стану, що дозволяє визначити недоліки і прорахунки, виявити і мобілізувати внутрішні господарські резерви, збільшити доходи і прибутки, зменшити витрати виробництва, підвищити рентабельність, поліпшити фінансово-господарську діяльність підприємства в цілому

У залежності від організації проведення фінансового аналізу розрізняють:

- зовнішній фінансовий аналіз, що здійснюють працівники податкових органів, аудиторських фірм, банків, страхових компаній з метою вивчення правильності відображення результатів фінансової діяльності підприємства;
- внутрішній фінансовий аналіз, що здійснюють менеджери підприємства з використанням усієї сукупності наявних інформативних показників.

Аналітична робота підприємства включає:

1. *аналіз фінансових результатів і рентабельності:*
 - аналіз і оцінка рівня і динаміки показників прибутковості, факторний аналіз прибутку від реалізації продукції, товарів і послуг;
 - аналіз фінансових результатів від інвестиційної й іншої діяльності;
 - аналіз і оцінка використання чистого прибутку;
 - аналіз взаємозв'язку витрат, обсягів виробництва продукції і прибутку;
 - аналіз взаємозв'язку прибутку, руху оборотного капіталу і грошових потоків;
 - аналіз і оцінка впливу інфляції на фінансові результати; факторний аналіз показників рентабельності;
2. *аналіз фінансового стану підприємства:*
 - аналіз і оцінка складу і динаміки майна;
 - аналіз фінансової стійкості підприємства;
 - аналіз ліквідності балансу;
 - комплексний аналіз і рейтингова оцінка підприємства.

Фінансовий контроль – процес перевірки фінансової діяльності підприємства, своєчасне виявлення відхилень і прийняття оперативних управлінських рішень, що забезпечують її нормалізацію

Основними функціями фінансового контролю є:

- спостереження за ходом реалізації фінансових завдань;
- вимір ступеня відхилення фактичних результатів фінансової діяльності від передбачених;
- діагностика по розмірах відхилень погіршень фінансового стану підприємства;
- розробка оперативних рішень по нормалізації фінансової діяльності;
- коректування окремих цілей і показників фінансової діяльності (наприклад, у випадках зміни зовнішнього фінансового середовища, кон'юнктури фінансового ринку, внутрішніх умов на підприємстві) .

Фінансовий стан підприємства – комплексне поняття, що є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства; визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і системою показників наявності, розміщення і використання фінансових ресурсів

Основні завдання аналізу фінансового стану:

- визначення ефективності використання фінансових ресурсів;
- аналіз ділової активності підприємства і його положень на фінансовому ринку;
- оцінка конкурентноздатності підприємства;
- об'єктивна оцінка динаміки і стану ліквідності, рентабельності, платоспроможності, фінансовій стійкості підприємства.

Аналіз фінансового стану підприємства – частина аналізу господарської діяльності підприємства, що складається з двох взаємозалежних частин: фінансового аналізу й управлінського аналізу

Прийоми аналізу фінансового стану підприємства

Основні прийоми аналізу фінансового стану підприємства:

- *горизонтальний аналіз* – порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;
- *вертикальний аналіз* – визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат;
- *трендовий аналіз* – порівняння кожної позиції звітності з попередніми періодами і визначення тренда – основної тенденції динаміки показників;
- *аналіз коефіцієнтів* – розрахунок відносин між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

- *порівняльний аналіз* – внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками підприємства, аналіз показників підприємства в порівнянні з показниками конкурентів, середньогалузевих показників;
- *факторний аналіз* – визначення впливу окремих факторів на результативний показник.

9.2. Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану

Інформаційна база аналізу фінансового стану підприємства включає:

– *баланс (форма № 1)* складається з активу і пасиву і свідчить про розподіл на активи і пасиви і фінансуванні активів за допомогою власного і притягнутого капіталу на дату балансу. Інформація використовується для оцінки структури ресурсів підприємства, їхньої ліквідності і платоспроможності підприємства, прогнозування майбутніх потреб у позичках, оцінки і прогнозування змін в економічних ресурсах.

– *звіт про фінансові результати (форма № 2)* відображає доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства за звітний період. Інформація використовується для оцінки і прогнозування діяльності підприємства, структури доходів і витрат.

– *звіт про рух грошових коштів (форма № 3)* відображає генерування і використання коштів протягом звітного періоду. Інформація використовується для оцінки і прогнозування операційної, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства.

– *звіт про власний капітал (форма № 4)* відображає зміни в складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду. Інформація використовується для оцінки і прогнозування змін власного капіталу.

– *примітки до звітів* включають додатковий аналіз статей звітності. Інформація використовується для оцінки і прогнозування облікової політики, ризиків, діяльності підрозділів підприємства.

– *дані статистичної звітності й оперативний дані* (наприклад: звіт керівників підприємства, звіт аудитора, звертання ради директорів до акціонерів) .

9.3. Показники оцінки фінансового стану

У залежності від мети і завдань аналізу фінансового стану підприємства вибирають оптимальний комплекс показників і напрямків

аналізу. Показники фінансового стану підприємства взаємозалежні і взаємообумовлені.

Класифікація основних показників оцінки фінансового стану підприємства:

1. Показники оцінки майнового стану підприємства
2. Показники прибутковості
3. Показники ліквідності і платоспроможності
4. Показники фінансової стійкості і стабільності підприємства
5. Показники рентабельності підприємства
6. Показники ділової активності
7. Показники акціонерного капіталу

Показники оцінки майнового стану підприємства

До основних показників, що характеризують майновий стан підприємства, належать:

Сума засобів у розпорядженні підприємства дає загальну вартісну оцінку активів на балансі підприємства.

Питома вага активної частини основних засобів (машини, устаткування, транспорт) = Вартість активної частини основних засобів: Вартість основних засобів x 100%. (9.1)

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризує частина зношених основних засобів у їхній загальній вартості.

Коефіцієнт зносу основних засобів = Знос/ Первісна вартість основних засобів по балансу. (9.2)

Коефіцієнт відновлення основних засобів показує частина нових основних засобів на кінець періоду.

Коефіцієнт відновлення основних засобів = Балансова вартість нових основних засобів: Балансова вартість основних засобів на кінець періоду. (9.3)

Коефіцієнт вибуття основних засобів показує частина вибулих основних засобів на початок періоду.

Коефіцієнт вибуття основних засобів = Балансова вартість вибулих основних засобів : Балансова вартість основних засобів на початок періоду. (9.4)

Оцінка ліквідності і платоспроможності

Ліквідність підприємства — це здатність підприємства швидко продати активи й оплатити свої зобов'язання

Ліквідність підприємства характеризується співвідношенням величини його високоліквідних активів і короткострокової заборгованості. Аналіз ліквідності припускає облік майбутніх змін ліквідності, ретельного аналізу структури кредиторської заборгованості підприємства. Аналіз ліквідності доповнюється аналізом платоспроможності.

Платоспроможність підприємства – це здатність підприємства вчасно і цілком виконати свої платіжні зобов'язання

Аналіз платоспроможності доцільно здійснювати як за поточний, так і на прогнозований період. Поточну платоспроможність оцінюють на підставі звітного балансу, порівнюючи платіжні засоби по термінових зобов'язаннях з виконанням платіжного календаря. Індикатором платоспроможності є відношення суми надходжень коштів і постійних витрат.

Оцінка ліквідності і платоспроможності припускає розрахунок показників:

Величина власних обігових коштів – характеризує ту частину власного капіталу підприємства, що є джерелом покриття поточних витрат підприємства і відображена в підсумках звіту про власний капітал (форма № 4) .

Значення коефіцієнта покриття повинне бути більше 1,0. Збільшення цього показника вказує на позитивну тенденцію діяльності підприємства і залежить від щоденної потреби у вільних грошових ресурсах.

$$\text{Коефіцієнт покриття} = \text{Оборотні активи} / \text{Поточні зобов'язання}. (9.5)$$

Орієнтоване значення коефіцієнта поточної ліквідності 1,0.

$$\text{Коефіцієнт поточної ліквідності} = \frac{\text{Грошові кошти і їхні еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання}}. (9.6)$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) показує можливість негайного погашення частини короткострокової заборгованості. Рекомендована нижня границя показника 0,2.

$$\text{Коефіцієнт абсолютної ліквідності} = \frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}} (9.7) .$$

Рекомендована нижня границя показника – частина власних оборотних коштів у покритті запасів 50 %

$$\text{Частина власних оборотних коштів у покритті запасів} = \frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Усього активів}}. (9.8)$$

Коефіцієнт покриття запасів повинен бути більше 1,0, у противному випадку поточний фінансовий стан підприємства вважається недостатньо стійким.

$$\text{Коефіцієнт покриття запасів} = \frac{\text{Стабільні джерела покриття запасів}}{\text{Запаси}} \quad (9.9)$$

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства

Комплексний аналіз фінансового стану підприємства вимагає оцінити тенденції змін, властивим фінансовим показникам.

Показники і фактори стабільного фінансового стану підприємства:

- стійка платоспроможність;
- ефективне використання капіталу;
- своєчасна організація розрахунків;
- наявність стабільних фінансових ресурсів.

Показники і фактори незадовільного фінансового стану підприємства:

- неефективне розміщення засобів;
- дефіцит власних оборотних коштів;
- наявність стійкої заборгованості по платежах;
- негативні тенденції у виробництві.

Узагальнені показники комплексної оцінки фінансового стану: Прибутковість підприємства характеризується абсолютними і відносними величинами. Абсолютний показник прибутковості – сума прибутків або доходів. Відносний показник – рівень рентабельності.

$$\text{Рівень рентабельності} = \frac{\text{Прибуток від реалізації продукції} \times 100 \%}{\text{Собівартість продукції}} \quad (9.10)$$

У процесі аналізу вивчають зміни чистого прибутку, рівня рентабельності і фактори, що впливають на них.

Аналіз прибутковості підприємства проводиться в порівнянні з планом і попереднім періодом. У процесі аналізу обов'язково враховують темпи інфляції за допомогою індексації цін.

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства узагальнює отримані в процесі аналізу дані, розраховані коефіцієнти і дозволяє зробити аргументовані висновки про фінансовий стан підприємства. Методика розрахунку показників фінансового стану узагальнена в таблиці 9.1

Таблиця 9.1

Основні аналітичні показники фінансового стану підприємства

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків нових форм фінансової звітності (з 2013 року)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5	6
1 Показники майнового стану					
1.1.Валюта балансу (майно підприємства), тис. грн.	ВБ	Ф. 1, р. 1300		Сукупна вартість активів підприємства	Збільшення (у більшості випадків)
1.2.Середня величина основних засобів, тис. грн.	$\overline{ОЗ}$	$\frac{\text{Ф.1 р.1010 (гр.3+ гр.4)}}{2}$			Збільшення
1.3 Фондоозброєність, тис.грн. / чол.	Ф_о	$\frac{\overline{ОЗ}}{Ч}$		Показує забезпеченість персоналу основними засобами; яка вартість основних засобів припадає на одного працівника	Збільшення
1.4 Фондовіддача основних фондів *	Ф_в	$\frac{ЧД(В)Р}{\overline{ОЗ}}$	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1010	Показує ефективність використання основних фондів; яка величина доходу, отриманого від реалізації продукції, припадає на 1 грн., вкладену у основні фонди, що використовуються для виробництва цієї продукції	Збільшення
1.5 Частка основних засобів в активах	Ч_{о.з.}	Первісна вартість основних засобів / Активи	Ф. № 1, р. 1011 / Ф. № 1, р. 1300	Частка коштів, інвестованих в основні засоби, у валюті балансу	Зменшення за умов незмінних або зростаючих обсягів реалізації
1.6 Коефіцієнт зносу основних засобів	К_{зн.о.з.}	Знос основних засобів / Первісна вартість основних засобів	Ф. № 1, р. 1012 / Ф. № 1, р.1011	Рівень фізичного зносу основних фондів	Зменшення
1.7 Коефіцієнт оновлення основних засобів	К_{он.о.з.}	Збільшення за звітний період первісної вартості основних засобів / Первісна вартість основних засобів на кінець року	Ф. № 1 (збільшення по р. 1011) / Ф. №1; р. 1011 (гр.4)	Рівень фізичного оновлення основних фондів	Збільшення за умов виключення інфляційного фактора

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків нових форм фінансової звітності (з 2013 року)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1.8 Коефіцієнт мобільності активів	К_{моб.}	Оборотні (мобільні) активи / Необоротні активи	Ф. № 1, р.1195 + р.1200/ Ф. № 1, р. 1095	Скільки обігових коштів припадає на одиницю необігових; потенційна можливість перетворення активів у ліквідні кошти	Збільшення; рекомендований рівень К _{моб.} ≥ 5
2 Показники ділової активності					
2.1 Оборотноість активів (обороті), ресурсовіддача, коефіцієнт трансформації**	К_{тр.}	ЧД(В)Р / Активи	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1300	Скільки отримано чистої виручки від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
2.2 Коефіцієнт оборотності обігових коштів (обороті) *	К_{об. кошт.}	ЧД(В)Р / Обігові кошти	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1300	Кількість оборотів обігових коштів за період; скільки виручки припадає на одиницю обігових коштів	Збільшення
2.3 Період одного обороту обігових коштів (днів)	Т_{об.}	360 / К _{об. кошт.}		Середній період від витрачення коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію	Зменшення
2.4 Коефіцієнт оборотності запасів (обороті)*	К_{об. зап.}	Собівартість реалізації / Середні запаси	Ф. № 2, (р. 2050 + р.2130 + р.2150) / Ф. № 1, р. 1100	Кількість оборотів коштів, інвестованих у запаси	Збільшення
2.5 Період одного обороту запасів (днів)	Т_{1 об.}	360 / К _{об. зап.}		Період, протягом якого запаси трансформуються в кошти	Зменшення, якщо це не перешкоджає нормаль-ному процесу вироб-ництва, не загрожує дефіцитом матеріаль-них ресурсів
2.6 Коефіцієнт обо-ротності дебіторської заборгованості (обороті) *	К_{об. д. з}	ЧД(В)Р / Середня дебіторська заборгованість	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1125 + р. 1130 + р.1135 +р. 1155	У скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість	Збільшення
2.7 Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	Т_{пог.д. з.}	360 / К _{об. д. з}		Середній період інкасації дебіторської заборгованості, тобто період її погашення	Зменшення, особливо в умовах інфляції; збільшення, якщо додаткова вартість коштів компенсується додатковим прибутком від збільшення обсягів реалізації

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків нових форм фінансової звітності (з 2013 року)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
2.8 Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (оборотів) *	$K_{об.кр.з}$	ЧД(В)Р / Поточні зобов'язання	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. №1, р. 1695	У скільки разів виручка перевищує середньорічну кредиторську заборгованість	Збільшення
2.9 Період погашення кредиторської заборгованості (днів)	$T_{пог.кред.з.}$	$360 / K_{об.кр.з}$		Середній період сплати підприємством кредиторської заборгованості	Зменшення
2.10 Коефіцієнт оборотності власного капіталу (оборотність) *	$K_{об.в.к.}$	ЧД(В)Р / ВК	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1495	Скільки чистої виручки від реалізації продукції припадає на одиницю власного капіталу	Збільшення
3 Показники рентабельності					
3.1 Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності до оподаткування*	$R_{акт.зв.д.}$	Прибуток від звичайної діяльності / Активи	Ф. № 2, р. 2290 / Ф. № 1, р. 1300	Скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи	Збільшення
3.2 Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком*	$R_{акт.ч.п.}$	Чистий прибуток / Активи	Ф. № 2, р.2350 / Ф. № 1, р. 1300	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю інвестованих в активи коштів	Збільшення
3.3 Рентабельність власного капіталу*	$R_{в.к.}$	Чистий прибуток / Власний капітал	Ф. № 2, р.2350 / Ф. № 1, р. 1495	Скільки припадає чистого прибутку на одиницю власного капіталу	Збільшення
3.4 Рентабельність виробничих фондів*	$R_{в.ф.}$	Чистий прибуток / Виробничі фонди	Ф. № 2, р.2350 / Ф. № 1, р. 1011 + р.1100	Скільки припадає чисто-го прибутку на одиницю вартості виробничих фондів	Збільшення
3.5 Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	$R_{приб.р.}$	Прибуток від реалізації / ЧД(В)Р	Ф. № 2, р. 2000 - (р.2050 + р.2130 + р.2150) / Ф. № 2, р. 2000	Скільки припадає прибутку від реалізації на одиницю виручки	Збільшення
3.6 Рентабельність витрат	$R_{витр}$	Прибуток від реалізації / витрати на виготовлення і реалізацію продукції	Ф. № 2, р. 2000 -(р. 2050 + р. 2130 + р. 2150) / Ф. № 2, р. 2050 + р. 2130 + р. 2150	Скільки прибутку від реалізації припадає на одиницю витрат на виготовлення і реалізацію продукції	Збільшення

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків нових форм фінансової звітності (з 2013 року)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
3.7 Коефіцієнт реінвестування	К_{реін}	Нерозподілений прибуток / Чистий прибуток	Ф. № 1, збільшення по р. 1420 / Ф. № 2, р.2350	Скільки чистого прибутку капіталізовано; скільки чистого прибутку спрямовано на збільшен-ня власного капіталу	Збільшення в межах, що не суперечить бажанню акціонерів отримувати підвищені дивіденди
3.8 Період окупності капіталу*	Т_{ок.кап.}	Активи / Чистий прибуток	Ф. № 1, р. 1300 / Ф. № 2, р.2350	За який період кошти, що інвестовані в активи, будуть компенсовані чистим прибутком	Зменшення
3.9 Період окупності власного капіталу*	Т_{ок.вл.кап.}	Власний капітал / Чистий прибуток	Ф. № 1, р. 1495 / Ф. № 2, р.2350	За який період власний капітал буде компенсо-ваний чистим прибутком	Зменшення
4 Показники фінансової стійкості					
4.1 Власні обігові кошти (робочий, функціонуючий капітал)	Р_к	(Власний капітал + довгострокові зобов'язання - необоротні активи) або (оборотні активи – короткострокові)	Ф. № 1, р. 1495 + + р. 1595 – - р. 1095 або ф. № 1, р. 1195 - 1695	Оборотні активи, які фінансуються за рахунок власного капі-талу і довгострокових зобов'язань. Наявність P_k означає не лише здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво	Збільшення
4.2 Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	К_{з.в.к}	Власні обігові кошти / Оборотні активи	$P_k / \text{ф. № 1, р. 1195}$	Абсолютна можливість перетворення активів у ліквідні кошти	Збільшення; рекомендується значення $K_{звк} > 0,1$; за [31] $K_{звк} \geq 2$
4.3 Маневреність робочого капіталу	М_{р.к}	Запаси / Робочий капітал	Ф. № 1, р. 1100 / Р_к	Частка запасів, тобто матеріальних, виробничих активів у власних обігових коштах; обмежує свободу маневру власними коштами	Зменшення; збільшен-ня запасів призводить до уповільнення оборотності обігових коштів, в умовах інфляції – до залучен-ня дорогих кредитів, що зменшує платоспроможність підприємства
4.4 Маневреність власних обігових коштів	М_{в.о.к}	Кошти / Власні обігові кошти	Ф. № 1 р. 1165 / Р_к	Частка абсолютно ліквідних активів у влас-них обігових коштах; забезпечує свободу фінансового маневру	Збільшення

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків нових форм фінансової звітності (з 2013 року)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
4.5 Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	$K_{\text{заб.в.о.к.}}$	Власні обігові кошти / Запаси	$R_k / \Phi. \text{ № 1, р. 1100}$	Наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування	Збільшення
4.6 Коефіцієнт покриття запасів	$K_{\text{покр.зап.}}$	“Нормальні” джерела покриття запасів / Запаси	$\Phi. \text{ № 1 (р. 1495 – 1095 + 1595 + 1600 + 1610) / } \Phi. \text{ № 1, р. 1100}$	Скільки на одиницю коштів, що вкладені в запаси, припадає у сукупності власних коштів, довго- та короткострокових зобов'язань	Збільшення
4.7 Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$K_{\text{авт}}$	Власний капітал / Пасиви	$\Phi. \text{ № 1, р.1495 / } \Phi. \text{ № 1, р. 1900}$	Характеризує можливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів; його незалежність від позикових джерел	Збільшення; за [11; 12] має бути $K_{\text{авт}} > 0,5$
4.8 Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{\text{фін.зал.}}$	$1 - K_{\text{авт.}}$		Ступінь залежності підприємства від зовнішніх зобов'язань	Зменшення
4.9 Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	$K_{\text{ман.в.к.}}$	Власні обігові кошти / Власний капітал	$R_k / \Phi. \text{ № 1, р.1495}$	Частка власних обігових коштів у власному капіталі	Збільшення; має бути $K_{\text{ман.в.к.}} > 0,5$
4.10 Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$K_{\text{конц.п.к.}}$	Позиковий капітал / Пасиви	$\Phi. \text{ № 1, р.1595 + р. 1695 + р. 1700 / } \Phi. \text{ № 1, р. 1900}$	Характеризує ступінь участі позикового капіталу у формуванні активів; скільки припадає позикового капіталу на одиницю сукупних джерел	Зменшення, необхідно аналізувати в залежності від конкретної ситуації
4.11 Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	$K_{\text{ф.с.}}$	Власні кошти / Позичені кошти	$\Phi. \text{ № 1, р.1495 / } \Phi. \text{ № 1, р.1595 + р. 1695 + р. 1700}$	Забезпеченість заборгованості власними коштами; перевищення власних коштів над позиковими свідчить про фінансову стійкість підприємства	За [12] нормативне значення $K_{\text{ф.с.}} > 1$
4.12 Показник фінансового левериджу	$K_{\text{фін.лев.}}$	Довгострокові зобов'язання / Власні кошти	$\Phi. \text{ № 1, р. 1595 / } \Phi. \text{ № 1, р.1495}$	Характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань. Збільшення свідчить про підвищення фінансового ризику	Зменшення; за [31] $K_{\text{фін.лев.}} < 0,25$
4.13 Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{\text{фін.ст.}}$	Власний капітал + довгострокові зобов'язання / Пасиви	$\Phi. \text{ № 1, р.1495 + р. 1595 / } \Phi. \text{ № 1, р. 1900}$	Частка стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі	За [11] має бути $K_{\text{фін.ст.}} = 0,85-0,90$

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків нових форм фінансової звітності (з 2013 року)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
5 Показники ліквідності (платоспроможності)					
5.1 Коефіцієнт поточної ліквідності(покриття)	К_{покр.}	Оборотні активи / Поточні зобов'язання	Ф. № 1, р. 1195 / Ф. № 1, р. 1695	Характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року	Збільшення; за [11; 12] критичне значення $K_{покр.}=1$; при $K_{покр.} < 1$ підприємство має неліквідний баланс. Якщо $K_{покр.} = 1-0,5$, підприємство своєчасно ліквідує борги
5.2 Коефіцієнт ліквідності швидкої	К_{шв.лікв.}	Оборотні активи – Запаси / Поточні зобов'язання	Ф. № 1, р. 1195 - р.1100 / Ф. № 1, р. 1695	Скільки одиниць найбільш ліквідних активів припадає на одиницю термінових боргів	Збільшення; за [31] має бути $K_{шв.лікв.}>1$; у міжнародній практиці [23] $K_{шв.лікв.} = 0,7-0,8$
5.3 Коефіцієнт ліквідності абсолютної	К_{абс.лікв.}	Грошові кошти / Поточні зобов'язання	Ф. № 1, р. 1165 / Ф. № 1, р. 1695	Характеризує готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість	Збільшення; за [11; 12] має бути $K_{абс.лікв.} = 0,2-0,35$
5.4 Співвідношення короткострокової дебіторської та кредиторської заборгованості	К_{деб / кред.}	Дебіторська заборгованість / Поточна кредиторська заборгованість	Ф. № 1, сума р. 1125-1155) / Ф. № 1, р. 1695	Здатність розрахуватися з кредиторами за рахунок дебіторів протягом одного року	За [31] рекомендоване значення $K_{деб / кред.} = \geq 1$
6 Позиція підприємства на ринку цінних паперів					
6.1 Доход на акцію	Д_{ак}		Ф. № 2, р.2610	Скільки чистого прибутку припадає на одну просту акцію	Збільшення
6.2 Дивіденд на акцію	Див.ак		Ф. № 2, р. 2650	Сума оголошених дивідендів, що припадає на одну акцію	Збільшення за умов достатнього реінвестування
6.3 Коефіцієнт котирування акцій	К_{к.а.}	Ринкова ціна акції / Номінальна ціна акції	Дані ринку цінних паперів / Дані структури статутного фонду (кількість акцій за номіналом)	Відхилення ринкової ціни акції від номінальної (облікової)	Збільшення
6.4 Ціна акції	Ц_а	Ринкова ціна акції / Доход на акцію	Дані ринку цінних паперів / Ф. № 2, р. 2610	Інвестиційна привабливість акції; умовний термін окупності поточної вартості акції	Темпи підвищення ринкової ціни мають випереджати темпи збільшення доходності
6.5. Дивідендна доходність акції	Д_д	Дивіденд на акцію / Ринкова ціна акції	Ф. № 2, р. 2650 / Дані ринку цінних паперів	Поточна рентабельність інвестованого в акцію капіталу	Збільшення за умов одночасного збільшення ринкової ціни акції

Примітки:

Ф 1 – Форма №1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан). Ф 2 – Форма №2 «Звіт про фінансові результати» (Звіт про сукупний дохід).

При вивченні рентабельності підприємства в ринкових країнах застосовують формулу Дюпона:

$$E_p = P_n / O_x O / A, \quad (9.11)$$

де E_p – економічна рентабельність підприємства,'

P_n – прибуток (до сплати податків) ,

O – виручка від реалізації (для торговельного підприємства товарообороту) ,

A – сумарні активи підприємства.

На основі цієї формули можна досліджувати вплив на економічну рентабельність підприємства двох важливих факторів: рентабельності продажу і коефіцієнта трансформації (ОМ) .

Тип фінансової стійкості підприємства

	Показники	Розрахунок
1	Власні обігові кошти	
2.	Довгострокові зобов'язання	
3.		
4.	Запаси	
5.	Наявність власних обігових коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	п.1 +п.2
6.	Наявність власних обігових коштів, довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків для формування запасів	п.1+п.2 + ...+ п.3
7	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів для формування запасів	п.1-п.4
8.	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	п.5 - п.4
9.	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів, довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків для формування запасів	п.6-п.4
10.	Тип фінансової стійкості	

а) *абсолютна фінансова стійкість* (трапляється на практиці дуже рідко) – коли власні обігові кошти забезпечують запаси: показник $7 > 0$;

б) *нормально стійкий фінансовий стан* – коли запаси забезпечуються власними обіговими коштами і довгостроковими зобов'язаннями:

показник $8 > 0$;

а) *нестійкий фінансовий стан* - коли запаси забезпечуються за рахунок власних обігових коштів, довгострокових зобов'язань і короткострокових кредитів банків, тобто за рахунок усіх основних джерел формування запасів:

показник $9 > 0$;

г) *кризовий фінансовий стан* – коли запаси не забезпечуються джерелами їх формування і підприємство перебуває на межі банкрутства:

показник $9 < 0$.

Практичний блок до теми 9: Оцінка фінансового стану підприємства

ЗАВДАННЯ 9.1

Визначити фінансовий стан підприємства за допомогою показників ліквідності та платоспроможності на основі даних балансу підприємства:

№ п.п.	Показник	На кінець року
1	Оборотні активи (II р. активу балансу), в т.ч.:	4500
	• виробничі запаси;	2200
	• грошові кошти та їх еквіваленти;	1020
	• ліквідні цінні папери	80
2	Довгострокові зобов'язання	1560
3	Поточні короткострокові зобов'язання	2300
4	Власний капітал	3750

Розв'язання:

До показників ліквідності належать: коефіцієнт загальної ліквідності (коефіцієнт покриття); коефіцієнт термінової ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності.

1) Коефіцієнт загальної ліквідності ($K_{зл}$):

$$4500 : 2300 = 1,96 \text{ (норма } K_{зл} > 2 \text{)}.$$

Дуже високий показник ($K_{зл} > 3; 4$) може свідчити про неефективне використання оборотних коштів.

2) Коефіцієнт термінової ліквідності ($K_{тл}$):

$$(2200 + 1020 + 80) : 2300 = 1,4 \text{ (при нормі } K_{тл} > 1 \text{)}.$$

Розрахований коефіцієнт свідчить, що короткострокові зобов'язання забезпечені і можуть бути швидко сплачені.

3) Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$):

$$(1020 + 80) : 2300 = 0,48 \text{ (при нормі } K_{абс.л} > 0,5 \text{)}.$$

4) Коефіцієнт платоспроможності ($K_{пл}$):

$$3750 : (1560 + 2300) = 0,96 \text{ (при нормі } K_{пл} > 1 \text{)}.$$

Висновок: фінансовий стан підприємства достатньо стійкий, підприємство кредитоспроможне.

ЗАВДАННЯ 9.2

Визначити коефіцієнт забезпеченості боргів ($K_{зб}$), якщо за даними балансу підприємства на 1 січня поточного року сума власного капіталу становить 540 тис. грн. Довгострокові зобов'язання – 340 тис. грн, поточні зобов'язання – 260 тис. грн.

Розв'язання:

1) Коефіцієнт забезпечення боргів (коефіцієнт платоспроможності) :

$$540 : (340 + 280) = 0,9 \text{ (нормою вважаються } K_{3.6} > 1) .$$

Отже, власний капітал покриває борги підприємства на 90 %.

ЗАВДАННЯ 9.3

Визначити коефіцієнт автономії (коефіцієнт забезпечення) оборотних активів власним капіталом за такими даними балансу підприємства:

- Обсяг власного капіталу 5165 тис.грн
- Фактична вартість основних засобів та інших позаоборотних активів 3900 тис.грн.
- Фактична вартість виробничих запасів 800 тис.грн
- Незавершене виробництво 300 тис. грн
- Готова продукція 1500 тис.грн
- Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги 250 тис. грн
- Грошові кошти 300 тис. грн
- Інші оборотні активи 450 тис.грн

Розв'язання:

1) Згрупуємо загальну суму оборотних засобів за даними балансу:

$$800 + 300 + 1500 + 250 + 300 + 450 = 3600 \text{ (тис. грн) .}$$

2) Коефіцієнт автономії оборотних коштів (K_a) :

$$(5165 - 3900) : 3600 = 0,3.$$

Висновок: Значення коефіцієнта нижче 0,1 характеризує неплатоспроможність підприємства. В цьому випадку коефіцієнт показує достатньо стійкий фінансовий стан підприємства.

Приклади і завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 9.4

Визначити показники ліквідності та платоспроможності сільськогосподарського підприємства. Зробити висновки.

Вихідні дані:

1. Виручка від реалізації продукції – 125700 грн.
2. Короткострокові фінансові зобов'язання – 83100 грн.
3. Грошові кошти:
 - а) в касі підприємства – 2150 грн.
 - б) на поточному рахунку в банку – 17500 грн.
4. Короткострокові фінансові вкладення – 15000 грн.

5. Дебіторська заборгованість – 18820 грн.
6. Виробничі запаси – 56000 грн.
7. Готова продукція – 25200 грн.

ЗАВДАННЯ 9.5

Визначити коефіцієнти оцінки оборотності капіталу: кількість оборотів всього капіталу; кількість оборотів власного капіталу; кількість оборотів залученого капіталу; період обороту всього капіталу; період обороту власного капіталу; період обороту залученого капіталу; період обороту кредиторської заборгованості.

Вихідні дані:

1. Загальний об'єм реалізації продукції – 46543 грн.
2. Середня вартість всього капіталу – 180300 грн.
3. Середня вартість власного капіталу – 120350 грн.
4. Середня вартість залученого капіталу – 59950 грн.
5. Об'єм реалізації за день – 128 грн.
6. Середня сума кредиторської заборгованості – 20501 грн.

ЗАВДАННЯ 9.6

Визначити коефіцієнти рентабельності: коефіцієнт рентабельності всіх активів; коефіцієнт рентабельності всього капіталу; коефіцієнт рентабельності реалізації продукції; коефіцієнт рентабельності поточних затрат; коефіцієнт рентабельності оборотних активів.

Вихідні дані:

1. Загальна вартість чистого прибутку від усіх видів діяльності – 21226 грн.
2. Середня вартість всіх активів – 18976 грн., оборотних активів – 4273 грн.
3. Середня вартість власного капіталу – 120350 грн.
4. Чистий прибуток від виробничо-комерційної діяльності – 17100 грн.
5. Загальний об'єм реалізації – 46543 грн.
6. Середня сума затрат виробництва – 18970 грн.

ЗАВДАННЯ 9.7

Визначити тип фінансової стійкості підприємства

Вихідні дані:

№п/п	Показники	Сума, тис. грн.
1	Власні обігові кошти	4653
2	Довгострокові зобов'язання	–
3	Короткострокові кредити банків	10
4	Запаси	4120

ЗАВДАННЯ 9.8.

Визначити коефіцієнти рентабельності: коефіцієнт рентабельності всіх активів; коефіцієнт рентабельності всього капіталу; коефіцієнт рентабельності реалізації продукції; коефіцієнт рентабельності поточних затрат; коефіцієнт рентабельності оборотних активів.

Вихідні дані:

1. Загальна вартість чистого прибутку від усіх видів діяльності – 21226 грн.
2. Середня вартість всіх активів - 18976 грн., оборотних активів – 4273 грн.
3. Середня вартість власного капіталу – 120350 грн.
4. Чистий прибуток від виробничо-комерційної діяльності – 17100 грн.
5. Загальний об'єм реалізації – 46543 грн.
6. Середня сума затрат виробництва – 18970 грн.

ЗАВДАННЯ 9.9.

Розрахувати коефіцієнти оцінки платоспроможності: коефіцієнт абсолютної платоспроможності; коефіцієнт проміжної платоспроможності; коефіцієнт загальної платоспроможності; коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості; коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за комерційними операціями.

Вихідні дані:

1. Сума грошових активів – 441 грн.
2. Сума короткострокових фінансових вкладень – 300 грн.
3. Сума короткострокових фінансових зобов'язань – 2800 грн., в т.ч. за товари, роботи, послуги – 642 грн.
4. Сума дебіторської заборгованості – 2800 грн., в т.ч. за продукцію, роботи – 1800 грн.
5. Сума всіх оборотних активів – 4273 грн.

ЗАВДАННЯ 9.10

Визначити коефіцієнти оборотності оборотних активів: кількість оборотів всіх використовуваних активів, кількість оборотів оборотних активів, період обороту всіх активів, період обороту оборотних активів. Зробиш висновки.

Вихідні дані:

1. Загальний об'єм реалізації продукції – 46543 грн.
2. Середня вартість всіх активів – 18976 грн.
3. Одноденний об'єм реалізації продукції – визначити самостійно.
4. Середня вартість оборотних активів – 9120 грн.

ЗАВДАННЯ 9.11.

Визначити коефіцієнти оцінки оборотності капіталу: кількість оборотів всього капіталу; кількість оборотів власного капіталу; кількість оборотів залученого капіталу; період обороту всього капіталу; період обороту власного капіталу; період обороту залученого капіталу; період обороту кредиторської заборгованості.

Вихідні дані:

1. Загальний об'єм реалізації продукції – 46543 грн.
2. Середня вартість всього капіталу -180300 грн.
3. Середня вартість власного капіталу –120350 грн.
4. Середня вартість залученого капіталу – 59950 грн.
5. Об'єм реалізації за день– 128 грн.
6. Середня сума кредиторської заборгованості – 20501 грн.

ЗАВДАННЯ 9.12

Відповісти на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно) відповіді: Так – «+» Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. *Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється передусім у швидкості обороту його засобів.*
2. *Фінансова стійкість підприємства характеризується стабільним підвищенням прибутків над витратами, вільним маневруванням грошових коштів і ефективним їх використанням у процесі поточної діяльності.*
3. *Коефіцієнт автономії розраховується діленням суми валюти балансу на суму власного капіталу.*
4. *Коефіцієнт фінансової стабільності діленням суми власного капіталу на суму позикового капіталу.*
5. *За методикою професора, американського економіста Е. Альт-мана застосовується найбільш, поширений метод оцінки ймовірності банкрутства підприємства – це І-модель на основі десяти факторів.*
6. *Обсяг реалізованої продукції у вартісному вираженні є одним із основних факторів, від якого залежить формування чистого прибутку.*
7. *Щоб спланувати прибуток доцільно скласти точний прогноз доходів і витрат.*
8. *Сутність методу «витрати – обсяг – прибутки» – це пошук точки нульового прибутку (точки беззбитковості) , яка означає, що валовий дохід підприємства від реалізації дорівнює його валовим витратам, тобто витрати дорівнюють доходам.*

9. Резерви підприємства – це використані можливості зниження поточних і авансованих витрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів підприємства.

10. В залежності від джерела утворення резерви поділяються на: зовнішні та внутрішні.

Тести до теми 9: Оцінювання фінансового стану підприємств

1) Які з наведених показників, на вашу думку, не належать до показників ліквідності та платоспроможності?	а) Коефіцієнт покриття загальний;
	б) коефіцієнт швидкої ліквідності;
	в) рентабельність акції;
	г) коефіцієнт автономії;
	д) чисельність працівників.
2) Що характеризує рівень фінансової стійкості підприємства?	а) Відносини між позиковими і власними коштами;
	б) рівень отриманого прибутку;
	в) відношення прибутку до собівартості продукції;
	г) відношення балансового прибутку до середньорічної вартості основних фондів і нормативних оборотних коштів;
	д) рентабельність акції.
3) Які показники, на вашу думку, впливають на фінансовий стан підприємства?	а) Прибутковість підприємства;
	б) платоспроможність;
	в) собівартість продукції;
	г) ліквідність;
	д) чисельність працівників.
4) Як визначається коефіцієнт платоспроможності?	а) Відношенням власного капіталу до загальних зобов'язань підприємства;
	б) відношенням прибутку до собівартості продукції;
	в) відношенням прибутку до фонду заробітної плати;
	г) відношенням виручки від реалізації продукції до собівартості продукції;
	д) відношенням виручки від реалізації до обсягу готової продукції.
5) Які показники найбільш повно характеризують фінансовий стан підприємства?	а) Оподаткований прибуток, фондомісткість;
	б) фондовіддача, коефіцієнт фінансування;
	в) коефіцієнт автономії;
	г) коефіцієнт фінансування, рівень рентабельності;
	д) показники ліквідності, платоспроможності, прибутковості, ефективного використання активів.
6) Щоб мати думку про фінансове положення підприємства у визначений момент часу, необхідно вивчити його:	а) рекламний проспект;
	б) балансовий звіт;
	в) фінансовий план;
	г) платіжний календар;
	д) бізнес-план.
7) Як називається здатність підприємства швидко продавати активи й одержувати гроші для своїх зобов'язань?	а) Ліквідність підприємства;
	б) платоспроможність;
	в) конкурентоспроможність;
	г) фінансова стійкість підприємства;
	д) кредитоспроможність.
8) Який показник свідчить, наскільки діяльність підприємства фінансується за рахунок позичених коштів?	а) Коефіцієнт заборгованості;
	б) коефіцієнт ліквідності;
	в) коефіцієнт оборотності;
	г) коефіцієнт витрат;
	д) коефіцієнт прибутковості.

9) Що таке платоспроможність?	а) Здатність виконувати свої коротко- та довгострокові зобов'язання за рахунок власних коштів;
	б) ефективність використання всіх видів ресурсів;
	в) оборотність усіх активів;
	г) здатність підприємства за короткий проміжок часу вивільнити необхідну кількість фінансових ресурсів;
	д) здатність підприємства розрахуватись за надану продукцію (товари, послуги) .
10) Фінансовий аналіз є складовою...	а) аналізу господарської діяльності підприємства;
	б) аналізу фінансової діяльності підприємства;
	в) аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства;
	г) аналізу виробничого обліку;
	д) аналізу бухгалтерської звітності.
11) Прийоми оцінювання фінансового стану підприємства – це...	а) аналіз відносних показників;
	б) факторний аналіз;
	в) аналіз платоспроможності;
	г) аналіз кредитоспроможності;
	д) порівняльний аналіз.
12) До моделей фінансового аналізу належать...	а) кореляційна;
	б) дескриптивна;
	в) індексна;
	г) предикативна;
	д) нормативна.
13) Як визначається коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів?	а) Відношенням позикових коштів до власних коштів;
	б) відношенням власних коштів до позикових коштів;
	в) відношенням позикових довгострокових коштів до власних коштів;
	г) відношенням власних оборотних коштів до залучених коштів;
	д) відношенням суми власних та довгострокових залучених коштів до позикових коштів.
14) До якої групи показників належить показник маневреності власного капіталу?	а) До показників прибутковості;
	б) до показників фінансової стійкості;
	в) до показників ліквідності;
	г) до показників майнового стану;
	д) до показників ділової активності підприємства.
15) Які показники характеризують майновий стан підприємства?	а) Коефіцієнт зносу основних засобів;
	б) головний показник прибутковості;
	в) коефіцієнт покриття запасів;
	г) коефіцієнт критичної оцінки;
	д) сума господарських коштів, яка є в розпорядженні підприємства.
16) Коефіцієнт автономії (незалежності) визначається як відношення:	а) позикових і власних коштів;
	б) продажу і матеріальних запасів;
	в) власних оборотних коштів і майна підприємства;
	г) поточних пасивів і зобов'язань перед акціонерами;
	д) запасів та витрат і активів.

Список використаної літератури

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 2 «Баланс»: Затверджено наказом №287 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 3 «Звіт про фінансові результати»: Затверджено наказом № 87 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 4 «Звіт про рух грошових коштів»: Затверджено наказом № 87 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 5 «Звіт про власний капітал»: Затверджено наказом №87 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999р.

5. Про Примітки до річної фінансової звітності: Наказ № 302 Міністерства фінансів України від 29 листопада 2000р.

ТЕМА 10 ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Основні питання:

10.1) . Зміст, завдання та методи фінансового планування.

10.2) . Принципи і методи фінансового планування.

10.3) Фінансовий план та порядок його складання

10.4) .Бюджетування - кошторисне планування

10.5) Порядок розробки фінансового плану.

Основні поняття і терміни:

Фінансова стратегія, фінансове планування, поточний фінансовий план, платіжний календар, бюджетування.

10.1.Зміст, завдання та методи фінансового планування

На стадії фінансового планування визначається загальна потреба в коштах для забезпечення нормальної виробничо-господарської діяльності і можливість одержання таких засобів. В умовах ринку підприємство самостійне визначає напрямки та розмір використання прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків.

Фінансове планування – процес розробки системи фінансових планів і планових (нормативних) показників по забезпеченню розвитку підприємства необхідними фінансовими ресурсами і підвищенню ефективності його фінансової діяльності в майбутньому періоді (таблиця 10.1).

Таблиця 10.1

Системи фінансового планування і форми реалізації його результатів на підприємстві

Система планування прибутку	Форми реалізації результатів фінансового планування	Період планування
Стратегічне планування	Розробка довгострокового плану роботи підприємства, загальної фінансової стратегії і фінансової політики по основних напрямках фінансової діяльності	Близько 3-х років
Поточне планування бюджетів	Розробка бюджетів по основних напрямках фінансової діяльності підприємств	1 рік
Оперативне планування	Розробка платіжних календарів та інших форм оперативних планових завдань по всіх основних питаннях фінансової діяльності	Місяць, квартал

Стратегічне планування – це процес визначення дій, необхідних для досягнення стратегічної мети (наприклад, збільшення прибутку, збереження положення на ринку, лідерство в галузі) .

Стратегічне планування припускає дослідження факторів зовнішнього фінансового середовища і кон'юнктури фінансового ринку, конкретизацію цільових показників, розробку фінансової політики і системи організаційно-економічних заходів.

Поточне планування припускає розробку бюджетів на майбутній рік з розбивкою по кварталах. Вихідними передумовами для їхньої розробки є:

- напрямок фінансової діяльності на майбутній період;
- фінансова політика по окремих аспектах фінансової діяльності підприємства;
- плановані обсяги виробництва і реалізації продукції;
- фінансова стратегія підприємства і цільові стратегічні нормативи по основних економічних показниках операційної діяльності підприємства;
- система розроблених на підприємстві норм і нормативів витрат окремих ресурсів;
- діюча система ставок податкових платежів і норм амортизаційних відрахувань;
- середні ставки кредитного і депозитного відсотків на фінансовому ринку;
- результати фінансового аналізу за попередній період.

Логічна послідовність процесу планування представлена на рисунку 10.1.

Оперативне планування припускає розробку особливої форми бюджету – платіжного календаря, що розробляє **Місія підприємства** ових коштів і по підприємству в цілому. Звичайно платіжний календар розробляється на майбутній місяць з розбивкою по днях, тижнях, декадах і складається з двох розділів:

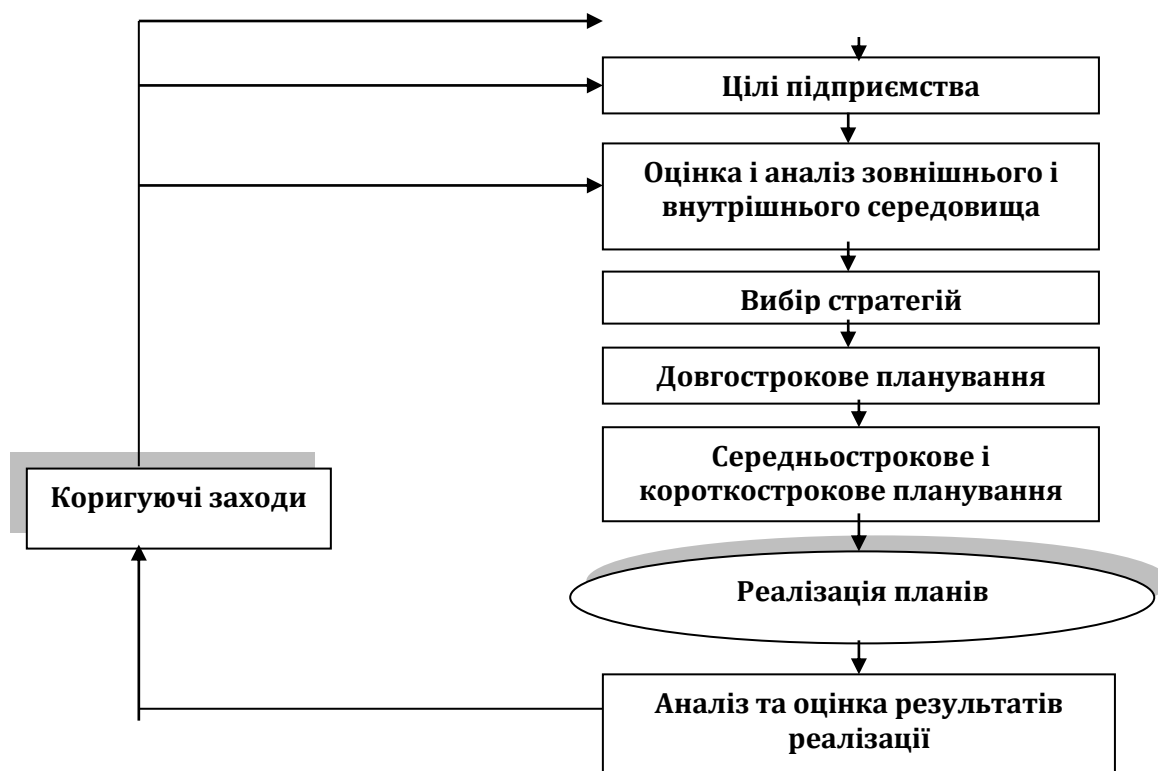
- графік витрат коштів;
- графік надходження коштів.

Оперативні плани складаються на короткий проміжок часу. Західний досвід свідчить, що оперативні плани у більшості випадків розраховані не більше, ніж на п'ять років.

Важливим моментом фінансового планування є визначення стратегії її планування. Стратегія фінансового планування означає загальне спрямування розробки фінансового плану, джерел надходження коштів, джерел прибутку.

Господарюючий суб'єкт представляє собою систему, що складається з різних виробництв, цехів, складів, служб (ремонтної тощо) , відділів, лабораторій, магазинів та інших підрозділів. Роль кожного з цих підрозділів в

одержанні прибутку є різною.

Рису 10.1. Послідовність процесу фінансового планування

Наприклад, господарюючий суб'єкт не може існувати без бухгалтерії, але не можна вимагати від бухгалтерії, щоб вона приносила прибуток. Так само не можна вимагати прибутку від ремонтної служби, лабораторії якості тощо.

10.2. Принципи і методи фінансового планування

Методологія фінансового планування включає в себе організацію планування фінансів, що будується на визначених принципах. Принципи повноти означає, що розроблені плани (бюджети) та показники повинні охоплювати всі сфери та види діяльності. Реалізується у зведеному плані (бюджеті). Окрім того, залежно від періоду, який охоплюється плануванням, виділяють:

- стратегічні (декілька років) плани;
- тактичні (квартал-рік) плани;
- оперативні (до 1-го місяця) плани.

Основні принципи фінансового планування наведені на рисунку 10.2.

Рисунок 10.2. Основні принципи фінансового планування

Оперативні плани розробляються стосовно конкретних функцій; тактичні - у відповідності до поставлених задач; стратегічні – у відповідності до поставленої мети.

Принцип обґрунтованості полягає в необхідності орієнтації на існуючий фінансово – економічний стан, на соціально – економічний стан, на соціально – економічні задачі й потреби ринку.

Принцип реальності ґрунтується на урахуванні всіх лімітів фінансових ресурсів, на основі раціональних норм і нормативів, на використанні прогресивних методів їх розробки.

Принцип інтегрованості зумовлюється необхідністю тісного взаємозв'язку між різними видами планів (бюджетів) із тим, щоб виконання планів нижчого рівня найбільшою мірою сприяло виконанню планів вищого рівня. Реалізація цього принципу забезпечується тим, що кожний наступний план розробляється, виходячи із завдань попереднього плану. Так, тактичні плани (бюджети) розробляються на базі стратегічних, оперативні – на базі тактичних і є їх продовженням і деталізацією. Даний принцип передбачає взаємозв'язок зведеного і функціональних планів.

Принцип гнучкості вимагає, щоб розроблена система планів мала можливість корегування при зміні фінансово-економічних умов у суспільстві. Необхідність реалізації цього принципу зумовлена постійними активними змінами зовнішнього середовища та потребою своєчасної адаптації планів до них. Особливо важлива така адаптація в умовах трансформації економіки. В Україні одним із найяскравіших проявів цього є нестабільність нормативно-законодавчої бази, наявність інфляції, розбудова податкової, бюджетної, фінансової системи. Для забезпечення реалізації принципу гнучкості необхідно використовувати систему змінного планування, створення резервів, перегляд планів з урахуванням змін зовнішнього середовища.

Принцип економічності полягає, в тому, що витрати на планування

(бюджетування) повинні раціонально співвідноситись з отриманими результатами. Виконання цього принципу важливе, якщо врахувати, що планування – це досить складний проце, який потребує додаткових. витрат часу, ресурсів тощо. Реалізація цього принципу забезпечується розробкою раціональних форм планів, виключенням дублюючої та нерелевантної інформації, ефективної організації всього процесу.

10.3. Фінансовий план та порядок його складання

Фінансовий план розробляється протягом 8-9 місяців. Для цього готується детальна програма послідовності дій (рис. 13.3).

За ринкової економіки для вирішення виробничих та комерційних завдань, які потребують вкладання коштів, необхідною є розробка внутрішньо фірмового документа – бізнес-плану.

Бізнес-план має:

- давати конкретні уявлення про те, як функціонуватиме підприємство, яке місце воно займатиме на ринку;
- містити всі виробничі характеристики майбутнього підприємства, детально описувати схему його функціонування;
- розкривати принципи та методи керівництва підприємством; обов'язково містити програму управління фінансами, без якої неможливо розпочати справу та забезпечити ефективність її виконання;
- показати перспективи розвитку підприємства інвесторам та кредиторам.

Мета складання фінансового плану полягає у взаємоузгодженні доходів та витрат Поточний фінансовий план складається на рік з розбивкою по кварталах оскільки протягом року потреба в грошових коштах значно змінюється і може статися брак або надлишок фінансових ресурсів.

Складання фінансового плану може відбуватися в три етапи (рис10.3)

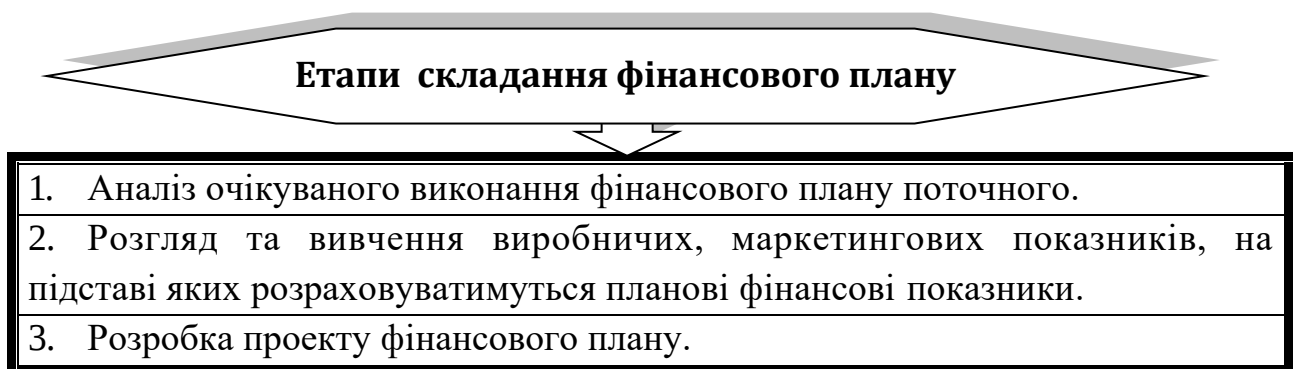

Рис. 10.3 Етапи формування фінансового плану

Фінансовий план підприємства може складатися з одного дохідного розділу «Джерела формування та надходження коштів» і чотирьох витратних:

- «Приріст активів підприємства»; «Повернення залучених коштів»;
- «Витрати, пов'язані з внесенням обов'язкових платежів до бюджету та державних цільових фондів»;
- «Покриття збитків минулих періодів».

У дохідній частині фінансового плану – розділ 1 *«Джерела формування та надходження коштів»* відображаються показники, які характеризують очікуваний обсяг надходжень інвестиційних ресурсів (власних, залучених і позичених) .

Процес фінансового планування передбачає, що при виникненні ситуації, коли у плановому періоді не очікується отримання прибутку від звичайної діяльності підприємством, то до фінансового плану додатково вноситься розрахунок формування фінансових результатів діяльності підприємства за встановленою формою. Для перевірки правильності складання балансу доходів і видатків розробляють спеціальну перевірочну таблицю – так званий шаховий баланс. У підметі шахового балансу записують усі доходи і надходження коштів на підприємство, у присудку – усі видаткові платежі підприємства. Таким чином, по вертикалі групуються видатки в розрізі джерел їх покриття, а по горизонталі здійснюється розподіл доходів за напрямками їх використання.

Після затвердження Положення про складання річного фінансового плану державними підприємствами підприємствам недержавної форми власності також доцільно дотримуватися прийнятої для державних підприємств системи фінансового планування, оскільки вони забезпечує співвідношення планових і звітних показників.

Підприємствам важливо знати стан своїх фінансових ресурсів не тільки за певний період часу, а й на конкретну дату. Для цього розробляють платіжний календар.

Платіжний календар – це оперативний фінансовий план, який розробляють зазвичай на місяць із розбивкою на декади або тижні. У ньому визначають очікувані грошові потоки (у національній і чужоземній валютах) за всіма напрямками і термінами їх надходження і використання, а також порівнюють залишки грошових коштів, їх надходження і вибуття та оцінюють спроможність підприємства своєчасно виконувати всі свої поточні фінансові зобов'язання.

10.4.Бюджетування - кошторисне планування

Поточне планування спрямоване на деталізацію довгострокових планів, що здійснюється за допомогою бюджетування.

Бюджет – це план майбутніх операцій, виражений у кількісних (переважно в грошових) вимірниках на бюджетний період

Бюджетування – це процес планування майбутніх операцій підприємства й оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів

Бюджетування здійснюється в двох напрямках:

- *перший напрям* – це підготовка функціональних бюджетів (бюджетів підрозділів підприємства) ;
- *другий напрям* – це розробка стандартів (норм) витрат на виробництво окремих виробів (або послуг) .

Процес бюджетування включає такі основні стадії:

1. Доведення основних напрямків політики компанії до відома осіб, що відповідають за підготовку бюджетів.
2. Визначення обмежувальних факторів (потужність підприємства, попит на продукцію) .
3. Підготовка бюджету продажу.
4. Попереднє складання бюджетів.
5. Обговорення бюджетів з вищим керівництвом.
6. Координація й аналіз обговорених бюджетів.
7. Затвердження бюджетів.

Головним інструментом фінансового планування є кошторисне планування (бюджетування) . Кошторис (бюджет) – це форма планового розрахунку, яка визначає докладну програму дій підприємства на майбутній період.

Основна мета складання кошторисів полягає:

- в узгодженні оперативних і перспективних планів;
- в координації дій різних підрозділів підприємства;
- в деталізації загальних цілей виробництва і доведенні їх до керівництва різноманітними центрами відповідальності;
- в управлінні і контролі за виробництвом;
- в стимулюванні ефективної роботи керівників і персоналу підприємства;
- у визначенні майбутніх параметрів господарської діяльності;
- у періодичному порівнянні поточних результатів діяльності з планом.

Останнім часом підприємства найчастіше застосовують систему

бюджетного планування, яка впроваджується з метою економії фінансових ресурсів, скорочення невиробничих витрат, більшої гнучкості в управлінні і контролі за собівартістю продукції, а також для підвищення точності планових показників.

Впровадження принципів бюджетування має низку переваг:

1) щомісячне планування бюджетів структурних підрозділів дає змогу одержати більш точні показники розмірів і структури затрат, ніж фінансова звітність, і, відповідно, більш точне планове значення розміру-прибутку;

2) в межах затвердження бюджетів на місяць структурним підрозділам буде надана більша самостійність у витрачанні економії по бюджету фонду оплати праці, що підвищить матеріальну зацікавленість працівників в успішному виконанні планових завдань;

3) бюджетне планування дозволить здійснити режим економії фінансових ресурсів підприємства.

В економічній літературі достатньо чітко розрізняють поняття "план" і "бюджет". План більш широке поняття, яке включає в себе впорядковану систему дій, спрямованих на досягнення деяких цілей.

Бюджет – більш вузьке поняття, яке означає кількісне представлення плану дій, причому, як правило, поняття "бюджет" традиційно трактується як «кошторис». Напрями бюджетування на підприємстві представлені малюнку 10.4.

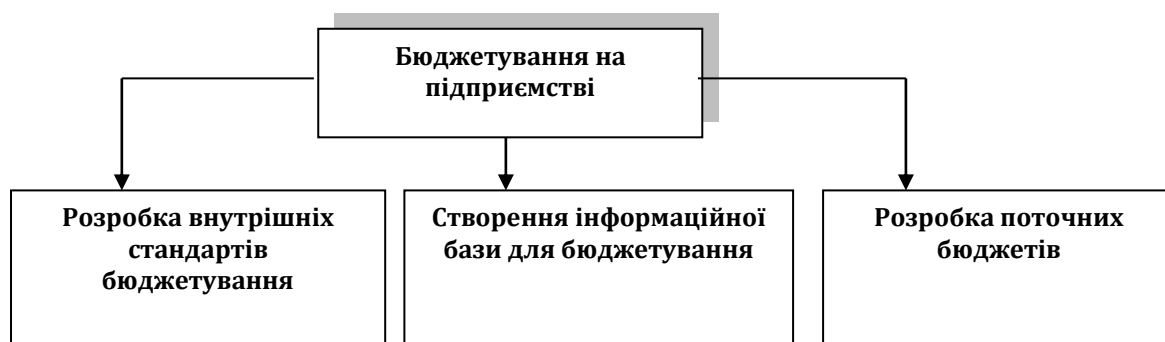

Рис. 10.4. Напрями бюджетування на підприємстві

Організаційні передумови впровадження бюджетування представлені на рисунку 10.5

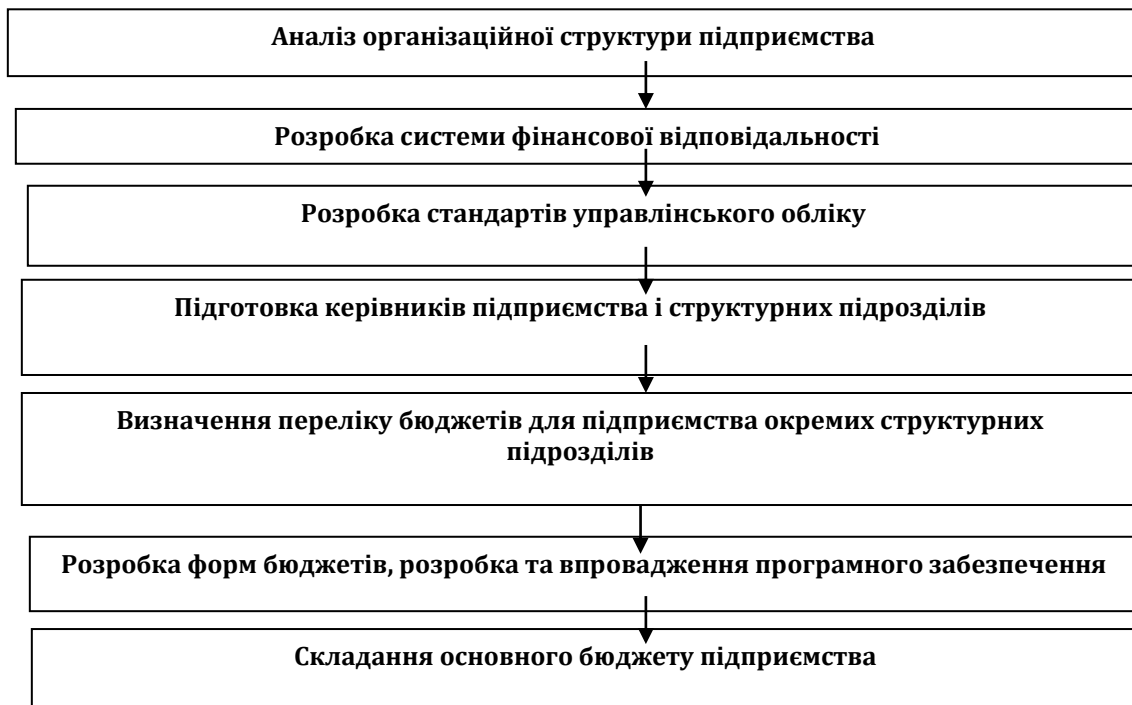

Рис. 10.6. Організаційні передумови впровадження бюджетування

При розробці фінансового плану підприємства складаються наступні кошториси (бюджети) :

- *кошторис продажу* — бюджет, що містить інформацію про запланований обсяг продажу, цін й очікуваного доходу від реалізації кожного виду продукції. При розробці застосовується комплексний підхід, що включає дослідження ринку, статистичну інформацію і прогнози фахівців про економічний розвиток галузі і економіки в цілому. Одночасно розробляється графік очікуваних надходжень від реалізації продукції;

- *кошторис виробництва* – виробнича програма, яка визначає запланований обсяг номенклатури і обсяг виробництва продукції в бюджетному періоді.

- *кошторис прямих матеріальних витрат*– плановий документ, що визначає кількість і номенклатуру матеріалів, необхідних для виконання виробничої програми бюджетного періоду;

- *кошторис витрат на оплату праці* – плановий документ, у якому визначені витрати на оплату праці, необхідні для виробництва товарів або послуг за бюджетний період. Складається на основі бюджету виробництва і встановлених технологічних норм праці на одиницю продукції і тарифної ставки робітників відповідної кваліфікації;

- *кошторис собівартості виготовленої продукції*– плановий документ, у якому проведений розрахунок собівартості продукції, що передбачається виготовити в бюджетному періоді. Бюджетна собівартість виготовленої продукції визначається на основі бюджетів використання прямих матеріалів, прямих витрат

на оплату праці і виробничих накладних витрат з урахуванням запланованих залишків незавершеного виробництва;

– *кошторис непрямих загальновиробничих витрат*

– *кошторис собівартості проданої продукції* – плановий документ, що містить розрахунок собівартості продукції, що передбачається реалізувати в бюджетному періоді. Бюджет собівартості реалізованої продукції складається на основі бюджетів запасів готової продукції і собівартості виготовленої продукції.

– *кошторис поточних періодичних загальногосподарських витрат* – плановий документ, що відображає очікувані витрати на управління й обслуговування підприємства в цілому. Складається шляхом об'єднання бюджетів усіх відділів і служб керування підприємства і його господарського обслуговування;

– *кошторис прибутків та збитків* – проформа фінансової звітності, складена до початку звітного періоду, що визначає фінансовий результат в майбутньому періоді. Складається на підставі бюджетів продажів, собівартості реалізованої продукції, витрат на збут і загально-виробничі витрати;

– *кошторис капітальних витрат*;

– *кошторис руху грошових коштів* – плановий документ, що містить розрахунки майбутніх платежів та джерела надходження коштів. Складається на основі операційних бюджетів і бюджетів капітальних вкладень;

– *кошторис статей активу і пасиву* – проформа фінансової звітності, що містить інформацію про майбутній фінансовий стан підприємства, що очікується в результаті запланованих операцій. Складається на підставі балансу на початок бюджетного року, бюджетів операційних витрат і бюджету коштів, табл. 10.2, 10.3.

Таблиця 10.2.

Бюджет продажу

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	За рік
Очікуваний обсяг, одиниць.	10000	30000	40000	20000	100000
Очікувана ціна на 1 продукції, грн	20,00	20,00	20,00	20,00	
Виторг за реалізовану продукцію	200000	600000	800000	400000	2000000

Крім того, кошториси поділяються на два види: кошториси основної діяльності підприємства і кошториси неосновних видів діяльності.

Існує два підходи до складання бюджетів:

1. *прирістне бюджетування* – це складання бюджетів на основі фактичних результатів, досягнутих у попередньому періоді;

2. *бюджетування «з нуля»* – це метод бюджетування, при якому розраховуються заплановані витрати так, ніби то діяльність здійснюється вперше.

Таблиця 10.3.

Графік надходження коштів

	Квартал 1	Квартал 2	Квартал 3	Квартал 4	За рік
Рахунок дебіторів на початок року	90000				90000
Надходження грошей від продажу в 1 кв.	140000	60000			200000
Надходження грошей від продажу у 2 кв.		420000	180000	180000	600000
Надходження грошей від продажу у 3 кв.			560000	560000	800000
Надходження грошей від продажу у 4 кв.					280000
Разом надходження грошей	230000	480000	740000	520000	1970000

На основі бюджетів усіх підрозділів готується зведений бюджет підприємства, що включає дві групи бюджетів: операційний і фінансовий.

Зведений бюджет – це сукупність бюджетів, що узагальнюють майбутні операції всіх підрозділів підприємства

Операційні бюджети – це сукупність бюджетів витрат і доходів, що забезпечують складання бюджетного звіту про прибуток, що є узагальнюючим у цій групі бюджетів

У групу операційних бюджетів входять: бюджет продажів, бюджет запасів, бюджет прямих матеріальних витрат, бюджет прямих витрат на оплату праці, бюджет виробничих накладних витрат, бюджет собівартості готової продукції, бюджет собівартості реалізованої продукції, бюджет витрат на збут, бюджет витрат на управління, бюджетний звіт про прибуток.

Фінансові бюджети – це сукупність бюджетів, що відображають заплановані грошові потоки і фінансовий стан підприємства

У групу фінансових бюджетів входять: бюджет капітальних вкладень, бюджет коштів, бюджетний баланс.

10.5. Порядок розробки фінансового плану.

Фінансовий план – це заключна частина бізнес-плану, яка узагальнює всі попередні розділи у вартісному виразі. В ньому повинні бути відображені дані про обсяг продажу і загальний прибуток, обсяг інвестицій, джерела

фінансування, використання власних коштів, а також позикових, (із зазначенням строків і джерел погашення заборгованості) , строки окупності капіталовкладень, витрати виробництва та обігу, відсоткове співвідношення доходів і витрат, строки виплати дивідендів (якщо акціонерне товариство) .

Умови, від яких залежить ефективність фінансового планування, впливають з самих цілей цього процесу і необхідного кінцевого результату. Акцент повинен бути зроблений на трьох з них.

1. Прогнозування. Першу умову можна сформулювати як здатність складати акуратні і обґрунтовані прогнози. Не можна зводити прогнозування до чисто технічної справи. Пристосування тенденцій під минулі факти і дані нічого не варте. Це пов'язано з тим, що майбутнє не обов'язково відтворює минулі картини, що було б зручним для планування.

2. Вибір оптимального фінансового плану. В кінці своєї роботи фінансовому менеджеру доведеться визначити, який фінансовий план є найкращим. До цього часу не існує ніякої моделі чи процедури, яка могла б врахувати всі складності і приховані перешкоди, які виникають в процесі фінансового планування. Складання фінансового плану починають з прогнозу обсягу продажу. Прогноз обсягу продажу складається за кожним видом продукції, як правило, на 3 роки: для I-го року щомісячно, для II-го щоквартально, для III-го - на рік в цілому. Це пов'язано з тим, що в перший рік виробництва повинен бути відомий покупець продукції. Розрахунки на другий і третій роки мають характер прогнозів, складених на підставі маркетингових досліджень.

Прогноз обсягу продажу за конкретним видом продукції може бути оформлений наступною таблицею 10.4.:

Таблиця 10.4

Прогноз обсягу продажу

Показник	I рік (місяці)				II рік (квартали)				III рік (прогноз)
	1	2	...	12	1	2	3	4	1
1. Обсяг продажу в натуральному виразі									
2. Ціна за одиницю продукції									
3. Обсяг продажу в грошовому виразі									
Разом за рік									

Виконання фінансового плану (таблиця 10.5) здійснюється безпосередньо

через оперативне фінансове планування. Важливим документом фінансового плану вважається баланс грошових витрат і надходжень, який має й іншу назву – баланс грошових потоків. Мета його складання полягає в тому, щоб досягти синхронності надходження і витрачання грошових коштів або, іншими словами, досягти необхідного рівня ліквідності активів майбутнього підприємства. Так як ліквідність розраховується на будь-яку дату, бажано, щоб дані балансу грошових витрат і надходжень наводились на короткі відрізки часу. При подовженні часових відрізків значення даних, викладених в цьому документі, знижується, навіть якщо вони є надійними.

Ліквідність проекту, що реалізується, може впливати на його прибутковість. Недостатність грошових коштів в конкретний момент часу спричиняє неплатежі і навіть загрозу банкрутства. Затримка в платежах призводить до необхідності сплачувати більші штрафи і пеню, що зменшують балансовий прибуток.

Баланс грошових потоків складається у вигляді таблиці, в якій відображаються дані про наявність грошових коштів на початок періоду, їх надходження і витрачання в самому періоді, і завершується таблиця даними про наявність грошових коштів на кінець періоду (малюнок 10.5) .

Таблиця 10.5

БАЛАНС НАДХОДЖЕННЯ КОШТІВ НА __рік
(Оперативний фінансовий план)

Місяць	Надходження		Витрати		Чисті грошові надходження (сальдо) (1) -(2)		Залишок на початок місяця		Залишок на кінець місяця (3) -(4)		Резерв.		Надлишок або Дефіцит (5) -(6)	
	1		2		3		4		5		6		7	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Січень														
Лютий														
Березень														
Квітень														
Травень														
Червень														
Липень														
Серпень														
Вересень														
Жовтень														
Листопад														
Грудень														
Всього														

В аналітичних цілях таблиця може бути доповнена даними про дебіторську

заборгованість, а саме: про розмір безнадійних боргів, складських запасів, кредиторської заборгованості, що були взяті з інших розділів фінплану. Дані балансу грошових потоків необхідно пов'язати з діями підприємства по формуванню власних оборотних коштів. Адже саме недостатність власних оборотних коштів та їх імобілізація створюють ситуацію, коли в потрібний момент на рахунках підприємства немає потрібних грошових коштів. Потрібно згадати і про те, що показники ліквідності визначаються співвідношенням розміру оборотних коштів і короткострокових позикових джерел їх формування.

Невеликий документ з досить простою структурою носить назву таблиці доходів і витрат. Цей документ показує, як буде формуватися прибуток підприємства. До складу фінансового плану входить також баланс активів та пасивів підприємства.

Невеликий документ з досить простою структурою носить назву таблиці доходів і витрат. Цей документ показує, як буде формуватися прибуток підприємства. До складу фінансового плану входить також баланс активів та пасивів підприємства.

Баланс активів та пасивів підприємства складається з метою оцінки тих видів активів, в які спрямовуються грошові кошти та тих видів пасивів, за рахунок яких планується фінансувати придбання чи створення цих активів. Серед активів балансу виділяють поточні активи (рахунок в банку, каса, інші надходження, дебіторська заборгованість) – як найбільш мобільну частину коштів, запаси та фіксовані активи. В пасиві відображено власні та позикові кошти, причому важливе значення має їх структура та зміна протягом запланованого трирічного періоду.

На Заході при складанні балансу активів і пасивів можна використовувати "метод пробки". Як відомо, в економічних розрахунках при плануванні перевага надається активам і витратам, а вже потім шукають джерела їх формування і фінансування. Різниця між запланованими активами і наявними джерелами фінансування називається "пробкою". Якщо вона має від'ємне значення, то її вибивають за допомогою додаткового зовнішнього фінансування: емісії цінних паперів чи кредитів. Якщо ж власних джерел і вже залучених до обігу позикових коштів буде більше, ніж необхідно для формування фінансових активів, виникає додатне значення пробки, яке ліквідується поверненням позикових коштів, а зайві власні засоби можуть бути інвестовані в цінні папери. При складанні фінансового плану також проводиться аналіз беззбитковості підприємства (метод "Витрати - Обсяг - Прибуток"). Методологічні основи цього методу розроблені вже досить давно, але практичному його використанню сприяла система обліку витрат "direct-

costing”, в основі якої лежить розподіл витрат на постійні та змінні, які по-різному реагують на зміну обсягу виробництва.

Визначення точки беззбитковості здійснюється розрахунковим і графічним способами. При розрахунковому методі використовують наступну формулу:

$$V_{\min} = S_c / (P - S_u) \quad (10.1)$$

де $V_{\min}$ – критичний обсяг виробництва в натуральному виразі;

P – ціна одиниці продукції;

S_c – сума постійних витрат;

S_u – сума змінних витрат на одиницю продукції.

Прогнозна величина прибутку РК відповідно складатиме:

$$PR = q^1 \times P - q^1 \times S_u - S_c = V - S_u - S_c \quad (10.2)$$

де V – обсяг виробництва (продаж) ;

S_c – сума постійних витрат;

q^1 – прогнозований обсяг виробництва (продаж) в натуральному виразі.

Визначення точки беззбитковості графічним методом представлено на рисунку 10.6:

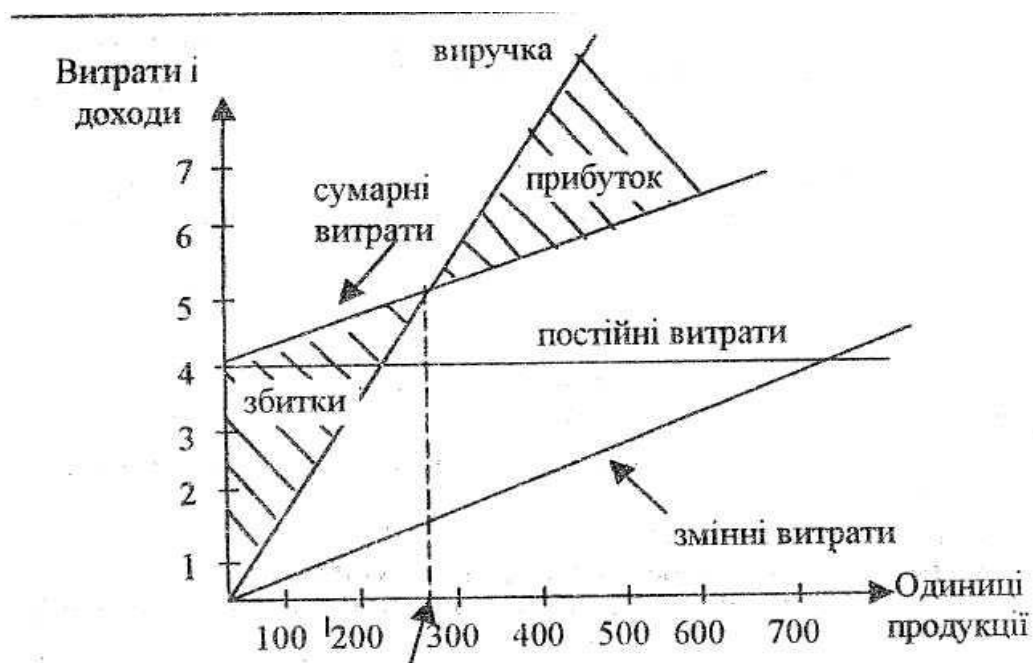

Рис. 10.6 Визначення точки беззбитковості графічним методом

Як видно з малюнка, по горизонталі показується обсяг виробництва в натуральному виразі (в одиницях продукції чи у % виробничої потужності), а по вертикалі – витрати на виробництво (з розподілом їх на постійні та змінні) і виручка від реалізації.

Перетин прямої лінії, що відображає залежність між випуском продукції і собівартістю, і прямої лінії виручки від реалізації показує точку беззбитковості. Нижче цієї точки заштрихований збиток підприємства, тому що до досягнення визначеного обсягу виробництва виручка від реалізації не покриває витрати, але перевищення виручки над точкою беззбитковості дає прибуток.

Розглянутий метод застосовується для вибору варіантів встановлення ціни на продукцію, що реалізується, визначених видів ресурсів, системи збуту продукції, тому розрахунок точки беззбитковості доповнюється прогнозами про зміну прибутку в залежності від зміни умов і обсягів виробництва і реалізації продукції.

Ефективність аналізу беззбитковості дозволяє використовувати його при прогнозуванні величини фінансових ресурсів, але при його впровадженні у практику фінансового планування слід мати на увазі наступне:

- і графічний, і розрахунковий методи визначення прогнозованої величини прибутку передбачають обов'язковий поділ витрат на постійні та змінні, що обумовлено безпосередньо системою обліку витрат;

- побудова графіка здійснюється на даних одного виду продукції, тому необхідна розробка методів узагальнення даних про випуск тих видів продукції, які планує виробляти підприємство;

- виділення постійних витрат пов'язано з поняттям маржинального доходу, який складається з прибутку і постійних витрат і в Україні в обліку не застосовується.

Фінансовий план складається на рік з розбивкою по кварталах. Приблизний зміст статей фінансового плану можна представити наступними основними статтями доходів та видатків підприємства в таблиці 10.6.

В процесі фінансового планування відбувається конкретна ув'язка кожного виду капіталовкладень чи відрахувань та джерела його фінансування. Для цього складається перевірна (шахова) таблиця до фінансового плану, в якій по вертикалі записують напрями використання фінансових ресурсів та прирівняних до них коштів, а по горизонталі - джерела фінансування, тобто фінансові ресурси і прирівняні до них кошти. Така таблиця дозволяє виявити цільовий характер використання фінансових ресурсів, збалансувати доходи і видатки по статтях, визначити резерви формування фондів грошових коштів.

Таблиця 10.6

ПЛАН ДОХОДІВ І ВИТРАТ ГРОШОВИХ КОШТІВ на 20__р.

Показники	Код рядка	сума
I. Надходження		
А. Від основної діяльності		
1. Доходи від реалізації продукції, робіт, послуг	1	
2. Інші операційні доходи	2	
Підсумок по розділу А	3	
Б. Від фінансових операцій		
1. Доходи від участі в капіталі	4	
2. Дивіденди і проценти одержані	5	
3. Доходи від інших фінансових операцій	6	
Підсумок по розділу Б	7	
В. Від іншої звичайної діяльності		
1. Доходи від реалізації фінансових інвестицій	8	
2. Доходи від реалізації необоротних активів	9	
3. Доходи від реалізації майнових комплексів	10	
4. Інші доходи від звичайної діяльності	11	
Підсумок по розділу В	12	
Г. Від надзвичайних подій		
1. Відшкодування збитків від надзвичайних подій	13	
2. Інші надзвичайні доходи	14	
Підсумок по розділу Г	15	
Всього надходжень	16	
II. Витрати		
А. За основною діяльністю		
1. Витрати на реалізовану готову продукцію,	17	
2. Адміністративні витрати	18	
3- Витрати на збут	19	
4. Інші операційні витрати	20	
Підсумок по розподілу А	21	
Б. За фінансовими операціями		
1. Витрата від участі в капіталі	22	
2. Проценти за користування кредитами	23	
3. Інші фінансові витрати	24	
Підсумок по розділу Б	25	
В. За іншою звичайною діяльністю		
1. Витрати за реалізованими фінансовими інвестиціями	26	
2. Витрати за реалізованими необоротними активами	27	
3. Витрати за реалізованими майновими комплексами	28	
Підсумок по розділу В	29	
Г. За надзвичайними подіями		
1 Витрата від стихійного лиха	30	
2. Витрати від техногенних аварій	31	
3. Інші надзвичайні витрати	32	
Підсумок по розділу Г	33	
Усього витрат	34	
Фінансовий результат	35	р. 16-р. 37
III. Податок на прибуток	36	
Результат від основної діяльності	37	р.3- р. 21
Результат від фінансових операцій	38	р. 7-р. 25
Результат від іншої звичайної діяльності	39	р. 12-р. 29
Результат від надзвичайних подій	40	р. 15-р.33

План доходів і витрат—складова фінансового плану бізнес-плану реалізації підприємницького проекту. Показує динаміку формування прибутку в часі і розробляється, як правило, на три роки, причому за перший рік усі показники подаються помісячно, за другий – поквартально, а за третій – в цілому за рік.

План грошових надходжень і виплат – складова фінансового плану бізнес-плану реалізації підприємницького проекту. Розробляють з метою оцінки руху коштів(готівки та грошей на рахунку у банку) в процесі реалізації підприємницького проекту здебільшого на три роки і помісячним поділом першого року та поквартальним—другого.

Кошти, необхідні для реалізації підприємницького проекту, можна умовно поділити на дві частини: кошти для організації виробництва і кошти для забезпечення виробництва уже в процесі функціонування підприємства. І якщо під час розроблення бізнес-плану не враховувати другої частини необхідних коштів, то й за найдетальнішого розроблення всіх інших положень цього документа проект стане нереальним.

План грошових надходжень і виплат – складова фінансового плану бізнес-плану реалізації підприємницького проекту. Розробляють з метою оцінки руху коштів(готівки та грошей на рахунку у банку) в процесі реалізації підприємницького проекту здебільшого на три роки і помісячним поділом першого року та поквартальним—другого. План грошових надходжень і виплат надано в таблиці 10.7

Таблиця 10.7

План грошових надходжень і виплат

Показники	Роки		
	перший	другий	третій
1.Залишок коштів на початок планового періоду.			
2. Надходження від продажу.			
3. Платежі , у тому числі:			
Обладнання,сировина, матеріали, витрати, заробітна плата, реклама, податки, плата за банківський кредит, комунальні послуги,оренда, інші платежі , тощо			
4. Сальдо надходжень і виплат (п.2-п.3)			
5. Залишок коштів на кінець нового періоду (п.1–п.4]			

Кошти, необхідні для реалізації підприємницького проекту, можна умовно поділити на дві частини: кошти для організації виробництва і кошти для забезпечення виробництва уже в процесі функціонування підприємства. І якщо

під час розроблення бізнес-плану не враховувати другої частини необхідних коштів, то й за найдетальнішого розроблення всіх інших положень цього документа проект стане нереальним. Річ у тому, що навіть при забезпеченні рентабельності (прибутковості) виробництва з першого місяця реалізації проекту може відчуватися дефіцит коштів, оскільки час реалізації продукції практично ніколи не збігається з часом надходження коштів на рахунок підприємства. Не кажучи вже про продаж товарів у кредит, коли гроші надходитимуть не раніше як через кілька місяців після реалізації. Тобто завжди потрібен якийсь час па здійснення банківських операцій перерахування грошей.

За показниками даних, надходжень і виплат можна передбачити брак коштів у плановому періоді й уникнути їх дефіциту за рахунок залучення короткотермінових позик або перенесення (в допустимих межах) термінів деяких платежів. За наявності стабільного залишку на рахунку підприємства варто подбати про розширення масштабів виробництва чи про оформлення на суму цих коштів Депозитного банківського рахунку під відповідний процент. Таким чином, план грошових надходжень і виплат, крім свого основного призначення, дозволяє, в одному випадку уникнути фінансових витрат, а в іншому – отримати додатковий прибуток.

Практичний блок до теми 10: Фінансове планування на підприємствах

Приклади і завдання для самостійної роботи

ЗАВДАННЯ 10.1

Визначити відсоток виконання плану по об'єму продукції і по асортименту
Вихідні дані:

Планові фактичні дані по випуску продукції за звітний період слідуючи:

Назва продукції	Випуск, тис. грн.		
	по плану	фактично	фактично в межах плану
Продукція А	95,8	92,1	
Продукція Б	84,3	86,8	
Продукція В	45,7	45,7	
Продукція Г	–	21,3	
Разом			

ЗАВДАННЯ 10.2

Розрахувати плановий прибуток підприємства на квартал. Вихідні дані:

і. Обсяг реалізації продукції за планом складають 214,5 тис. грн.;
податки–38,3 тис. грн.; собівартість продукції– 117,1 тис.грн.

2. Від продажу, незадіяного у виробництві майна, очікується отримати виборг – 89 тис. грн. При цьому витрати на реалізацію складуть 4,5 тис. грн.

3. Підприємство здає в оренду виробничі приміщення. Орендна плата за місяць складає 600 грн.

ЗАВДАННЯ 10.3

Який варіант найкращий для підприємства. Вихідні дані:

Фірма "Onisis" планує два варіанти вкладення капіталу. За першим із них при капіталовкладеннях 422000 грн. прибуток складе 156000 грн. За другим варіантом при капіталовкладеннях 978000 грн. прибуток складе 410000 грн.

Тести до теми 10: Фінансове планування на підприємствах

1) Як називається баланс доходів і видатків підприємства?	а) Касовий план;
	б) фінансовий план;
	в) бізнес-план;
	г) кредитний план;
	д) державний бюджет.
2) Які показники, на вашу думку, не знаходять відображення у балансі доходів і видатків підприємства?	а) Прибуток;
	б) капітальні вкладення;
	в) дивіденди на одну акцію;
	г) платежі до бюджету;
3) З яких основних розділів складається баланс доходів і видатків підприємства?	а) Доходи і надходження, видатки і відрахування;
	б) надходження готівки, витрати готівки;
	в) кредитні взаємовідносини і взаємовідносини з бюджетом;
	г) надходження коштів, види витрат;
4) Яке визначення платіжного календаря є правильним?	а) Баланс доходів і видатків підприємства;
	б) баланс грошових доходів і видатків підприємства за короткий проміжок часу;
	в) план обороту наявних грошових коштів;
	г) система грошових відносин;
5) Що є планом обігу наявних грошей підприємства, в якому вони відображають надходження і витрачання готівки?	а) Баланс доходів та видатків;
	б) платіжний календар;
	в) касовий план;
	г) фінансовий план;
6) Перевірна таблиця (шахматка) складається з метою перевірки:	а) правильності складання балансу доходів та видатків;
	б) правильності складання платіжного календаря;
	в) надходження та витрачання готівки;
	г) правильності складання касового плану;
	д) правильності складання балансу підприємства.

7) Назвіть об'єкти фінансового планування:	а) акціонерне товариство;
	б) доходи підприємства;
	в) обсяг капіталовкладень;
	г) обсяг довгострокових кредитів;
	д) собівартість продукції.
8) Що таке фінансове планування?	а) Розрахунок потреби у фінансових ресурсах для операційної та інвестиційної діяльності;
	б) розрахунок потреби у фінансових ресурсах для поточної виробничої діяльності;
	в) визначення цілей фінансової стратегії;
	г) прогноз балансу активів і пасивів;
	д) баланс грошових надходжень.
вий план?	а) Прогноз балансу активів і пасивів;
	б) баланс грошових надходжень;
	в) платіжний календар на місяць, на 10 днів, на 5 днів;
	г) розробка фінансового забезпечення загального розвитку підприємства на п'ять років;
	д) баланс доходів і видатків.
10) Що таке поточний фінансовий план?	а) Баланс грошових надходжень;
	б) баланс доходів і видатків;
	в) перевірна таблиця (шахматка) ;
	г) платіжний календар;
	д) розрахунок витрат і відрахувань.
11) Що таке оперативний фінансовий план?	а) Баланс грошових надходжень;
	б) баланс доходів і видатків;
	в) перевірна таблиця (шахматка) ;
	г) платіжний календар;
	д) розрахунок витрат і відрахувань.
12) Балансовий метод – це...	а) економіко-математичне моделювання;
	б) розрахунково-аналітичний метод;
	в) метод балансування підсумкових показників;
	г) нормативний метод;
	д) погодження фінансових показників дохідної та видаткової частин фінансового плану.
13) Яке призначення оперативного фінансового планування?	а) Контроль за платоспроможністю підприємства;
	б) фінансове забезпечення загального розвитку підприємства;
	в) фінансове забезпечення досягнення стратегічних цілей;
	г) контроль за своєчасністю грошових надходжень;
	д) фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності.
14) Яке призначення поточного фінансового планування?	а) Контроль за платоспроможністю підприємства;
	б) фінансове забезпечення загального розвитку підприємства;
	в) фінансове забезпечення досягнення стратегічних цілей;
	г) контроль за своєчасністю грошових надходжень;
	д) фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності.

15) Яке призначення перспективного фінансового планування?	а) Контроль за платоспроможністю підприємства;
	б) фінансове забезпечення загального розвитку підприємства;
	в) фінансове забезпечення досягнення стратегічних цілей;
	г) контроль за своєчасністю грошових надходжень;
	д) фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності.

Список використаної літератури:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №2 «Баланс»: Затверджено наказом № 287 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 3 «Звіт про фінансові результати»: Затверджено наказом № 87 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 4 «Звіт про рух грошових коштів»: Затверджено наказом № 87 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 5 «Звіт про власний капітал»: Затверджено наказом №87 Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р.

5. Про Примітки до річної фінансової звітності: Наказ № 302 Міністерства фінансів України від 29 листопада 2000 р.

6. Положення про порядок складання річного фінансового плану державним підприємством: Затверджено наказом № 277 Міністерства економіки України від 25.12.2000 р.

ТЕМА 11 ФІНАНСОВА САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ

Основні питання:

11.1) . Фактори виникнення фінансової кризи на підприємстві.

11.2) . Економічний зміст і порядок проведення фінансової санації підприємства.

11.3) . Джерела проведення фінансової санації на підприємствах.

Основні поняття і терміни:

Санація, санатор, санаційний аудит, мирова угода, реструктуризація.

11.1. Фактори виникнення фінансової кризи на підприємстві

Фінансова криза – фаза незбалансованої діяльності підприємства при обмежених можливостях впливу його керівництва на фінансові відносини.

На практиці кризу ідентифікують з погрозою неплатоспроможності і банкрутства підприємства, збитковою діяльністю або дефіцитом потенціалу для успішного функціонування.

Фінансова криза підприємства характеризують по трьох основних параметрах:

- причини виникнення;
- вид кризи;
- стадія розвитку кризи.

Причини фінансової кризи

Фактори, що обумовлюють фінансову кризу підприємства, розділяють на **зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні) .**

Основні екзогенні фактори фінансової кризи, тобто не залежні від діяльності підприємства:

- спад кон'юнктури в економіці в цілому;
- зниження купівельної спроможності населення;
- значний рівень інфляції;
- нестабільність господарського і податкового законодавства;
- нестабільність фінансового і валютного ринків; посилення конкуренції в галузі;

- криза окремої галузі;
- сезонні коливання; посилення монополізму на ринку;
- дискримінація підприємства органами влади і керування;
- політична нестабільність;
- конфлікти між засновниками (власниками) .

Основні ендогенні фактори фінансової кризи, тобто залежні від підприємства:

- низька якість менеджменту;
- дефіцити в організаційній структурі;
- недоліки у виробничій сфері;
- низький рівень кваліфікації персоналу;
- низький рівень маркетингу і втрата ринков збуту;
- прорахунки в інвестиційній політиці;
- дефіцит інновацій; дефіцит фінансування;
- недостатній контроль;
- незадовільна робота служб, підрозділів підприємства.

Види і фази криз

Стратегічна криза виникає в умовах зруйнованого виробничого потенціалу і відсутності довгострокових факторів успіху.

Криза прибутковості виникає в умовах наявності перманентних збитків, що «з'їдають» власний капітал підприємства і приводять до незадовільної структури балансу.

Криза ліквідності виникає у випадку неплатоспроможності підприємства або наявності реальної погрози втрати платоспроможності.

Між різними видами криз існують тісні зв'язки – стратегічна криза породжує кризу прибутковості, що у свою чергу приводить до кризи платоспроможності. Закономірним результатом розвитку симптомів

фінансової кризи є надмірна кредиторська заборгованість, неплатоспроможність і банкрутство підприємства.

Ідентифікація глибини фінансової кризи дозволяє вибирати ефективні шляхи по її подоланню.

Виділяють три фази кризи:

- фаза, що безпосередньо не загрожує функціонуванню підприємства за умови його переходу на режим антикризового управління;
- фаза, що загрожує подальшому існуванню підприємства і вимагає термінового проведення фінансової санації;
- кризовий стан підприємства, що веде до його ліквідації.

11.2.Економічний зміст та порядок проведення фінансової санації

Санація – система заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства, реалізованих за допомогою сторонніх юридичних або фізичних осіб і спрямованих на запобігання оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації.

Санація – система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових і соціальних заходів, спрямованих на досягнення або поновлення платоспроможності, прибутковості і конкурентноздатності підприємства-боржника в довгостроковому періоді

Метою фінансової санації є покриття поточних збитків і усунення причин їхнього виникнення, поновлення або збереження ліквідності, платоспроможності, зменшення усіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу і формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санації.

Санація проводиться в трьох основних випадках:

- до порушення кредиторами справи про банкрутство, якщо підприємство в спробі виходу з кризи вдається до зовнішньої допомоги зі своєї ініціативи;
- якщо саме підприємство, звернувшись в арбітражний суд із заявою про банкрутство, одночасно пропонує умови своєї санації;
- якщо рішення про проведення санації виносить арбітражний суд по пропозиціях, що надійшли, від бажаючих задовольнити вимоги кредиторів до боржника і погасити його зобов'язання перед бюджетом.

Розробка плану санації підприємства

Розробка плану санації може здійснюватися фінансовими і контролюючими службами підприємства, представниками потенційного санатора, незалежними аудиторськими і консалтинговими фірмами.

План санації включає:

Вступ – В вступі дається характеристика підприємства: зведення про правову форму організації бізнесу, формі власності, організаційній структурі, сфері діяльності і коротка історична довідка про розвиток підприємства.

1 розділ – Перший розділ включає підрозділи:

- оцінка зовнішніх умов (політична, економічна, демографічна ситуація, що дозволяє оцінити можливість адаптації стратегії розвитку підприємства до зовнішнього середовища) ;
- аналіз майнового та фінансово-господарського стану;

- аналіз причин фінансової кризи і слабких місць (систематизація й оцінка причин кризи і його впливу на діяльність підприємства на основі виявлення слабких місць) ;

- наявний потенціал (визначаються сильні сторони діяльності підприємства, можливі шанси і наявний потенціал у всіх сферах) .

2 розділ – Розділ містить стратегічні цілі санації, цільові орієнтири і розробку стратегії санації.

3 розділ – Складові частини:

- план маркетингу й оцінка ринку збуту продукції (визначаються фактори, що впливають на збут і місткість ринку, мотивація споживачів, галузеві ризики, кількісно оцінюється частка ринка) ;

- план виробництва і капіталовкладень (містить дані про використання устаткування, його знос, витрати на придбання нового обладнання, ремонт і реконструкцію, можливості оренди і лізингу) ;

- організаційний план (відображає організаційну структуру підприємства, можливість його реструктуризації, аналіз складу і якість менеджменту) ;

- фінансовий план (включає прогноз обсягів випуску і реалізації продукції; баланс грошових надходжень і витрат; зведений баланс активів і пасивів; форми і джерела мобілізації фінансових ресурсів; графіки освоєння, окупності і повернення фінансових ресурсів) .

4 розділ – У розділі розраховується ефективність санації, організаційні заходи щодо її проведення і контроль за ходом реалізації.

Мета санації вважається досягнутою, якщо вдалося за рахунок зовнішньої фінансової допомоги або реорганізаційних заходів нормалізувати господарську діяльність і уникнути оголошення підприємства-боржника банкрутом з наступною його ліквідацією.

Санаційний аудит – це аудит підприємства, що знаходиться в стані фінансової кризи.

Головна мета санаційного аудита – оцінка санаційної спроможності підприємства на підставі аналізу фінансово-господарської діяльності і наявного плану фінансового оздоровлення.

Санаційний аудит проводиться зовнішніми аудиторами в тісному співробітництві з внутрішніми службами підприємства.

Етапи проведення санаційного аудита:

1. Збір і систематизація інформації про підприємство.
2. Розрахунок і аналіз фактичних показників і тенденцій розвитку (оцінка стану фінансової кризи) .

3. Аналіз причин і симптомів фінансової кризи і виявлення слабких сторін діяльності.

4. Ухвалення рішення про санацію або ліквідацію підприємства.

Акт про результати проведення фінансового аудита повинний відображати реальне положення підприємства і його санаційні шанси.

11.3. Джерела проведення фінансової санації

Мобілізація внутрішніх резервів фінансової стабілізації спрямована на відновлення платоспроможності і ліквідності підприємства.

1. Реструктуризація активів включає санаційні заходи:

- мобілізація прихованих резервів шляхом реалізації окремих об'єктів основних і оборотних коштів, що не зв'язані з процесами виробництва і реалізації або в результаті індексації балансової вартості основних фондів (збільшується стаття «Статутний капітал» або «Додатковий капітал»).

Приховані резерви:

- використання поворотного лізингу шляхом продажу основних фондів і одночасне їхнє залучення через оперативний або фінансовий лізинг;
- здача в оренду основних фондів;
- оптимізація структури розміщення оборотного капіталу, наприклад, шляхом зменшення запасів сировини і матеріалів, незавершеного виробництва;
- продаж окремих, низькорентабельних структурних підрозділів (філій);
- використання давальницької сировини – спосіб завантаження виробничих потужностей підприємства при якому сировина і матеріали надаються підприємству безкоштовно, однак, виготовлена продукція є власністю постачальника сировини (підприємство одержує частину готової продукції або грошові кошти відповідно до договору);
- рефінансування дебіторської заборгованості шляхом переведення її в ліквідні форми оборотних активів: гроші, короткострокові фінансові вкладення.

Основні форми рефінансування дебіторської заборгованості:

- факторинг – продаж дебіторської заборгованості факторинговій компанії або банку;
- облік або дисконт векселів;
- форфейтинг – кредитування зовнішньоекономічних операцій у формі викупу у експортера векселів і інших боргових вимог, акцептованих імпортером.

2. Зменшення витрат включає санаційні заходи:

- заморожування інвестиційних вкладень;
- зниження валових витрат.

3. Збільшення виручки від реалізації шляхом активізації збутової маркетингової політики.

Види і форми санації

Форма санації характеризує той механізм, за допомогою якого досягаються її основні цілі. У залежності від джерел мобілізації фінансових ресурсів розрізняють:

- ✓ **автономну санацію** (власні засоби підприємства і капітал його власників);
- ✓ **зовнішню санацію** (засобу кредиторів і держави) .

Умовно розрізняють два види санації, що можуть бути представлені в різних формах.

➤ *Санація без залучення додаткових фінансових ресурсів:*

- зменшення номінального капіталу підприємства;
- конверсія власності в борг;
- конверсія боргу у власність;
- пролонгація термінів сплати заборгованості;
- добровільне зменшення заборгованості;
- самофінансування;
- альтернативна санація;
- зменшення номінального капіталу з майбутнім його збільшенням;
- безповоротна фінансова допомога власників;
- безповоротна фінансова допомога персоналові;
- емісія облігацій конверсійної позики;
- залучення додаткових позичок.

➤ *Санація за допомогою державної фінансової підтримки, здійснюваної як на поворотній, так і на безповоротній основі.*

Сутність банкрутства

Банкрутство — це визнана арбітражним судом нездатність боржника відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як шляхом застосування ліквідаційної процедури (Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 01.01.2000 р.) Банкрутство — неплатоспроможність підприємства, боргова нездатність і неможливість продовження виробничої і фінансово-господарської діяльності через відсутність коштів.

Суб'єктом банкрутства вважається боржник, нездатність якого виконати свої грошові зобов'язання, визнано господарським судом. **Основні причини банкрутства:**

- серйозне порушення фінансової стійкості підприємства, що перешкоджає нормальному здійсненню його господарської діяльності;
- істотна незбалансованість у рамках щодо тривалого періоду часу обсягів його грошових потоків;
- тривала неплатоспроможність підприємства, викликана низькою ліквідністю його активів.

Інститут банкрутства має виконувати три основні функції:

1. Служити механізмом запобігання непродуктивному використанню активів підприємств.
2. Бути інструментом реабілітації підприємств, які опинилися на межі банкрутства, однак мають значні резерви для успішної фінансово-господарської діяльності в майбутньому.
3. Сприяти якнайповнішому задоволенню претензій кредиторів.

Головне завдання провадження справи про банкрутство підприємства полягає в якомога повнішому задоволенні вимог кредиторів, яке можна досягти:

- а) через продаж майна боржника та розподіл виручених коштів між кредиторами, що здійснюється в процесі ліквідаційної процедури;
- б) на основі реалізації плану санації (реорганізації) боржника;
- в) через укладення мирової угоди.

Таким чином, до боржника господарський суд може застосовувати такі типи процедур: ліквідаційні; реорганізаційні та санаційні; мирову угоду.

До ліквідаційних процедур відносять примусову ліквідацію підприємства-боржника з ухвали господарського суду та добровільну ліквідацію підприємства під контролем кредиторів. До реорганізаційних процедур належить фінансове оздоровлення підприємства на основі переведення боргу на санатора в обмін на повну або часткову зміну власника. Вдало реалізувавши план санації, можна погасити претензії кредиторів за рахунок грошових надходжень від фінансово-господарської діяльності боржника. Мирова угода укладається між боржником і кредиторами на будь-якому етапі провадження справи про банкрутство, якщо сторони дійшли компромісу щодо умов відстрочення сплати заборгованості.

Поняття банкрутства характеризується різними його видами. У законодавчій і фінансовій практиці виділяють наступні **види банкрутства підприємств**:

1. **Навмисне банкрутство** навмисне приховання факту стійкої фінансової нездатності, шляхом надання недостовірних даних **Ознаки навмисного банкрутства**:

- надання недостовірних даних про фінансовий стан боржника; причинний зв'язок між такими даними і збитками, що несе кредитор;

- якщо сховане банкрутство є наслідком дії форс-мажорних обставин.

Максимальні стягнення за навмисне банкрутство застосовуються у випадках, коли сформована ситуація є наслідком різного роду зловживань і некомпетентного ведення фінансово-господарської діяльності.

2. **Фіктивне банкрутство** – свідомо помилкове оголошення підприємством про свою неспроможність з метою введення в оману кредиторів для одержання від них відстрочки (розстрочки) виконання своїх кредитних зобов'язань або знижки сум кредитної заборгованості. Виявлені факти фіктивного банкрутства переслідуються в кримінальному порядку.

3. **Навмисне банкрутство** – навмисне створення (або збільшення) керівником або власником підприємства його неплатоспроможності; нанесення ними економічного збитку в інтересах інших осіб; свідомо некомпетентне фінансове керування. Виявлені факти навмисного банкрутства переслідуються згідно з законом.

4. **Реальне банкрутство** – повна нездатність підприємства відновити в майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність у силу реальних втрат використання капіталу. Катастрофічний рівень втрат капіталу не дозволяє підприємству здійснювати ефективну діяльність, і воно стає банкрутом.

5. **Технічне банкрутство** – неплатоспроможність підприємства, викликана істотним простроченням його дебіторської заборгованості. Дебіторська заборгованість перевищує розмір кредиторської заборгованості, а сума активів значно перевершує обсяг фінансових зобов'язань.

Порядок оголошення підприємства банкрутом

Ведення справи про банкрутство включає наступні складові:

1. Процедура встановлення факту неплатоспроможності боржника і незаперечність вимог кредитора (якщо він є ініціатором відкриття справи) .
2. Виявлення всіх кредиторів і потенційних санаторів.
3. Санація (якщо можливо) ,або складання мирової угоди.
4. Визнання боржника банкрутом.
5. Процедура задоволення вимог кредиторів за рахунок ліквідації майнових активів боржника.

11.4. Методи прогнозування банкрутства

Існує два підходи до прогнозування банкрутства: прогнозування за допомогою фінансових коефіцієнтів та прогнозування за допомогою

порівняльного аналізу характеристик підприємств. Для того щоб вирішити, який метод дає найбільш адекватні оцінки стану підприємства, необхідно розуміти за яких умов той чи інший метод можна використовувати.

Методи прогнозування банкрутства, засновані на використанні фінансових коефіцієнтів.

У світовій практиці найпоширенішими моделями оцінки фінансового стану підприємства та схильності його до банкрутства є наступні економетричні моделі, які будуються на основі фінансових коефіцієнтів:

1. Двохфакторна модель оцінки імовірності банкрутства.
2. Оцінка імовірності банкрутства на основі Z-рахунку Альтмана.
3. Модель Романа Ліса для оцінки фінансового стану.
4. Оцінка фінансового стану по показниках У. Бівера;
5. Метод рейтингової оцінки фінансового стану (рейтингове число).
6. R-модель прогнозу ризику банкрутства.
7. Прогнозна модель Таффлера.
8. Модель Фулмера.
9. Модель Спрингейта.
10. Узагальнена модель, розроблена на основі дискримінантної функції.
11. PAS-коефіцієнт.

Розглянемо основні переваги і недоліки деяких з цих моделей.

1. Двохфакторна модель оцінки імовірності банкрутства підприємства

Однією з найпростіших моделей прогнозування імовірності банкрутства вважається двохфакторна модель. Вона базується на двох ключових показниках: показнику поточної ліквідності і показнику частки позикових коштів, від яких залежить імовірність банкрутства підприємства. Ці показники помножують на вагові значення коефіцієнтів, знайдені емпіричним шляхом, і результати потім складаються з деякою постійною величиною (const), також отриманою тим же дослідно-статистичним способом. Якщо результат виявляється від'ємним, імовірність банкрутства невелика. Додатне значення вказує на високу імовірність банкрутства.

У американській практиці виявлені і використовуються такі вагові значення коефіцієнтів:

- для показника поточної ліквідності (покриття) (K_p) : -1,0736;
- для показника питомої ваги позикових коштів в пасивах підприємства (K_z): +0,0579;
- постійна величина: -0,3877.

Звідси формула розрахунку Z приймає наступний вигляд:

$$Z = - 0,3877 - 1,0736 K_p + 0,0579 K_z.$$

Для отримання більш точного прогнозу американська практика рекомендує

брати до уваги рівень і тенденцію зміни рентабельності реалізованої продукції, оскільки даний показник істотно впливає на фінансову стійкість підприємства. Це дозволяє одночасно порівнювати показник ризику банкрутства Z і рівень рентабельності продажу продукції. Якщо перший показник знаходиться в безпечних межах і рівень рентабельності продукції досить високий, то імовірність банкрутства дуже незначна.

Потрібно мати на увазі, що дана модель розроблена для США, а в нашій країні інші темпи інфляції, інші цикли макро- і мікроекономіки, а також інші рівні фондо-, енерго- і трудомісткості виробництва, продуктивності праці, інший податковий тягар. Розглянута двохфакторна модель не забезпечує всебічної оцінки фінансового стану підприємства, а тому можливі дуже значні відхилення прогнозу від реальності.

2. Оцінка імовірності банкрутства підприємства на основі Z -рахунку Альтмана

Оцінка імовірності банкрутства підприємства на основі Z -рахунку Альтмана являє собою функцію від деяких показників, які характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий період. У загальному вигляді індекс кредитоспроможності (Z -рахунок) має вигляд :

$$Z = 1,2 K_1 + 1,4 K_2 + 3,3 K_3 + 0,6 K_4 + K_5,$$

де K_1 – оборотний капітал/сума активів;

K_2 – нерозподілений прибуток/сума активів;

K_3 – операційний прибуток/сума активів;

K_4 – ринкова вартість акцій/сума заборгованості;

K_5 – виручка/сума активів.

Результати чисельних розрахунків по моделі Альтмана показали, що узагальнюючий показник Z може приймати значення в межах $[-14, +22]$. При цьому підприємства, для яких $Z > 2,99$ потрапляють в число фінансовий стійких, підприємства, для яких $Z < 1,81$, є безумовно-неспроможними, а інтервал $[1,81-2,99]$ складає зону невизначеності.

Z -коефіцієнт має загальний серйозний недолік – по суті його можна використати лише для відносно великих компаній, що котирують свої акції на біржах. Саме для таких компаній можна дістати об'єктивну ринкову оцінку власного капіталу.

3. Модель Романа Ліса для оцінки фінансового стану

У 1972 р. Роман Ліс отримав наступну формулу для Великобританії :

$$Z = 0,063 X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,001 X_4,$$

де X_1 – оборотний капітал / сума активів;

X_2 – операційний прибуток / сума активів;

X_3 – нерозподілений прибуток / сума активів;

X_4 – власний капітал / позиковий капітал.

Граничне значення для цієї моделі дорівнює 0,037.

4. Оцінка фінансового стану підприємства за показниками У. Бівера

Відомий фінансовий аналітик Уільям Бівер запропонував свою систему показників для оцінки фінансового стану підприємства. З метою діагностики банкрутства він рекомендував дослідити тренди показників. Система показників Бівера і їх значення для діагностики банкрутства представлені в табл.11.1.

Таблиця 11.1

Розрахунок показників У. Бівера

Показники	Розрахунок	Значення показників		
		Компанія із задовільним фінансовим станом	За 5 років до банкрутства	За 1 рік до банкрутства
1. Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток-амортизація) / (довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання)	0,4-0,45	0.17	-0,15
2. Рентабельність активів	(Чистий прибуток/ активи) x 100%	6-8	4	-22
3. Фінансовий леверидж	(Довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) / активи	<37	<50	<=80
4. Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(Власний капітал -позаоборотні активи) / активи	0,4	<=0,3	=0,06
5. Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	>=3,2	<=2	<=1

Але дана методика також не відображає всі сторони діяльності компанії і не є універсальною методикою для прогнозу імовірності банкрутства.

Для визначення фінансового стану підприємства доречно визначити економічну вартість підприємства.

Економічна вартість підприємства (ЕВ) визначається діленням вартості середньорічного чистого грошового потоку у підприємства (ЧГП) на середньозважену вартість капіталу (K_c).

Цей показник дає можливість вибору підприємству подальшої діяльності, що знаходиться на межі банкрутства:

- якщо $ЕВ > ЛВ$ (ліквідаційна вартість) > реорганізація
- якщо $ЕВ \leq ЛВ$ > ліквідація.

5. Метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства (рейтингове число).

Р. С. Сайфулін і Г. Г. Кадиков запропонували використати для експрес-

оцінки фінансового стану підприємства рейтингове число:

$$K = 2K_o + 0,1K_{пл} + 0,08K_i + 0,45K_m + K_{пр},$$

де K_o – коефіцієнт забезпеченості власними коштами ($K_o > 0,1$);

$K_{пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{пл} > 2$);

K_i – інтенсивність обігу капіталу, що авансується, яка характеризує обсяг реалізованої продукції, що припадає на одну грошову одиницю коштів, вкладених в діяльність підприємства ($K_i > 2,5$);

K_m – коефіцієнт менеджменту, характеризується відношенням прибутку від реалізації до величини виручки від реалізації ($K_m > (п + 1)/г$, де $г$ - облікова ставка НБУ);

$K_{пр}$ – рентабельність власного капіталу – відношення балансового прибутку до власного капіталу ($K_{пр} > 0,2$).

Якщо рейтингове число K для підприємства має значення більше 1, то підприємство знаходиться у задовільному стані. Якщо значення K менше за 1, то це характеризується як незадовільний стан. Діагностика неспроможності на базі рейтингового числа, однак, не дозволяє оцінити причини попадання підприємства «в зону неплатоспроможності». Крім того, нормативний зміст коефіцієнтів, що використовуються для рейтингової оцінки, також не враховує галузевих особливостей підприємств.

6. R-модель прогнозу ризику банкрутства

Вченими Іркутської державної економічної академії запропонована чотирьохфакторна модель прогнозу ризику банкрутства (модель K .), яка має наступний вигляд:

$$R = 8,38 K_1 + K_2 + 0,054 K_3 + 0,63 K_4,$$

де K_1 – оборотний капітал/актив;

K_2 – чистий прибуток/власний капітал;

K_3 – виручка від реалізації/активи;

K_4 – чистий прибуток/інтегральні витрати.

Імовірність банкрутства підприємства у відповідності зі значенням моделі R визначається таким чином (табл. 2):

До очевидних достоїнств даної моделі можна віднести те, що механізм її розробки та всі основні етапи розрахунків досить прості і можуть бути детально пояснені і обґрунтовані. Але необхідно зауважити, що при проведенні оцінки схильності підприємства до банкрутства та розрахунку коефіцієнтів імовірності банкрутства потрібно враховувати галузеві специфіки підприємств. Тому при проведенні більш точної оцінки схильності підприємства до банкрутства потрібно розробити та користуватися галузевими коефіцієнтами імовірності банкрутства.

Таблиця 11.2

Загальна оцінка імовірності банкрутства підприємства

Значення R (коефіцієнту імовірності банкрутства)	Імовірність банкрутства, %
Менше 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька (15-20)
Більше 0,42	Мінімальна (до 10)

7. Прогнозна модель Таффлера

Британський вчений Таффлер запропонував в 1977 р. чотирьохфакторну прогнозу модель, при розробці якої використав наступний підхід.

При використанні комп'ютерної техніки на першій стадії обчислюються 80 відносин за даними платоспроможних компаній і компаній, що збанкрутіли. Потім, використовуючи статистичний метод, відомий як багатомірний дискримінантний аналіз, можна побудувати модель платоспроможності, визначаючи приватні співвідношення, які найкращим чином виділяють дві групи компаній та їх коефіцієнти. Такий вибірковий підрахунок співвідношень є типовим для визначення деяких ключових вимірювань діяльності корпорації, таких як прибутковість, відповідність зворотного капіталу, фінансовий ризик і ліквідність. Об'єднуючи ці показники і зводячи їх відповідним чином до одного, модель платоспроможності надає точну картину фінансового стану корпорації. Типова модель для аналізу компаній, акції яких котируються на біржах, приймає форму:

$$Z = 0,53 X_1 + 0,13 X_2 + 0,18 X_3 + 0,16 X_4,$$

де X_1 – операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

X_2 – оборотні активи / сума зобов'язань;

X_3 – короткострокові зобов'язання / сума активів;

X_4 – виручка / сума активів.

Якщо величина Z-рахунку більше 0,3, це свідчить, що у фірми непогані довгострокові перспективи, а якщо менше 0,2, то банкрутство більш ніж ймовірно.

8. Модель Спрингейта

Дана модель має наступний вигляд:

$$Z = 1,03 A + 3,07 B + 0,66 Z + 0,4 D,$$

де A – робочий капітал / загальна вартість активів;

B – оподаткований прибуток і проценти / загальна вартість активів;

Z – оподаткований прибуток / короткострокова заборгованість;

D – об'єм продажу / загальна вартість активів.

Вважається, що точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, однак згодом цей показник меншає. Якщо $Z < 0,862$, то підприємство вважається потенційним банкрутом.

Безумовно, більшість приведених моделей розроблена для відмінних від існуючих в Україні економічних умов. Відмінності в темпах інфляції і фазах циклу, особливо в фондо-, енерго-, трудомісткості виробництв, інший податковий клімат вимагають відповідного коректування моделей.

Методи прогнозування банкрутства, засновані на використанні порівняльного аналізу. Орієнтація на якийсь один критерій, навіть вельми привабливий з позиції теорії, на практиці не завжди виправдана. Тому багато аудиторських фірм та інших компаній, що займаються аналітичними оглядами, прогнозуванням та консультуванням, використовують для аналітичних оцінок системи критеріїв, тобто різноманітні порівняльні, якісні методики оцінки банкрутства. Використання таких методик для подібного дослідження містить у собі як переваги, так і недоліки. Основною перевагою є те, що за допомогою цих методик можна аналізувати ті процеси, які неможливо описати методами, що працюють з однією оцінкою. Але в цьому є і свої мінуси: набагато легше прийняти рішення в умовах однокритеріальної задачі, ніж за умов багатокритеріальної задачі. Разом з тим будь-яке прогнозне рішення подібного роду, незалежно від числа критеріїв, є суб'єктивним, а розраховані значення критеріїв носять швидше характер інформації до роздуму, ніж спонукальних стимулів для прийняття негайних рішень. Розглянемо деякі якісні прогнозні методики:

1. Методика В. В. Ковальова.
2. Метод Аргенті (А-рахунки).
3. Метод Скоуна тощо.

Зупинимось зокрема на методиці якісного аналізу В. В. Ковальова.

Як приклад можна привести рекомендації Комітету з узагальнення практики аудитування (Великобританія), що містять перелік критичних показників для оцінки можливого банкрутства підприємства. В.В. Ковальов, базуючись на розробках західних аудиторських фірм і адаптуючи ці розробки до вітчизняної специфіки бізнесу, запропонував наступну дворівневу систему показників [58].

До першої групи відносяться критерії і показники, несприятливі поточні значення або динаміка зміни яких свідчать про можливі в майбутньому значні фінансові ускладнення, в тому числі й банкрутство. До них належать:

- істотні втрати, що повторюються в основній виробничій діяльності;
- перевищення деякого критичного рівня простроченої кредиторської заборгованості;
- надмірне використання короткострокових позикових коштів як джерела

фінансування довгострокових вкладень;

- стійко низькі значення коефіцієнтів ліквідності;
- хронічна нестача зворотних коштів;
- стійка частка позикових коштів, яка збільшується до небезпечної межі в загальній сумі джерел коштів;
- неправильна реінвестиційна політика;
- перевищення розмірів позикових коштів над встановленими лімітами;
- хронічне невиконання зобов'язань перед інвесторами, кредиторами та акціонерами (відносно своєчасності повернення позик, виплати процентів і дивідендів);
- висока питома вага простроченої дебіторської заборгованості;
- наявність наднормативних товарних та виробничих запасів;
- погіршення відносин з установами банківської системи;
- використання (вимушене) нових джерел фінансових ресурсів на відносно не вигідних умовах;
- застосування у виробничому процесі обладнання, терміни експлуатації якого вже вийшли;
- потенційні втрати довгострокових контрактів;
- несприятливі зміни в портфелі замовлень.

У другу групу входять критерії та показники, несприятливі значення яких не дають підстави розглядати поточний фінансовий стан як критичний. Разом з тим вони вказують, що при певних умовах або неприйнятті дієвих заходів ситуація може різко погіршитися. До них належать:

- втрата ключових співробітників апарату управління;
- вимушені зупинки, а також порушення виробничо-технологічного процесу;
- недостатня диверсифікація діяльності підприємства, тобто надмірна залежність фінансових результатів від якогось одного конкретного проекту, типу обладнання, вигляду активів та ін.;
- зайва ставка на успішність, що прогнозується, і прибутковість нового проекту;
- участь підприємства в судових розглядах з непередбачуваним виходом;
- втрата ключових контрагентів;
- недооцінка технічного та технологічного оновлення підприємства;
- неефективні довгострокові угоди;
- політичний ризик, пов'язаний з підприємством загалом або його ключовими підрозділами.

Що стосується критичних значень цих критеріїв, то вони повинні бути

деталізовані по галузях, а їх розробка може бути виконана після накопичення певних статистичних даних.

Практичний блок до теми 11: Фінансова санація підприємств

ЗАВДАННЯ 11.1

Визначити за допомогою системи показників Бівера стан підприємства

Вихідні дані:

Чистий прибуток – 0,9 тис. грн., амортизація – 0,9 тис. грн., всього активів за балансом – 291,8 тис. грн., довгострокові зобов'язання-відсутні, короткострокові зобов'язання – 198,1 тис. грн., власний капітал – 93,7 тис. грн., обігові активи 23,4 тис. грн.

ЗАВДАННЯ 11.2.

Необхідно визначити економічну вартість підприємства. Що вигідніше: ліквідація чи реорганізація?

Вихідні дані:

Ліквідаційна вартість підприємства становить 530 тис. грн. Прогнозований середньорічний чистий грошовий потік у випадку реорганізації – 65 тис. грн. Середньозважена вартість капіталу – 12%.

ЗАВДАННЯ 11.3

Визначити ймовірність банкрутства підприємства на основі п'ятифакторної моделі Альтмана

Вихідні дані:

Сума витрат і запасів – 250000 грн., грошові кошти та дебіторська заборгованість – 52000 грн., виручка від реалізації продукції – 153000 грн., прибуток – 74500 грн., нерозподілений прибуток – 12000 грн., ринкова вартість всіх акцій – 50000 грн., валюта балансу – 950000 грн.

ЗАВДАННЯ 11.4.

Необхідно:

1. Розрахувати показники платоспроможності сільськогосподарського підприємства
2. Оцінити в динаміці ймовірність банкрутства за допомогою двофакторної моделі Альтмана
3. У випадку зростання ймовірності банкрутства оцінити реальність відновлення платоспроможності в найближчі шість місяців.

Вихідні дані:

Баланс сільськогосподарського підприємства

тис. грн.

Актив	На 01.01-0X	На 31.12.0X
1. Основні засоби і інші поза оборотні	39,6	59,2
2. Поточні активи, всього	59,4	56,9
в тому числі:		
✓ виробничі запаси і затрати	14,4	18,0
✓ готова продукція	7,1	7,2
✓ грошові засоби і короткострокові	9,4	2,7
✓ фінансові вкладення		
✓ дебіторська заборгованість	16,0	17,2
✓ інші оборотні активи	12,5	11,8
Всього	99,0	116,0
Пасив		
1. Джерела власних засобів	56,5	56,9
2. Залучені засоби, всього	42,5	59,2
в тому числі:		
✓ довгострокові кредити і займи	2,3	2,8
✓ короткострокові кредити банків і займи	9,1	10,2
✓ кредиторська заборгованість	10,6	16,9
✓ інші короткострокові пасиви	20,5	29,3
Всього	99,0	116,0

Примітка: нормативне значення коефіцієнта поточної ліквідності

ЗАВДАННЯ 11.5.

Розрахувати показники платоспроможності підприємства. Зробити висновки.

Вихідні дані:

Сума оборотних активів – 52730 грн., дебіторська заборгованість – 32300 грн., сума короткострокових фінансових зобов'язань – 31000 грн., сума грошових активів 562 грн.

ЗАВДАННЯ 11.6.

Оцініть ймовірність настання банкрутства підприємства, якщо відомі наступні показники його фінансово-економічної діяльності:

Вихідні дані:

Виручка від реалізації продукції – 5630,22 тис. грн. Прибуток до оподаткування – 2300,00 тис. грн. Загальний обсяг активів – 3200,23 тис. грн. Статутний капітал – 56,36 тис. грн. Нерозподілений прибуток – 1630,23 тис. грн. Власні оборотні активи – 2560,32 тис. грн. Загальний обсяг боргових зобов'язань – 789,36 тис. грн.

ЗАВДАННЯ 11.7

Визначити: коефіцієнт поточної ліквідності; суму нерозподіленого прибутку, необхідну для досягнення підприємством нормативного значення коефіцієнтом поточної ліквідності, що дорівнює 2,0 (сума термінових зобов'язань не зростає) .

Вихідні дані:

Поточні активи підприємства на кінець звітного періоду склали 5200 тис. грн. Короткострокові зобов'язання (поточні пасиви) – 3140 тис.грн.

ЗАВДАННЯ 11.8

Відповісти на питання, проставляючи у рядках відповідно (графічно) відповіді: Так – «+» Ні – «-»

Чи вірно, що:

1. Банкрутство характеризує неспроможність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо сплати товарів, робіт, послуг, а також забезпечити обоє 'язкові платежі до бюджету і позабюджетні фонди.
2. До зовнішніх факторів передумови банкрутства належать: економічні, політичні, демографічні, відсутність договірної дисципліни.
3. Санація може відбуватися способом об'єднання підприємства, яке перебуває на межі банкрутства з потужнішою компанією, за допомогою випуску акцій або облігацій для мобілізації грошового капіталу, збільшення банківських кредитів і надання урядових субсидій, перетворення короткострокової заборгованості у довгострокову; повної або часткової купівлі державою акцій підприємства, що перебуває на межі банкрутства.
4. Джерелами фінансування санації можуть бути кошти, залучені на умовах позики чи на умовах власності; на поворотній або безповоротній основі.
5. Рентабельність – це абсолютний показник ефективності роботи підприємства, який у загальній формі обчислюється як відношення прибутку до витрат (ресурсів) .
6. До засобів детермінованого факторного аналізу відносять: спосіб ланцюгових підставок, абсолютних різниць, відновних різниць, інтегральний метод і спосіб порівняння та математичного прогнозування.
7. Визнання боржника банкрутом регламентується Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30.06.99р. (у повній редакції з доповненням) набув чинності з 01.09.2006р.

8. Першою ознакою банкрутства є спад прибутковості підприємства нижче за вартість його капіталу.
9. Передумови банкрутства – це взаємодія ряду зовнішніх і внутрішніх факторів.
10. Методика розрахунку резервів не залежить від характеру резервів (інтенсивні чи екстенсивні), способів їх виявлення (явні чи скриті) і способів визначення їх розміру (формальний підхід чи неформальний).

Тести до теми 11: Фінансова санація підприємств

1) Як ви вважаєте, у чому полягає мета санаційного аудиту?	а) У визначенні глибини фінансової кризи та виявленні можливостей її подолання;
	б) у визначенні необхідності надання додаткових кредитів;
	в) у припиненні підприємницької діяльності;
	г) у визначенні боргів безнадійними;
	д) у відшкодуванні вимоги щодо платежів до бюджету.
2) Що таке санація?	а) Ліквідаційна процедура;
	б) реорганізаційна процедура;
	в) зовнішнє управління;
	г) світова угода;
	д) товарообмінна угода.
3) Що є, на вашу думку, примусовою ліквідацією підприємства	а) Процедура ліквідації підприємства, яка здійснюється поза судовими органами;
	б) процедура ліквідації підприємства, яка здійснюється на підставі рішення власника;
	в) процедура ліквідації підприємства, яка здійснюється на підставі рішення арбітражного суду;
	г) процедура досягнення домовленості між боржником та кредитором;
	д) процедура злиття підприємств.
4) Модель проведення санації підприємств включає...	а) причинно-наслідковий аналіз фінансової кризи (санаційний аудит);
	б) оголошення підприємства банкрутом;
	в) формування санаційної стратегії;
	г) рішення арбітражного суду про проведення санації;
	д) внесення до реєстру неплатоспроможних підприємств.
5) Фінансова санація включає заходи для...	а) рефінансування дебіторської заборгованості;
	б) призначення тимчасової адміністрації;
	в) реструктуризації заборгованості;
	г) технічного переобладнання;
	д) складання ліквідаційного балансу.
6) Система раннього попередження та реагування включає...	а) прогнозування можливих сценаріїв розвитку підприємства;
	б) визначення індикаторів для системи раннього попередження та реагування;
	в) бенчмаркінг;
	г) формування інформаційних каналів;
	д) страхування фінансових ризиків.
7) Основні інструменти контролінгу – це...	а) система раннього попередження та реагування;
	б) імітаційне моделювання;
	в) інвентаризація;
	г) ревізія;

	д) фінансовий контроль.
8) Основні функції контролінгу – це...	а) залучення капіталу;
	б) інформаційне забезпечення та планування;
	в) контроль та координація;
	г) управління кредиторською та дебіторською заборгованістю;
	д) управління грошовими потоками.
9) Підприємство вважається неплатоспроможним...	а) якщо наявних активів у ліквідній формі не достатньо для задоволення в установленій строк вимог, пред'явлених до підприємства кредиторами;
	б) якщо коефіцієнт абсолютної ліквідності є меншим за 0,2;
	в) якщо коефіцієнт покриття дорівнює 1;
	г) за надто низького значення показника фінансового лівериджу;
	д) за наявності в арбітражному суді позову кредиторів.
10) Підставою для порушення справи про банкрутство підприємства може бути...	а) письмова заява будь-якого з кредиторів боржника;
	б) письмова заява потенційного санатора;
	в) письмова заява боржника за його фінансової неспроможності або загрози такої неспроможності;
	г) невизнання боржником претензії щодо відшкодування заборгованості;
	д) неповернення банківського кредиту в обумовлений термін.
11) Мирова угода в процесі провадження справи про банкрутство – це...	а) угода між боржником і санатором про переведення боргу;
	б) угода між боржником і кредиторами щодо відстрочки оплати належних кредиторам боргів;
	в) угода між санатором та арбітражним судом про проведення фінансового оздоровлення боржника;
	г) угода між санаторами щодо розподілу їхніх прав та обов'язків у процесі санації фінансово неспроможного підприємства.
12) До боржника арбітражний суд може застосовувати...	а) реорганізаційні (санаційні) процедури;
	б) ліквідаційні процедури;
	в) мирову угоду;
	г) внесення до реєстру неплатоспроможних підприємств;
	д) оголошення підприємства неплато-спроможним.
13) У разі реорганізації боржника злиттям або приєднанням його до іншого стійкого підприємства...	а) бухгалтерські баланси обох підприємств консоліднуються;
	б) заборгованість підприємства-боржника покривається колишніми власниками його корпоративних прав;
	в) підприємство-боржник виключається з державного реєстру та втрачає свій юридичний статус;
	г) борги боржника визнаються безнадійними;
	д) усі майнові права та обов'язки обох підприємств переходять до юридичної особи, яка виникла в результаті злиття (приєднання) .
14) Призначена арбітражним судом ліквідаційна комісія...	а) управляє майном банкрута;
	б) здійснює пошук санаторів;
	в) вживає заходів для стягнення дебіторської заборгованості;
	г) здійснює інвентаризацію, оцінювання та реалізацію майна підприємства;
	д) затверджує ліквідаційний баланс підприємства.
15) З моменту визнання боржника банкрутом	а) припиняється підприємницька діяльність банкрута;
	б) ухвалюється постанова про реорганізацію (ліквідацію) юридичної особи - боржника;
	в) приймається ухвала про санацію підприємства;
	г) вважаються такими, що минули, строки всіх боргових зобов'язань банкрута;
	д) припиняється нарахування пені та відсотків на всі види боргових зобов'язань підприємства.
16) За банкрутства	а) вимоги щодо платежів до бюджету;

<i>підприємства передусім відшкодовуються...</i>	б) вимоги кредиторів, забезпечені заставою;
	в) витрати, пов'язані з провадженням справи про банкрутство в арбітражному суді;
	г) вимоги кредиторів, не забезпечені заставою;
	д) зобов'язання перед працівниками підприємства-банкрута.
17) Збільшення суми грошових активів за рахунок внутрішніх фінансових джерел можна досягти	а) ліквідацією портфеля короткострокових фінансових вкладень;
	б) рефінансуванням дебіторської заборгованості;
	в) продажем частини основних фондів чи окремих структурних підрозділів підприємства;
	г) збільшенням статутного фонду підприємства;
18) Акціонерне товариство може викупити акції власного випуску для...	д) зниженням собівартості продукції.
	а) наступного перепродажу;
	б) наступного анулювання;
	в) одержання дивідендів під час розподілу прибутку;
19) Альтернативна санація передбачає...	г) розповсюдження серед своїх працівників;
	д) здійснення акціями власного випуску внесків у статутний фонд інших підприємств.
	а) альтернативний вибір фінансових джерел санації між власними та залученими;
	б) комбінацію зменшення та збільшення статутного фонду підприємства;
20) Реструктуризація включає в себе:	в) зменшення номінальної вартості статутного фонду (акцій) або безповоротну фінансову допомогу власників;
	г) випуск облігацій конверсійної позики;
	д) трансформацію боргу у власність.
	а) пошук можливості отримання інших джерел доходів;
21) Комплекс заходів, спрямованих на відновлення стійкої технічної, економічної та фінансової життєздатності підприємства, називається...	б) зміну бази оподаткування на підприємстві;
	в) реформу кадрової політики;
	г) переоформлення юридичних установчих документів.
	а) стратегією реструктуризації підприємства;
22) Який вид реструктуризації підприємства характеризується процесами комерціалізації або корпоратизації підприємства?	б) програмою реструктуризації підприємства;
	в) процедурою реструктуризації підприємства;
	г) метою реструктуризації підприємства.
	а) стратегією реструктуризації підприємства;
23) Наступним заходом після занесення підприємства до Реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій є...	б) обґрунтування концепції реструктуризації підприємства;
	в) поглиблений аналіз техніко-економічного та фінансового стану підприємства;
	г) введення розпорядження майном.
	а) ліквідація підприємства;
24) Процес фінансового оздоровлення починається з...	а) виявлення та аналізу причин фінансової кризи;
	б) визначення цілей санації;
	в) розробки програми санації;
	г) реалізації плану санації;
25) Система санаційних заходів розробляється на основі...	д) усі попередні відповіді правильні.
	а) стратегії санації;
	б) програми санації;
	в) бізнес-плану санації;
26) Підприємство, яке	г) реалізації плану санації.
	а) швидкою інтеграцією у нові ринки;

потенційно піддається реорганізації, характеризується...	б) високою спроможністю освоєння нових ринків;
	в) досить важким освоєнням нових ринків;
	г) низькою спроможністю освоєння нових ринків.
27) Проведення реструктуризації підприємства можливе шляхом...	а) об'єднання підприємств зі створенням нової юридичної особи;
	б) створення холдингової компанії на базі дочірніх підприємств;
	в) перепрофілювання підприємства;
	г) виділення окремих структурних підрозділів зі створенням нових юридичних осіб;
	д) усі попередні відповіді правильні.
28) Реструктуризація підприємства, пов'язана з підготовкою та перепідготовкою персоналу з орієнтацією на конкурентоспроможне функціонування підприємства, зміну його організаційної структури називається:	а) технічною реструктуризацією;
	б) економічною реструктуризацією;
	в) фінансовою реструктуризацією;
	г) управлінською реструктуризацією.
29) Ліквідація фірми є вигідною за її експлуатацію, якщо ринкова вартість фірми...	а) нижча за ліквідаційну вартість активів;
	б) нижча за суму зобов'язань кредиторам;
	в) дорівнює сумі сукупних активів фірми;
	г) нижча за балансову вартість активів фірми.
30) При визначенні ступеня ймовірності банкрутства підприємства слід враховувати:	а) організаційну структуру підприємства;
	б) потреби споживчого ринку;
	в) специфіку певної галузі або підгалузі;
	г) загальний обсяг виробництва продукції підприємства.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності підприємства або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р. (№ 784-XI).
2. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємства: навчально-методичний посібник. – К: КНЕУ, 2000. – 412 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

по темам з 2 модулю

ТЕМА 6. Оборотні кошти та їх організація на підприємстві

- 59) Сутність і основи організації оборотних коштів
- 60) Сутність, склад і структура оборотних коштів
- 61) Класифікація і принципи організації оборотних коштів
- 62) Визначення потреби в оборотних коштах
- 63) Необхідність і способи визначення потреб оборотних коштах
- 64) Нормування оборотних коштів для створення виробничих запасів
- 65) Нормування оборотних коштів у незавершеному виробництві і витратах майбутніх періодів.....
- 66) Нормування оборотних коштів для створення запасів готової продукції
- 67) Розрахунок нормативу оборотних коштів економічним методом
- 68) Джерела формування оборотних коштів
- 69) Власні джерела формування оборотних коштів
- 70) Використання банківських кредитів для формування оборотних коштів
- 71) Залучення коштів інших суб'єктів господарювання
- 72) Показники стану і використання оборотних коштів
- 73) Показники стану оборотних коштів
- 74) Показники використання оборотних коштів і шляхи прискорення їх обертання
- 75) Вплив розміщення оборотних коштів на фінансовий стан підприємства

ТЕМА 7. Кредитування підприємств

- 76) Необхідність та сутність кредитування підприємств
- 77) Кругообіг коштів підприємств та необхідність залучення кредитів
- 78) Класифікація кредитів, що надаються підприємствам
- 79) Банківське кредитування підприємств
- 80) Види банківського кредиту та їх характеристика
- 81) Умови та порядок отримання банківського кредиту
- 82) Порядок погашення банківського кредиту підприємством
- 83) Небанківське кредитування підприємств
- 84) Комерційне кредитування підприємств
- 85) Лізингове кредитування підприємств
- 86) Державне кредитування підприємств

- 87) Кредитування підприємств за рахунок коштів міжнародних фінансово-кредитних інститутів

ТЕМА 8. Фінансове забезпечення відтворення основних фондів

- 88) Сутність відтворення основних фондів
 89) Показники стану та ефективності використання основних фондів
 90) Знос і амортизація основних фондів
 91) Нематеріальні активи
 92) Сутність і склад капітальних вкладень
 93) Джерела і порядок фінансування капітальних вкладень
 94) Фінансування ремонту основних фондів

ТЕМА 9. Оцінка фінансового стану підприємства

- 95) Оцінка фінансового стану підприємства, її необхідність і значення
 96) Показники фінансового стану підприємства
 97) Інформаційне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств
 98) Активи балансу та їх ліквідність
 99) Пасиви балансу та акціонерний капітал
 100) Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства
 101) Оцінка фінансової стійкості підприємства
 102) Комплексна оцінка фінансового стану підприємства

ТЕМА 10. Фінансове планування на підприємствах

- 103) Зміст, завдання та методи фінансового планування
 104) Зміст фінансового плану та порядок його складання
 105) Зміст і значення оперативного фінансового плану

ТЕМА 11. Фінансова санація та банкрутство підприємств

- 106) Фінансова санація підприємств, її економічний зміст та порядок проведення
 107) Економічна сутність санації підприємств
 108) Передумови прийняття рішення щодо проведення фінансової санації підприємств
 109) Класична модель фінансової санації
 110) Розробка проекту фінансового оздоровлення підприємств
 111) Економіко-правові аспекти фінансової санації та банкрутства підприємств

- 112) Фінансова криза на підприємстві, її симптоми та фактори виникнення
- 113) Необхідність та порядок проведення санаційного аудиту...
- 114) Санація шляхом реорганізації (реструктуризації)
- 115) Фінансова санація на ухвалу арбітражного суду
- 116) Банкрутство підприємств: підстави та наслідки
- 117) Фінансові джерела санації підприємств
- 118) Внутрішні джерела фінансової стабілізації
- 119) Фінансове оздоровлення із залученням ресурсів власників підприємства
- 120) Участь кредиторів у фінансовому оздоровленні боржника
- 121) Фінансова участь персоналу в санації підприємства
- 122) Державна фінансова підтримка санації підприємств

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” N 335/94-вр від 28.12.94. З наступними змінами і доповненнями.
2. Закон України "Про податок на додану вартість" від 3.04.1997 р., №168/97-ВР. З наступними змінами і доповненнями. Наказ Мінфіну України "Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку основних засобів" від 30.09.2003 р. №561
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. №92.
4. Аранчій В.І. Фінанси підприємств. Навчальний посібник. – К.:ВД «Професіонал», 2004. – 304с.
5. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств. Навчальний посібник. – Київ: «Знання Пресс», 2009 -299с.
6. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: Учебник .- 3е изд., перераб.- М.: Финансы и статистика, 2004.- 288с.:ил.
7. Бандурака О.М., Коробов Н. Л., Орлов П. І., Петрова К. Л. Фінансова діяльність підприємств: Підручник. - К.: Либідь, 2006.
8. Беликов Ю. А. Диагностика риска банкротства предприятия (на примере предприятий) : дис. к. е. н. / Иркутська держ. економ, акад., 2008. –133 с.
9. Беркар Коласс. Управление финансовой деятельностью предприятия. - М.: Финансы, 2006.
10. Білик М.Д., Бабяк Н.Д., Соколова О.Б. Фінанси підприємств: практикум. – К.- Центр учебной литературы, 2008. – 196 с.
11. Борщ Н., Шроженко О. Як нараховується амортизація в податковому та бухгалтерському обліку. – Х.: Фактор, 2004. – 148 с.
12. Гончаров А.Б. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. – Х.:ВД «ІНЖЕК», 2003 р. – 240 с.
13. Горицька Н. Порядок використання чинних з 01.07.2000 р. методів нарахування амортизації згідно з П(С) БО 7 та порівняння його з існуючою міжнародною практикою.// Дебет-Кредит. -2000. -№25.
14. Гриньова В.М., Коюда В.О. Фінанси підприємств. Навчальний посібник.- 3-є вид.,перероб. і допов.- Київ: «Знання Пресс», 2006.-423с.
15. Данілов О.Д., Паєнтко Т.В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях: Навчальний посібник. – К.:КНГ, 2009. – 272с.

16. Економіка виробничого підприємництва. Навчальний посібник./ За ред. Й.М. Петровича. 3-тє вид., випр. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002. – 405 с.
17. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С. Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2000.– 528 с.
18. Ефимова О.В. Как анализировать финансовое положение предприятия. М.: АО”Бизнес-школа”Интел-Сит,2004.
19. Карлин Т.Р. Анализ финансовых отчетов (на основе GAAP) : Учебник. - М.: ИНФРА-М,2007.-448с.
20. Кожанова Є. П., Отенко І. П. Економічний аналіз: Навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни- Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. -208 с.
21. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посіб. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. – 378 с.
22. Любенко Н.М. Фінанси підприємств. Навчальний посібник. – К.:Центр учебной литературы, 2009. – 264с.
23. Павлова Л. Н. Финансы предприятия. - М.: Финансы, ЮНИТИ, 2008.
24. Партин Г.О., Загородній А.Г. Фінанси підприємств: Навч. посібник. - Львів: ЛБІ НБУ, 2003. - 265 с.
25. Парыгина В.А. Налоговое право (конспект лекций) / В.А. Парыгина, А.А. Тедеев, А.В. Чуркин. -М.: Приор-издат, 2004. -176 с.
26. Петровська І.О., Клиновий Д.В. Фінанси (з елементами статистики фінансів) : Навч. посіб. - К.: ІДУЛ, 2002. - 300 с.
27. Податок на прибуток: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №17.
28. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХП.
29. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-га.
30. Про ведення касових операцій в національній валюті в Україні: положення, затверджене постановою Правління НБУ від 15.12.2004 р. № 637.
31. Про господарські товариства: Закон України від 19.01.91 р. № 1576-ХІІ.
32. Про застосування штрафних санкцій за порушення норм по регулюванню обігу готівки: Указ Президента України від 12.06.1995 р. їх 436/95.
33. Про затвердження Методики проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій: Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997 р. № 81.
34. Про заходи щодо нормалізації платіжної дисципліни в народному господарстві України: Указ Президента України від 16.03.1995 р. Х» 227/95.

35. Про методичні рекомендації щодо виявленні ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дії приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України від 17.01.2001 № 10.
36. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХП.
37. Про платіжні системи і переказ грошових коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-ІІ.
38. Про повернення помилково зарахованих грошових коштів: Лист НБУ від 23.04.2002 р. № 25 - 113/635.
39. Примакова О., Піроженко О. Основні засоби: бухгалтерський та податковий облік. – 4-те вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2004. – 148 с.
40. Ришар Ж. Аудит и анализ хозяйственной деятельности предприятия/ Пер. с франц. под ред. Л.П.Белых.-М.: Аудит, ЮНИТИ, 2007.- 375с.
41. Родионова В. М., Федотова М. А. Финансовая устойчивость предприятий в условиях инфляции. - М.: Перспектива, 2005.
42. Русак Н.А. Финансовый анализ: Программа курса. Мн.: БГЭУ, 1996.
43. Савицкая Г.В. Теория анализа хозяйственной деятельности. - Минск: ИЗС, 2007.
44. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности промышленного предприятия. - Минск: ИЗС, 2006.
45. Стасюк Г.А. Фінанси підприємств. Навчальний посібник. –Херсон: Олді-плюс,- 2007.- 480с.
46. Стоун Д., Хитгенг К. Бухгалтерский учет и финансовый анализ: Пер.с англ. - Санкт - Петербург: АОЗТ “Литера плюс”, 2004.
47. Сторожук О. Довгостроковий кредит як джерело формування та відтворення основних фондів підприємства // Вісник податкової служби. – 2004. –№32.
48. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємства:навчально-методичний посібник. –К: КНЕУ, 2000. –412с.
49. Тарасенко Т.В. Економічний аналіз. Навчальний посібник. -3-тє видання, перероблене. –Львів: „Новий Світ -2000”, 2004. -344 с.
50. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства. Навч. посіб. – К.:”Каравела”, 2003. – 432 с. Федонін О. С, Рєпіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник. –К.:КНЕУ, 2003. –316 с.
51. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навчальний посібник. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 360 с.

52. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2006. - 460 с.
53. Хелферт Э. Техника финансового анализа / Пер.с англ. под ред. Л.П. Белых.- М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996.- 663с.
54. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Методика финансового анализа предприятия. - М.: ИНФРА - М, 2006.
55. Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С. Финансы предприятий. - М.: ИНФРА - М, 2004.- 343с.
56. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Г.В.Митрофанов, Г.О.Кравченко, Н.С. Барабаш та ін.; За ред. проф. Г.В. Митрофанова. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т: 2002, - 301 с.
57. Фінансовий менеджмент. / За ред. Проф. Г.Г.Кірейцева. – Київ:ЦУЛ, 2002. -496 с.
58. Чебанова Н.В. Василенко Ю.А. Бухгалтерський фінансовий облік: Посібник. К:”Академія”, 2002. - 672 с.
59. Фінанси підприємств: тести, задачі, методичні рекомендації. Навчальний посібник/ В.З.Готій, Н.Д. Бабяк, Г.Ю. Жолнерчик. – К.:КНЕУ,2005. – 244с.